

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı

Türkçe Eğitimi Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

**AHMED ÂSİM'İN "NUMÛNE-İ İNŞÂ" ADLI ESERİNDE
YAZMA BECERİSİNİN ÖĞRETİMİ**

Nazife ELİAÇIK
ORCID: 0000-0002-9760-2600

Danışman
Prof. Dr. Zehra GÖRE
ORCID: 0000-0002-9917-3651

Konya – 2022

ÖN SÖZ

“Ahmed Âsım’ın ‘Numûne-i İnşâ’ Adlı Eserinde Yazma Becerisinin Öğretimi” başlığı ile hazırlanan bu çalışma beş bölüm olarak düzenlenmiştir.

Birinci bölüm giriş kısmıdır ve burada çalışmanın problem durumu, amacı, önemi, varsayımları, sınırlılıkları ve tanımlarına yer verilmiştir. İkinci bölüm çalışmanın kavramsal çerçevesini içermektedir. Bu bölümde yazma eğitiminin tarihî süreç içindeki durumu ve Türkçe öğretim programlarındaki yeri açıklanmış, Türkçe öğretiminde yazma becerisi ile ilgili konu başlıklarına değinilmiş, son olarak da araştırma konusuyla ilgili yapılan diğer akademik çalışmalardan bahsedilmiştir. Üçüncü bölüm çalışmanın yöntemine ayrılmış olup araştırmanın modeli, evreni ve örnekleme, veri toplama araçları, verilerin toplanması ve analizini içermektedir. Dördüncü bölümde çalışmanın konusu olan Numûne-i İnşâ isimli eserin doküman analizi yöntemiyle incelenmesinden elde edilen bulgular açıklanmıştır. Bulgular aktarılırken eserin orijinal başlıklarına sadık kalınmış ve ulaşılan veriler bu başlıklar içinde sıralanmıştır. Ayrıca bu bölümde eserin müellifi Ahmed Âsım Bey’in yaşam öyküsüne de yer verilmiştir. Beşinci ve son bölümde ise çalışmadan elde edilen bulgular sonuçlandırılmıştır.

Üzerimde daima emeğini hissettiğim, paylaştığı değerli bilgi ve tecrübelerini hem öğrencilik hem de öğretmenlik hayatımda kendime rehber edindiğim, lisans yıllarımdan bugüne kadar benimle büyük bir özveriyle ilgilenen, bu çalışmanın müşküllerini çözmeme her zaman yardımcı olan saygıdeğer hocam Prof. Dr. Zehra GÖRE’ye sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Kendisinden ders almaya başladığım ilk günden beri ufku genişleten, çalışmamı yürüttüğüm süreçte desteğini ve yardımını esirgemeyen kıymetli hocam Doç. Dr. Murat ATEŞ’e teşekkürü bir borç bilirim.

Nazife ELİAÇIK

Ocak 2022

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ	i
İÇİNDEKİLER.....	ii
TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU.....	iv
BİLİMSEL ETİK BEYANNAMESİ.....	v
KISALTMALAR	vi
ÖZET	vii
ABSTRACT.....	viii
1 GİRİŞ	1
1. 1. Problem Durumu	1
1. 2. Araştırmanın Amacı	1
1. 2. 1. Alt Amaçlar	1
1. 3. Araştırmanın Önemi.....	2
1. 4. Sınırlılıklar	2
1. 5. Tanımlar	2
2 KAVRAMSAL ÇERÇEVE.....	4
2. 1. Tarihî Süreç İçerisinde Yazma Eğitiminin Değerlendirilmesi.....	4
2. 1. 1. İnşâ	4
2. 1. 2. Münşeat	6
2. 1. 3. Kitâbet	7
2. 1. 4. Tahrîr	7
2. 2. Türkçe Öğretim Programlarında Yazma Becerisi.....	8
2. 2. 1. İlköğretim I. Kademe Türkçe Dersi Öğretim Programlarında Yazma Becerisi	10
2. 2. 2. İlköğretim II. Kademe Türkçe Dersi Öğretim Programlarında Yazma Becerisi	15
2. 2. 3. İlköğretim I. ve II. Kademe Türkçe Dersi Öğretim Programlarında Yazma Becerisi	19
2. 3. Türkçe Öğretiminde Yazma Becerisi.....	24
2. 3. 1. Yazma ve Yazma Becerisi.....	24
2. 3. 2. Yazılı Anlatım ve Yazılı Anlatımın Unsurları	25
2. 3. 3. Başarılı Bir Yazı Yazmanın İlkeleri ve Özellikleri	35
2. 3. 4. Yazma Eğitiminin İlkeleri	37
2. 3. 5. Yazma Eğitiminin Amaçları.....	39

2. 3. 6. Yazma Becerisinin Öğretimi	41
2. 3. 7. Yazma Becerisinin Geliştirilmesi.....	42
2. 4. Araştırmanın Konusu ile İlgili Çalışmalar	46
2. 4. 1. Tezler	46
2. 4. 2. Makaleler	48
2. 5. Ahmed Âsım Bey'in Hayatı	49
3 YÖNTEM	51
3. 1. Araştırmanın Modeli	51
3. 2. Verilerin Toplanması	51
3. 3. Verilerin Analizi.....	53
4 NUMÛNE-İ İNŞÂ (LATİN HARFLERİ İLE).....	54
5 BULGULAR VE YORUM.....	123
5. 1. Numûne-i İnşâ ve Nüshaları.....	123
5. 2. Numûne-i İnşâ'nın Düzen ve İçerik Yönünden İncelenmesi.....	124
5. 3. Numûne-i İnşâ'da Yazma Becerisinin Öğretimi ve Günümüz Yazma Becerisi Öğretimi Bağlamında Değerlendirilmesi	127
5. 3. 1. Birinci Mebhas İhtirâ' Merâm Beyânındadır	127
5. 3. 2. İkinci Mebhas Ziyâde ve İtmâm Beyânındadır	130
5. 3. 3. Üçüncü Mebhas Tensik-i Kelâm Beyânındadır	132
5. 3. 4. Kavâ'id-i Tensik.....	134
5. 3. 5. Bâb-ı Evvel: 'Arz-ı hâl Beyânındadır.....	137
5. 3. 6. Bâb-ı Sâni: Mektup Beyânındadır	140
5. 3. 7. Bâb-ı Sâlis: Senedât Beyânındadır	160
6 SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER.....	165
6. 1. Numûne-i İnşâ'da Yazılı Anlatım ve Yazılı Anlatımın Önemi ile İlgili Sonuç ve Tartışmalar	166
6. 2. Numûne-i İnşâ'da Yer Alan Yazılı Anlatımın Unsurları ile İlgili Sonuç ve Tartışmalar	166
6. 3. Numûne-i İnşâ'da Başarılı Bir Yazı Yazmak İçin Gerekli Olan Unsurlar ile İlgili Sonuç ve Tartışmalar.....	167
6. 4. Numûne-i İnşâ'da Yazma Becerisi Öğretiminde Esas Alınan Yaklaşımlar ile İlgili Sonuç ve Tartışmalar.....	168
Öneriler	169
KAYNAKÇA.....	170

TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU

Ahmed Âsım'ın "Numûne-İ İnşâ" Adlı Eserinde Yazma Becerisinin Öğretimi başlıklı tez çalışmamın toplam **167** sayfalık kısmına ilişkin, 3/12/2021 tarihinde tez danışmanım tarafından **Turnitin** adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı **%14** olarak belirlenmiştir.

Uygulanan filtrelemeler:

1. Tez çalışması orijinallik raporu sayfası hariç
2. Bilimsel etik beyannamesi sayfası hariç
3. Önsöz hariç
4. İçindekiler hariç
5. Simgeler ve kısaltmalar hariç
6. Kaynaklar hariç
7. Alıntılar dahil
8. 7 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Necmettin Erbakan Üniversitesi Tez Çalışması Orijinallik Raporu Uygulama Esaslarını inceledim ve tez çalışmamın, bu uygulama esaslarında belirtilen azami benzerlik oranının (%30) altında olduğunu ve intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

24/01/2022

Nazife ELİAÇIK

Prof. Dr. Zehra GÖRE

BİLİMSEL ETİK BEYANNAMESİ

Bu tezin tamamının kendi çalışmam olduğunu, planlanmasından yazımına kadar tüm aşamalarında bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez hazırlama kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını ve bu kaynakların kaynakça listesine eklendiğini beyan ederim.

24/01/2022

Nazife ELİAÇIK

KISALTMALAR

akt.: aktaran

H: Hicri

M: Miladi

MEB: Millî Eğitim Bakanlığı

MEGSB: Millî Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı

s.: sayfa

T.C.: Türkiye Cumhuriyeti

TDK: Türk Dil Kurumu

TTK: Türk Tarih Kurumu

vb.: ve benzeri

vd.: ve diğerleri

yy.: yüzyıl

ÖZET

Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı
Türkçe Eğitimi Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

AHMED ÂSİM'İN "NUMÛNE-İ İNŞÂ" ADLI ESERİNDE YAZMA BECERİSİNİN ÖĞRETİMİ

Nazife ELİAÇIK

Dilin insan yaşamındaki rolü son derece önemlidir. Çünkü insanlığın ürettiği tüm bilgi birikimi yeni kuşaklara dil vasıtasıyla aktarılmaktadır. Bundan dolayı ana dili eğitimine yüzyıllar boyunca önem verilmiş ve bu alanda pek çok çalışma yapılmıştır. Dilin dört temel beceri alanından biri olan yazma becerisine yönelik çalışmalar, bu alanın bir kolunu oluşturmuştur.

Yazma dersleri, yazma becerisini kazandırmayı ve geliştirmeyi amaçlar. Bu dersler Türk eğitim tarihinde “inşâ, münşeât, tahrîr, imlâ” gibi isimler altında yürütülmüştür. Yazma dersleri için hazırlanan kitaplar da yine bahsi geçen bu adları taşımaktadır. Bu kitaplar yazma becerisini geliştirmeye yönelik kuramsal bilgileri ve uygulamaları içermektedir. Ayrıca öğrencilere doğru, düzgün ve güzel yazmanın yollarını öğretmektedir. Ahmed Âsım Bey’in 19.yüzyılda yazdığı Numûne-i İnşâ adlı eseri de bu alanda hazırlanan kitaplardan biridir.

Bu çalışmada Numûne-i İnşâ’nın günümüz alfabesine aktarılması ve yazma becerisinin öğretimi bağlamında incelenmesi amaçlanmıştır. Söz konusu eserin H 1307 yılında Mahmud Bey Matbaası’nda 127 sayfa olarak basılmış olan nüshası doküman analizi yöntemi kullanılarak incelenmiştir.

Numûne-i İnşâ, yazma becerisine dair teorik bilgilerin ve konuyla ilgili uygulama örneklerinin yer aldığı bir ders kitabı olarak düzenlenmiştir. Eserde ilk olarak yazılı anlatımın unsurları, iyi bir yazı yazabilmenin önemi ve yolları hakkında bilgiler verilmiştir. Daha sonra eser üç bölüme ayrılmış ve her bir bölümde sırasıyla metin türlerinden olan dilekçe, mektup ve senet anlatılmıştır.

Eser bir bütün olarak incelendiğinde içeriğinde yer alan konu ve kavramların kısa ve sade bir biçimde anlatıldığı tespit edilmiştir. Kitapta teorik bilgilerin yanı sıra örnek metinlere de yer verildiği için yazma becerisinin öğretiminde uygulamalı eğitim anlayışının benimsendiği sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Ahmed Âsım Bey, Numûne-i İnşâ, inşâ, yazma, yazma becerisi

ABSTRACT

Department of Turkish and Social Sciences Education
Turkish Education Program
Master Thesis

WRITING SKILLS INSTRUCTION IN AHMED ÂSİM'S "NUMÛNE-İ İNŞÂ"

Nazife ELİAÇIK

The role of language in human life is extremely important. Because all the knowledge produced by humanity is transferred to new generations through language. For this reason, mother tongue education has been given importance for centuries and many studies have been carried out in this field. Studies on writing skill, which is one of the four basic skill areas of language, have formed a branch of this area.

Writing lessons aiming to gain and develop writing skills have been carried out under the names such as "inşâ, münşeât, tahrîr, imlâ" in the history of Turkish education. The books prepared for writing classes also bear these names. These books contain theoretical information and applications to improve writing skills; teaches students how to write correctly, neatly and beautifully. Ahmed Asım Bey's work Numune-i İnşâ, written in the 19th century, is one of the books prepared in this field.

In this study it is aimed to transfer Numune-i İnşâ to today's alphabet and to investigate it in the context of writing skills instruction. The copy of the aforementioned work, which was printed as 127 pages in Mahmud Bey Printing House in H 1307, was examined using the document analysis method.

Numune-i İnşâ is organized as a coursebook that includes theoretical information on writing skills and practical examples on the subject. In the work, firstly, information is given about the elements of written expression, the importance of good writing and the ways. Then the work is divided into three parts and in each section, petition, letter and promissory note, which are text types, are explained respectively.

When the work is analyzed as a whole, it has been determined that the subjects and notion in its content are explained in a short and simple way. Since the book includes sample texts as well as theoretical information, it was concluded that applied education approach was adopted in teaching writing skill.

Keywords: Ahmed Âsım Bey, Numûne-i İnşâ, inşâ, writing, writing skill

BÖLÜM 1

1 GİRİŞ

1. 1. Problem Durumu

Bu çalışmanın problemini “Ahmed Âsım Bey’in ‘Numûne-i İnşâ’ isimli eseri incelendiğinde yazma becerisi öğretimine yönelik ne gibi bilgiler/veriler elde edilebilir?” cümlesi oluşturmaktadır.

1. 2. Araştırmanın Amacı

Araştırmanın başlıca amacı Osmanlı Türkçesiyle yazılıp H 1307 yılında Mahmud Bey Matbaası’nda 127 sayfa olarak basılan Ahmed Âsım Bey’in “Numûne-i İnşâ” isimli eserini günümüz alfabesine aktarmak ve eserdeki yazma becerisinin öğretimine yönelik unsurları tespit etmektir. Bunun yanında “Numûne-i İnşâ” isimli eserde yazma eğitimi ile ilgili yer alan görüş ve yaklaşımları, eserin yazıldığı dönemin ve günümüzün yazma becerisi öğretimi anlayışına göre irdelemek de araştırmanın diğer bir amacıdır.

1. 2. 1. Alt Amaçlar

Günümüz yazma becerisinin öğretimi alanında yer alan konu başlıklarından hareketle bu araştırmanın alt amaçları belirlenmiştir. Alt amaçlar şu şekilde sıralanmıştır:

- a) Numûne-i İnşâ’da yazılı anlatımın ne olduğuna ve yazılı anlatımın önemine değinilmiş midir?
- b) Numûne-i İnşâ’da yazılı anlatımın unsurlarına yönelik yer alan bilgiler nelerdir?
- c) Numûne-i İnşâ’da başarılı bir yazı yazmak için gereken unsurlardan bahsedilmiş midir?
- d) Numûne-i İnşâ’da yazma becerisi öğretiminde hangi yaklaşımlar esas alınmıştır?

1. 3. Araştırmanın Önemi

Numûne-i İnşâ adlı eser şimdiye kadar ele alınmamış, günümüz alfabesine aktarılmamış dolayısıyla yazma eğitimi çerçevesi içinde incelenmemiştir. Bu sebeple eserin Latin harflerine aktararak konuyla ilgili araştırma yapanlara sunulması önemli görülmektedir. Diğer taraftan eserin yazma becerisinin öğretimi açısından incelenmesi hem Türkçe öğretimi hem de yazma becerisinin öğretimi gibi konularda çalışma yapan araştırmacılara katkı sağlayacağından önem taşımaktadır.

1. 4. Sınırlılıklar

Bu araştırma Ahmed Âsım Bey'in "Numûne-i İnşâ" isimli eserinde kendine yer bulan yazma becerisinin öğretimi ile ilgili bilgilerle, yazma eğitimini konu edinen diğer bilimsel çalışmalarla ve Türkçe öğretimi tarihinde yazma eğitiminin yerini ve durumunu görmek amacıyla yararlanılan Türkçe öğretim programlarıyla sınırlıdır.

1. 5. Tanımlar

Ana dili: Başlangıçta anneden ve yakın aile çevresinden, daha sonra da ilişkili bulunulan çevrelerden öğrenilen, insanın bilinçaltına inen ve bireylerin toplumla en güçlü bağlarını oluşturan dildir (Aksan, 1990: 81). Diğer bir ifadeyle insanın çevresiyle olan ilişkilerinde algıladığı iletişim verilerini işleyerek yaşamının ilk birkaç yılı içinde edindiği dil, birinci dildir (Demircan, 1990: 14).

Temel dil becerileri: Dil, anlama ve anlatma becerilerinin altında kazanılış sırasına göre "dinleme, konuşma, okuma ve yazma"dan meydana gelir. Dinleme ve okuma anlamaya; konuşma ve yazma ise anlatmaya yönelik temel dil becerilerini oluşturur (Doğan, 2019: 150).

Yazma becerisi: Dilin anlatma alanının bir kolunu oluşturan yazma becerisi içerisinde yazmaya dair türlü işlemleri, süreçleri, becerileri, boyutları, yöntem ve teknikleri bulunduran oldukça geniş kapsamlı bir kavramdır (Güneş, 2017: 158). Adalı'ya (2016: 30) göre yazma, bir sözlü iletişim aracı olan dilin yazı denilen tek boyutlu, görsel bir dizgeye aktarılması eylemidir. Bir diğer ifadeyle yazma, zihinde yapılandırılmış olan bilgilerin yazıya dökülme işlemidir (Öz, 2011: 251). Yazma becerisi Özkırımlı (2006: 265) tarafından ise herhangi bir konuda duygu, düşünce ve izlenimlerin, o konuyla alakalı görüşlerin belirli kurallara uyularak yazıyla anlatılması

olarak tanımlanmıştır. Binyazar ve Özdemir (2006: 15-19), bireyleri yazma becerisini kullanmaya sevk eden nedenleri *kişisel zorunluluk, toplumsal zorunluluk ve uğraşsal (mesleki) zorunluluk* olmak üzere üç temel grupta ele almıştır.

BÖLÜM 2

2 KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2. 1. Tarihi Süreç İçerisinde Yazma Eğitiminin Değerlendirilmesi

Türk eğitim tarihinde ilk olarak “inşâ” ifadesiyle yer alan yazma eğitimi zaman içerisinde kitâbet, tahrîr ve kompozisyon olarak adlandırılmıştır (Ökten, 2013: 95). Yazma eğitimi alanında hazırlanan kitaplar ise genel olarak “imlâ, inşâ, kitâbet, münşeât” gibi başlıklar altında çeşitli yöntemlerle kurgulanmıştır. Bu kitapların bazıları okullardaki yazma derslerinde öğretilen mektup, tebrik, taziye, dilekçe vb. nesir türlerini ve bu türlerin değişik örnekleri ile yazılış yollarını içerirken bazıları da edebî meseleleri ve türleri içermektedir (Ayverdi, 2005: 1418). Öğretici nitelikte hazırlanmış olan bu kitapların bir türü ise okul dışındaki gereksinimleri dikkate alan; resmî ve hususî yazışmalarda kolaylık ve alışkanlık sağlamak için mektup, tebrik, taziye, dilekçe, mukavele hatta senet gibi yazı türlerinin örneklerinden oluşturulmuş eserlerdir (Ayverdi 2005: 1419). 19. yüzyılda Ahmed Âsım Bey tarafından kaleme alınan ve bu çalışmanın konusu olan Numûne-i İnşâ, yukarıda bahsi geçen kitaplara bir örnektir.

Numûne-i İnşâ'nın içeriğini ve hangi amaca hizmet etmek için hazırlandığını daha iyi anlamak amacıyla bu başlık altında yazma eğitimiyle doğrudan ilgili olan inşâ, münşeât, kitâbet ve tahrîr kavramlarına alt başlıklar hâlinde değinme gereği duyulmuştur.

2. 1. 1. İnşâ

Türkçeye Arapçadan geçen inşâ kelimesinin kökü olan “neşe'e”, sözlükte “yükselmek, dirilmek, gelişip büyüme, yeniden peyda olup hayat bulmak, tıfl u taze büyüüp kadd ü kamet sahibi civan olmak” anlamlarına karşılık gelmektedir. İnşâ kelimesi ise “yaratmak, üretmek, terkip etmek, yazmak, kompozisyon, mektup yazmada üslup inceliği, edebiyat”; “bir nesnenin neşv ü nema bulması, başlama, bir yerden çıkma, devenin gebe kalması, bir nesneyi yükseltmek, bir nesneyi bir kimse kendiliğinden peyda eylemek” manalarına gelmektedir (Haksever, 1995: 2).

İnşâ kelimesi Lûgat-i Nâcî’de “yapmak, yapılmak, vücuda getirmek, getirilmek; hüsn-i kitâbet; usûl-i hüsn-i kitâbet” şeklinde açıklanmıştır (Nâcî, 2009: 273). Şemsettin Sami ise inşâ kelimesini yukarıda verilen anlamlarının yanı sıra “Kaleme alma, edebiyat kâ’idesine tatbîkan ve nesren edilen ifâde-yi tahrîriyye; ilm-i mürâselede kesb-i mûmârese için muhtelif mektup, tezkire, ‘arz-ı hâl, tebrik ve tâ’ziye-nâme, senet, mukâvelenâme vs. örneklerini hâvî kitap.” biçiminde açıklamıştır (Sami, 2010: 519).

M. Uslu, inşâ kelimesini bir edebiyat terimi olarak değerlendirip “Edebiyatta düz yazı veya şiir kaleme alma, yazıya dökme, düz yazı; divan edebiyatında nesir tarzında yazılmış eserlere verilen isim” olarak ifade etmiştir. Ayrıca inşâ yazana münşî, yazılmış esere de münşeat denildiğini belirtmiştir (Uslu, 2007: 158).

Yukarıda verilen açıklamalara göre inşâ kelimesini “resmî yazı kaideleri ve kompozisyon kuralları çerçevesinde bir metin yazma usulüne verilen isim” olarak açıklamak mümkündür.

Osmanlı devlet sisteminin oluşmasının ardından bilhassa devlet işlerinde kullanılacak yazışma usullerini belirlemek ve bu usulleri genel bir çerçeve içinde öğretmek amacıyla yazı kurallarını içeren pek çok eser kaleme alındığı bilinmektedir. Bu eserlerde resmî ve hususî yazışmalarda dikkat edilecek esaslara yer verilmiştir. İnşâ alanında bilhassa Celâlzâde Mustafa Çelebi’nin ortaya koyduğu esaslar; kullandığı hitap, lakap ve ifade şekillerinin 17. yüzyılın ilk çeyreğine kadar Osmanlı bürokrasisinde örnek alınması dikkate değerdir (Uzun, 2000: 338-339).

Klasik dönem Osmanlı medreselerinde iyi, doğru, güzel ve edebî konuşma sanatı sayılabilecek belâgat dersi bulunuyorsa da ders müfredatlarında “inşâ” dersine doğrudan doğruya yer verilmemiştir. Ancak Tanzimat Dönemi’nin etkisiyle modernleşme çabası içinde olan devletin memur ve bürokrat ihtiyacını karşılamak amacıyla kurduğu rüştiye ve idadî mekteplerinde “inşâ” dersinin müfredat programlarında yer almaya başladığı görülmektedir.

Resmî yahut hususî yazışma kurallarının işlendiği inşâ dersleri Cumhuriyet Dönemi’nde de müfredat programlarında yer almaya devam etmiştir. Programlarda önceleri “tahrîr” adıyla yer alan bu ders, ilerleyen yıllarda “kompozisyon” dersine dönüştürülmüştür.

2. 1. 2. Münşeât

Münşeât kelimesi “düz yazı, nesir” anlamındaki inşâ masterından türemiştir. Zaman içinde yapma, kurma, yazma vs. gibi master anlamından yapılmış, kurulmuş, yazılmış anlamına dönüşmüştür (Uzun, 2006: 18).

Mektup yazma sanatını ifade eden “ilmü'l-inşâ” adlı disiplinin kurallarına uygun olarak hazırlanan metinlerin bütününe “münşeât” adı verilmiştir. Bu saha içinde yazılmış, örnek almaya değer nitelikte olan resmî yazışmalar ve mektuplar derlenerek pek çok mecmuada yayımlanmıştır. Bunlara ise edebiyatımızda münşeât mecmuası denilmiştir (Durmuş, 2000: 334).

Münşeât mecmuaları, kâtiplere ve ihtiyaç duyanlara yol göstermek amacıyla ilmî bir gaye güdülmeyen hazırlanmış eserlerdir. Genel olarak münşeât mecmuaları iki farklı formda düzenlenmektedir. Birincisi kuramsal içerikli münşeât mecmuaları olup inşâ yazmaya yeni başlayanlara; merasim, adab-ı muhatabat, yazı şekilleri ve edevatını öğretmek amacıyla kaleme alınmış veya derlenmiştir. Merasimin içine padişah, ümera, hükema, havatin, sadat, şuara, ulema, kuzat, meşayih ve vüzera için yazılacak yazıların başlıkları, hatimeleri, yazılara uygun düşecek beyitler, du'â cümleleri, ibâreler ve inşâ lügatleri girmektedir (Levend, 1988: 115). Türk edebiyatında bu türün ilk örneği ise elde eksik bir nüshası bulunan ve Ahmed-i Dâ'î tarafından yazılmış “Teressül” adlı eserdir. Eserde kâtiplerin yazışmalarda uyması gereken 10 edebî neler olduğu açıklanmış; padişah, vezir, çavuş, imam, kadı, amca, ana ve babaya vs. yazılacak ser-nâmeler sıralanmıştır. İkincisi mektup örneği içerikli münşeât mecmuaları olup derleme münşeâtlar ile tanınmış şairlerin kendilerine ait mektup sûretlerini bir araya getirmeleriyle oluşturdukları münşeâtlar olmak üzere iki kısma ayrılmaktadır (Derdiyok, 1994: 58-59).

Osmanlı'da münşeât, bir gelenek hâline gelmiştir. Bu gelenek resmî yahut gayriresmî düzlemdeki ast-üst ilişkisi ve/veya eşit seviyedekilerin iletişiminin sağlanması noktasında tesir göstermiştir. Mektup yazarken karşı tarafla kurulan ilişkinin türüne göre uygun üslup kullanılması, muhataplara nasıl hitap edilmesi gerektiği gibi konular münşeât geleneği çerçevesinde öğretilmiştir. Bu hususta uyulması gereken kurallar ile hassasiyet gösterilmesi gerektiği bildirilen noktalar toplumsal düzen ile

devlet düzeni açısından yarar sağlamıştır. Aynı zamanda dilin iyi, doğru ve etkili kullanımı noktasında da fayda sağlamıştır.

2. 1. 3. Kitâbet

Kitâbet kavramı sözlükte “Yazı yazmak, söylenilen bir maddeyi şerâitine muvafık kaleme almak: Îfâ-yı vazife-i kitâbet” olarak tanımlanmıştır (Nâcî, 2009: 337). Diğer bir tanıma göre kitâbet, “Yazma ve yazı yazma sanatı”dır (Sami, 2010: 658).

Eskiden “kompozisyon” kavramının yerine de kullanılan kitâbet, genel ifadeyle bir yazının kaleme alınma yollarını açıklayan bir sanattır. Bu yönüyle inşâ ilmi ile aynı anlamı çağrıştırmaktadır ancak kitâbet yazı yazmakla, inşâ ise yaratma ve icatla ilgilidir. İnşâ hem nesir hem şiire yönelikken kitâbet yalnızca nesre yöneliktir (Uslu, 2007: 199).

Tanzimat Dönemi’nden sonra kitâbet, bir ders olarak okulların müfredat programlarında yer almaya başlamıştır. Bu gelişme sayesinde kitâbet başlığını taşıyan ders kitaplarının sayısında belirli bir artış gerçekleşmiştir (Ökten, 2013: 98).

2. 1. 4. Tahrîr

Türkçeye Arapçadan geçen tahrîr kelimesi sözlüklerde genel olarak “yazma” ve “yazma ile alakalı uğraşlar” şeklinde tanımlanmıştır. Diğer bir deyişle tahrîr “Yazmak, yazılmak: bir fıkrayı tahrîr. Tahrîren yazmak suretiyle, yazı ile: Tahrîren ifade-i merâm” (Nâcî, 2009: 653) olarak açıklanmıştır. M. Uslu bu kavramı “Eskiden ‘kompozisyon’ kelimesinin yerine kullanılmıştır. Yazı yazma, yazarak bir eser meydana getirme, kayıt altına alma anlamlarına gelir.” şeklinde izah etmiştir (Uslu, 2007: 320).

Tahrîr, bir ders olarak Tanzimat Dönemi’nden sonra açılan okullarda okutulmaya başlamıştır. Bu ders, içerik olarak “kitâbet” dersinden neredeyse farksızdır. İnşâ dersi ile kıyaslandığında ise bugünkü kompozisyona daha yakın olduğunu söylemek mümkündür.

Öğrencilerin yazma becerisini geliştirmek için hazırlanan tahrîr kitaplarında yazışmalar, resmî ve hususî olmak üzere ikiye ayrılmış ve yazışma türleriyle ilgili kurallar anlatılmıştır (Başar, 2014: 28).

2. 2. Türkçe Öğretim Programlarında Yazma Becerisi

Sosyal bir varlık olarak nitelendirilen insan, içinde yaşadığı toplumun değer yargılarını ve davranış örüntülerini kazanmakla yükümlüdür. Buna karşılık toplum da varlığını devam ettirmek için öteden beri sahip olduğu kültürel hazineyi, mensubu olan bireylere aktarmak durumundadır.

Bireyler, doğuşundan itibaren edindikleri kültürün yardımıyla diğer bireylerin davranışlarını yorumlar ve ona uygun olan bir davranış biçimini benimser. Böylelikle yaşadığı toplumun bir parçası hâline gelir. Her kültür, varlığını devam ettirebilmek için mensubu olan bireyleri kendi yapısına uygun biçimde yaşamaya hazırlar. Bireylerin yaşadığı kültürün özelliklerini kazanıp ait olduğu kültüre uyum sağlamasına kültürlenme denir. Toplum açısından bakıldığında ise bireylere kültür aktarımı işinin gerçekleştiği bu sürece kültürleme denir. Kısa bir ifadeyle kültürlenme için kültürleme sürecinin edilgen hâli denilmektedir (Balaman, 1981; akt. Engin, 1990: 167-168). Kültürlenme ve kültürleme, birey ve toplumun geliştirdiği karşılıklı ilişki ve etkileşim sonucunda doğan iki ayrı kavram olarak anlam dünyasında yer alır.

Karşılıklı ilişki hâlinde olmak, sosyal bir etkileşim içine girerek yaşantıları genişletip geliştirmek demektir. Bireyler, birinin veya birilerinin düşündüğü ve duyduğu şeylere dâhil olunca toplumsal etkileşim başlamış sayılır. Dolayısıyla toplum, insan-doğa ve insan-insan etkileşimi neticesinde oluşup şekillenen bir gerçektir (Oskay, 1990; 31).

Sınırları belli bir çevrede doğal veya sosyal ihtiyaçlarını karşılamak gibi ortak amaçlar için bir araya gelmiş, karşılıklı oluşturulan kurallara bağlı, dayanışma ve iş birliği hâlindeki insanlardan oluşan toplum (Başaran, 1983; 48); varlığını sürdürmek için çeşitli toplumsal kurumlar oluşturur. Bu bağlamda eğitim, toplum hayatının belirli normlara göre düzenli olarak sürdürülmesi amacıyla oluşturulmuş temel toplumsal kurumlardan biri olarak tanımlanabilir.

Eğitim, toplumun bir parçası olması yönüyle toplumsal düzenin tümüyle ilişkilidir. Süregelen toplumsal sistem için eğitim, belli işlevleri gerçekleştiren bir alt sistem olarak ifade edilmektedir (Erol, 2011: 109). Eğitim sistemi, bireylerin kendilerini geliştirmelerinde etkili olduğu gibi toplumun sosyal, kültürel ve ekonomik yönden ilerlemesinde de önemli bir rol oynamaktadır.

Toplumun ihtiyaç duyduğu insan modelini yetiştirme konusunda önemli bir rol üstlenen eğitim faaliyetlerinin sistemli olarak belli bir program dâhilinde yürütülmesi gerekmektedir. Bundan dolayı her millet, kendi değerlerini ve millî hedeflerini göz önünde bulundurarak eğitim ve öğretim programlarını hazırlamaktadır (Temizkan ve Atasoy, 2014: 43).

Eğitim programı, “Öğrencilerde beklenen öğrenmeyi meydana getirebilmek için planlanmış faaliyetlerin tamamı.”; “Geçerli öğrenme yaşantıları düzeni.”; “Bir eğitim kurumunun, çocuklar, gençler ve yetişkinler için sağladığı, millî eğitim ve kurumun amaçlarının gerçekleştirilmesine dönük tüm faaliyetler.” şeklinde tanımlanmaktadır (Doğan, 1975: 36; Ertürk, 1982: 95; Varış, 1994: 18). Öğretim programı ise eğitim programında gösterilen kazanımların gerçekleştirilebilmesi için gerekli olan öğretmen, konular, eğitim ortamları, yöntem, teknik, fizikî imkânlar, ders araçları, ölçme ve değerlendirme gibi unsurları kapsayan bir bütün olarak ifade edilmektedir.

Eğitim-öğretim faaliyetlerinin genel olarak programlı bir şekilde yürütülmesi gerektiği gibi öğrencilere verilecek dil eğitiminin de belirli bir program dâhilinde, sistemli bir biçimde gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Temizyürek ve Balcı’ya (2015: 1) göre toplumda ortak hafızanın korunup geliştirilmesi ve temel anlaşma sisteminin tam olarak kullanılabilmesi ancak planlı bir dil eğitimi ile mümkündür. Dil eğitimi ailede başlamakta ve ardından formel eğitim kurumu olan okullarda geliştirilerek devam ettirilmektedir. Dil becerilerinin tam anlamıyla kazanılması ve bireyler arasındaki iletişimsizlik problemlerinin ortadan kaldırılması okullarda verilecek nitelikli bir dil eğitimi-öğretimi ile gerçekleştirilmektedir.

Eğitim sürecinin bir parçası olan dil eğitimi, okullarda Türkçe dersi ile verilmektedir. Türkçe dersinde dil eğitimi, dinleme ve okuma becerilerinden oluşan anlama; konuşma ve yazma becerilerinden oluşan anlatma alanlarında yürütülen çalışmalarla gerçekleştirilmektedir. Bireylerin etkili bir iletişim becerisine sahip olabilmesi için dinleme, okuma, konuşma ve yazma becerilerinin bir bütün olarak geliştirilmesi bir gerekliliktir. Bu da ancak Türkçe derslerinin sistemli biçimde yürütülmesi ile mümkündür. Bundan dolayı Türkçe dersleri için sistemli olarak planlanmış programlara ihtiyaç duyulmaktadır.

Türkçe dersi öğretim programı, Cumhuriyet'in ilanından sonra ilk kez 1924 yılında geliştirilmiştir. Türkçe dersi öğretim programları 1926 ve 1930 yıllarında “İlk Mektep Türkçe Müfredat Programı”; 1936, 1948 ve 1968 yıllarında “İlkokul Türkçe Programı”; 1981 yılında “Temel Eğitim Okulları Türkçe Eğitim Programı”; 2005, 2009, 2015, 2017, 2018 ve 2019 yıllarında ise “Türkçe Dersi Öğretim Programı” olarak yayınlanmıştır.

Türkçe dersi dört temel dil becerisi üzerine kurulduğu için tarihsel süreçte hazırlanmış tüm Türkçe öğretim programları bu beceri alanlarını içermektedir. Bireylerin kendini yazı yoluyla ifade etmesine imkân tanıyan yazma becerisi, bu çalışmanın temel konusu olduğu için hazırlanan programlardaki yeri ve durumuna daha detaylı bakma ihtiyacı duyulmuştur.

2. 2. 1. İlköğretim I. Kademe Türkçe Dersi Öğretim Programlarında Yazma Becerisi

1924 İlk Mektep Türkçe Dersi Müfredat Programı

Cumhuriyet Dönemi'nin ilk Türkçe öğretim programı, 1924'te İstanbul'da toplanan Elifba Kongresi'nde Nüzhet Sabit'in “Kelime Usulü ile Elifba” adlı kitabında okuma-yazma konusunda önerdiği “kelimededen başlayan çözümleme” yöntemi tartışılarak kabul edilmiştir (Göğüş, 1970: 140).

1924 Programı'nda Kırâat, İnşâd, Sarf, Tahrîr, İmlâ ve Yazı dersleri Türkçe dersi içinde verilmiştir. Bu dersler iki, üç, dört ve beşinci sınıflarda okutulmuştur (Uçgun, 2019: 91).

1924 Programı, henüz Harf Devrimi yapılmamış olduğundan Arap harfleri ile düzenlenmiştir. Programda dersler 1.sınıfta haftada 12 saat Elifba olmak üzere 2.sınıfta 9 saat, 3. Sınıfta 8 saat, 4 ve 5.sınıflarda 7 saat olarak belirlenmiştir. Türkçe derslerine ayrılan saatler 2. 3. 4. ve 5. sınıflarda “Kırâat”, “İmlâ”, “Sarf”, “Tahrîr” ve “Yazı” olmak üzere ayrıca bölümlenmiştir (Aslan, 2011: 726).

Tahrîr başlığı ile ifade edilen yazma öğrenme alanı için 1924 Programı'nda açıklamalara oldukça az yer verilmiştir. İkinci sınıftan itibaren başlatılacak olan Tahrîr derslerinden maksadın “talebelerin fikirlerini, hislerini, tetkik ve müşahede neticelerini, doğru, sade ve tabii bir surette ifadeye alıştırmak” olduğu dile getirilmiştir. Öğrencilerin

yazdıkları düzenlenirken imlâ, sarf ve fikir hatalarının dikkate alınması ve öğretmenin bu süreci muhakkak öğrencileriyle beraber yürütmesi gerektiği belirtilmiştir. Yazılardaki hatalar düzeltilirken çocukların özgün ve samimi duygularına, fikirlerine müdahale edilmemesi gerektiğinin altı çizilmiştir. Program’a göre öğrencilerin temiz ve düzenli yazma alışkanlığı kazanmaları gerektiği de belirtilmiştir. Program’da yazma ile alakalı olduğu düşünülen diğer bir başlık ise “İmlâ”dır. Kopya yani istinsah ile başlaması gerektiği belirtilen İmlâ derslerinde öğrencilerin birinci sınıfta okudukları metinlerin öncelikli olarak kullanılacağı söylenmektedir. Dikte çalışmaları yapılırken de önce çok kısa cümlelerin, daha sonra da birkaç parçalık paragrafların yazdırılması gerektiği ifade edilmektedir. Ayrıca yazdırılan ifadelerin, öğrencilerin anlamını bilmediği birkaç kelimeyi içermesi gerektiğinden de bahsedilmektedir (Temizyürek ve Balcı, 2015: 4-24).

1926 İlk Mektep Türkçe Dersi Müfredat Programı

1926 yılında hazırlanan bu Program, bazı okullarda denenmiş ve alınan sonuçlara göre yeniden düzenlenerek 1927 yılında uygulamaya koyulmuştur. Bu Program, bir önceki programdan farklı olarak Atatürk’ün eğitimle ilgili görüşleri, dünyadaki çağdaş eğitim-öğretim prensipleri ve dönemin önemli eğitim uzmanlarından olan John Dewey’in görüş ve önerileri doğrultusunda hazırlanması bakımından önem taşımaktadır (Budak ve Budak, 2014: 386).

Türkçe dersinin genel amaçları ilk kez 1926 Programı’nda belirlenmiştir. Bu genel amaçlar “anlama ve anlatma becerilerinin geliştirilmesi, kelime hazinesinin zenginleştirilmesi, edebi zevk uyandırma, İstanbul Türkçesini yaygınlaştırma” biçiminde belirtilmiştir. Programda, ilk mektepte okutulan “Elifba, Kırâat, İnşâd, Temsil, İmlâ, Tahrîr, Sarf ve Yazı” derslerinin bağımsız birer ders olmadığı, bir bütünün parçaları olduğu da açıklanmıştır. Bu açıklamayla beraber bahsedilen derslerin programa bağımsız birer ders saati olarak konulması programın çelişkili bir yönünü ortaya koyar niteliktedir (Özbay, 2014: 42-43).

Tahrîr başlığı altında daha ayrıntılı bilgiler verilen 1926 Programı’nda bu öğrenme alanıyla ilgili etkinliklere 2, 3, 4, ve 5.sınıflarda, haftada ikişer ders saati ayrılacağı ifade edilmiştir. Bilhassa 4 ve 5.sınıflarda öğrencilere makbuz, senet, basit dilekçe ve mektuplar yazdırılması istenmiştir. Ayrıca her öğrencinin bir yazı defterine

sahip olması gerektiği ve bu defterin sene sonunda sergileneceği programda açıklanmıştır (Kadızaade ve Öztürk, 2019: 62).

1926 Programı'nda "İmlâ" başlığı için 2.sınıfta 3, 3.sınıfta 2, 4 ve 5.sınıflarda ise birer ders saatinin ayrılacağı ifade edilmiştir. Bir önceki programdan farklı olarak ise bu programda "Yazı" başlığına yer verilmiştir. Birinci sınıfı bitiren öğrencilere okunaklı, düzgün, seri ve temiz yazı yazma becerisi kazandırmayı hedefleyen bu dersin açıklanmasında söz konusu becerinin zaman içinde kazanılabileceğine vurgu yapılmıştır. 2.sınıfta 3, 3.sınıfta 2, 4 ve 5.sınıflarda birer ders saati ayrılacağı belirtilen bu derste öğretmenlerin özen göstermeleri gereken noktalar da açıklanmıştır (Temizyürek ve Balcı, 2015).

1930 İlk Mektep Türkçe Dersi Müfredat Programı

1928 yılında gerçekleştirilen Harf İnkılabı, pek çok alanda değişiklik yapılmasını gerekli kıldığı gibi müfredat programında da yeniliğe gidilmesini gerektirmiştir. Latin harflerinin kabulü ile birlikte 1926 Programı'nda yer alan Arapça ile ilgili hususlar programdan çıkarılmış ve "Elifba" adı verilen ilk okuma yazma dersinin ismi "Alfabe" olarak değiştirilmiştir. 1926 Programı'nda yer verilen "Kırâat, İmlâ, Tahrîr, Kavâid, Yazı" bölümlerinde ise herhangi bir değişiklik yapılmamıştır. 1930 programında "Kavâid" dersi "Gramer"; "Yazı" dersi ise "El Yazısı" olarak değiştirilmiştir. Yazı dersi, Latin harflerine göre yeniden düzenlenmiştir (Özbay, 2014: 43-44).

1936 İlkokul Türkçe Dersi Müfredat Programı

1936 Programı'nda, "Alfabe, Kırâat, İmlâ, Tahrîr ve Gramer" dersleri "Türkçe" adı altında birleştirilmiştir. Türkçe dersleri 1.sınıfta 10, 2 ve 3.sınıflarda 7, 4 ve 5.sınıflarda 6 saat olacak şekilde verilmiştir. Yazı dersi ise Türkçeden bağımsız bir ders hâline getirilmiştir. Program bu yönüyle ve bu yıla kadarki programlara göre daha millî özellikler taşımasıyla oldukça önemli bir yere sahiptir (Budak ve Budak, 2014).

Bu programda bölüm başlıklarının değiştiği görülmektedir. "Talebeyi İfadeye Alıştırmak" ana başlığı içinde verilen "Yazı ile İfade" bölümünde çocukları yazı yazmaya itecek sebepler sıralanmış, yazma konuları hakkında öneriler sunulmuş, sınıf seviyesine uygun yazı yazma çalışmalarının yaptırılması istenmiş, etkinliklerde basitten

karmaşığa doğru bir yol izlenmesi gerektiği belirtilmiş, süreç içinde karşılaşılabilecek durumlar hakkında bilgiler verilerek neler yapılması gerektiği detaylı şekilde açıklanmıştır. Uygulama sürecinde doğal bir ortam oluşturulması, ses ve yazının niteliği, çalışmaların hangi başlıklar içinde sürdürülebileceği, metinde paragraf kavramı ve örnek yazılar bu bölümde değinilen başlıca unsurlara örnek olarak gösterilebilir. (Kadızzade ve Öztürk, 2019: 63; Temizyürek ve Balcı, 2015: 7).

1948 İlkokul Türkçe Dersi Müfredat Programı

Türkçe derslerinde gerçekleştirilmek istenen amaçlar, ilk kez 1948 Programı'nda sınıf düzeylerine göre ayrı ayrı verilmiştir. Her sınıf düzeyi için “Okuma, Söz ve Yazı ile İfade, Dil bilgisi ve İmlâ” başlıkları altında bu derslere yönelik amaçlar aşamalı olarak sıralanmıştır. Bu programda Türkçe ders saatleri, 1936 Programı'nda olduğu gibi devam ettirilmiştir (Uçgun, 2019: 93).

Programın bölüm başlıklarından olan “Talebeyi İfadeye Alıştırmak” başlığı, 1948 programında “Söz ve Yazı ile İfade” olarak değiştirilmiştir. Ayrıca bu programda hedefler “Amaç”, bu amaçlara yönelik izahlar ise “Açıklamalar” biçiminde değiştirilmiştir.

1948 Programı'nda konuşma ve yazma becerilerinin birbirine sıkı sıkıya bağlı olduğunun öğrencilere sürekli olarak anlatılması gerektiği belirtilmiştir. Özellikle ilk sınıflardaki öğrencilerin bir düşüncüyü yazıya geçirmeden önce söz hâline getirip sonrasında yazmaları gerektiği ifade edilmiştir. Bu programda “Cümle ve Tahrîr Tekniği Alıştırmaları” adında bir yöntem ilk kez tanıtılmıştır. Bununla beraber 1, 2 ve 3.sınıftaki öğrencilere cümleler içinde kelimelerin, cümlelerden meydana gelen fikir yapıları içinde de cümlelerin düzeni öğretilmeye çalışılmıştır. Konu ve tür seçimine yönelik izahlar, yazma sürecinde karşılaşılabilecek durumlar ile bu durumlara yönelik tavsiyeler açıkça dile getirilmiştir (Temizyürek ve Balcı, 2015: 89).

1968 İlkokul Türkçe Dersi Müfredat Programı

1968 Programı, 1962-1963 öğretim yılından itibaren 14 şehirden seçilen 106 okulda deneme amaçlı uygulamaya koyulmuştur. Ardından 1964-1965 öğretim yılında genişletilerek 1881 okulda uygulanan bu Program, 1968’de son hâline kavuşarak yurt genelindeki tüm ilkokullarda uygulanmaya başlanmıştır. Programda Türkçe dersinin saatleri değiştirilmiştir. Türkçe dersi için 1, 2 ve 3.sınıflarda 10 saat; 4 ve 5.sınıflarda 6 saat verileceği açıklanmıştır (Özbay, 2014: 46-47).

1968 Programı’nın kendinden öncekilerden en büyük farkı bağımsız olarak tasarlanan “Yazı” bölümüdür. Yazı dersinde “öğrencilerin; okunaklı, süratli, işlek ve güzel bir el yazısı kazanmalarını, yazarken doğru durmaya, temizliğe ve düzenli olmaya alışmalarını, güzelliklere ve sanat yazılarına karşı ilgi duymalarını, kendilerinin ve arkadaşlarının el yazısındaki bozuklukları görmelerini ve bunları düzenlemelerini sağlamak” amaçlanmıştır (MEB, 1968: 143). Programın son kısmında ise yazı derslerinde kullanılacak materyallere, yazı örneklerine ve çeşitli açıklamalara yer verilmiştir (Uçgun, 2019: 93).

1981 Temel Eğitim Okulları Türkçe Eğitim Programı

1981 Programı, dört temel dil becerisinin her birini tam olarak içermesi ve ayrıntılı biçimde hazırlanması bakımından kendinden önceki programlardan oldukça farklıdır. Program’da öğrencilerin kazanması gereken davranışlar sınıf seviyelerine göre gelişim düzeyleri dikkate alınarak ayrı ayrı düzenlenmiştir. Bu Program’da Türkçe dersi özel amaçları, anlama ve anlatım başlıkları içinde ayrı ayrı verilmiştir (Özbay, 2014: 47; Temizkan & Atasoy, 2014: 49).

1981 Programı’nda yazma etkinliklerine dair bilgilere “Anlatım Çalışmaları” başlığı altında yer verilmiştir. Program’da yazma çalışmaları için ayrı bir ders saatinin olmaması gerektiği belirtilmiştir. Anlama ve anlatım etkinliklerinin birbirinden bağımsız değil iç içe kaynaştırılarak yürütülmesi gerektiğine vurgu yapılmıştır. Ayrıca yazılı anlatım çalışmalarının metinden hareketle yapılması; kuru, herhangi bir amaca hizmet etmeyen anlatım tekniklerinden uzak durulması gerektiği belirtilmiştir. Anlatımda doğallık, açıklık, sadelik, duruluk gibi anlatımın ana özelliklerinin aranması gerektiği açıklanmıştır (Temizyürek ve Balcı, 2015: 364).

2005 İlköğretim I. Kademe Türkçe Dersi Öğretim Programı

İlköğretim okullarının 1-5.sınıflarında 2005-2006 eğitim-öğretim yılından itibaren yeni bir program uygulanmaya başlamıştır. 2005 Programı, 1-5 ve 6-8.sınıflara göre ayrı ayrı hazırlanmıştır. Bu yeni programın kendinden öncekilerden en büyük farkı, o güne kadar geçerli olan davranışçı yaklaşımın terk edilerek yapılandırmacı eğitim anlayışı çizgisinde hazırlanmış olmasıdır (Gün, 2019: 34).

2005 Türkçe Öğretim Programı ile dinlediklerini, izlediklerini ve okuduklarını anlayan; duygu, düşünce ve hayallerini anlatan; eleştirel ve yaratıcı düşünen, sorumluluk üstlenen, girişimci, çevresiyle uyumlu, olay, durum ve bilgileri kendi birikimlerinden hareketle araştırma, sorgulama, eleştirme ve yorumlamayı alışkanlık hâline getiren, estetik zevk kazanmış ve millî değerlere duyarlı bireyler yetiştirilmesi amaçlanmıştır (MEB, 2006).

2005 Programı ile birlikte Türkçe ders saatlerinde değişiklik olduğu görülmüştür. Buna göre Türkçe dersi 1-3.sınıflar için 12 saate çıkarılmış, 4-5.sınıflarda ise 6 saat olarak belirlenmiştir. Program doğrultusunda hazırlanan Türkçe ders materyalleri ise yıllık plan ve açıklamaların bulunduğu öğretmen kılavuz kitapları, metinlerin yer aldığı öğrenci ders kitapları ve kazanımlara dair etkinliklere yer veren öğrenci çalışma kitapları olarak düzenlenmiştir (Gün, 2019: 34).

Program'da temel dil becerileri “öğrenme alanı” olarak isimlendirilmiştir. İlköğretim 1-5.sınıflar için belirlenen öğrenme alanları “dinleme, konuşma, okuma, yazma, görsel okuma ve sunu” şeklindedir. Görüldüğü gibi önceki programlardan farklı olarak “görsel okuma ve sunu”, bu Program'da bir öğrenme alanı olarak kayda geçirilmiştir. Önceki programlarda yer alan “hedef davranış” ifadesi ise 2005 Programı'nda “kazanım” olarak değiştirilmiştir (Uçgun, 2019: 94).

2. 2. 2. İlköğretim II. Kademe Türkçe Dersi Öğretim Programlarında Yazma Becerisi

1923 senesinde yapılan 1. Heyet-i İlmiye toplantısında ortaöğretim iki kademeli olarak yapılandırılmıştır. Günümüzün 6-8. sınıfları ortaöğretimin birinci kademesini oluşturmaktadır. 1924'te yapılan 2. Heyet-i İlmiye toplantısında 6-8.sınıflardan oluşan

ortaöğretimin birinci kademesi bağımsız ortaokullar olarak yapılandırılmıştır. Günümüzde ise 2012 yılında uygulanmaya başlanan 4+4+4 eğitim sistemi doğrultusunda 5-8. sınıflar ortaokul olarak kabul edilmiştir (Gün, 2019: 36).

1924 Ortaöğretim I. Devre Müfredat Programı

1924 Ortaöğretim I. Kademe Ders Programı'nda Türkçe dersleri 6.sınıfta 7, 7.sınıfta 5, 8.sınıfta ise 4 saat olarak belirlenmiştir. Türkçe dersleri Kırâat, İnşad, Sarf ve Nahiv, İmlâ, Kitâbet, Edebî Kırâat şeklinde bağımsız dersler olarak belirlenmiştir. Kırâat okuma, İnşad konuşma, İmlâ ve Kitâbet yazma, Sarf ve Nahiv ise dil bilgisi becerisine yönelik dersler olarak karşımıza çıkmaktadır (Özbay, 2014: 54).

1929 Ortamektep Türkçe Programı

1928 yılında yapılan Harf İnkılabı sebebiyle 1924 yılında bağımsız ortaokullar şeklinde düzenlenen Ortaöğretim I. kademe programı yeniden hazırlanmıştır. Yenilenen programda Türkçe dersleri Gramer, Tahrîr ve Kırâat olmak üzere üç bölüme ayrılmıştır. 1 ve 2.sınıflarda 6; 3.sınıflarda 4 saat Türkçe dersi işleneceği ifade edilmiştir (Özbay, 2014: 55).

1929 Ortamektep Türkçe Programı'nda Türkçe dersinin başlıca amaçlarından biri, “Talebeyi meramını ağızdan ve yazı ile ifade etmeye alıştırmak.” olarak ifade edilmiştir. Programda “Talebeyi yazı ile meramını ifadeye alıştırmak”tan kasıt, karşısındakinin hâline ve yazacağı mevzunun icabına uygun bir mektup yazmak; kendi düşüncesine uygun bir konuda okunabilir, anlaşılır bir yazı yazmak; okuduğu bir parçanın veya edebî bir eserin en can alıcı noktalarını hulâsa şeklinde tahlil ve ifade etmek; kendisini alakadar eden edebî, ilmî, ticari bir mevzu üzerine tetkik ve tettebbu ederek okuyanlara alaka verecek bir şekilde yazmak; küçük bir hikâye yazmak ve bazı münasip hikâyeleri piyes hâline çevirmek olarak açıklanmıştır (Temizyürek ve Balcı, 2015: 155-156).

Program'da Türkçe dersinin yazılı anlatım etkinlikleriyle ilgili açıklamalara “Umumî Mülâhazalar” başlığı altında yer verilmektedir. Bu başlık altında “Türkçe dersleri lisanın şifahî ve tahrîri cephesini mütevazi olarak ilerletmelidir. Talebe, lisanın yalnız tahrîri cephelerinde iyi itiyatlar kazanmış olmakla onları şifahi cephede de mutlaka kazanmış sayılmazlar. Şifahi cepheye de ayrıca itina etmek zarureti vardır.”

ifadelerine yer verilmiştir (Temizyürek ve Balcı, 2015: 158). İfadelere göre iletişim aracı olan dil, sözlü ve yazılı olmak üzere iki ayrı boyuttan oluşmaktadır. Türkçe dersleri dilin hem sözlü hem de yazılı yönünü eşit seviyede geliştirmeyi amaçlamaktadır.

1931-1932 Ders Senesi Tadilatı Türkçe Programı

1931-1932 Tadilat Programı'nda sadece gramer dersinin içeriği yenilenmiş, diğer derslerde herhangi bir değişiklik yapılmamıştır. Hazırlanan bu yeni programda gramer konularına eklemeler yapılmıştır (Özbay, 2014: 55; Uçgun, 2019: 98).

1938 Ortaokul Türkçe Programı

1935'te Atatürk'ün emri ile Türk dilinin temel kuralları, inceleme ve araştırmalar yoluyla sağlıklı bir şekilde ortaya koyuluncaya kadar dil bilgisi konuları programdan çıkarılmıştır. 1938'de ise yeni bir program hazırlanmıştır. Yeni program, önceki programdan gramer konularının yer almaması ve birkaç kelime ve ifadelerin değiştirilmiş olması bakımından farklılık göstermektedir. Bu programda Türkçe ders saatleri güncellenmiştir. Kız ve erkek okullarında 1.sınıfta 6, ikinci sınıfta 4, 3.sınıfta 4 saat Türkçe dersi verilmesi kararlaştırılmıştır. İkili öğretim yapan okullarda ise 1.sınıflarda 5, 2.sınıflarda 4, 3.sınıflarda 3 saat Türkçe dersi verileceği belirtilmiştir (Özbay, 2014: 59).

1949 ve 1962 Ortaokul Türkçe Programı

Önceki programlara nazaran oldukça kapsamlı olan 1949 Programı'nda öncelikle Türkçe dersinin amaçları sıralanmış, daha sonra Türkçe dersinin bütününe dair esaslar açıklanmıştır. Program “Amaçlar, Açıklamalar, Okuma, Söz ve Yazıyla İfade, Dil bilgisi, İmlâ ve Yazı” bölümlerinden oluşmaktadır (Uçgun, 2019: 98).

Program'da Türkçe derslerinin öğrenciyi lise ve başka okullardaki edebiyat öğretiminin kültürel genişliği, zihin uyanıklığı, okuma alışkanlığı, duygu ve zevk inceliği ile yaşama sevgisi gibi amaçlara yöneltecek nitelikte olması gerektiği vurgulanmıştır. Türkçe derslerinde okuma, yazma, dil bilgisi, imlâ gibi etkinlik alanlarının birbirini tamamlayıcı bir bütün olduğu belirtilmiştir (MEB, 1949: 44).

1949 Programı'nda Türkçe dersleri 1.sınıflarda 6, 2 ve 3.sınıflarda 4 saat olacak şekilde düzenlenmiştir. 1938 Programı'nda çıkarılan gramer konuları 1949 Programı'nda yeniden kendine yer bulmuştur. Bu programa, önceki programlardan farklı olarak yazı dersi eklenmiştir. Eklenen yazı dersinin öngörülen ders saatleri içinde yürütüleceği belirtilmiştir (Kurudayıoğlu ve Soysal, 2016: 123).

1962 yılına gelindiğinde 1949 Programı gözden geçirilerek yeniden uygulamaya koyulmuştur. 1949 Programı'nın bire bir aynısı olan 1962 Programı, 1981 yılına kadar yürürlükte kalmıştır (Uçgun, 2019: 99).

1981 Temel Eğitim Okulları Türkçe Eğitim Programı

1979 yılında ilkokul ve ortaokullar birleştirilerek ilköğretim okulları oluşturulmuştur. Eğitimdeki bu gelişme Türkçe programının ilköğretim I. Kademe ve ilköğretim II. Kademe olacak şekilde yeniden düzenlenmesi sonucunu doğurmuştur (Gün, 2019: 38).

1981 II.Kademe Türkçe Programı, “Genel Amaçlar, Açıklamalar, İlkokuma-Yazma, Anlama, Anlatım, Dil bilgisi, Yazı, Yöntem, Araç ve Gereçler, Ölçme ve Değerlendirme” bölümlerinden oluşmaktadır. 1981 Programı'nda Türkçe öğretiminin genel amaçları genişletilmiştir. Türkçe derslerinin kazandırmayı amaçladığı anlama ve anlatma becerilerinin önemi üzerinde durularak Türkçe dersinin bir beceri ve ifade dersi olduğu, öğrencilerin zihin ve ruh gelişiminde iyi bir ana dili eğitiminin etkili olacağı ifade edilmiştir. Türkçe dersinin okulda öğretimin temelini oluşturan bir araç dersi olduğu, bundan dolayı da diğer derslerdeki başarının okuma, anlama, anlatma konusunda bu derste elde edilecek başarı ile doğru orantılı olduğu belirtilmiştir (MEGSB, 1988: 208).

2005 İlköğretim II. Kademe Türkçe Dersi Öğretim Programı

2005 Programı, davranışçı yaklaşım terk edilerek yapılandırmacı eğitim anlayışına göre hazırlanmıştır. Program'da öğrenci merkezli eğitim, çoklu zeka kuramı, bireysel farklılıklar gibi konular dikkate alınmıştır (Gün, 2019: 38).

2005 Programı'nda "okuma, dinleme/izleme, konuşma, yazma temel dil becerileri ve dil bilgisi" olmak üzere 5 öğrenme alanına yer verilmiştir. I.Kademe Programı'nda yer alan "görsel okuma ve görsel sunu" öğrenme alanına ise II.Kademe Programı'nda yer verilmediği görülmektedir.

Program'da öğrenme alanları başlıkları altında kazanımlar verilmiştir. Kazanımlar, sınıf seviyelerine göre ayrılmayıp bir bütün hâlinde verilmiştir. Bu durum program hazırlanırken öğrencilerin gelişim düzeylerinin dikkate alınmadığını ve kazanımları öğrenci seviyelerine göre ayırıştırma işinin öğretmenlere bırakıldığını göstermektedir (Özbay, 2014: 66).

2005 Programı'nda "Temel Dil Becerileri" başlığı altında yazma becerisi ile ilgili açıklamalara yer verilmiştir. Burada öncelikle yazma becerisinin işlevinden söz edilmiştir. Buna göre bireyin kendini doğru ve amacına uygun olarak ifade etmesinde ve iletişim kurmasında en etkili araç yazılı anlatımdır. Program'da yazma becerisinin geliştirilmesiyle öğrencilerin duygu, düşünce, hayal, tasarı ve izlenimlerini dilin olanaklarından yararlanarak ve yazılı anlatımın kurallarına uygun şekilde anlatmaları, yazmayı kendini ifade etmede bir alışkanlığa dönüştürmeleri ve yazmaya yeteneği olan öğrencilerin bu becerilerini geliştirmeleri hedeflenmiştir. "Temel Dil Becerileri" başlığı altında yazma becerisinin diğer dil becerileriyle olan ilişkisine de değinilmiştir (Temizkan ve Atasoy, 2014: 54).

2. 2. 3. İlköğretim I. ve II. Kademe Türkçe Dersi Öğretim Programlarında Yazma Becerisi

Geçmişten günümüze Türkçe dersi öğretim programları incelendiğinde 2015 yılına kadar olan programların genel olarak ilköğretim I. ve II. kademe için ayrı ayrı düzenlenmiş olduğu görülür. 2015 Programı ve onu takip eden 2017, 2018 ve 2019 Programları 1-8.sınıflar için bir bütün hâlinde hazırlanmıştır.

2015 Türkçe Dersi Öğretim Programı

2015 Programı'nın en ayırt edici yönü, diğer programlardan farklı olarak 1-8.sınıflar için bir bütün olarak hazırlanmasıdır (Gün, 2019: 39). 2012 yılında hayata geçirilen 4+4+4 eğitim sistemi gereği ilkököl kademesini 1-4. Sınıflar, ortaokul

kademesini ise 5-8.sınıflar oluşturmaktadır. Türkçe dersi 1 ve 2.sınıflarda 10; 3 ve 4.sınıflarda 8 saat; 5 ve 6.sınıflar için 6; 7 ve 8.sınıflar için ise 5 saat olarak planlanmıştır.

Program'da öğrenme alanları “sözlü iletişim, okuma ve yazma” olarak belirlenmiştir. Dinleme/izleme ile konuşma öğrenme alanlarının “sözlü iletişim” başlığı altında birleştirilmiş olması bu programı diğerlerinden farklı kılan bir özelliktir. 2015 Programı'nı kendinden önceki programdan farklı kılan bir diğer özellik ise dil bilgisine ayrı bir öğrenme alanı olarak yer verilmeyip dil bilgisi kazanımlarının okuma ve yazma öğrenme alanlarının içerisine serpiştirilmiş olmasıdır.

2015 Programı, tıpkı 2005 Programı gibi sarmal yaklaşım benimsenerek hazırlanmıştır. 2015 Programı'nın, 2005 Programı'na göre daha sade bir yapıda olduğunu söylemek mümkündür. 2015 Programı'nda öğrenme alanlarının içerisinde yer alan kazanım sayıları ciddi oranda azaltılmıştır. Ayrıca bu programda tema sayısı da azaltılmış, belirlenen 8 temanın tüm sınıf düzeylerinde zorunlu olarak işleneceği belirtilmiştir (Gün, 2019: 39).

2015 Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda yazma öğrenme alanı ile ilgili “yazma kurallarını uygulama, planlı yazma, farklı türlerde metinler yazma, kendi yazdıklarını değerlendirme, kendini yazılı olarak ifade etme alışkanlığı kazanma, yazım ve noktalama kurallarını kavrama ve uygulama” ile ilgili amaçlara yönelik kazanımlar yer almıştır

2017 Türkçe Dersi Öğretim Programı

2017 Türkçe Dersi Öğretim Programı, “Giriş”, “Türkçe Dersi Öğretim Programı'nın Uygulanması” ve “Türkçe Dersi Öğretim Programı'nın Yapısı” olmak üzere üç ana başlıktan oluşmaktadır. Bu ana başlıklar içinde çeşitli alt başlıklar yer almaktadır.

2017 Programı, “dinleme/izleme, konuşma, okuma ve yazma” beceri alanlarından meydana gelmektedir. 2015 Programı'nda “sözlü iletişim” başlığı altında birleştirilen dinleme/izleme ve konuşma beceri alanlarına 2017 Programı'nda yeniden ayrı başlıklar hâlinde yer verildiği görülmektedir.

2017 Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda dört temel dil becerisinin yanında Türkiye Yeterlilik Çerçevesi (TYÇ) ile her bireyin hayat boyu öğrenme kapsamında kazanması beklenen sekiz anahtar yetkinlikten söz edilmiştir. Bunlar: Ana dilde iletişim, yabancı dillerde iletişim, matematiksel yetkinlik ve bilim/teknolojide temel yetkinlikler, dijital yetkinlik, öğrenmeyi öğrenme, sosyal ve vatandaşlıkla ilgili yetkinlikler, inisiyatif alma ve girişimcilik, kültürel farkındalık ve ifade (MEB, 2017: 5-6).

Program'da kazanımlar her sınıf düzeyinde tek tek verilmiştir. Tüm sınıflarda dinleme/izleme öğrenme alanıyla ilgili 98, konuşma öğrenme alanıyla ilgili 48, okuma öğrenme alanıyla ilgili 245, yazma öğrenme alanıyla ilgili 132 kazanım bulunmaktadır. En çok kazanımın bulunduğu öğrenme alanı okumadır. Okumadan sonraki sırada ise 132 kazanım ile yazma öğrenme alanı karşımıza çıkmaktadır.

2018 Türkçe Dersi Öğretim Programı

2018 Türkçe Öğretim Programı, 2017 Türkçe Öğretim Programı'nın ihtiyaçlar doğrultusunda güncellenmiş hâlidir. Güncelleştirme sürecinde programın daha sade ve kolay anlaşılır özellikte olmasının dikkate alındığı görülmektedir.

2018 Programı'nın giriş kısmında MEB öğretim programlarının amaç ve işlevleri ile ilgili genel bir çerçeve çizilmiştir. Ardından öğretim programlarının amaçları, perspektifi, ölçme-değerlendirme yaklaşımı, bireysel gelişim ve öğretim programları, sonuç başlıklarına geçilmiştir. Programla ilgili genel açıklamaların verildiği bu başlıklardan sonra Türkçe öğretim programı ile ilgili içerik sıralanmıştır. Burada ilk olarak “Türkçe Dersi Öğretim Programının Uygulanması” ana başlığı verilmiştir. Bu başlık içerisinde programın özel amaçları, öğrenme-öğretme yaklaşımı, ölçme-değerlendirme yaklaşımı, uygulamada dikkat edilecek hususlar olmak üzere dört alt başlık sıralanmıştır. Bu başlıklardan sonra “Türkçe Ders Kitaplarının Form ve Ebat Bilgileri” başlığına geçilmiştir. Daha sonra “Türkçe Dersi Öğretim Programı'nın Yapısı” ana başlığına geçilmiştir. Bu ana başlık içinde öğretim programının yapısı, kazanımların yapısı, kazanımlar ve açıklamaları gibi alt başlıklar verilmiştir.

2018 Türkçe Öğretim Programı'nın Özel Amaçları başlığı altında programın; öğrencilerin hayat boyu kullanabilecekleri dinleme/izleme, konuşma, okuma ve yazma ile ilgili dil becerilerini ve zihinsel becerileri kazanmaları, bu becerileri kullanarak

kendilerini bireysel ve sosyal yönden geliştirmeleri, etkili iletişim kurmaları, Türkçe sevgisiyle, istek duyarak okuma ve yazma alışkanlığı edinmelerini sağlayacak şekilde bilgi, beceri ve değerleri içeren bir bütünlük içinde yapılandırıldığı açıklanmıştır. Ayrıca programın tematik yaklaşım esas alınarak hazırlandığı; okuma ve yazma kazanımlarının metin içi, metin dışı ve metinler arası okuma yoluyla anlam oluşturmaya sağlayacak şekilde yapılandırıldığı belirtilmiştir. Ayrıca birinci sınıftan sekizinci sınıfa kadar kazanımların yapısı ve hiyerarşisi, öğrencilerin temel dil becerilerinin yanı sıra üst düzey bilişsel becerilerini geliştirmelerine katkı sağlayacak biçimde düzenlendiği belirtilmiştir. Dil bilgisi ve yazım kuralları ile ilgili kazanımların öğrencilerin gelişim özellikleri dikkate alınarak artan bir yoğunluk içinde ve aşamalı olarak yapılandırıldığı ifade edilmiştir (MEB, 2018: 8).

2018 Programı'nda yazma becerisi, okuma becerisinden sonra en çok kazanımın hedeflendiği dil becerisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Programda yazma becerisine dair 133 kazanıma yer verilmiştir.

2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı

2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı, 2018 Programı'nın küçük değişikliklerle yeniden yayımlanmış hâlidir. Türkçe dersinin önemi, programın “Türkçe Dersi Öğretim Programı'nın Özel Amaçları” başlığı içinde şu ifadelerle belirtilmiştir: *“Türkçe Dersi Öğretim Programı, öğrencilerin hayat boyu kullanabilecekleri dinleme/izleme, konuşma, okuma ve yazma ile ilgili dil becerilerini ve zihinsel becerileri kazanmaları, bu becerileri kullanarak kendilerini bireysel ve sosyal yönden geliştirmeleri, etkili iletişim kurmaları, Türkçe sevgisiyle, istek duyarak okuma ve yazma alışkanlığı edinmelerini sağlayacak şekilde bilgi, beceri ve değerleri içeren bir bütünlük içinde yapılandırılmıştır. Türkçe Dersi Öğretim Programı; dil becerilerinin ve yeterliliklerinin geliştirilmesini, diğer tüm alanlarda öğrenme, kişisel ve sosyal gelişme ile mesleki becerileri edinmenin ön şartı olarak kabul etmektedir.”* (MEB, 2019: 8).

Yukarıdaki ifadelerden anlaşılacağı üzere Program, dört temel beceri alanından oluşmaktadır. Bu beceriler programda dinleme, konuşma, okuma ve yazma olarak sıralanmıştır. Programın özel amaçları içerisinde dört temel dil becerisinin yanı sıra eleştirel düşünme, görsel okuma gibi becerilere de yer verilmiştir. Burada değinilen diğer konular ise Türk kültürünün aktarımı ve millî değerlerdir.

Tematik yaklaşımla hazırlanan programda kazanımlar, beceri alanları çerçevesinde gruplandırılmış ve sınıf düzeylerine göre ayrı ayrı başlıklar altında verilmiştir. Bazı kazanımların gerçekleştirilmesi sırasında dikkat edilmesi gereken noktalar, söz konusu kazanımın hemen altında açıklanmıştır.

2018 Programı'nın devamı niteliğinde olan 2019 Programı'nın toplam kazanım sayısında herhangi bir değişiklik olmamıştır. Programın dinleme/izleme alanında 98, konuşma alanında 48, okuma alanında 245, yazma alanında ise 133 kazanım bulunmaktadır.

2019 Programı'nda sayı bakımından ilk sırayı alan beceri alanı 245 kazanım ile okuma olmuştur. Yazma beceri alanının 133 kazanım ile ikinci sırada olduğu görülmektedir. Yazma becerisinin ardından 98 kazanım ile dinleme/izleme beceri alanı gelmektedir. 48 kazanımın bulunduğu konuşma becerisi ise sayıca en son sırada karşımıza çıkmaktadır. Kazanımların beceri alanlarına göre sayısal dağılımına bakıldığında 2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı'nın okuma beceri alanı çizgisinde şekillendiğini söylemek mümkündür.

Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda yer alan kazanımların tamamı ayrı ayrı ifadelerle hazırlanmamıştır. Kazanımlardan bir kısmı 1.sınıftan 8.sınıfa kadar tüm sınıflarda bulunurken bir kısmı 1-4.sınıfların seviyesinde, bir kısmı da 4-8.sınıfların seviyesinde yer almaktadır. Bazı kazanımlar da ufak tefek farklılıklarla tekrar ifade edilmiştir. Yazma becerisine ait kazanımlara bakıldığında tüm sınıf düzeylerinde tekrar eden üç kazanım göze çarpmaktadır. Sırası ile bu kazanımlar: “Yazma stratejilerini uygular.”, “Yazdıklarını paylaşır.”, “Büyük harfleri ve noktalama işaretlerini uygun yerlerde kullanır.” (Kıymaz, 2019: 173-176).

2019 senesinde yenilenen Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda bulunan kazanımlar ele alındığında 2017 Programı'ndan itibaren bir istikrarlılığın olduğu görülmektedir. Bu istikrarlılık, kazanımların ve açıklamalarının ders kitaplarının hazırlanmasında ve öğretmenlerin dersleri işleme aşamasında ortaya çıkan ihtiyacı karşıladığını gösterir niteliktedir (Kıymaz, 2019: 176).

2. 3. Türkçe Öğretiminde Yazma Becerisi

2. 3. 1. Yazma ve Yazma Becerisi

Dil, dört temel beceriyle örülü bir iletişim aracıdır. Dört temel dil becerisinden dinleme ile okuma, anlama alanını; konuşma ile yazma ise anlatma alanını oluşturmaktadır.

Her birey, hayata başladığı iletişim ortamı içinde doğal süreçlerle dinleme ve konuşma becerisini kazanmaktadır. Hatta dinleme becerisi anne karnından itibaren edinilmeye başlamaktadır. Okuma ve yazma becerisi ise dinleme ve konuşma becerisinin aksine eğitim vasıtasıyla edinilip geliştirilmektedir.

Dilin anlatma alanının bir kolunu oluşturan yazma; içerisinde yazmaya dair türlü işlemleri, süreçleri, becerileri, boyutları, yöntem ve teknikleri bulunduran oldukça geniş kapsamlı bir kavramdır. İşlem olarak yazma; insanın zihninde yapılandığı bilgi, fikir, duygu ve istekleri birtakım kurallara göre yazıya aktardığı bir faaliyettir. Süreç olarak yazma, zihinde başlayan ve harflerin yazılmasına değin süren aşamaları kapsamaktadır. Beceri olarak yazma; kalem tutma, harfleri yazma, ön bilgileri harekete geçirme gibi çeşitli alt becerileri içermektedir. Boyut olarak yazma ise zihinsel ve fiziksel olarak tasarım, işlem ve paylaşma boyutlarından oluşmaktadır (Güneş, 2017: 158).

Adalı'ya (2016: 30) göre yazma, bir sözlü iletişim aracı olan dilin yazı denilen tek boyutlu, görsel bir dizgeye aktarılması eylemidir. Bir diğer ifadeyle yazma, zihinde yapılandırılmış olan bilgilerin yazıya dökülme işlemidir (Öz, 2011: 251).

Sözlü iletişimde önemli bir rolü üstlenen yazma, Özkırımlı (2006: 265) tarafından herhangi bir konuda duygu, düşünce ve izlenimlerin, o konuyla alakalı görüşlerin belirli kurallara uyularak yazıyla anlatılması olarak tanımlanmıştır.

Yazma insanın kendini anlatma ihtiyacından doğmaktadır. Binyazar ve Özdemir (2006: 15-19), bireyleri yazma becerisini kullanmaya sevk eden nedenleri *kişisel zorunluluk, toplumsal zorunluluk ve uğraşsal (mesleki) zorunluluk* olmak üzere üç temel grupta ele almıştır. Kişisel zorunluluk, insanın kendi varlığını değerli bulup kendi içsel gerçekleri ile kendi anlam dünyasını diğer insanlarla paylaşma arzusundan kaynaklanmaktadır. Sosyal bir varlık olan insanın dış dünyasını çevreleyen toplumun bireyleri ile etkileşimde olup onlardan türlü anlamlar elde etmesi ve onlara anlam

aktarması varoluşunun bir gereğidir. İnsanlar üretim tüketim ilişkisi, duygusal sebepler gibi türlü yönlerden birbirlerine muhtaçlardır ve bu muhtaçlık ister istemez bir anlatma ihtiyacı doğurmaktadır. Bu ihtiyaç, toplumsal zorunluluk olarak ifade edilmektedir. Mesleki zorunluluk ise sahip olunan mesleklerin, insanları yazma becerisini kullanmaya yöneltmesi ile gün yüzüne çıkmaktadır. Yazma ihtiyacı, uğraşılan meslek dalının özelliğine göre değişkenlik gösterse de hemen her meslek grubunda yazılı anlatıma mutlaka ihtiyaç duyulduğu bir gerçektir.

2. 3. 2. Yazılı Anlatım ve Yazılı Anlatımın Unsurları

Yazılı anlatım, dili güzel ve etkili bir biçimde kullanarak çeşitli olay, düşünce, duygu ve durumları belli bir plan çerçevesinde başka insanlara ve geleceğe ulaştırmaya yarayan bir araçtır. Anlatılanlar bu araç ile kalıcı hâle getirilmektedir (Aktaş ve Gündüz, 2010: 163). Bir diğer ifadeyle temel malzemesi dil olan iletişimi kalıcı kılan yazılı anlatımdır.

İnsanın kendini ifade etme yollarından biri olan yazılı anlatım, kompozisyon sözcüğüyle de ifade edilmektedir. Kompozisyon sözcüğü Fransızca kökenli olup ayrı ayrı parçaları bir araya getirerek bir bütün oluşturma anlamını karşılamaktadır. Kompozisyon, aynı zamanda öğrencilere duygu ve düşüncelerini etkili ve düzgün bir biçimde anlatmaları için yaptırılan yazılı veya sözlü çalışma; tahrîr, kitâbet gibi anlamlarda da kullanılmaktadır (TDK, 2011: 1350).

Bir terim olarak kompozisyon, başlangıçta müzikle bağlantılı olan ve bütünüyle güzel sanatlarda, edebiyatta, resimde, mimaride ve pek tabii müzikte yaygın bir şekilde kullanılan bir sözcüktür. Bu sözcüğün esasını bütünlük, güzellik ve etki kavramları oluşturmaktadır. Düzenleme yapmak olarak da ifade edilen kompozisyon, temelde parçaları ahenk oluşturacak biçimde birleştirme anlayışına dayanmaktadır. Dilin anlam yüklü parçaları en küçüğünden en büyüğüne doğru kelime, kelime grubu, cümle, paragraf ve metin olarak ifade edilebilir. Bundan dolayı kompozisyon, sözcüklerden cümle, cümlelerden paragraf ve paragraflardan da bir metin oluşturma eylemi olarak da tanımlanmaktadır (Cemiloğlu, 2001: 1-2).

Diğer bir ifadeyle kompozisyon; duygu, düşünce, görüş ve hayallerin, düzenli bir şekilde açık, canlı ve çarpıcı bir anlatımla yazılı ve sözlü olarak aktarılmasıdır. Tanımda da belirtildiği üzere kompozisyon üç temel ögeden oluşmaktadır: a) Duygu, düşünce, görüş ve hayal. b) Belirli bir düzen. c) Açık, canlı ve çarpıcı bir anlatım. Bunların içinden “düzen”, kompozisyon kavramının en belirleyici özelliğidir. Bu sebeple yazılı anlatım için kompozisyon kısaca “düzenli yazma sanatı” şeklinde kullanılmaktadır (Kavcar vd., 2007: 12).

Etkili bir kompozisyon yazmanın üç temel ögesi şu şekilde belirtilmektedir: 1. Buluş (Duygu ve düşünce üretme, icat). 2. Düzenleyiş (Plan yapma, tertipleme). 3. Anlatış (İfade etme). Kısa bir ifadeyle kompozisyon yazarken konu ile ilgili malzemelerin toplanmasına buluş, buluşların bir araya konmasına düzenleyiş, yazı şekli verilmesine de anlatış denilmektedir (Korkmaz vd., 2007: 264).

İyi ve başarılı kabul edilebilir bir metin, bazı unsurlara dikkat edilerek kaleme alınmalıdır. Yazılı anlatımda göz önünde bulundurulması gereken unsurlar şunlardır: Konu, amaç, ana fikir ve yardımcı fikir, plan, kelime, cümle, paragraf, başlık, anlatım biçimi.

Yazılı Anlatımda Konu

Yazılı anlatımda konu, üzerinde yazma gereği duyulan unsurdur. Bu bir olay, durum, duygu, düşünce, sezgi vs. olabilir. Konular niteliklerine göre veyahut yazarının bakış açılarına göre türlere ayrılmaktadır. Bu türler başlıca şöyle sıralanmaktadır: Toplumsal konu, bireysel konu, soyut-somut konu, yerel ve evrensel konu... (Binyazar ve Özdemir, 2006: 21-24)

Konu, üzerinde yazma ihtiyacının oluştuğu anlam alanları olarak tanımlanmaktadır. Yazma ihtiyacı doğal bir anlatma isteği ile oluşabileceği gibi bir zorunluluk yahut öğrenciler için öğretmenin yönergesiyle de ortaya çıkabilir. Her yazılı anlatım belirlenen bir konunun etrafında şekil bulacağı için yazılı anlatımın başarılı olması büyük ölçüde konunun belirlenen biçimde ortaya koyulmasına bağlıdır (Karadağ ve Maden, 2019: 270-271).

Yazı yazmayı amaçlayan kişi için her olay, her düşünce, her varlık, her mesele kısacası her şey bir yazılı anlatım konusu olabilir. Konuyu meydana getiren olay,

düşünce, varlık veya mesele konunun ana maddesini oluşturmaktadır. Belirlenen konunun ana maddesinin hangi yönden, hangi bakış açısından değerlendirileceği, konunun bakış açısı olarak ifade edilmektedir. Konunun türü ise kaleme alınan metnin fıkra, makale, mektup, anı, hikâye gibi türlerden hangisi olacağı ile ilgilidir. (Korkmaz vd., 2007: 267-268).

Anlatımda başarı yakalama, konuyu iyi seçmekle doğru orantılıdır. Yaşantı ve deneyimlerin yanı sıra özel ilgiler, okunanlar ve dinlenenler yazma konusu bulma konusunda bireylere kaynaklık yapmaktadır. Konu seçiminde bulunurken okuyucuların yaş durumları, ilgileri, eğitim ve kültür seviyeleri de belirleyici rol oynamaktadır (Özdemir, 2004: 96).

Duymaz (1989: 83-85), belirlenen bir konu üzerinde yazı yazmaya başlamadan önce bazı işlemler yapmak gerektiğinden söz etmektedir. Bu işlemlerden ilki hiçbir tereddüde yer bırakmayacak şekilde konuyu doğru anlamakken ikincisi konuyu doğru biçimde sınırlandırmaktır. Konunun sınırlarını çizmek, yazmaya başlamadan önce onun hangi yönden ele alınacağını belirlemek, konuya bakış açısını daraltmaktır. Konu sınırlandırılırken üç ilke göz önünde bulundurulur. İlki yazının uzunluğu, ikincisi yazarın konu hakkındaki bilgisidir. Üçüncü ilke ise yazıyı değerlendirecek olan okuyucunun durumuyla ilgilidir. Bu ifadeye paralel olarak Özdemir (2004: 102-103) de konuyu sınırlandırmayı etkileyen etkenlerin okuyucunun durumu, yazılacak yazının uzunluğu/kısalığı, yazarın konu hakkındaki bilgi, birikim ve yaşantıları olduğunu belirtmektedir.

Yazılı Anlatımda Amaç

Her yazı belli bir amaç doğrultusunda kaleme alınmaktadır. Bu amaç insanları eğlendirmek, onları bir konu üzerinde düşündürmek veya duygulandırmak, dikkatleri önemli bir soruna çekmek ve bu konuda okuyanları uyarmak, okuyucuların bir konu hakkındaki düşüncelerini değiştirmek, okuyanların estetik duygularını uyandırmak vb. olabilmektedir (Gündüz ve Şimşek, 2011: 124-125).

Yazılı anlatımda bir yazıya başlamadan önce konu seçilip sınırlandırılır. Bu işlemden sonra yazma amacının belirlenmesi bir zorunluluktur. Çünkü amaç, bir yazının olmazsa olmaz unsurudur. Amaç, yazıyı kaleme alan kişiyi bu eyleme iten, okuyanlara

aktarılmak ve iletilmek istenilen temel düşüncedir. Esasında konu, bu düşüncenin okuyanlara ulaştırılmasında bir araç görevindedir (Binyazar ve Özdemir, 2006: 36).

Başarılı bir yazı için sadece düşünce ve hayal gücü yeterli değildir. İyi bir yazı için mutlaka yazma eylemine yön veren bir amaç olmalıdır.

Binyazar ve Özdemir (2006: 63-64), yazma faaliyetinin şu dört amaçtan biri veya birkaçı ile şekillendirilebileceğini belirtmektedir: Öğretme, düşünce ve kanıları değiştirme, izlenim kazandırma, olay içinde yaşatma.

Yazılı Anlatımda Ana Fikir ve Yardımcı Fikir

Ana fikir, yazarın yazısında ulaşmak istediği amacın en kısa ve yalın biçimde aynı anda bir yargı oluşturabilecek biçimde ifade edilmesidir. Yardımcı fikirler ise ana düşünceyi çeşitli açılardan destekleyen ve açılımını sağlayan paragraflara bölünmüş unsurlardır.

Ana düşüncenin oluşmasında yazarın bakış açısı, dünya görüşü, konuyu ele alış nedeni, bilgi birikimi ve bilgi kaynakları; yaşanan zamanın, coğrafyanın ve ait olunan milletin dünyayı anlayış biçimi önemli rol oynar (Gündüz ve Şimşek, 2011: 149).

Yazma ihtiyacının olduğu anlam alanının merkezini ana fikir oluşturmaktadır. Aynı zamanda yazma amacını belirlemekte ve insanı eylemlilik sürecine sokup harekete geçirmektedir. Yazı ana düşüncenin üzerine inşa edildiği için yazının temelini oluşturan bu unsur ne denli sağlam olursa yazının anlatım gücü de o denli yüksek olmaktadır.

Yardımcı fikir, yazma konusunun içinde yazma ihtiyacının olduğu anlam alanında yer alan ve ana düşünceyi farklı yönlerden destekleyen düşünce veya düşüncelerdir. Görüldüğü üzere yan fikir yazının amacını belirleyen değil yazma amacını destekleyen fikir/fikirlerdir. Bir metinde bir tane ana fikir bulunurken bu ana fikri destekleyen birden fazla yardımcı fikir metin içinde yer alabilmektedir. Yardımcı fikirler metin içinde paragraflara dağılırlar ve her yardımcı fikir bir paragrafın ana fikri olabilir. (Karadağ ve Maden, 2019: 272).

Yazılı Anlatımda Plan

Belirlenen bir konuda belli bir amaç çerçevesinde bir yazma eylemine başlamadan önce yazının düzenli, tutarlı ve kendi içinde uyumlu olmasını sağlamak için bir yazı planı oluşturmak gerekir. Başarılı ve okunabilir bir yazı için plan, tıpkı konu ve amaç gibi olmazsa olmaz bir unsurdur.

Yazılı anlatımda plan; herhangi bir konuda ortaya koyulacak fikirlerin, anlatılacak olayların, duyguların mantıklı olarak düzenlenmesidir. Bunun için önce konu seçilir ve sınırlandırılır, sonra da ana fikre bağlanır. Belirlenen ana fikre göre yazı için bilgiler toplanır. Ardından bu fikirler birlik ve bütünlük sağlayacak biçimde düzenlenir. İşte bu düzenleme işine planlama denilmektedir. Yazı yazma işine ancak planlama aşamasından sonra başlanılmaktadır. Çünkü plan, yazarın ve yazının yol göstericisidir (Kantemir, 1995: 140).

Karatay (2011: 28-29), anlatım bakımından iyi ve nitelikli bir yazının temel iki ögesinin planlama ve değerlendirme olduğunu belirtmektedir. Planlı yazma ve değerlendirmeye dayalı yazma sürecini ise beş basamakta ele almaktadır:

1. Hazırlık: Konuyla ilgili beyin fırtınası yapma, öğrencilerin konuyla ilgili neler bildiklerini belirleme, araştırma yapma, gözlem ve deneyimlerden yararlanma, neler söylenebileceğini belirleme.

2. Yazma taslağını oluşturma: Konuyu sınırlama, yazma amacını belirleme, ana maddeleri, başlıkları düzenleme.

3. Yazma taslağını gözden geçirme/düzenleme-geliştirme: Konuyla ilgili nelere değinildiğini veya değinilmediğini ve konuya nasıl değinildiğini gözden geçirme, düzenleme.

4. Yazıyı düzeltme: Dil ve anlatım yönünden, yazım ve noktalama açısından düzeltme.

5. Yazıyı ortaya koyma-yayınlama: Yazılı anlatım metninin okurla paylaşılması.

Yazma, yazanın aklına geleni gelişigüzel sıraladığı bir faaliyet değildir. Düşüncelerin planlanacağı ve düzenleneceği bir yöntem gerektirmektedir. Yazıda öne sürüleceklerin ilgi ve önem derecesine bakılarak sıralanmasına plan denilmektedir (İpşiroğlu, 1991: 27).

Bir bakıma plan, yazılı anlatımın iskeletidir. Seğtiği konuyu düzenli bir şekilde yazmak isteyen yazar, plan sayesinde kararsızlıktan ve zaman kaybından kurtulmaktadır. Bu özelliğinden dolayı plan; kolay, güzel ve sistematik yazmanın en önemli aracı kabul edilmektedir. Kaleme alınan yazının kolay anlaşılmasını sağlayan, konuda birliği gerçekleştiren, gereksiz sözlerin kullanılmasını önleyen; düşüncelerin, duyguların ve tasarıların konu ile ilgili çizgide ölçülü ve tutarlı bir şekilde anlatılmasını sağlayan plan, konularına göre üçe ayrılmaktadır: 1. *Duygusal plan: Kuvvetli heyecanlarla, sık duygularla örülmüş kompozisyonlarda görülür.* 2. *Düşünsel plan: Fikir yazılarında görülür.* 3. *Devinsel plan: Olaya dayalı yazılarda görülür* (Karaalıoğlu, 1987: 89).

Bir kompozisyon terimi olan plan, söyleneceklerin zihinsel denetimden geçirilmesi, aralarındaki bağlantıya göre sıralanması ve şekillendirilmesi olarak da ifade edilmektedir. Yazıyı planlamak için şu üç aşamadan söz edilmektedir:

a. Düşüncelerin dökümü: Yazıyı planlama evresinde ilk adım; belirlenen konuyla ilgili olarak yaşantılardan, gözlemlerden, okuma ve araştırmalardan edinilen/toplanılan bilgilerin ve bunlara bağlı olarak gelişen düşüncelerin tümünü sıralamaktır.

b. Düşüncelerin ayrılması: Yazının ham maddesi düşüncelerdir. Bunları belli bir değerlendirmeden ve ayırmadan geçirmek gerekmektedir. Düşünceler dizisini zihinsel bir denetimden geçirmek için belirlenen konuya ve amaca göre hareket edilmektedir.

c. Düşüncelerin kümelenendirilmesi: Aynı düşünce üzerinde tekrara düşmemek, ilk söylenmesi gereken bir düşüncüyü sona bırakmamak için düşünceleri aralarındaki benzerlik-farklılık, neden-sonuç ilişkisine göre kümelenendirmek gerekir. Bu kümelenendirme ile yazının bütünlüğe kavuşturulması sağlanır (Binyazar ve Özdemir, 2006: 55-59).

Gündüz ve Şimşek (2011: 153-155), yazılı anlatımda “biçimsel planlama” ve “iç planlama” olmak üzere iki tür planlamadan söz edilebileceğini belirtmektedir. Buna göre başlık, paragraf, sayfa düzeni gibi metnin dış yapısı ile ilgili olan unsurlar biçimsel planlamayı; düşüncelerin belli bir plana göre anlatılması, düşünceler arasındaki mantıksal düzenleme, kurgulama gibi metnin içeriğiyle ilgili unsurlar ise iç planlamayı meydana getirmektedir.

Yazılı Anlatımda Kelime

Kelime, anlam taşıyan ve cümlelerin kuruluşunda önemli bir rol oynayan ses veya sesler topluluğu olarak tanımlanmaktadır. Başka bir ifadeyle kelime, anlam ve dil bilgisi vazifesi olan en küçük dil birliklerinin adıdır (Kantemir, 1995: 178).

Sözlü ve yazılı anlatımda duygu ve düşünceler dile getirilirken kelimelerden yararlanılmaktadır. Düşünceleri zihinden geçtiği şekliyle doğru biçimde aktarmak kelimelerin yerinde kullanılmasına ve düşünceyi tam karşılayacak nitelikte olmasına bağlıdır (Tansel, 1978: 68).

Anlatımda kişinin kelimeleri kullanma becerisi, söz varlığı unsurlarından olan kelime hazinesinin zenginliğiyle doğru orantılı olarak gelişmektedir. Çünkü zengin bir kelime hazinesi, bireylerin anlatmak istediklerinin doğru ve eksiksiz bir biçimde ortaya dökülmesini sağlayacak kelime seçimi noktasında önemli bir katkı sağlamaktadır.

Yazılı anlatım becerisinin geliştirilmesi için kelime hazinesinin zenginleştirilmesine yönelik çalışmaların yapılması gerekmektedir. Bunun için sözlük kullanımının yaygınlaştırılması doğru bir adım olacaktır.

Yazılı Anlatımda Cümle

Bir fikri, duyguyu, dileği, olayı ele alarak bir hüküm hâlinde anlatan kelime dizisine cümle; cümleyi oluşturan unsurlara ise cümle ögesi denilmektedir. Özne, nesne, tümleç, yüklem şeklinde isimlendirilen cümle ögeleri kelime veya kelime gruplarından oluşmaktadır (Kantemir, 1995: 160).

Duygu ve düşüncelerin aktarılabilmesi anlatıcının cümle kurma becerisine bağlıdır. Etkili ve başarılı bir yazıda cümlelerin dil bilgisi kurallarına uygun, açık, duru,

akıcı, birlik ve bütünlük taşıyan sade bir yapıda olması gerekir. (Binyazar ve Özdemir, 2006: 164-172).

Metin içindeki görevlerine bakılarak cümlelere farklı isimler verilmektedir. Bunlar tanım cümleleri, açıklama cümleleri, betimleme cümleleri ve öyküleme cümleleri olarak dörde ayrılmaktadır. Tanım cümleleri çoğunlukla metnin giriş bölümlerinde yer alıp duygu ve düşüncelerin ne olduğunu anlatır. Açıklama cümleleri zihinde gelişen düşüncelerin oluşum nedenlerini açıklamada kullanılır. Kendinden önceki cümlelere çeşitli bağlaçlarla bağlanır. Betimleme cümleleri zihindeki düşünce ve olayların oluş biçimini canlandırmak için kullanılır. Öyküleme cümleleri ise olayda rol oynayan kişi yahut kişilerin belli bir zamanda ve mekânda yaşadığı olayları anlatan kısa ve hareket bildiren cümlelerdir (Par, 1983: 108-111).

Cümle, kendini meydana getiren kelimelerden daha üst anlama sahip olan bir yapıdır. Metin içinde birbirini takip edecek biçimde sıralanmış olan cümleler, metinde kullanıldıkları yere göre anlam; taşıdıkları mesaja göre de önem kazanırlar. Bundan dolayı cümlelerin anlamını ve önemini metnin bütünlüğüne göre ele almak gerekir.

Yazılı Anlatımda Paragraf

Düz yazılarda bir düşüncenin, bir duygunun, bir durumun farklı biçimlerde ifade edildiği metin birimine paragraf denilmektedir. Bu yapıyı temel bir cümle çerçevesinde yardımcı fikirlerden oluşan cümleler oluşturmaktadır. Her paragraf başlı başına bir metin sayılmakla beraber aynı zamanda ait olduğu metnin bir parçasıdır. Metin içinde sınırsız sayıda cümle olabileceği gibi sınırsız sayıda da paragraf olabilir (Erkul, 2004: 141).

Paragraf, yazılı anlatım temel öğelerinden biridir. Belirlenen bir fikri aktaran cümleler topluluğu olarak tanımlanan paragraf, ana fikirle bağlantılı cümleler kümesi olarak da ifade edilmektedir.

Yazı oluşturulurken belirlenen ana fikir, farklı fikirlerle desteklenir. Bunlara da yardımcı fikir denir. Yazılı bir metinde okuyucuya bir fikirden başka bir fikrin anlatımına geçildiği bölümler yapılarak gösterilir. Metindeki bu bölümler, bir fikirden başka bir fikre geçildiğini gösterdiği gibi metnin kolay okunmasını sağlar. Bu bölümlerin her biri paragraf olarak adlandırılır. Bu yönüyle paragraf; bir fikri, bir

duyguyu, öneriyi, isteği vb. bir yönüyle ve tam olarak açıklayan yahut betimleyen cümleler topluluğu şeklinde tanımlanmaktadır (Aktaş ve Gündüz, 2010: 197).

Paragraflar metin içindeki anlam alanlarıdır. Bu özelliği ile okuyucular için okumayı ve metni anlamayı kolaylaştırır. Yazar için de metindeki mesajı sistematik biçimde aktarabilme olanağı sağlar (Beyreli, vd., 2012: 53).

Kaleme alınan bir metnin okunabilir özellikte olması iyi cümleler kurmanın yanında düşüncelerin ve paragrafların iyi düzenlenmesiyle de alakalıdır. Bunun için metindeki ana düşünceyi destekleyecek olan yardımcı düşüncelerin yazının bütününde olduğu gibi giriş, gelişme ve sonuç gibi belli bir plana göre aktarılması sağlanmalıdır. Paragrafların ilk cümleleri giriş, son cümleleri de sonuç bölümüdür. Arada kalan cümleleri ise gelişme bölümünü oluşturur. Buna göre bir paragrafın sonuç bölümünü oluşturan cümle ile diğer paragrafın giriş bölümünü oluşturan cümle birbiriyle uyumlu olmalıdır (Beyreli, vd., 2012: 53).

Kantemir (1995: 159) de metnin bütününe düşünerek paragrafları başlangıç paragrafı, geçiş paragrafı ve sonuç paragrafı olarak türlere ayırmıştır. Başlangıç paragrafı, uzun yazılarda konuya girilmeden önce yapılan paragraftır. Konuyu aydınlatacak olan fikirler burada verilmektedir. Ancak her yazıda bir başlangıç paragrafı yoktur ve bu yazının ilk paragrafı sayılmamaktadır. Geçiş paragrafı ise kendinden öncekini kendinden sonrakine bağlayan paragraftır. Çoğunlukla uzun yazılarda bir bölümden diğerine geçerken kullanılır. Ayrıca yazıda daha önce söylenenleri kısaca belirtme gibi yazarın anlattıklarını toparlama ihtiyacı duyduğunda da geçiş paragrafı kullanması olasıdır. Sonuç paragrafı da ana fikrin hatırlatılıp anlatılanların özetlendiği paragraftır. Okuyucuya gerekenleri önceden vermeyi başarabilen bir yazar, sonuç paragrafına ihtiyaç duymaz.

Yazılı Anlatımda Başlık

Başlık, TDK (1998: 240) tarafından “Bir yazının, bir kitabın bölümlerinin başına konulan ve konuyu kısaca tanıtan yazı, serlevha, antet.” olarak tanımlanmaktadır.

Her varlığın bir ismi olduğu gibi her yazının da bir başlığı olmaktadır. Başlığı olmayan metin, tamamlanmamış bir çalışma olarak görülmektedir. Başlık, yazanın

konuya odaklanıp konudan uzaklaşmasını engelleyen bir unsurdur (Aktaş ve Gündüz, 2010: 175).

Okuyucunun yazıyla ilgili karşılaştığı ilk unsur olduğu için başlık, ilgi ve dikkat çekici özellikte olmalıdır. Ayrıca yazının etkisini korumak adına başlıkların kısa ve öz olması gerekmektedir. Bu özelliklere sahip olan başlıklar, okuyucuda okuma merakı ve okuma isteği uyandırır.

Yazılı Anlatımda Anlatım Biçimleri

Anlatım biçimi, bir konunun ele alınış ve işleniş biçimidir. Bu yönüyle de yazma amacı ile doğrudan ilişkilidir. Karadağ'a (2011: 147) göre okunmak temel amacına bağlı olarak her yazı okuyanı bilgilendirmek, bir şeyler öğretmek, bir düşünceyi kanıtlamak, izlenim kazandırarak kelimelerle çizilen bir şekil dünyasına onu sürüklemek, okuru bir tahkiye içine çekerek estetik zevki doyurmak gibi amaçlar da taşımaktadır. Sayılan bu amaçlardan her biri farklı bir anlatım biçimini kullanmayı gerektirmektedir.

Duygu, düşünce ve dilekler yazı yoluyla başkalarına aktarılırken açıklama, tartışma, betimleme ve öyküleme olmak üzere dört ayrı anlatım biçiminden yararlanılmaktadır. Bu anlatım biçimlerinden hangisinin kullanılacağına karar verirken yazıdaki amaç göz önünde bulundurulmaktadır. Yazıda okuyanlara bir konuda bilgi vermek amaçlanıyorsa anlatım biçimlerinden açıklama kullanılır. Yazarın okuyucuyu kendince yanlış düşünceye kapılmaktan alıkoymak, ona gerçekleri göstermek ve bir konu hakkındaki düşünüş ve davranışlarını etkileyip değiştirmek istediği yazılarda anlatım biçimlerinden tartışma kullanılır. Duyulanları, görülenleri okurlarla beraber algılamanın amaçlandığı yazılarda betimleme biçiminden yararlanılır. Okuru bir olayın içine çekmenin ve onu olayın içinde oluş sırasına göre yaşatmanın hedeflendiği yazılarda ise öyküleyici anlatım biçimi kullanılır (Özdemir, 2005: 149-150; Yüzbaşıoğlu, 1984: 22-23).

Anlatım tarzının belirlenmesi yazılı anlatımın planlanması aşamasında yer almalıdır. Yazmaya başlamadan önce “Nasıl anlatmalıyım?” sorusu üzerinde düşünülmeli ve bu soruya cevap olarak açıklama, tartışma, betimleme ve öyküleme seçeneklerinden uygun olanı tercih edilmelidir.

Özdemir (2002: 31), yazarın anlatımındaki canlılığın, diriliğin ve tazeliğin genellikle uygun anlatım biçiminin doğru yerde ve durumda kullanımına bağlı olduğunu ifade etmektedir.

2. 3. 3. Başarılı Bir Yazı Yazmanın İlkeleri ve Özellikleri

Zihinde yer alan duygu, düşünce, hayal, tasarı vb. şeylerin diğer insanlara yazı yoluyla aktarılması olarak tanımlanabilecek yazılı anlatımın güçlü, etkili ve amacına ulaşabilir olması için birtakım ilke ve özellikleri taşıması gerekmektedir.

Yazı yazmak fikirleri, duyguları ve arzuları mantıklı ve sistematik bir biçimde anlatma işidir. İnsanlara yazı yazma gücünü çalışarak, okuyup araştırarak kazanılan bilgi vermektedir. Ancak bilgi, yazı yazmak için tek başına yeterli değildir. Kökleri dile bağlı olan yazı ve yazı yazma işi için ana dilini tüm incelikleriyle bilmek, sözcüklerin anlamlarına bütünüyle hâkim olmak gerekir. Dolayısıyla yazıda üzerinde durulan fikir ve aktarılan bilgiler ne kadar iyi olsa da kullanılan dil bozursa bunlar önemini yitirmeye mahkûmdur (Emir, 1984: 8).

Nitelikli sayılabilecek bir yazıya sahip olmak için her şeyden önce bir dil ögesi olan kelimelerin doğru ve yerinde kullanılması, malzemelerin iyi seçilmesi, işlenen konunun uygun bir plan içinde yürütülmesi ve yazının doyurucu olması gibi bazı kurallara uyulması gerekmektedir. Bundan sonraki aşama ise yazıyı kaleme alanın duygu dünyasıyla alakalıdır. Sosyal bir varlık olan insan gördüğü, yaşadığı ve öğrendiği şeyleri akıl yoluyla yorumlayıp bir senteze ulaşmaktadır. Zihinde oluşan bu birikimler farklı şekillerde dış dünyaya yansımaktadır. Bunlar çeşitli yaşam deneyimleri, bilgi ve zengin hayal dünyası ile beslenmektedir. Bunların yazılı ifadesi ise edebî ürünü meydana getirmektedir. Edebî eseri ortaya koyan yazar, sözcüklerden yararlanmaktadır. Bakış açısına, yazının türüne, anlatım tarzına göre de sözcükler arasında seçim yapmaktadır. Fikirlerin, duyguların, tasarıların, çeşitli gözlem ve saptamaların dil aracılığıyla aktarımı insanın dille yaşayıp dil ile iç içe olması anlamına gelmektedir. Dili arzu edilir seviyede bir anlatma aracı hâline getirmek her şeyden önce kişinin dili sevmesine ve o dili yaşamasına bağlıdır (Aktaş ve Gündüz, 2010: 165-167).

Gerek yazılı gerekse sözlü anlatımda insanın kendini açıkça, doğru ve tam bir şekilde ifade edebilmesi sahip olduğu birikimler ile doğru orantılıdır. Belli bir birikime

sahip olmanın yolları öncelikle dış dünyayı algılama sonra da algılananları kendi içinde değerlendirme süreçlerinden geçmektedir.

Gözlem yapmak ve okumak, iyi ve etkili bir anlatım becerisi elde etmenin yollarındandır. Düşünmek ise gözlem ve okuma yoluyla kazanılan birikimlerin zihinsel süreçten geçirilmesiyle meydana gelen bir değerlendirme aşamasıdır. Kısacası iyi ve etkili bir yazılı anlatım için gözlem ve okuma kişisel bir birikim oluşturulmasını sağlarken değerlendirme ise bu birikimlerden elde edilen malzemeleri işleyerek kullanılmaya hazır hâle getirmektedir (Beyreli vd., 2012: 37-38).

Karaaliolu'nun (1987: 172) ifadesiyle iyi bir anlatım açık, düzgün, özentiden uzak olmalı; yazıyı kaleme alanlar gördüğü, düşündüğü ve bildiği şeyleri ne eksik ne de fazla olmadan anlatabilmelidir. Bunların yanında iyi bir anlatımda açıklık, akıcılık, duruluk, yalınlık ve bireysellik de bulunmalıdır.

Karatay'a (2011: 28-29) göre anlatım yönünden iyi ve nitelikli yazıyı planlama ve değerlendirme olmak üzere iki temel öge oluşturmaktadır.

Başarılı bir yazı olarak nitelendirilebilecek bir metnin özelliklerini kısaca ifade etmek gerekirse aşağıdaki maddeleri sıralamak mümkündür:

- Metin ilk olarak dil bilgisi kurallarına uygun olarak kaleme alınmalı,
- Üzerinde iyi düşünülmüş olmalı,
- Düşünceler açık ve anlaşılır olarak aktarılmalı,
- Düşünceler aktarılırken belli bir düzen içinde ve aşamalar hâlinde ilerlenmeli,
- Kelimeler, üzerinde düşünülerek titizlikle seçilmeli
- Cümleler akıcı olmalı,
- Anlatım gereksiz süsten ve özentiden uzak olmalı,
- Anlatılanlar okuyucular tarafından kolay anlaşılır olmalı,
- Yazıya uygun bir anlatım tarzı seçilmeli,

- Yazının konusu ilgi çekici olmalıdır (Akyol, 2019; Aktaş ve Gündüz, 2010: 165-168; Babacan, 2009: 55-57; Beyreli vd., 2012: 38; Emir, 1984: 8).

2.3.4. Yazma Eğitiminin İlkeleri

Yazma çalışması, yazmaya dair teknik bilgilerin harfi harfine uygulanarak yapıldığı bir eylem değildir. Yazma; öğrencilerin izlenimlerinden, yaşantılarından, hayallerinden ve çeşitli tasarılarından yola çıkarak özgün ürünler meydana getirdiği bir faaliyettir. Bundan dolayı öğrencilerin yazma eylemine başlamadan önce birtakım hazırlık aşamalarından geçirilmesi gerekmektedir.

Gündüz ve Şimşek (2011: 31), yazma eğitiminde temel ilkeler başlığı içinde yazmaya hazırlık aşamalarını şu şekilde sıralamıştır: Yazmaya motive olmak, Türkçeyi kullanma becerisine sahip olmak, bireysellik/üslup ya da dili kendileştirmek, dikkatli ve duyarlı bir gözlemci olmak, okumayı zorunlu ve zevkli bir alışkanlık hâline getirmek, öğrendiklerimiz üzerinde düşünmek ve bilgiyi özümsemek.

Yazma çalışmalarında öğrencilerin kendileri ile yakın çevrelerinden hareket edilmektedir. Bu noktada yazmaya hazırlık, yazma amacını tespit etme, yazma amacına uygun yöntem seçme, konuyu sınırlandırma, dikkati konuya yoğunlaştırma ve kurallarına uygun olarak yazı yazma üzerinde durulmaktadır. Bu maksatla ön bilgilerini kullanma, görsellerden faydalanma, düşüncelerini mantıksal bütünlük çerçevesinde yazma, farklı düşünmeye yönlendiren ifadeleri kullanma, karşılaştırma yapma, sebep-sonuç ilişkisi kurma, sınıflama, değerlendirme, özetleme gibi anlamayı ve zihinsel becerileri geliştirici çalışmalara yer verilmektedir. Ayrıca eğlenmek ve bilgi edinmek için yazma, sorgulayıcı, ikna edici, betimleyici ve serbest yazma gibi çeşitli tür, yöntem ve teknikler de verilmektedir (MEB, 2005: 22).

Öğrencilerin yazma becerisini edinip geliştirmesini merkez alan yazma eğitiminin ilkelerini şu şekilde sıralamak mümkündür:

- Yazma becerisinin geliştirilmesi birbiriyle sıkı ilişkilere sahip birçok eylemin art arda kullanılmasıyla gerçekleşen bir süreci gerektirir.

- Yazma eğitiminin amacı, metin oluşturma değil metin oluşturma için gerekli becerilere sahip olunmasını sağlamaktır.

- Yazma eğitiminde öğrencinin yazmaya psikolojik ve düşünsel açıdan hazır olmasına yardımcı olunmalıdır.

- Öğrencilerin yazma konusunda bireysel farklılıkları göz önünde tutulmalıdır. Bu konuda yeterli görülmeyen öğrencilerin bilgi ve beceri eksikliklerini giderici önlemler alınmalıdır. Yazmaya istekli ve yetenekli öğrenciler yüreklendirilmeli, iyi örnekler gösterilmelidir.

- Öğretmen yazma sürecinin her aşamasında öğrenciyi takip etmeli, ona yol göstermeli, metin oluşturmada yardımcı olmalıdır.

- Öğrencilerin yazmaya karşı olumsuz bir tutumu veya korkusu varsa ilk olarak olumsuz tutum ve korkunun giderilmesine dönük çalışmalar yapılmalıdır.

- Yazma eğitiminde öğrenciler arasındaki bireysel farklılıklar göz ardı edilmemelidir.

- Sınıf içerisinde yapılacak olan yazma çalışmalarında öğrencilerin ilgilerini çekebilecek ve onlara kendi duygu, düşünce, bilgi, yaşantı ve izlenimlerini anlatma olanağı verecek konular seçilmelidir.

- Öğrencilerin bilişsel becerilerini geliştirmek yazma eğitiminin önemli bir parçasıdır.

- Yazma eğitiminde öncelikli olarak içeriğin düzenlenmesine ağırlık verilmelidir.

- Yazma konusuyla ilgili özel bir amaç olmadıkça öğrenciler tek bir konu üzerinde yazmaya zorlanmamalı, öğrencilere farklı konulardan istediklerini seçme imkânı verilmelidir.

- Yazma becerisi zaman isteyen ve birkaç gün içinde öğrenilerek kazanılacak bir beceri değildir. Bu nedenle öğrencilerin yazma seviyeleri de yavaş

yavaş gelişir. Her yazılan tür üzerinde öğrenciler yeterli yazma becerisi kazanıncaya kadar alıştırmaya yapılmalı ve örnekler verilmelidir.

- Yazma çalışmaları olabildiğince farklı metin türleri üzerinde yaptırılmalıdır.
- Öğrencilerin yazılı anlatımları değerlendirilirken içeriğin orijinal, farklı olması, öğrencinin kendi düşüncelerini yansıtması teşvik edilmelidir.
- Öğretmenler, öğrencilerin yazılı anlatımlarını sadece not vermek için değil yazma becerilerindeki sorunlarını tespit etmek ve yanlışlarını düzeltmelerine yardımcı olmak için değerlendirmelidir.
- Öğrencilere sınıfta yaptıkları yazma çalışmalarını destekleyici ve geliştirici ödevler ve projeler verilmelidir.
- Yazma becerisi ile diğer dil becerileri arasında ilişki kurulmalı ve bu beceriler bir bütün hâlinde, birbirini destekleyecek bir şekilde geliştirilmelidir.

Yazma eğitimi sadece okuldaki çalışmalarla sınırlı kalmamalı, öğrencinin okul dışında da yazma zevk ve alışkanlığı kazanması sağlanmalıdır (Coşkun, 2009: 51-54; Çelenk, 2019: 34-39; Göğüş, 1978: 240-242).

2. 3. 5. Yazma Eğitiminin Amaçları

Yazma eğitiminin asıl amacı metin oluşturmaktan ziyade metin oluşturmak için gerekli bilgi ve becerilere sahip olunmasını sağlamaktır (Coşkun, 2007: 51).

Eğitim ve öğretim kurumu olan okullarda öğrencilere yazma becerisinin kazandırılması ve öğrencilerde yazma isteğinin harekete geçirilmesi konusunda temel görev Türkçe öğretmenlerine düşmektedir. Bu görev, öğrencilere düzenli düşünme ve yazma alışkanlığı kazanma gibi temel bir amaç ile bütünleşmektedir (Sever, 2004: 25).

Türkçe Öğretim Programı'nda yazma becerisinin geliştirilmesiyle öğrencilerin duygu, düşünce, hayal, tasarı ve izlenimlerini dilin imkânlarından yararlanarak ve yazılı anlatım kurallarına uygun şekilde anlatmaları, yazmayı kendini ifade etmede bir

alışkanlığa dönüştürmeleri ve yazma yeteneği olanların bu becerilerini geliştirmeleri amaçlanmıştır (MEB, 2006: 7).

Bir ihtiyaçtan doğan yazma becerisinin doğru ve etkili kullanılması, bireylere yazma eğitiminin amaçlarını zamanında kazandırılmasına bağlıdır. Bu amaçlar şu şekilde sıralanmaktadır:

- Yazım kurallarını öğretmek,
- Yazma istek ve zevkini kazandırmak,
- Sözcüklerin doğru yazılışını öğretmek,
- Metin oluşturmak için gerekli becerilere sahip olunmasını sağlamak,
- Öğrencinin yazmaya psikolojik ve düşünsel açıdan hazır olmasına yardımcı olmak,
- Doğru yazma sorumluluğu kazandırmak,
- Metin oluşturma için gerekli becerileri öğrencilere kazandırmak,
- Öğrencilerin yazı türlerini tanımalarını sağlamak,
- Öğrencilerin kendilerini yazılı olarak ifade etme ve yaratıcı yazılar yazmalarını sağlamak,
- Kendisinin ya da başkasının yazısını okuyup yazım, anlam ve anlatım yönlerinden düzeltme alışkanlığı kazanmak,
- Bütün alanlarda kullanabilir olmak ve bütüncül öğrenmeyi sağlamak,
- Yazılı anlatım türlerini (duyuru, mektup, dilekçe vb.) biçim ve anlatım özelliklerine uygun yazabilmek,
- Yaratıcılık isteyen öykü, roman, oyun vb. türler için konu bulmaya, bunları iyi bir düzenleme ve etkili bir anlatımla yazmaya alışmak,

- Ayrıntıları yerinde kullanıp yazısını daha çok değerlendirmek; okuduğu, dinlediği bir yazıyı, konuşmayı yazıyla özetleyebilmek,
- Yazısına ve bölümlerine uygun ve ilginç başlıklar koyabilmek,
- Yazılı olarak üretilen metinlerde sıkça kullanılan anlatım çerçevelerini tanımak ve uygulayabilmek,
- Yazılı olarak üretilen metinlerde paragraf yapısı ile anlatım çerçevelerinin nasıl ilişkilendiğini öğrenebilmek,
- Yazısını giriş, gelişme ve sonuç ana düzenleyişine göre geliştirmeyi öğrenmek,
- Yazarken olaylara, düşüncelere gerekli ve mantıklı bir düzen verebilmek,
- Bir yapıtı, bir düşünce ya da görüşü açıklayan eleştirel yazılar yazmaya alışmak,
- Yazma eğitimini okullardaki çalışmalarla sınırlı bırakmamak, öğrencilerin okul dışında da yazma alışkanlığı kazanmasını sağlamak (Aktaş ve Gündüz, 2004; Coşkun, 2007; Çelenk, 2005; Göğüş, 1978; Keçik ve Uzun Subaşı, 2001; Maltepe, 2006 ve Özdemir, 2005).

2.3.6. Yazma Becerisinin Öğretimi

Yazma, belirli bir düzeyde eğitim gerektiren bir beceridir. Bireyler hayata gözlerini açtıktan sonraki ilk beş yıl içerisinde ilk dilleri olan ana dilini edinirler. Özel yahut düzenli bir eğitim almasalar dahi o ana dili ile konuşur duruma gelirler. Buna karşın yazmayı öğrenemeyebilirler. Konuşulabilen bir dilde bile dilin yazı ile gösterilmesinin nasıl olacağı, yazmanın ne olduğu eğitim kurumlarında öğrenilir (Keçik ve Uzun, 2001: 63).

Okullar modern toplumların temel kurumlarıdır ve okulların öncelikli hedefi bireyleri okur-yazar hâle getirmektir. Örgün eğitim içinde öğrencilerin okur-yazar hâle gelmesi ve bu becerilerden en iyi seviyede yararlanması, okulun öğrenciye

kazandıracaklarına aracılık etmesi yönünden büyük önem taşımaktadır. Türkçe dersi için bu becerilerin geliştirilmesi asıl hedefdir. İlköğretim birinci kademedeki Türkçe dersinin temel öğrenme alanlarından birini yazma becerisi oluşturmaktadır (Karadağ ve Maden, 2019: 269).

İlköğretim birinci kademedeki kazanılacak yazma becerisinin düzeyi, birinci sınıfta ilk okuma-yazma eğitimiyle okur-yazar hâle gelmek; 2-3.sınıflarda cümle düzeyindeki anlatımı gerçekleştirebilmek ve 4-5. sınıflarda paragraf düzeyinde anlatımı tamamlamaktır. Metin aşamasının ise en geç ilköğretim sonunda tamamlanması gerekmektedir. Bu aşamaların ilköğretim eğitimi içinde başarıyla gerçekleşmesi, öğrencilerin ilköğretim sonrası eğitimlerini başarıyla devam ettirmesini ve günlük hayatta karşılaşacakları yazma ihtiyaçlarını giderebilmesini kolaylaştıracaktır (Coşkun, 2011: 45).

2.3.7. Yazma Becerisinin Geliştirilmesi

Yazma alanında öğretim süreci, kazanım ve geliştirme olmak üzere iki aşamadan meydana gelmektedir. Temel bilgilerin öğrenilmesi ve becerilerin kullanılabilir seviyede edinilmesi kazanım aşamasıyla ilgilidir. Kazanılan becerilerin etkili bir yazılı anlatımda ne şekilde kullanılacağı öğrenilmesi ise gelişim aşaması ile ilgilidir. Yazmaya yeni başlayan öğrenciler ilk etapta cümle cümle yazma eğilimindedir. Yazma becerileri ilerledikçe bilgiyi transfer etme ve düşünceleri gözden geçirip düzenlemeyi daha etkili bir şekilde yapmaya başlarlar. Bu durum daha üst seviyede yazma durumunun ortaya çıkmasını sağlamaktadır (Akyol, 2010: 107-108).

İlkokul ve ortaokul Türkçe derslerindeki kopya (görülenleri bakarak yazma) ve dikte (dinlenenlerin anlaşılacak yazımı) çalışmaları yazma becerisinin kazandırılmasına ve geliştirilmesine zemin oluşturan çalışmalardır. Yazma becerisinin kazandırılması için uzun bir eğitim sürecine ihtiyaç vardır. Bu doğrultuda öğrencilerin duygu, düşünce, izlenim ve tasarımlarını dile getirebilmeleri için duygusal, bilişsel ve sezgisel alanlarda belirli bir seviyede gelişmiş, hayal dünyalarının ise zenginleşmiş olması gerekmektedir (Göçer, 2010: 183).

Öğrencilerin yazma becerilerini geliştirmek için önce zihinsel hazırlık yapılması gerekmektedir. Zihinsel hazırlık için ön bilgileri harekete geçirme-konu belirleme, amaç, yöntem ve teknikleri belirleme gibi uygulamalar yapılmaktadır. Daha sonra

yazma ve değerlendirme çalışmalarına geçilmektedir. Bu işlemler yazma süreçlerine göre yazma öncesi, yazma ve yazma sonrası başlıkları altında ele alınmaktadır (Güneş, 2017: 176-179):

a) Yazma Öncesi Aşama

Yazı yazmaya başlamadan önce gerekli araç-gerecin hazırlanmasının yanı sıra öğrencilerin zihinsel olarak hazırlanması gerekmektedir. Bu doğrultuda yazma öncesi aşamada öğrencilerle ön bilgileri harekete geçirme, zihinsel tasarım yapma; yazma amacını, yöntemini ve tekniklerini belirleme gibi etkinlikler yapılmalıdır.

1. Zihinsel Hazırlık: Yazma işinin zeminini zihinsel hazırlık oluşturmaktadır. Ön bilgileri harekete geçirme-konu belirleme, amaç, yöntem ve teknik belirleme gibi çalışmalarla zihinsel hazırlığı gerçekleştirmek mümkündür.

- Ön bilgileri harekete geçirme-konu belirleme: Bu aşamada öğrencilerin zihinlerinde yapılandırdığı tüm bilgilerin gözden geçirilmesi sağlanmalıdır. Bunun için onlara çeşitli sorular sorularak önceden öğrendikleri görüş, düşünce, konu vb. şeyleri hatırlamaları sağlanmalıdır. Böylelikle öğrencilerin hangi konuda yazacaklarının belirlenmesine yardımcı olunacaktır. Eğer konu belirlenmişse de konu hakkında öğrencilerin neyi ne kadar bildikleri, konuyla ilgili ne gibi deneyimlerinin olduğu yahut neler hatırladıkları sorulabilir.

- Amaç belirleme: Öğrenci, yazıyı neden kaleme alacağını bilmek durumundadır. Amaç belirleme öğrencileri yazma konusunda güdülenmelerini etkileyen bir unsurdur. Çünkü öğrenciler, yaptığı işi niçin yaptığının bilincinde olacaktır (Akyol, 2010: 109).

- Yöntem ve teknikleri belirleme: Bu aşamada öğrencilerin seçtiği konu ile amacın hangi yöntem ve tekniklerle daha iyi aktarılacağı üzerine düşünülmelidir. Öğretmenler, öğrencilere uygun yazma türü ve tekniklerinin belirlenmesi için rehberlik etmelidir.

- Yazı türünü belirleme: Öğrencilerden burada önceden seçtikleri konuyu hangi türde yazacaklarını belirlemeleri beklenmektedir. Bu noktada öğrencilerin ilgileri ve yetenekleri de devreye girmektedir. Örneğin kimi öğrenci şiir yazmada

daha yetenekliyken kimi öğrenci hikâye yazmada daha yeteneklidir (Akyol, 2010: 109). Yazı türünü belirleme aşamasında öğretmenlere düşen iş, öğrencilerin farklı türleri tanımasını sağlamak ve onları farklı türlerde yazması için yönlendirmektir.

2. Zihinsel Tasarım: Yazmaya başlamadan önce zihinsel hazırlık basamakları yerine getirildikten sonra yazının bir de zihinsel tasarımı yapılmalıdır. Bunun için önce yazıya dair seçilen bilgiler mantıksal bir düzende sıralanmalıdır. Seçilen bilgiler sıralanmalı, sınıflanmalı, birleştirilmeli, düzenlenmeli ve kontrol edilmelidir. Yazıda kullanılacak kavramlar, kelimeler seçilmelidir.

b) Yazma Aşaması

Yazma eylemine yönelik zihinsel hazırlık ve zihinsel tasarım yapıldıktan sonra sıra bu tasarımların yazıya dökülmesine gelmektedir. Yazma aşamasında zihinsel ve fiziksel süreçler birlikte yürütülmektedir. Yazma işlem süreçlerinden metinleştirme, gözden geçirme ve paylaşma çalışmaları yapılmaktadır.

1. Metinleştirme: Yazılacak konunun içeriğine uygun olacak biçimde yazının ilk taslağı oluşturulmaktadır. Bu taslak yazının genel olarak düzenlenmesi ve mantıksal olarak düzenlenmesi biçiminde iki aşamada yapılandırılmaktadır.

- Yazının genel düzeni: Giriş, gelişme ve sonuç yazının genel düzenini oluşturmaktadır.
- Yazının mantıksal düzeni: Yazının mantık düzeni, yazıyı meydana getiren unsurlar, bu unsurların birbirine bağlanması ve anlamayı kolaylaştıran yapıdan oluşmaktadır. Yani kelimeler, cümleler, metin ve bunların birbirine bağlanması yazının mantıksal düzenini ortaya koymaktadır.
- Yazıya çarpıcı bir giriş belirleme: Yazının giriş cümlesi ve cümleleri titizlikle seçilmelidir. Yazıya çarpıcı bir giriş belirlemek yazının okunurluğunu artırmada önemli bir rol oynamaktadır.

- Yazıya etkili bir sonuç hazırlama: Etkili bir sonuçla yazıyı tamamlamak, yazının önemini artırmaktadır. Etkili bir sonuç okuru etkiler ve yazının zihinde saklanmasını sağlar.

- Taslağı oluşturma: Taslak metinde ana fikri ve yardımcı fikirleri destekleyici ayrıntıları vurgulama, konuyu mantıksal bütünlük içinde aktarma, karşılaştırma, neden-sonuç ilişkileri kurma, günlük yaşamdan ve kendi yaşantısından örnekler verme, bir fikre katılıp katılmadığını gerekçeleriyle beraber ortaya koyma; dilek, istek, beğeni ve şikayetleri ilgili kimselere bildirme gibi durumlara yer verilmektedir.

2. Gözden geçirme: Kaleme alınan yazının yeniden ele alınıp tekrar okunduğu aşamadır ve iki alt aşamadan meydana gelmektedir. Birinci aşamada metin yalnızca anlam bağlamında ele alınır; yazıya eklenmesi gerekenler eklenir, yazıdan çıkarılması gerekenler ise çıkartılır. Yazının yalnızca içeriğine müdahale edilir. Asıl amaç yazıdaki düşüncelerin düzenlenmesidir. İkinci aşamada ise metnin aktarılmasına dair düzenlemeler söz konusudur. Metin imlâ, dil bilgisi, noktalama gibi yönlerden incelenir.

3. Paylaşma: Yazılan metnin başkalarıyla paylaşıldığı aşamadır. Yazılan yazı, sözlü veya yazılı olarak paylaşılabilir. Öğrenciler yazısını başkalarına okuyabilir yahut sınıf ya da okul panosuna asabilir. Yazısının başkaları tarafından okunduğunu görmek öğrencileri yazmaya motive eder.

c) Yazma Sonrası Aşama

Yazma sonrası aşamada üretilen metne ve yazma sürecine yönelik değerlendirme çalışmaları yapılmaktadır. Yazma amacı; aktarılan bilgiler ve içeriği değerlendirme, yazma amacına ulaşma durumunu belirleme gibi etkinlikler yapılması bu aşama için geçerlidir.

2. 4. Araştırmanın Konusu ile İlgili Çalışmalar

“Ahmed Âsım’ın ‘Numûne-i İnşâ’ Adlı Eserinde Yazma Becerisinin Öğretimi” adlı çalışma hazırlanırken araştırma konusuyla ilgili olduğu düşünülen kitaplar, tezler, makaleler vb. çalışmalar incelenmiştir. İnceleme sonrasında çalışmada yararlanılan çeşitli kaynaklar, kaynakça kısmında gösterilmiştir. Bu başlıkta ise çalışmanın konusuyla doğrudan ilişki kurulabilecek tez ve makalelerden bahsetmek amaçlanmıştır. Bu bağlamda Osmanlı döneminde Arap harfleri ile kaleme alınmış, Türkçe öğretimi alanında bir ders kitabı olarak değerlendirilen kaynaklara dair çalışmalar ile buna benzer kaynaklar üzerinden temel dil becerilerinin ya da yalnızca yazma becerisinin incelendiği çalışmalar tespit edilmiştir. İlgili çalışmalar, tezler ve makaleler olmak üzere iki ayrı alt başlık içinde kronolojik sırayla aktarılmıştır. Konuyla doğrudan ilgili olan herhangi bir doktora tezine rastlanmadığı için “tezler” kısmında yalnızca yüksek lisans tezlerine yer verilmiştir.

2. 4. 1. Tezler

Dağdeviren’in (2006), *Bâdi Nedim ve Mustafa Nuri’nin Usûl-i Tahrîr Adlı Eserinde Türkçe Öğretimine Dair Esaslar* adlı yüksek lisans tezinde öncelikle Usûl-i Tahrîr, yeni Türk harflerine aktarılmış ve eserdeki Türkçe öğretimine dair unsurlar tespit edilmiştir. Ardından dönemin Türkçe yazılı anlatımına yönelik kurallar ile günümüzde geçerli olan yazılı anlatım kuralları karşılaştırılarak arasındaki farklar belirlenmiştir.

Gölcü’nün (2015), *Garib-nâme’deki Temel Dil Becerilerinin Türkçe Dersi Öğretim Programı (2006) Kazanımlarıyla Uyumunu* isimli yüksek lisans tezinde Garib-nâme’de temel dil becerilerine dair doğrudan yahut dolaylı olarak verilen; dinleyicide, okuyucuda, sözlü ve yazılı anlatımda bulunması gereken nitelikler ve bu niteliklerin Türkçe Dersi Öğretim Programı (2006) kazanımlarıyla olan ilişkisi inceleme altına alınmıştır. Çalışmada, incelenen eserdeki temel dil becerilerinin kullanım oranlarına göre; konuşma (% 39,43), dinleme/izleme (% 8,49), okuma (% 4,14) ve yazma (%2,68) biçiminde sıralandığı belirlenmiştir. Ayrıca eserdeki beyitlerde temel dil becerilerine ait kelimelerin veya kelime gruplarının toplamda %54,74 gibi oldukça yüksek bir oranda kullanıldığı tespit edilmiştir. Son olarak eserdeki beyitlerde doğrudan yahut dolaylı olarak verilen temel dil becerilerine dair ilkeler belirlenmiş ve bu ilkelerin Türkçe Dersi

Öğretim Programı (2006) kazanımları ile uyumu olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Çalışma, tarama modeli ile içerik analizinin kullanıldığı bir incelemenin ürünüdür.

Gönç'ün (2015), *Kutadgu Bilig'in Yazma Becerisi Açısından İncelenmesi* adlı yüksek lisans tezinde Karahanlılar dönemi eserlerinden olan Kutadgu Bilig'in yazma becerisi yönünden önemini ortaya koymak amaçlanmıştır. Bunun için öncelikle eserdeki yazma becerisine yönelik öğeler tespit edilmiş, tespit edilen öğelere dair yorumlar yapılmış ve bunlar Türkçe öğretimi açısından incelenmiştir. İncelemeden elde edilen bulgular doğrultusunda Kutadgu Bilig'in yazma becerisi yönünden zengin bir içeriğe sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Kurt'un (2015), *Süleyman Şevket'in Kavâid-i Tahrîr Adlı Eserinde Yazma Eğitimi ve Günümüz Türkçe Yazma Eğitimi ile Karşılaştırılması* isimli çalışmasında Kavâid-i Tahrîr, yazma eğitimi bağlamında ve günümüz yazma eğitimiyle ilgili yazılmış makaleler ile sınırlandırılarak incelenmiştir.

Atış (2018), *Süleyman Paşa'nın İlm-i Sarf-ı Türkî Adlı Eserinin Türkçe Öğretimindeki Yeri ve Önemi* adlı çalışmasında İlm-i Sarf-ı Türkî'nin Türkçe öğretimi alanındaki yerini ve önemini tespit etmeyi amaçlamıştır. Çalışmada ele alınan eserde, Türkçenin ilk kez ayrı bir dil olarak kabul edildiği ve öğretiminin de bunu dikkate alınarak yapılması gerektiği belirtilmiştir. Bu eser, gerek kendi döneminde gerekse sonraki dönemlerde yazılan pek çok esere örnek teşkil ettiği ve Türk dil bilincini geliştirdiği için araştırmacı tarafından önemli bulunmuştur.

Ünal'ın (2019) doküman incelemesi yöntemi kullanarak hazırladığı *Mevlana Celaleddin-i Rumi'nin Fihi Ma Fih'inde Dört Temel Beceri Unsurunun Kullanımı* isimli yüksek lisans tezinde Fihi Ma Fih'teki dört temel beceriyle ilgili ifadeler tespit edilmiştir. Daha sonra tespit edilen bu becerilere Türkçe Dersi Öğretim Programı(5, 6, 7, 8. Sınıflar)'nda ne şekilde yer verildiği belirlenmiştir.

Dadaş'ın (2020) yüksek lisans tezi olan *Cumhuriyet Dönemi Türkçe Programlarında Yazım Eğitimi* adlı çalışmasında 1924-2018 yılları arasında hazırlanmış olan Türkçe dersi öğretim programları, yazma eğitimi üzerinde durularak içerik yönünden değerlendirilmiştir. Bu bağlamda incelenen Türkçe öğretim programlarında günümüze yaklaştıkça yazma eğitimi ile ilgili benzer açıklamaların ve kazanımların sayıca arttığı tespit edilmiştir.

2. 4. 2. Makaleler

Batur (2012), *Divânü Lûgati't-Türk'te Anlama ve Anlatma Becerilerine İlişkin Örnekler* isimli makalede, Divânü Lûgati't-Türk'teki temel dil becerilerini belirlemeyi amaçlamıştır. Bunun için sırasıyla dinleme, konuşma, okuma ve yazma olmak üzere temel dil becerilerine ait unsurları, becerilerin geçtiği cümle ve madde başlarını tarayarak incelemiştir. Araştırmanın sonucunda Divânü Lûgati't-Türk'te beceriler verilirken günlük konuşma dilindeki sözcüklerden yararlandığı ortaya koyulmuştur.

Batur ve Yıldırım (2013), *Orhun Yazıtlarında Anlama ve Anlatma Becerileri* adlı makalede Türk dil ve kültür tarihinde son derece önemli bir yer tutan Orhun Yazıtları'nı dört temel dil becerisi yönünden incelemiştir. Çalışmada, anlama becerilerinden olan okuma ve dinleme ile anlatma becerilerinden olan konuşma ve yazma becerilerine yönelik sözcükler tespit edilmiştir. Tarama ve içerik analizinin birlikte kullanıldığı bu çalışmadan elde edilen bulgular ışığında, Orhun Yazıtları oluşturulurken dilin dört temel beceri alanına dair unsurlara başvurulduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Çifçi ve Alevli'nin (2013), *Mantıku't-Tayr'da Temel Dil Becerilerinin Kullanımı* adlı makalesinde Mantıku't-Tayr'da dilin dört temel beceri alanına yönelik unsurları tespit edilmiştir. Ardından bu becerilerin Türkçe Dersi Öğretim Programı (6, 7, 8. sınıflar)'nın kazanımlarıyla örtüşme düzeyi ortaya koyulmuştur.

Çifci ve Yıldırım'ın (2013), *İskendernâme'deki Anlama ve Anlatma Becerileri ile İlgili Unsurlar ve Bunların İlköğretim Türkçe Dersi (6, 7, 8. Sınıflar) Öğretim Programındaki Yeri* adlı makalesinde İskendernâme, dört temel dil becerisi yönünden incelenmiştir. Çalışmada, ele alınan eserdeki anlama becerilerinden olan okuma ve dinleme ile anlatma becerilerinden olan konuşma ve yazma becerisi konusundaki terimler, kelime ve kelime grupları belirlenmiştir. Buradan hareketle eğitim kurumlarında ana dili eğitime yer verilmediği bir devirde örtük program vasıtasıyla İskendernâme'nin ana dili eğitime sağladığı yarar incelenmiştir. İnceleme sonucunda ise eserdeki 712 beyitte anlama ve anlatma becerilerine dair unsurlara rastlanmış, beyitlerin günümüz Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda (MEB, 2006) yer alan kazanımlarla benzerlik taşıdığı ortaya koyulmuştur.

Kılıç (2013), *Atebetü'l Hakâyık'ta Dil Becerileri Üzerine Bir İnceleme* adlı makalesinde doküman incelemesi yöntemi kullanılarak Atebetü'l Hakâyık'ta yer alan

dil becerileri unsurları belirlenmiştir. Bu çalışmada, Atebetü'l Hakayık'ın ana dili eğitimi ile ilişkili olduğu ve söz konusu eserin dilin dört temel beceri alanının hem teorik hem de uygulama boyutunda yararlanılabileceği ifade edilmiştir.

Ökten (2013), *Yazma Dersinin Serüveni: İnşâdan Kompozisyona* isimli makalesinde yazma dersinin tarihsel süreçte nasıl şekil aldığını ve ders kitaplarındaki sosyokültürel değişimi 19.yüzyıla odaklanarak araştırmıştır.

Özarslan (2010), *Harf İnkılabından Önce Neşredilmiş Türkçe İnşâ, Kitâbet ve Münşeât Kitapları* isimli makalesinde Tanzimat'ın ikinci yarısından Harf İnkılabı'na kadar neşredilen Türkçe inşâ, kitâbet ve münşeât kitaplarını nicelik bakımından tespit ve tasnif etmiştir. Çalışmada bahsi geçen türlerdeki kitaplar yazarı biliniyorsa yazar isimlerine göre, yazarı bilinmiyorsa kitap isimlerine göre alfabetik sıra gözetilerek sınıflandırılmıştır.

2. 5. Ahmed Âsım Bey'in Hayatı

Numûne-i İnşâ'nın yazarı olan Ahmet Âsım Bey'in hayatı hakkındaki bilgilere Osmanlı Sicil Defterlerinden ve öğrencisi olan İsmail Hakkı İzmirli'nin bazı çalışmalarından ulaşılmaktadır. Ancak bu bilgiler oldukça sınırlıdır. Bu bölümde, bahsedilen kaynaklardan elde edilen bilgiler ışığında Ahmed Âsım Bey'in yaşam öyküsü ana hatlarıyla ortaya koyulmaya çalışılmıştır.

Şehremaneti azasından ve reisülküttap Ârif Efendi sülalesinden Ârif Bey'in oğlu olan Ahmed Âsım Bey, 1838 yılında İstanbul'da doğmuştur. Kıbrıslı Hacı Mehmed Efendi ile Hâzım Efendi'nin derslerine devam ederek icazetnâme almıştır. 1867 yılında Muallimhâne-i Nüvvâb'dan mezun olan Ahmed Âsım Bey'in Türkçe, Farsça ve Arapçaya yazı yazabilecek düzeyde, Arnavutçaya ise konuşabilecek düzeyde hâkim olduğu bilinmektedir.

Zamanının önde gelen müderrislerinden sayılan Ahmed Âsım Bey, çeşitli medreselerde hocalık yapmıştır. 1868-1871 yılları arasında Galatasaray Lisesinde Osmanlı Edebiyatı dersine girmiş ve bu okulda görev yaptığı sırada öğrenciler için hazırladığı "Numûne-i İnşâ (1871)" adlı eseri yayımlanmıştır (Şişman, 1989: 37). 1890 yılında Darümuallimin-i Âlî'nin edebiyat şubesinde Osmanlı Edebiyatı dersi vermiş,

1895 yılında ise mezunu olduğu Muallimhâne-i Nüvvâb'da müdür olarak göreve başlamıştır (Çakılcı, 2013: 104).

Eğitim sahasının yanı sıra ilmiyede çeşitli görevler üstlenen Ahmed Âsım Bey, Mekke ve Yanya kadılıklarında bulunmuştur. İstanbul Bidâyet Mahkemesi başkanlığında Bursa ve Yanya'da adliye müfettişliği yapmıştır.¹

Ahmed Âsım Bey'in Darümuallimin-i Âlî'deki öğrencilerinden biri olan İsmail Hakkı İzmirli, hocasından övgü dolu sözlerle bahsetmektedir. İzmirli'nin ifadelerinden Ahmed Âsım Bey'in kişilik özelliklerine ve ilgilendiği diğer alanlara dair bilgilere ulaşılmaktadır: “*Âsım Efendi, yalnızca Arap edebiyatında değil Fars edebiyatında da mütehasıs idi. Âsım Bey sevimli idi. Kendiyle görüşenler, içten gelen bir sevgi ile ona hayran olurdu. Çok hassas ve ince kalpli idi. Latife ve mizahı çok severdi. Derslerini latife ve mizahlı bir espri içinde verirdi. Tasavvufi malumatı eşsizdi. Ben tasavvuf tahsilimi on yıl süreyle onun yanında yaptım. Hocam, Jön Türkler ve İttihat ve Terakki komitesi taraftarları ile birlikte çalışıyordu. II. Abdülhamit rejimine karşı olan gazeteleri onunla birlikte mütalaa ederdik...*”²

¹ Sicil Defterleri, Defter 10, s.265

² İslam-Türk Ansiklopedisi, Ahmed Âsım Bey maddesi, cilt 1, s.581

BÖLÜM 3

3 YÖNTEM

3. 1. Araştırmanın Modeli

Numûne-i İnşâ adlı eserde yazma becerisinin öğretimine dair unsurların tespit edilmesini ve eserin yazma becerisi bağlamında analizini amaçlayan bu tez çalışmasında nitel araştırma yöntemlerinden biri olan doküman analizi yöntemi kullanılmıştır. Doküman analizi, araştırılması hedeflenen olgu yahut olgular hakkında çeşitli bilgiler içeren yazılı kaynakların analizini kapsamaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2008: 187).

Çalışmada, mevcut olan bir durum olduğu hâliyle ortaya koyulduğundan betimsel modelden yararlanılmıştır. Ayrıca tarama modeli de kullanılmıştır.

Nitel bir araştırma olan bu tez çalışmasında incelenen Numûne-i İnşâ adlı eserde tespit edilen yazma becerisi unsurları, günümüz yazma eğitimi ile kıyaslanmıştır. Bundan dolayı bu araştırmayı karşılaştırmaya dayalı bir çalışma olarak da ifade etmek mümkündür.

3. 2. Verilerin Toplanması

“Ahmed Âsım’ın ‘Numûne-i İnşâ’ Adlı Eserinde Yazma Becerisinin Öğretimi” başlıklı bu çalışmanın kuramsal altyapısını meydana getirmek amacıyla konu alanıyla ilgili olduğu düşünülen kitaplar, makaleler, yüksek lisans ve doktora tezleri taranmıştır.

Tarama neticesinde ulaşılan veriler konu alanı içinde değerlendirilmiş ve mantıksal bir bütün oluşturacak biçimde birleştirilmiştir. Böylece çalışmanın kuramsal çerçevesi oluşturulmuştur. Aynı zamanda Ahmed Âsım Bey’in Numûne-i İnşâ isimli eseri araştırılarak H 1307 (M 1889) yılında Mahmud Bey Matbaasından çıkan dördüncü ve son baskısının İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı’nda Bel_Osm_K.07901/03 demirbaş numarası, 1307 H/1890 kayıt numarası ile arşivlendiği tespit edilmiştir. Eser, kütüphanenin internet adresi üzerinden indirilerek temin edilmiştir. Eserin diğer baskılarına ise Atatürk Üniversitesi Merkez Kütüphanesi Seyfettin Özege Koleksiyonu’ndan ulaşılmıştır.

Çalışmanın temel veri kaynağı olan Numûne-i İnşâ ilk önce günümüz harflerine aktarılmıştır. Günümüz harflerine aktarılırken şu unsurlara dikkat edilmiştir.

- Eser günümüz harflerine aktarılırken imlâda Türkiye Türkçesi sesletimine uyulmuştur.
- Fiil sonuna gelen “-ip/-up” eklerindeki “be” harfi “p” şeklinde okunmuştur.
- Kelimelerin harflerindeki uzunluklar düzeltme işareti ile gösterilirken ayın harfleri kesme işareti ile gösterilmiştir.
- Metinde yer alan özel isimlerin ilk harfi büyük yazılmış ve özel isimlere gelen çekim ekleri kesme işaretiyle ayrılmıştır.
- Farsça isim ve sıfat tamlamalarında ses uyumu dikkate alınarak “-ı/-i/-yı/-yi” yazılmıştır.
- Tamlayanının sonu ünlü harfle biten tamlamalarda “-ı, -i” yerine “-yı, -yi” yazımı tercih edilmiştir:
- Numûne-i İnşâ metninde anlamı kolaylaştırmak için noktalama işaretleri günümüz kullanımına uygun olacak şekilde kullanılmıştır.
- Metin içinde okunamayan ifadeler yay ayraç “(...)” içinde gösterilmiştir. Okunuşundan emin olunamayan kelimeler ise yanına “(?)” soru işareti koyularak belirtilmiştir.

Numûne-i İnşâ günümüz Türkçesine aktarıldıktan sonra dilin dört temel beceri alanından biri olan yazma becerisine ve yazma becerisinin öğretimine dair unsurlar tespit edilmiştir. Tespit edilen bu unsurlar günümüz yazma becerisi öğretimi ile karşılaştırılarak yorumlanmış ve böylece Numûne-i İnşâ'nın Türkçe öğretimindeki yeri ve önemi belirlenmeye çalışılmıştır.

3. 3. Verilerin Analizi

Araştırmada yararlanılacak materyallerden elde edilecek veriler, içerik analizi ile çözümlenip yorumlanmıştır. İçerik analizinin temel amacı, araştırmacının topladığı verilere açıklama getirebilecek kavramlara ve ilişkilere ulaşmasını sağlamaktır. İçerik analizi yoluyla, toplanan veriler tanımlanmaya ve verilerin içinde saklı olabilecek gerçekler ortaya çıkarılmaya çalışılır. İçerik analizinde yapılan işlem kısaca şöyledir: Birbirine benzeyen veriler, belirli kavramlar ve temalar doğrultusunda bir araya getirilir ve anlaşılır düzeyde düzenlenip yorumlanır (Yıldırım & şimşek, 2018: 242).

BÖLÜM 4

4 NUMÛNE-İ İNŞÂ (LATİN HARFLERİ İLE)

NUMÛNE-İ İNŞÂ

Eser

Ahmed Âsım Beğ

–

Mükâfât-ı Sâniye Bâ-karâr Meclis-i Kebîr-i Ma'ârif

–

İşbu kitap mekâtibde isti'mâl olunmak üzere meclis-i mezkûr tarafından tahsîn olunmuştur.

–

Dârü'ş-şafakanın dördüncü senesinde tedrîs olunmak üzere Hey'et-i Tedrîsiyye-i İslâmiyye tarafından intihâb ve kabûl olunmuştur.

Dördüncü def'a olarak

İstanbul

Mahmud Bey Matba'ası – Bâb-ı 'Âlî civârında Ebû-Sûud Caddesi'nde

Numero 72

1307

NUMÛNE-İ İNŞÂ

Bismillâhirrahmânirrahîm

Hamd ü senâ-yı İlâhî ve salât ü selâm-ı Cenâb-ı risâlet-penâhî ve da'vât-ı mefrûze-i hazret-i pâdşâhî eda kılındıktan sonra hâlâ Nezâret-i Ma'ârif-i 'Umûmiyye zât-ı me'âlî-simât-ı âsafâneneleriyle mûşî müşîr-i müşterî tedbîr-i Felâtûn nezîr veliyy-i ni'am devletlü Safvet Paşa ve fikhullahu Te'âlâ fi-neşrü'l ma'ârif-i 'âlî mâ-meşiy hazretlerinin şî'âr-ı himmet ü disâr-ı lütf u 'inâyet-i destûrâneleri üzere sahîfe-pirây-ı zuhûr olan bunca âsâr-ı makbûle içinde "Her kaçan gelse şumâra kîse kîse sîm u zer ba'zı kâmil ba'zı nâkîsdur değil cümle tamâm" vefkınca bu eser-i nâçîz dahı tertîb olunmakta bulunan iki mertebede inşâ risâlelerinin sehl ü sâde mübâhisinin derciyle anlara numûne olarak ve hattıyyâtı [3] kimseye sirâyet etmemek üzere diğerin eserinden iktibâs ve isti'âne olunmayarak kaleme alınıp takdîm-i îzz-ı huzûr-ı mekârim-nüşûrları kılınmıştır. Li-kâtibihi: انموزج الش لا قدر يعيره اذ ال يغاير مافى الدين والجام

Ma'lûm ola ki insân istediğini söyleyebilmek ile sâ'ir canlı hayvânlardan nasıl ayrılmış ise söyleyeceğini herkesin beğeneceği sûrette yazabilenler dahi yazamayanlardan o kadar farklıdır.

Fî Sene 1288

'İlm-i inşâ istediğini makbûl olacak tarz üzere yazabilmek kâ'idelerinden 'ibârettir.

İlm-i inşâ üç şey üzerine binâ olunmuştur. Evvelki ihtirâ'-ı merâm ve ikinci ziyâde ve itmâm ve üçüncü tensîk-i kelâmıdır.

Bunların her biri bir mebhasta beyân olunacaktır.

Birinci Mebhas İhtirâ'-ı Merâm Beyânındadır

İhtirâ'-ı merâm: Bir kimse yazacağını evvelâ güzelce düşünüp [4] bilmek ve cümlesini hazırlamaktır ki yazarken uzun uzadıya düşünüp söyleyeceği sözlerde münâsebet bulmak için zahmet çekmemeyi iktizâ eder. Bu cihetle kişi göz ile gördüğünü veyâhûd başka türlü duyup anladığını ve iyice bildiğini elbette bilmeyenden güzel yazar. Meselâ sûr-ı hümâyûnu pederine mektup ile bildirecek bir çocuk düğün

yerinde gezmiş ve gündüz oynayan oyunları ve çalınan muzika ve kalabalığı ve gece hayâl ü fişenk gibi şeyleri görmüş ve bunlara ayrı ayrı dikkat etmiş olmalıdır ki tafsîl ile yazabilsin ve bir de yalan olmayıp dosdoğru ve olduğu gibi yazmak lâzımdır ki herkesin indinde makbûl olsun. Meselâ bahârın vâsfinda denildiği gibi: Ol bahârda kış mevsiminin şiddetli soğuklarına fütûr gelerek bulutlardan azar azar yağın yağmur ile çayırlar uyanıp yeşil üstüne nakş olmuş kumaş gibi türlü türlü çiçeklerle donanarak taraf taraf güller açılmış ve dereler cûş u hurûşa gelmiş ve kuşların cıvıltısı ile ormanlar kahkaha eder gibi tatlı sadâlar ile dolmuş ve yavruları yanında hayvânât sürüleri merâlara yayılmış ve çiftçiler [5] kulûbe kûşesinden çıkıp sahrâ yolunu tutmuş olmak ile dünya bir güzel hâlete girmiştir ki gûyâ baştan başa letâfetten ‘ibâret olmuştur.

İkinci Mebhas Ziyâde ve İtmâm Beyânındadır

Ziyâde ve itmâm maksûd olan ma'nâyı çoğaltıp uzatmaktır. Bu dahi dört şey ile hâsıl olur: Tafsîl, tahlîl, temsil, ta'lîl.

Tafsîl: Bir hikâyeye veyâhûd ‘âdî bir vâkı’âda önce olan ‘alâmet ve mukaddemât ve o esnâdaki hâlât ve sonra lâzım gelen eserleri ve nerede ve ne zaman ve nasıl olduğunu tertîb üzere beyân ile olur ise de fâ’idesi olmayan lakırdılarla uzatmamalıdır. Eğer yazılan mektup olup da gönderilen zâtın ziyâde tafsîlâta arzûsu olursa uzatmakta zarar yoktur. Nitekim bir (tevzî’-i mükâfât) meclisinin ta’rifi gibi:

Bütün mekteplerin ta’tîl vakti gelmiş olmakla icrâ kılınan imtihân tertîbi üzere tevzî’-i mükâfât resminin filan mekteb şakirdânı hakkında dahi icrâsı zımnında mâh-ı hâlin [6] onuncu pençsenbe günü sâ’at beş raddelerinde üzeri sayebân ve türlü türlü çiçek ve bayrak ve levhalarla ziyetli mekteb-i mezkûr havâlisinde ‘akd olunan cem’iyyette hep talebe iki taraflı yapılan mahâllerde hâzır u tertîbli durdukları hâlde bâ’zı vükelâ-yı fehhâm hazerâtıyla diğer mektepler hâceleri vesâ’ire dâ’vetliler mahsûs yerlerinde oturduktan sonra müdür-i mektep evvelâ şevketlü pâdişâhımızın borçlu olduğumuz du’âsını ve bâdehû mevcûd talebenin ne türlü ilerlediklerini ve daha ileri varmak için lâzım gelen esbâbın beyânını hâvî bir nutk irâd eylemiş. Ve ona karşılık taraf-ı âliyy-i nezâret-penâhîden gazetelerde de sûreti basılmış olan cevâb-ı savâb i’tâbuyurulmuş olması üzerine her sınıfta birinci ve ikinci bulunanlar hediye birer kitap ile şâd ve ondan sonra altı neferin dahi isimleri yâd ve bu esnada ara sıra müzika

terennüm âhenk eylediği halde nihâyet mecliste cümle tarafından da'vât-ı mefrûza-i pâdişâhî mâ'rûz-ı bargâh-ı Rabb-i 'ibâd kılınarak cem'iyete hitâm verilip şâkirdânın kimi memnûn ve kimi mahzûn mahâllerine 'avdet etmiştir.

[7] Tahlîl: Birkaç şeyden 'ibâret olan bir lakırdının eczâsını saymaktır. Bir yaramaz çocuğun vasfı gibi. Yaramaz çocuğun anasından babasından korkmayıp sözlerini dinlemediği gibi komşularından ve kendi gibi çocuklardan dahi utanmaz ve kendinin zarar ve fâ'idesini asla aramaz. Üstünü başını yırtar kirletir. Cam kırar. Adam döver. Fenâ lakırdılar ile halka söver. Babası anası adam olmasından ümitlerini keserler. Ve komşuları dâimâ rahatsız olup şikâyet eder. Görenler istikrâh edip yanından kaçır. Dayak yer. Azar işitir. Hakâret görür. 'Âkıbet sefâletle 'ömrü âhir olup zâyî' olması şüphesizdir.

Temsîl: Bir şeyin nazîrini veyâhûd zıddını beyân ile birbirine tatbîk etmektir. Terbiyeli çocuğun işbu vasfı gibi:

Terbiyeli ve edîb çocuk kırlarda kendi kendine büyüyüp dalları budakları dağılmış meyvesiz dikenli ağaçlar gibi fâ'idesiz olmayıp bahçelerde dalları budakları kesilmekle gâyet güzel şekle girmiş ve gerek gölge ve gerek o cinsden olan ağaçlardan daha büyük ve lezîz verdiği [8] meyvesiye telezzüz olunur. Fidanlar gibi olmakla işbu terbiye zamanını telef edip geçirmemelidir.

Ta'lîl: Bir şeyin sebeplerine ve iktizâsına göre onların dahi sebeplerini ve o sebeplerin ne türlü te'sîr eylediğini beyândır. Misâl:

İnsan bu dünyaya bir fâ'ide kazanmak için gelmiş olup 'ömr ü azîzin bir şeye bedeli olmadığından boş yere beyhûde geçirmek akla münâsip olmamakla fâ'idesiz şeyle uğraşmak hamâkat 'alâmetidir.

Üçüncü Mebhas Tensîk-i Kelâm Beyânındadır

Tensîk-i Kelâm: Lakırdıyı yerli yerine koyup nizâmlamak ise de bundan evvel birtakım şartları vardır.

Zuhûr-ı Ma'nâ

İçinde herkesin ma'nâsını bilemeyeceği lafz bulunmamalıdır.

Sıhhat-i İmlâ

Her lafz söylendiği gibi yazılmayıp kavâ'ide mutâbık ve 'ulemânın isti'mâline muvâfık yazılmalıdır. Zîrâ avâmın galatâtı imlâda hüccet olamaz.

[9]

İfâde

Gerek lafzda gerek ma'nâda tekrar olmamalıdır.

Selâset

Kullanılacak lafzları söylemek dile güç gelmeyip söylemesi kolay olmalıdır.

Mürâ'ât-ı Edeb

Yazılacak her türlü mektupta gönderilecek adam tekdîr olunacak dahi olsa yazan kendini küçük tutup fenâ ve ayıp olan sözler yazmamalıdır.

Istılâh-ı Tahâtub

Her türlü kâğıtta verilecek zâtın mertebesine göre sözler ve ta'birât kullanmalıdır.

Meselâ "ben" diyecek yerde isti'mâl olunan ta'birât:

Sâde: Muhibbiniz, muhlisiniz, senâ-kârınız, sitâyîş-perveriniz yâhûd cümlesinde (leri).

Mutavassıt: Kulları, köleleri, bendeleri, çâkerleri.

A'lâ: Bende-i kemîneleri, çâker-i dîrîneleri, abd-i memlûkleri, çâker-i hâk-berâberleri, bende-i direm-harîdeleri

[10]

'Ulemâ ve meşâyih cânibinden: Dâ'îleri, ahkârları, dâ'î-i kemîneleri.

Sen diyecek yerde:

Sâde: Zâtınız, zât-1 şerîfiniz, cenâb-1 vâlânız.

Mutavassıt: Zât-1 ‘âlfileri, cenâb-1 vâlâları, hâk-i pâ-y-i sâmileri.

A’lâ: Zât-1 ‘âlî-i kerîmâneleri, cenâb-1 vâlâ-yı rahîmâneleri hâk-i pâ-y-ı sâmî-i mün’imâneleri.

Vezîr olursa: Hıdıvâneleri, âsafâneleri, destûrâneleri, müşîrâneleri.

‘Ulemâya ve meşâyiha: Zât-1 fâzılâneleri, zâhidâneleri, mürşidâneleri.

O diyecek yerde: Mezbûr, merkûm, mezkûr, sâlifü’z-zıkr, mûmâ-ileyh, müşârün-ileyh.

Pâdişâha mahsûs ta’birât: Şâhâne, mülûkâne, şehinşâhî, cihândâri, hilâfet-penâhî, zıllullahî, şehriyârî, tâcdârî.

[11]

Kavâ'id-i Tensîk

Yazılacak şeylerin her bir parça tamam sözüne “fıkra” denilip her fıkra dahi bir veyâ ziyâde cümleden ‘ibârettir.

Cümle: Tamâm bir ma’nâ anlaşılın lakırdıdır ki ondan sonra beklemek iktizâ etmez.

Cümle: Dahi iki nev’dir biri asıl ve metbû’ ve ol biri onun fer’i ve ona tâbi’dır. Asıl olan cümlelerin içinde dahi hangisini söylemek murâd ise ona (matlab) ta’bir olunur. Meselâ sıfat ve sebep ve misâl gibi.

Cümleler fer’ ü tâbi’ sayılır nitekim:

Dünkü gün ba’zı ahab ile gittiğimiz seyir yeri iki dağın arasında büyük ve kara taşlık içinde ıssız ve gâyet uzun ve sık ağaçlar örtmüş karanlık korkunç bir mahal olup bayağı yer altında aydınlıksız hava almaz mahzende kalmış gibi olduğumuzdan eğlenemedikten başka çekilen zahmet ve edilen masraflara bin kere pişmân olduk. Terkibinde “Dünkü gün ba’zı ahabla gittik” cümlesi sıfat ve ondan sonra “bir mahal

olup” fikrası sebep ve “kalmış gibi olduk” fikrası misâl olduğundan [12] cümle-i tâbi’ a denir.

Ve “eğlenemedik” cümlesiyle “zahmete ve masraflara pişman olduk” cümlesi asıl ise de matlab ikincidir. Dâ’imâ tâbi’ olan cümleler önce metbû’ olanlar sonra ve matlab en sonra gelir geçen misâl gibi. Meselâ hava bozulduğundan sokağa çıkamadım denilip sokağa çıkamadım hava bozulduğundan denilmez.

Bu fıkrada bulunan cümleler ve bir merâmdaki fıkralar birbirine rabt olunmalıdır. Rabt iki veyâ ziyâde cümle ve fikrayı bir lakırdı edecek sûrette birbirine bağlamaktır. Meselâ filan efendinin evine gittim. Bulamadım. Geri döndüm. Cümleleri üç fıkra iken “Filan efendinin evine gitmiş isem de bulamadığımdan geri döndüm.” denildikte bir lakırdı olur.

Rabt İçin Kullanılan Elfâz-ı Râbıta-i Mutlâka

“-up” ki her yerde ve her türlü kelimedede isti’mâl olunur. Okuyup yazmak herkese lâzımdır. Kendi bildiğine gidip büyüğünün sözünü dinlemeyen behredâr olmaz. Bağırıp çağırarak iş bitmez. Hem oynayıp hem de çalışmalıdır ki gibi eğer bir (de) ‘ilâve olunup (-up da) [13] gibi isti’mâl olunursa’ acele ve birdenbire olmak ma’nâsını ifâde eder. Dünkü gün akşamüzeri gelip de görüşmeden gidecek ne var gibi.

Ve ba’zı kere sebep ma’nâsını dahi ifâde eder. Bir fenâ söz işitip de darılmış ise hakkı vardır gibi ki işittiğinden ötürü demektir.

“Ve” ki kelimeler ve kelâmlar arasında kullanılır falan ve filan çocuklar derslerini yapmamışlar. Ve ‘âkıbet imtihânda en geri kalmışlardır.

“İle” ve “birle” bunlar mastar ya’ni etmek ma’nâsı iktizâ eden yerlerde kullanılır her zaman ‘âfiyetiniz haberini irsâl ile yâhûd birle memnûn eylemenizi ricâ ederim gibi.

Râbıta-i Sebebiyye

Sebepleri asıl cümlelere bağlar.

Olmakla, olmasıyla, olmanın. Sûr-ı hümayûnda hizmeti sebekat etmiş olmakla beşinci rütbeden bir kıt’a mecîdi nişân-ı zî-şânî verilmiştir.

[14] Bilememek insanı pek utandıran şey olmasıyla herkes arasında utanmamak için öğrenmeye gayret etmelidir.

Kabahât kimin olduğu hâcenin ma'lûmı olmanın onu takdîr eyledi gibi.

Olduğundan, olduğundan nâşî yâhûd dolayı yâhûd olmaktan nâşî, dolayı.

Ahmed Bey'in ziyâde hevesi olduğundan şeriklerinden ileri gitti. Süleyman Efendi'nin semti uzak olduğundan nâşî derse yetişemedi. Feyzi ve Remzi beğler birbirine hısım olmaktan dolayı derslerine yardım ederler gibi.

Olduğu cihetle mülâbesesiyle, ecelden, cihetten. Yalan söylemek pek kötü huy olduğu cihetle gayet sakınmalıdır gibi.

Olmak cihetle, hasebiyle, sebebiyle.

Tahir Bey imtihânda birinci çıkmak hasebiyle bir kitap hediye aldı gibi.

Olmasına yâhûd idüğüne mebnî, binâen.

Hüseyin Efendi'nin tenbel idüğüne mebnî hiçbir dersi güzel okuyamadı gibi.

[15]

Bir İş İşlemeye Sebep

Olmak üzere, olmak için.

Bu madde ma'lûmunuz olmak için şimdiden ihtâra ibtidâr kılındı. Bir an evvel İstanbul'a gelmek üzere mektup yazıldı gibi.

Râbıta-i Vaktiyye

Bir fikra zamânını evvel fikraya rabt eder: oldukta, olduktan sonra, olacak, olduğunda, olunca, olması üzerine, olduğu gibi.

Suçlu bir adam özür diledikte kabûl etmek muktezâ-yı insâniyettir. Dersini ezberledikten sonra oynamalıdır. Bir kimse düşmanına gâlip olacak 'afvetmek hünerdir.

Bir sözü işittiğinde birdenbire inanıp aldanmamalıdır. Hâce efendi derse başlayınca dikkat ile dinlemelidir.

Hasan'ın pederi gelip yalvarması üzerine hâce suçunu affetti.

Bir şey derecesini geçtiği gibi iyi ise de fenâ olur gibi

[16]

Râbıta-i Hâliyye

Lakırdının içinde olan bir şeyin kılığını beyân eden cümleyi rabt eder: olarak, olduğu hâlde, olmuşken, olmakta iken. (Bu ikisi zamanda dahi müsta'meldir).

Bu hafta gelen 'âfiyet haberinizden memnûn olarak Cenâb-ı Hakk'a şükürler kılınmıştır.

Ne derece beklemekte olduğumuz ma'lûm-ı şerîfleri olduğu hâlde yine mektupta ihmâl eylemeniz mürüvvetinize lâayık değildir. Çoktan beri merakta kalmış iken bu hafta mektubunuzu aldık.

Hamdi Bey şüpheli oturup düşünmekte iken birinci çıkıp da kitap alınca sevinerek gitti gibi.

Râbıta-i Şartıyye

Bir lakırdının olması veyâhûd olmaması başkasına muhtaç olan yerlerde kullanılır.

İse: Lafzîdir ki her türlü kelimeye 'ilâve olunur. Gelir ise, ağaç ise, memnûn ise, bu hafta [17] mektup gelir ise ben de yazarım. Eğer bu tabla ağaç ise suya batmaz. Hidmetinde memnûn ise devâm eder gibi.

İseydi: Ni'metinin kadr ü şükrünü bilseydi şimdi zâyî' edip peşîmân olmazdı gibi. (Olunca, oldukça)

Kış gelince sokaklar çamur olur. Bir çocuk derse çalıştıkça herkesten iltifât görür gibi.

Râbıta-i Temsîliyye

Olduğu gibi, olduğu misüllü, olduğu üzere:

Tenbel şâkird bir şey öğrenemeyeceği gibi her türlü hakârete dahi müstehak olur. Hıssat ü buhl-i mezmûm-ı ahlâktan olduğu misillü isrâf dahi memdûh değildir.

Ma'lûm-ı 'âliyy-i veliyyü'n-ni'metleri buyurulduğu üzere mevsim-i şitâ gelmiş ve bunun îcâb eden ziyâde masrafına himmet buyurmaları ricâsına cesâret kılınmıştır gibi.

Râbıta-i Terakkî ve 'İlâve

Olmasıyla beraber, olduktan başka:

Bir şâkirdin isti'dâdı [18] olmasıyla beraber derse ihtimâmı dahi olursa akrânından 'âlî olduktan başka her türlü sa'âdete müstehâk olur gibi. İşbu râbıtaların ba'zısı başkasının makâmında kullanılıp isti'mâlden ma'lûm olur.

Rabıt olunmuş cümlelerle yazılmış kâğıtlara "tahrîrât" tesmiye olunur. Tahrîrât dahi 'arz-ı hâl ve mektup ve senedâta münkasım olmakla her biri birer bâbda beyân olunacaktır.

BÂB-I EVVEL

'Arz-ı Hâl Beyânındadır

'Arz-ı hâl küçük bir adamın bir büyük zâttan bir şey istemek için yazdığı tahrîrâta denir.

'Arz-ı hâlde dört fıkra lâzımdır ki ona rûkn derler.

Ta'rîf-i Nefs

Kendinin kim olduğunu beyân etmektir.

İstihkâk

İsteddiği şeye kendini haklı göstermektir.

İstirhâm

Yalvarmak ve acındırarak sözler söylemektir.

[19]

Beyân-ı Matlab

İstenilen şeyi beyân eylemektir.

Eğer ‘arz-ı hâli yazan ma’lûm ise yalnız imzâ yazılıp ta’rîf-i nefis rûknü iktizâ etmez.

Ve eğer ‘arz-ı hâl kapılarda şer’ân veyâ nizâmen görülecek ‘âdî maslahat için ise istirhâm ve istihkâk fıkraları lâzım değildir. Yalnız ta’rîf-i nefis ve beyân-ı matlab yazılır ancak verilen ‘arz-ı hâl pâdişâha ve vâlîde sultân hazretlerine olur ise evvelinde bir de du’â fıkrası lâzımdır.

Ta’rîf-i nefis fıkrası râbıta-i mutlakadan (olup) lafzıyla ve istihkâk ve istirhâm fıkraları râbıta-i sebebiyyeden biriyle rabt olunup beyân-ı matlabda dahi filan husûsuna müsâ’ade buyurulmak bâbında gibi hitâm verilir. Ancak ba’zı kere istihkâk fıkrasıyla ta’rîf-i nefis dahi anlaşılıp ikisi bir fıkra ile edâ olunur.

[20]

Bâb-ı Evvelin Üç Faslı Vardır

Fasl-ı Evvel

Rikâb-ı Şâhâneye Vesâ’ire Hânedân-ı Şehinşâhîye ‘Arz-ı Hâl Hakkındadır

Rikâb-ı Şâhâneye

Birinci fasıl: Du’â.

Ta’rîf-i nefis: Ben mekteb-i tibbiyye talebesindenim.

İstihkâk: Soyca devlete hizmet isteriz.

İstirhâm: Ücret vermeye kudretimiz yoktur.

Beyân-ı Matlab: Birâderimin Mekteb-i Sultânîyye'ye alınmasını isterim.

Hakk-ı sübhâne ve Te'âlâ hazretleri

Şevketlü kudretlü 'azametlü pâdişâhımız efendimize tevekkünümüz 'ömr ü 'âfiyet ve sâye-i şâhânelerinde bütün reâyâ ve berâyâsına rifâ vü sa'âdet ihsân buyursun kulları Mekteb-i Tıbbiyye-yi Şâhâne'nin dokuzuncu sene şâkirdânından olup bütün familyaca hizmet-i devlet-i 'aliyyede bulunmak ziyâde-i emel ü arzûmuz olmakla ve hasbelkader ücret edâsına [21] kudretimiz bulunmamakla on iki yaşında küçük birâderim filan kullarının dahi sâ'ir fukara çocuklarının kabul buyurulduğu gibi Mekteb-i Sultânîyye'ye merhameten ücretsiz alınması husûsunda kâffe-i ahvâlde emr ü fermân şevketlü, mehâbetlü, merhâmetü veliyy-i ni'metimiz efendimiz hazretlerindedir.

Kezâlik Rikâb-ı Şâhâneye

Du'â.

Ta'rîf-i nefis: Ben hademe-i şâhânedan müteveffâ filanın oğluyum.

İstihkâk: Pederim emektâr ve ben emektârzâdeyim.

İstirhâm: Kimsesiz ve âciz kaldım.

Beyân-ı matlab: Muzıka-yı Hümâyûn Dâîresi'ne çerâğ olmak isterim.

Cenâb-ı Hakk-ı lâ-yezâl şehinşâh mülk ü hısâl ve şehriyâr-ı deryâ-nevâl şevketlü mehâbetlü azametlü efendimizi dünyâ durdukça taht-ı hümâyûnunda da'im ü devlet ü iclâli kapısında mülâzım eyleye abd-i kemîneleri hademe-i hazret-i şâhânelerinden f

oğlu olup otuz sene hizmet-i celîle-i pâdişâhîde [22] bulunarak emektâr iken bu kere kullarını bîkes ü bî-çâre bırakıp medâr-ı mâişet olacak hiçbir şey bırakmayıp vefât etmiş ve kulları ise vâlidem cariyeleriyle geçinmeye muktedir olamayarak halimiz pek perîşân ve ziyâde merhamete şâyân bulunmuş olmakla kadîmden perverde olduğumuz ni'met ü ihsân-ı hümâyûndan mahrum kalmamak üzere Muzıka-yı Hümâyûn-ı Dâ'ire-yi Celîlesi'ne çerâğ buyurulmaklığım hususunda müsâ'ade-yi seniyye-yi mülûkaneleri mebzûl buyurulmak bâbında ve her hâlde emr ü fermân ve lütf u ihsân kudretli inâyetli ve merhametli veliyy-i ni'metimiz pâdişâhımız efendimiz hazretlerindedir.

Diğer

Du'â.

Ta'rîf-i nefis: Ben asâkir-i şâhâne yüzbaşılardanım.

İstihkâk: Otuz seneden beri hizmet-i devlettenim.

İstirhâm: İhtiyâr ü a'lîl oldum ve benim gibilere merhamet olunmaktadır.

Beyân-ı matlab: Tekmîl ma'âşım la tekâ'üdlük isterim. Cenâb-ı mâlikü'l-mülk ü Te'âlâ şanehû hazretleri.

Şevketlü kudretlü azâmetlü merhametlü pâdişâh-ı encüm-sipâh [23] ü şehriyâr-ı felek-bargâh efendimizi fûrûşân u şevket ve mezîd-i sıhhat-i meserret ile ebedülâbâd pîrâye-i taht-ı hilâfet buyursun kulları filân alayın filân taburunun filân bölüğünün yüzbaşılardan olup filân tarihte askerlik şerefini kazanmış ve bunca muhârebelerde îfâ-yı hüsn-i hizmet ederek hasbelkader ancak yüzbaşılık rütbesine nâ'il olmuş ve müddet-i hizmet-i bendegânem otuz seneye varmış olduğundan ve sinn-i âcizânem altmışa yetmiş ve çektiğim mihnetler ile vücûd u kem-terânem alîl ü bî-dermân ve bundan böyle îfâ-yı vazifeye kudretsiz kalmış olup bu misillü bendegân hakkında eltâf u merâhim-i saltanat-ı seniyye-yi mebzûl idüğüne evlâd u ıyalim kullarıyla da'vât-ı mefrûza-yı hazret-i padşâhîlerini ferâğ-ı bâl ile edâ etmek üzere tamâm-ı ma'âş-ı âcizânemle tekâ'üd ve çerâğ buyurulmaklığım husûsuna bî-dirîğ lütf ü merhamet buyurulmak bâbında ve her hâlde.

Fasl-ı Sâni

Vüzerâ ve Me'mûrîn ve Küberâyâ 'Arz-ı Hâl Hakkındadır

Bunlara verilen 'arz-ı hâllerde du'â fıkrası rûkn lâzım [24] değilse de ya evvelinde veyâhûd diğer münâsib bir yerinde getirilebilir. Ekseriya vefât veya bir musîbet söylenecek olsa orada du'â olunmak âdâptandır.

Yazılacak kâğıd varaka-i sahîha üzerine olur ise "'arz-ı hâl" ve âdî kâğıd ile olur ise "mezkûre" ta'bîr olunur ancak mezkûre resmen memnûadır.

Kâğıdın heyet-i isti'mâli mu'allimin ifadesine havâle olunmuştur.

Başvekâlet Makâm-ı Mu'allâsına

Ta'rîf-i Nefs: Ben tüccardan filanın oğluyum.

İstihkâk: Mahrec-i aklâmdan çıktım.

İstirhâm: Sizin lütfunuz herkese ve bâ-husus benim gibilere mebzûldür.

Beyân-ı matlab: Hâlime münâsib bir me'mûriyyet isterim.

Abd-i memlûkleri yağ kapamı tüccarından filan efendinin mahdûmu olup sâye-i maârif vâye-i hazret-i padşâhîde mahrec-i aklâmda tahsîl-i hüner ü ma'ârif ederek bâ-şehâdetnâme çıktığımı ve lütf u atafet-i hazret-i sadâret-penâhîleri bütün dünyaya ve bâ-husûs kulları gibi cüz'î ehliyet [25] ve istihkâk kesb edenlere mebzûl ve bî-dırîğ idüğüne binâ-i derece-i isti'dâd-ı bendegâneme göre der-sa'âdette münâsib bir me'mûriyyetle çerâğ ve ihyâ buyurulmaklığım bâbında ve herhâlde emr ü fermân hazret-i veliyü'l-emr efendimizindir.

Kezâlik

Ta'rîf-i nefis: Ben filan kazâ müdürü idim.

İstihkâk: Her me'mûriyyette güzel hizmet ettim.

İstirhâm: Azl olalı çok zaman olup zarûrete dûçâr oldum.

Beyân-ı matlab: Filan kazâsı müdürlüğünü isterim.

Çaker-i hâk-beraberleri filan kazâsı müdürlüğünden hasbelkader münfasıl olup şimdiye kadar bulunduğum me'mûriyyetlerde îfâ-yı hüsn-i hidmette zerrece kusurum olmadığı ve müddet-i infisâl-i âcizânem haylice uzayıp emr-i idârede dûçâr olduğum zarûret merhamet-i celîle-i âsafânelerine şâyeste idüğü cihetle filan vilâyet-i vâlisi devletli paşa hazretleri tarafından mev'ûd olup yakında açılacağı istihbâr olunan filan kazâsı müdürlüğünün uhde-yi abidâneme tevcîh ü ihsânı husûsuna bî-dırîğ lütf [26] u inâyet buyurulmak bâbında ve her hâlde emr ü fermân hazret-i men-lehu'l-emrindir.

Taraf-ı ‘Âlî-i Meşihat-Penâhîye

Du’â

Ta’rîf-i nefis: Ben imtihân-ı sâbıkta müderris oldum.

İstihkâk: Tedrîs-i ulûm ile meşgûlüm.

İstirhâm: Ehl u ‘ıyâlimle zarûret çekiyorum.

Beyân-ı matlab: Beni fetvâhâneye me’mûr edin.

Cenâb-ı Hak mesned-tırâz-ı meşihat-ı ulyâ ve emel-bahşâ-yı erbâb-ı ilticâ olan zât-ı ‘âlî-yi fetvâ-penâhîlerini mazhâr-ı ‘ömr ü ikbâl-i câvidânî ve sâye-endâz-ı câh-ı kâmrânî buyursun abd-ı dâ’îleri geçen imtihânda lütf u inâyetleri eseri olarak tarîk-i tadrîse dâhil ve min gayr-i hadd mezâkire-i ulûm ile müşteğıl olup ehl u ıyâlim kullarının idâresine yetiyecek ma’âşa nâ’il olamadığımdan zarûret çekmekte ve cümle hakkında ve bâ-husûs kulları gibi ehass-ı dâ’iyân için dâ’imâ mebzûl olan merhamet ü ‘âtıfet veliyyü’n-ni’ mîlerini beklemekte olduğum ma’lûm-ı vâlâ-yı rahîmâneleri buyuruldukda [27] fetvâhâne-i celîleye me’mûr ve çerâğ buyurulmaklığım bâbında ve herhâlde emr ü fermân.

Kezâlik Zât-ı Vâlâ-yı Fetvâ-Penâhîye

Ta’rîf-i nefis: Filan mahkemesi kâtibi idim.

İstihkâk: Otuz seneden ziyâde hizmet ettim hasta oldukta kitâbeti başkasına verdiler.

İstirhâm: Evlâdımla âciz ü a’lîl kalıp merhâmete şâyânım.

Beyân-ı matlab: Bir miktar ma’âşla tekâ’üdlük isterim.

Kulları otuz seneden ziyâde filan mahkemesi kâtibi olup bu ana kadar ifâ-yı hüsn-i hizmet-i mu’allâ-yı meşihatte ber-devâm buyursun mübtelâ olduğum illet ile davâmda vâkî olan kusurum bahanesiyle hizmet-i kitâbete başkası ta’yîn olunduğu ve kulları ise birtakım acze ve bî-vâye evlâd u ıyâlimle bî-kes ü bî-dermân ve ‘âlîl ü zelîl kalarak her yüzden merhâmet ü ‘âtıfete şâyân ve sezâ olduğum ma’lûm-ı ‘âlî veliyyü’n-ni’ mîleri buyuruldukda sadaka-yı hazret-i şehriyâr-ı olmak üzere bir mikdâr ma’âşla

mütekâ'id buyurulmaklığım [28] husûsuna müsâ'ade-i 'aliyyeleri şîme-i celîle-yi atûfet ü şefkatleri iktizâsından bulunmuş olmakla ol bâbda ve her halde emr ü fermân.

Harbiye Nezâreti Celîlesine

Ta'rîf-i nefis: Ben Mekteb-i Harbiyye'den çıktım.

İstihkâk: Avrupa'ya gidip tahsîl ettim.

İstirhâm: Kadriye i'tibâr olunmadı. Bağdâd ordusuna me'mûr olduğumdan pek ziyâde mahzûn oldum.

Beyân-ı matlab: İmtihân olunup terfi'-i rütbe ile İstanbul'da münâsib bir hizmet isterim.

Bende-i kemîneleri Mekteb-i Fünûn-ı Harbiyye'de tahsîl zamanını tekâmîl ile imtihân olunarak birinci sınıftan şehâdetnâme ile çıkmış ve sâye-i inâyet-vâye-yi cenâb-ı mülûkânede ziyâde-i kesb-i ma'lûmat ve mahâret için Avrupa'ya gönderilip oradan dahi kemâl-i devâm u ikdâm ile umûr-ı 'askeriyyeyi tamâmen öğrenmiş isem de sû-i tâlî'im iktizâsınca mensûb olduğum alayda kadr-i çâkerâneme i'tibâr olunmayarak Bağdât ordusuna ta'yin buyurulmuş ve bu mu'âmeleden kemâl derece ye's [29] ü fütûr ile deryâ-yı hüzn ü ıstıraba müstağrak olmuş idüğümünden muvâfık re'y-i ü 'âlîyyi âsafâneleri buyurulursa kulları imtihân buyurularak zâhir olacak ehliyet ü istihkâk-ı âcizâneme göre rütbe-i hâliyemin terfi' ile der-sâadette münâsib bir hizmetin ihsânı husûsuna müsâ'ade-i celîleleri der-kâr buyurulmak bâbında emr ü fermân.

Fasl-ı Sâlis

Musâlih-i Âdiye İçin Olan 'Arz-ı Hâl Hakkındadır

Yukarıda beyân olduğuna üzere kapılarda görülecek işlere dâ'ir 'arz-ı hâllerde ta'rîf-i nefis rüknü lâzım olup bir de matlabını güzelce beyân kifâyet ederse de iktizâ etmeyerek ba'zen istirhâm fıkrası dahi yazılır.

Başvekâlet Makâm-ı Mu'allâsına

Ta'rîf-i nefis: Ben Bursa ahâlisinden ve bakkalım.

Beyân-ı matlab: Alacağımın tahsîline dâ'îr emr-nâme-i sâmi isterim.

Çâker-i hâk-berâberleri Bursa ahâlisinden ve bakkal esnafından olup yine şehir-i mezbûr ahâlisinden hamamcı Ali Ağa zimmetinde [30] dükkânımdan satın almış olduğu erzak bahâsından alacağım olan bin beş yüz kuruşu altı aydan beri vermeyip her istedikçe türlü türlü özürler ile vakit geçirmekte olduğundan ve kulları ise fukarâdan olup ziyâde beklemeye tahammülüm olmadığından ağa-yı merkûmun meclîs-i hukûka celbiyle muhâkeme olunarak meblağ-ı merkûmun tahsîli husûsunu âmir-i Hüdâvendigâr-ı Vilâyet-i Celîlesi'ne bir kıt'a emr-nâme-i vekâletpenâhîlerinin tasdîr ü ihsânı bâbında emr ü fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Bu misillü alacak istid'âlarında hükm-i me'mûrîne verilecek ya'ni muhâkeme takdîm olunacak ise kaç kuruş olduğu ve ne alacağı idüğü ve ne şartıyla verileceği ve müddeti ya'ni ne kadar zamanda verilmesi meşrût olduğu yazılmak lâzımdır.

Vergi Emânet-i Behiyyesine

Ta'rîf-i nefis: Ben Yenişehir kazâsına tâbî filan Karya ahâlisindenim.

Beyân-ı matlab: Yeni açtığım arâziye tapu senedi isterim.

[31] Bendeleri Yenişehir kazâsı karyalarından filan karya ahâlisinden olup karya-i mezbûre civârında mutasarrıf olduğum bir kıt'a çiftlik hudûdına muttasıl arâzi-yi emiriyyeden yüz ve hâli mahalden sekiz dönüm miktârı yer ve altı dönüm miktârı yer ki cem'an iki kıt'a mahâli yeniden açıp o mezkûr çiftlik arâzisine katıp ekmiş olduğumdan bir mûcib-i nizâm-ı uhde-i çâkerâneme yeniden iki kıt'a tapu senedinin âtâsı husûsunda emr ü irâde hazret-i men-lehu'l-emrindir.

Arâziye müte'allik olan istid'âlarda dahi hudûduna ya'nî dört etrâfını ve mikdârını ve bâzı sıfatlarını beyân etmek lâzımdır.

Evkâf-ı Hümâyûn Nezâret-i Celîlesine

Ta'rîf-i nefis: Ben sahâf esnafındanım.

Beyân-ı matlab: Aldığım dükkânın senedinin çabuk verilmesini isterim.

Bende-i kemîneleri sahâf esnafından olup çarşı-yı kebîrede vâkî' mahlûlden geçen receb-i şerîfte almış aldığım filan numarolu bir bâb-ı sahâf dükkânının gerek [32] mu'accesini ve gerek îcâb eden intikâl-i harcını tamamen vermiş olduğum hâlde iki aydan beri hâlâ senedini alamadığımdan ve bunun gibi husûsatta işin sürüncemede bırakılması lâyük olmayacağından mezkûr senedin bir gün evvel yapıp kullarına verilmesi husûsunun lâzım gelenlere emr ü tenbîhi bâbında ve her hâlde emr ü fermân hazret-i men-lehu'l-emrindir.

Dâire-i Belediyeye

Ta'rîf-i nefis: Ben mütevvefa filan efendinin zevcesiyim.

Beyân-ı matlab: Evimden kirâcının çıkarılmasını isterim.

Câriyeleri merhûm filan efendinin halîlesi olup Beğoğlu'nda Ağa Hamamı Sokağı'nda numarolu mutasarrıf olduğum hânenin kirâcısı teba'-i devlet-i 'aliyyeden manifaturacı Yorgi nâmkimseye bir seneliğini bâ-konturato îcâr etmiş isem de şimdi senesi tamâm olmakla çıkarmak istediğimde muhâlefet edip cebren oturmak sevdâsına düşmekle merkûmun hükûmet-i seniyye emriyle mezkûr hânedan ihrâcı matlûb kat'î-i âcizânem olmanın ol bâbda bâbda emr ü irâde efendimindir.

[33] Ev ve dükkân ve mağaza gibi akâre müte'allik istid'âlarda yerini ve sokağını ve numerosunu yazmak ve eğer vakıf olup da iş de vakfa müte'allik olursa kimin vakfı olduğunu kezâlik mahal ve numerosu ve iktizâsına göre şart vakf u mu'accele ve mu'accesesi beyân olunmak lâzımdır.

İşbu misallerde gösterildiği vechle yalnız iki rûkn fıkralarıyla 'arz-ı hâl tamâm olursa da lâzım olmayarak istirhâm fıkrası dahi yazılabilir ve bu fıkraların tertîbi ya'ni kangısı yukarı ve kangısı aşağı olması sözün yakışığına göredir.

Başvekâlet Makâm-ı Mu'allâsına

Ta'rîf-i nefis: Ben sarrâfândanım.

İstirhâm: Alacağımı alamadığım bana zarar olup buna merhametiniz râzı olmaz.

Beyân-ı matlab: İşimizi sarraf komisyonuna havâle edin.

Çâker-i kemterleri sarrâfânededen olup mültezîminden Ahmed Ağa [34] zimmetinde cihet-i karzdan altı ay vâde ile matlûb âcizânem olan altmış bin guruşun nısfını vâde-i mezkûre hulûlünde vermiş ise de andan beri üç ay geçip ne diğer nısfını ve ne de nizâm mûcibince lâzım gelen güzeştesini vermeyip her istedikçe türlü bahâne ile vakit geçirip hakk-ı âcizânemde özr etmek istediğinden ve buna ise ma'delet-i seniyye ve merhamet-i 'aliyye-i vekâlet-penâhîleri kâ'il ü râzı olmayacağından keyfiyetin ticârethânedede sarrâfân komisyonuna havâlesiyle kalmış olan matlab-ı âcizânemin üç aylık güzeştesiyle berâber tahsîli bâbında ve her hâlde emr ü fermân ve lütuf bî-pâyân hazret-i men-lehu'l-emrindir.

Bâb-ı Sâni

Mektup Beyânındadır

Mektup dahi iki türüdür biri hitâbdır ki başkasına ikiden bir şey anlatmak veyâ sormaktır.

Ol biri cevâbdır ki başkasının yazdığı mektuba karşılıktır. İkisinde dahi yazan ile gönderdiği adam [35] ya mertebede birbiriyle berâberdir veyâhûd yazan daha büyük veyâ daha küçüktür.

Yazan büyük olduğu sûrette dahi ya pâdişâh olur veyâhûd gayri olur. Pâdişâh olursa yazdığı kâğıt hatt-ı hümâyûn ve fermân u berât ve menşûr ta'bîr olunur ki bunların mahsûs kalemî ve tarz-ı üslûbu vardır.

Pâdişâhın gayri dahi sadrâzam olur ise emirnâme-i sâmi ve şeyhülislâm olup da yazdığı muharrerât hâkimlerin nasbına dâir olursa merasimle denir. Bunlardan başka yazan gerek büyük gerek müsâvî veyâ küçük olsun hem hitâp ve hem cevâbda ve başvekil ve şeyhülislâm hazerâtı dahi zikr olunan resmî tahrîrâtta başka her türlü

tahrîrâtı yazabilir ancak her birinde mu'âmele ve ta'bîrât yazanın ve gönderdiği zâtın kadrine göredir.

Yazılacak tahrîrât bir memlekette diğer memlekete olursa mektup ve eğer bir memleket içinde olan adamlardan birbirine olursa tezkire ta'bîr olunur.

İşbu mektupların ve tezkîrenin yazılması ve kâğıtlarının kırılması ve zarflarında olan resm ü âdet-i ta'rif ile [36] hatasız yapılamayacağından üstâdların tâlimine havâle olunur.

Her rütbe ashâbına mahsûs olan elkâb dahi sâlnâmelerde olmakla anın dahi tafsîline hâcet yoktur. Mektup dahi tebrîk ve teşekkür ve tavsiye ve ta'ziye ve hulûs u husûs u isti'lâm ve akrabâ mektubuna münkasımdır. Bu aksâmın her biri bir fasılda beyân olunur.

Tezkire dahi husûs ve iltimâs ve da'vete münkasımdır bu dahi tezyîl olarak mektuplardan sonra zikr olunacaktır.

Fasl-ı Evvel

Tebrîk Hakkında

Tebrîk: Bir şey hakkında uğurlu ve mübârek olsun diye yazılan tahrîrâta denir.

Ekseriyâ üç nev' şey için yazılır: Rütbe ve Mansıb ve Kudûm ve Zaman. Bunların her birinin başka başka rüknü vardır.

Rütbe ve mansıb tebrîğinde herkes istediğini yazabilirse de 'ilm-i inşâ kavâ'idine göre rüknü altıdır.

[37] Mukaddeme-i tebrîk: Asıl matlabı söylemezden evvel ona münâsib bir fikra.

Tahmîd: Tebrîk olunacak şeyden dolayı Cenâb-ı Hakk'a şükretmek.

Bu iki rükn herhâlde lâzım olmayıp terki dahi câ'izdir.

Beyân-ı istihâl: Mektup gönderilen zâtı tebrîk olunacak şeye layık göstermek işbu rükn ba'zı mukaddime derunun da sebab-i sûretinde îrâd olunur.

Bu dahi ol zâtın akıllı ve ma'lûmâtlı olması ve pâdişâhın ana lütf-ı mahsûsu sebeblerinden ibârettir.

İzhâr-ı meserret: Tebrîk olunan şeyden sevindiğini ve sevinmenin sebebi beyân etmek.

Ta'zîm ile du'â.

Ricâ-yı mahabbet: Bu fikra yalnız tebrîkte olmayıp her türlü mektupta lâzım olarak mektup bununla tekmîl edilirse de yazanın ve gönderilen zâtın rütbe ve kadrine göre ta'bîrâtı değişir.

Meselâ akrândan birbirine mahabbet ve evvel ma'nâyâ olan vedâd u muvâlât ve muhâdenet gibi lafzlarla tevcihât-ı seniyye veyâ behiyye [38] veyâ kerîmânelerinin bekâsını temennî ederim ol bâbda veyâhûd bekâsı bâbında irâde efendimindir denilir.

Ve eğer yazan küçük olur ise mahabbet yerine lütf u 'âtıfet ve mehâsin-i teveccühât-ı 'aliyyelerini istid'â ederim gibi ta'bîr yazılır (Ve eğer yazan büyük olursa hayır du'â ve hubb u bilâ ve teveccühât-ı kalbiyye ve fuadiyyelerini niyâz ederim ma'nâsına fıkralar getirilir). İşbu rûknlerin bu cihetle tertîbi ya'ni belli yerleri olmayıp yakıştığına göre yukarı ve aşığı yazılabildiğı gibi büyüklere resmî olan tebrîk olmayıp da teklifsiz ahabâba ve akrabaya olan tebrîklerde erkân-ı mûtebere getirildikten sonra fazla olarak kâtip istediğini dahi yazabilir.

Tebrîk-i Vekâlet

Mukaddime-i tebrîk: Ubûdiyyetim iktizâsınca şeref ü ikbâliniz ziyâdesi arzûsunda iken.

Tahmîd: Cenâb-ı vâhibü'l-mâle şükürler olsun.

Beyân-ı istihâl: Hayr-ı niyet ü istihkâk u ehliyetinize binâ-yı izhâr-ı meserret. Makâm-ı sadârete vukû bulan me'mûrîyetinizden çok sevindim.

[39] Ta'zîm ile du'â-yı tebrîk: Tebrîk-i vekâlet ve 'ömr ü muvaffakiyyetiniz du'âsını tekrar eyledim.

Ricâ-yı mahabbet lütf u merhâmetinizi isterim.

Bâb-1 devlet-me'âb âsafânelerine kadr-i intisâbla iftihâr eder kullarından bulunduğum cihetle dâimâ şeref ü ikbâl ü sa'âdet hâl-i velîyyü'l-ni'amlarının ziyâdesini arzû ve niyâz etmekte iken cenâb-1 vâhibü'l-amâl ve Te'âlâ ve tekadüss-i hazretlerine yüz bin kere şükürler olsun güneş gibi zâhir olan istihkâk u ehliyyet ve mülk ü millet ebed-müddet hakkındaki niyyet-i hayr-1 âyet-i âsafâneleri şehinşâh-1 kadr-i âgâh u şehriyâr-1 kerâmet-i destgâh efendimiz hazretlerinin nezd-i âliyy-i tâc-dârîlerinde dahi müselleme idüğüne mebnî bu kere mesned mu'allâ-yı vekâlet-i uzmâ zât-1 me'âlî semât-1 âsafâneleriyle kesb-i şeref ü i'tilâ etmiş olduğunu haber-i meserret eser-i cümle bendegân ve belki bütün dünyaya ve ale'l-husûs bu abd-i kemîne biryâyâ nihâyetsiz fahr ü mübâhât ve ta'rif olunmaz şâdmânî ve meserrati müstelzim olduğu cihetle hemân ferîza-yı zimmet-i memlûkiyyetim olduğu üzere haddim olmayarak tebrîk-i câh-1 muâlla-yı vekâlet-i muârizında izdiyâd-1 'ömr ü ikbâl [40] ve muvaffakiyet celîle-yi desturâneleri du'âsını tekrâr ve her hâlde muhtâc olduğum lütf u merhâmet ü teveccühât-1 mekârim gayet-i vekâletpenâhîleri istid'âsına ictisâr eylediğim muhât-1 'ilm-i âlem ârâ-yı âsafâneleri buyuruldukda ol bâbda ve her hâlde emr ü fermân hazret-i men-lehu'l-emrindir.

Akrândan Rütbe Tebrîği

Mukaddime ve tahmîd: Rüknlere olmayarak.

Beyân-1 istihâl: Ehliyyetiniz icâbınca uhdenize mîr-i mîrânlık rütbesi verilmiştir.

İzhâr-1 meserret: İştittim memnûn oldum.

Du'â: Hakkınızda mübârek olsun.

Ricâ-yı mahabbet: Teveccühâtınızı isterim. Cümle indinde müselleme ve yaratılıştaki lütf u ihsân-1 hilâf-1 âlem olan ehliyyet ü istihkâk-1 kerîmâneleri icâbınca avâtıf-1 'aliyye-i hüsrevânede bu defâ uhde-i istihâl-i 'âlîlerine rütbe-i refia-yı mîr-i mîrânı tevcîh ü ihsân buyurulmuş ve işbu müjde hasbe'l husûsiyye fahr ü şâdmânî-i çâkerânemi istilzâm eylemiş olmakla hakk-1 ahakk-1 'âlîlerinde [41] müteyemmin ve mes'ûd ve mukeddime-i feyz ü ikbâl-i nâ-ma'dûd olmak da'vâtının edâ ve bekâ-yı teveccühât-1 kerîmânelerinin istid'âsıyla takdîm-i arîza-yı ihlâsa ibtidâr kılındı ol bâbda emr ü irâde efendimindir.

Tebrîk-i Kudûm

Kudûme dâir tebrîk dahi ya dünyaya gelen bir çocuk veyâ taşradan gelen yolcu için olup rûknü beştir: Mukaddime-i tebrîk, tahmîd, izhâr-ı meserret, ta'zîm ile du'â ricâ-yı mahabbet.

Vilâdet Tebrîği

Hânedân-ı 'âlîleri erkânının ziyâdesi revnâk-ı rû-yı cihân olmaktan nâşî bi-hamdihi Te'âlâ bir mahdûmları dünyâyâ gelmiş olduğu resîde-i sem' memnûniyet-i âcizânem oldukça hasbe'l-ihlâs ne derece sevindiğimi ta'rîf-i mümkün olmayıp hemân zât-ı vâlâ-yı mün'imânelerinin daha bunun gibi nice eltâf-ı samedâniyyeye mazhar ve mahdûm-ı necâbet mevsûmlarının bi-lutf u Te'âlâ hayrû'l-hâlef ü mu'ammer olmaları da'vâtının edâ ve tekrârıyla takdîm-i mâruzâtta der-kâr olan kusur u çâkerânemin îfâ-yı [42] vecîbe-i tebrîk ü tehniyyet vesîlesiyle afvını ve ba'dezîn dahi mehâsin teveccühât-ı mün'imânelerinin bekâsını istid'â ederim. Ol bâbda lûtf u ihsân efendimindir.

Tebrîk-i Hacc-ı Şerîf

Erkânının tamamıyla:

Dünyanın da en büyük sermâye 'ömr ü âfiyyet olup kişi her istediğine bu sermâye ile nâil olabileceği herkesin ma'lûmu olmakla bi-inayetullah-ı Te'âlâ birâder-i mükerrerleri fazîletlü efendi hazretlerinin bu sene-i mübâreke de îfâ-yı fariza-yı hacc-ı şerîf birle âminen ve sâlimen muharremü'l haremînin on beşinci günü derd-i sa'âdete ve savleleri peyâm-ı meserret encâmını duyduğumuzda hudâ alim ü dânâdır. Bendehâneleri eczâsının kâfesinde husûle gelen şâdi ve meserret lisân ile ta'bîr olunur. Makûleden olmayıp hemân efendi-yi mûmâ-ileyhin işbu samî cemîleleri meşkûr u cümlemiz hakkında dahi îfâsı mukadder ve makdûr olmak du'âsına devâm izz ü ikbâl-i sâmilere münâcâtına 'ilâveten îsâl-i bârgâh-ı Rabb-ı mecîd ü bu vecihle îfâ-yı merâsim-i tebrîk ve tes'îd eylediğim ma'lûm-ı vâlâları buyuruldukda [43] ba'd ezîn dahi savb-ı muhlisânem âsâr-ı teveccühât-ı kerîmâneleriyle şâdân u hândân-ı kerîmâneleri âzâsının cümlesine olan ihtirâm u ihlâsıma lûtfu tebliğine himmet-i 'âlîleri şâyân buyurulmak bâbında ve her hâlde emr ü irâde efendim hazretlerindedir.

Tebrîk-i Zaman

Tebrîk-i zaman dahi bayram ve sene ibtidâsı vesâ'ire mübârek günlere dâir du'âdır ki rüknü dörttür: Mukaddime-i Tebrîk, tahmîd, ta'zîm ile du'â, ricâ-yı mahabbet

Ramazân-ı Şerîf Tebrîği

Cemî' erkânıyla:

Öteden beri taraf-ı veliyyü'n-ni'mîlerine olan hulûs u ubûdiyyetimle iftihâr eder ve hakk-ı âcizânemde dâima hüsn-i nazar-ı kerîmânelerini iktizâ edecek sebepleri arar bendeleri olduğum cihetle kulluğa lâzım gelen âdeti icrâ ve aralıkta eltâf-ı seniyyelerini istid'â borcumu edâ etmek için vesîle aramakta iken hakk-ı sübhânehû ve Te'âlâ hazretlerinin avn ü inâyetiyle teşerrüf olunan ve bütün dünyaya mâye-i feyz ü bereket ve sebep âfv u mağfiret olan ramazân-ı şerîfin hakk-ı 'âliyy-i mün'imânelerinde [44] mübârek ve saîd ü bâis-i feyz ü ikbâl-i câvîd olması du'â-yı mahsûsanın dâvat-ı mefrûza-yı veliyyü'n-ni'mîlerine terdîfan îfâsıyla fariza-yı tehniyeti edâ ve işbu sırada tevcîhât-ı âlilerini istibkâya müsaberet kılındı ol bâbda ve her hâlde lütf u inâyet hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Ta'til Tebrîği

Rüknleri tamam olarak:

Havanın ziyâde sıcak olması okumaya mâni' ve azıcık da zihni hâli bırakmak her türlü menâfi-i câmi' olmakla hikmete gâyet muvâfık olarak mu'tad eylediği gibi binâyetullah-ı Te'âlâ bu sene-yi mübârekede dahi temmuz ve ağustos aylarında mektebiniz ta'til edilmiş ve işbu müddette dahi kemâl-iistirâhatle vakit geçirip gelecek senenin zaman-ı tahsîline tamam-ı sıhhat ve 'âfiyet tedârik eylemeniz du'âsını tekrâren te'diye kılınmış olmakla hasbe'l-husûs-ı eyyâm-ıistirâhatin lâzıme-ı tebrîk ve tes'îdiyle bundan böyle dahi ziyâde sayr ü gayretlerini taraf-ı muhibbânem hatırdan ferâmûş buyurulmasını temennî ederim efendim.

[45] Ta'rif olunan usûle muvâfık olmayarak ya'ni rüknleri eksik ve tertîbi başka türlü bayram tebrîği.

Tebrîk-i ıyd-ı saîd yeniden kazanılmış ve henüz kuvvet ü metânet kesb etmemek hulûs u rengini gösterdiği ve bendelerine mûcib-i iftihâr ü ind-i ‘âlî-yi kerîmânelerinde gün gibi âşîkâr olan ihlâs ve husûsiyyetim ise böyle resmî ve âdî şeylere tenezzûlden mâni’ olacağı der-kâr ise de zimmet-i ubudiyyetime lazım gelen ba’zı husûsâtta vukua gelen kabahatlerimin afvı için şîme-i kerîme-i bende-i nüvâzîlerine ilticâya mâh-ı mezbûru şefâatçi tutarak takdîm-i arîza-yı çâkerîyye ibtidâr eyledim ol bâbda emr ü irâde efendimindir.

Cevâb için Kâ’ide-yi Umûmiyye

Her türlü mektubun cevâbında gelen mektup neye dâir olduğunu ya’ni matlabın ma’nâsını kısaca ibâre ile söylemek. Meselâ tebrîğe veyâ istifsâra dâir mektubunuz geldi demek lâzımdır ki buna (inhâ) ta’bîr olunur. Ondan sonra mezkûr inhânın iktizâsı her ne ise karşılığı yazılır ya tekmîl olunur. Veyâhûd sâ’ir şeylerden dahi ‘ilâve olunur. İşte bu inhâ her cevâbdan rûkn ü evveldir.

[46]

Mektup Hakkında Denilecek Ta’bîrât

Sâde: Şukka-i şerîfe, nemîka-i behiyye, tahrîrât-ı şerîfe, vedâd-nâme, mahabbet-nâme.

Mutavassıt: Tahrîrât-ı ‘aliyye, seniyye, vâlâları, iltifât-nâme ve kerem-nâme, sâmi ve ‘âlî ve vâlâları.

A’lâ: Tahrîrât-ı ‘aliyye-i mün’imâne emr-nâme-i nâmî kerîmâneleri ihsân-nâme-i sâmi velîyyü’l-nî’mîleri, fermân-nâme-i mekârimü’l-allame-i rahîmâneleri.

Geldi Diyecek Makâmda Ta’bîrât

Sâde: Şukka-i behiyyeleri bi’l-vusûl veyâ vâsıl-ı dest-i i’zâz veyâhûd resîde-i cây-i vusûl olarak me’âlî ma’lûm-ı senâ-veri oldu.

Mutavassıt: Bir kıt'a tahrîrât-ı 'aliyyeleri enmile-zîb-i tekrîm. Râha-pirâ-yı i'zâz ü ihtirâm. Resîde-i muvakki' ibcal olup mefhûmu veyâ me'âl-i vâlâsı rehîn iz'an-ı âcizi oldu.

Âlâ: Bir kıt'a-i fermân-nâme-i sâmi-i mün'imâneleri hâme-[47]pirâ-yı ta'zîm ve ibcâl. Enmile-zîb-i tevkîr ü ihtirâm.

Pirâyîş-i dest-i tekrîm ü ta'zîm olarak veyâhûd hâme ârâ-yı tebcîl ü ihtirâm olan bir kıt'a fermân-nâme-i sâmi-i âsafâneleri me'âl-i mekârim iştimâli karîn-i iz'ân-ı kemterî oldu.

Tebrîk Cevâbına Mahsûs Olan Rûknler

Înhâ: Gelen mektubun me'âlini söylemek.

Beyân-ı memnûniyyet: Gelen mektuptan hoşlandığını beyân etmek.

Teşekkür: Mektubu gönderen zâtı medh ü senâ etmek.

Mukâbele: Cevâbda dahi karşılık tebrîk ya'ni du'â etmek.

Ricâ-yı mahabbet: İşbu rûkn dahi 'ilâve olunabilir.

Evvelki Tebrîğe Cevâb

'Avâtıf-ı 'aliyye-i hüsrev-ânedden bu kere başvekâlet mesnedine vuku' bulan me'mûriyyet-i âcizânemden dolayı îfâ-yı merâsim-i tebrîğe dâir bir kıt'a tahrîrât-ı behiyyeleri bi'l-vusûl bu sûretle zuhûra gelen mu'âmele-yi hukûk-ı senâsı mekremetleri mûcib-i mahzûziyyet-i senâveri olmayan esniye-i cemileri yâd [48] ü tezkâr ve bekâ-yı teveccühât-ı fu'âdiyyeleri arzûsıyla nemîka-i muhibbi terkîmine ibtdidâr kılındı.

İkinci Tebrîğe Cevâb

Aslâ ehliyyet ve istihkâkım olmayıp yalnız teveccühât-ı seniyye-i mün'imâneleri eseri olarak uhde-i âcizâneme ihsân buyurulan rûtbe vesîlesiyle envâ'-ı lütûf ve iltifâta şâmil bir kıt'a-ı tebrîk-nâme-i nâmî-i veliyyü'l-hamîleri resîde-i muvakki-i ihtirâm

olarak hakk-ı âcizânemde bu vechle vâki' olan lütf u iltifât-ı kerîmânelerinden nasıl sevdiğimi ve ne şekil memnûn ve müftehir olduğumu ta'rif-i beyâna bende-i kerem-şermendelerininelimden geleceği ve ne kalem-i kemterânemin dili döneceği cihetle her vakit mu'tâdım olan 'ömr ü ikbâl-i sâmilîleri du'âsını tekrâr ü istikbâ-yı teveccühât-ı seniyyelerine ibtidâr kılındığı ma'lûm-ı valâları buyuruldukda ol bâbda emr ü irâde efendimindir.

Üçüncü Tebrîğin Cevâbı

Şîme-i kerîme-i çâker nüvâzîleri iktizâsınca envâ' iltifât ü te'âtufâtla binâyetullah-ı Te'âlâ kadd-i münhâda vücûd olan bende-zâdelerinin tebrîk-i kudûmünü mutazammın râha zîb-i tekrîm [49] olan bir kıt'a ihsân-nâme-i bende-perverîleri me'âl-i vâlâsı rehîn iz'ân-ı kemterânem olmuş ve bu sûretle vâki' olan lütf u 'âtîfet-i mün'imânelerinin îcâb eylediği mesrûriyyet ve iftihârın beyânı ne türlü muhâl ise emr-i teşekkürün îfâsında der-kâr olan aczim dahi resîde-i hadd-i kemâl bulunmuş olmakla du'â-yı izz ü 'âfiyetlerini ref'-i bargâh-ı kübrâya ve teveccühât-ı seniyyelerinin kemâkân-ı istikbâsına ictira' eyledim ol bâbda ve her hâlde lütf u ihsân hazret-i menlehu'l-emrindir.

Dördüncü Tebrîğe Cevâb

Hassâ-yı eser-i teveccühât-ı seniyyeleri olarak hamdullâhu Te'âlâ birâderim efendi dâ'îlerinin bi's-selâmen hacc-ı şerîfden 'avdetleri hakkında lütfen ve inâyeten tebrîk ü tehniyet-i irâdesini şâmil-i zîb-efzâ-yı cây-ı i'zâz olan ihsân-nâme-i iltifât-âlâmetleri me'âl-i 'aliyyesi karîn-i zihn-i çâkerânem olarak ikimizi birden bu sûretle taltîf ü tatyîbe-i masrûf buyurulan lütf u keremleri têsîriyle fevka'l-gâye şâdmân [50] ve hulûs-ı fuâd-ı 'âtîfet-i i'tiyâd birle edâ buyurdıkları du'â-yı ziyâret-i beytü'l-hareme kemâl-i sıdk-ı teviyyetle âmin-hân olduğum hâlde tezâyüd-i 'ömr ü ikbâl-i sâmilîleri du'âsının tekrârıyla iktifa' olunup mücerred farîza-yı teşekkür-ü îfâ ve her zaman muhtâc olduğumuz yümn-i teveccühât bende-i nevâzîlerinin bekâsı ricâ kılındığı ma'lûm u valaları buyuruldukda ol bâbda.

Beşinci Tebrîğe Cevâb

Mâh-ı hâlin gurre-i tarihiyle göndermiş oldukları tebrîk-nâme-i muhlîs-perverîleri resîde-i muvakkî-i i'zâz olarak me'âl-i vâlâsından anlaşılan lütf u nevâzîş-i

kerem-nümâyîşlerinden pek aşırı memnûn u şâdmân u zât-ı vâlâlarının bi-lutfihi Te'âlâ kemâl-i 'âfiyetle şehir-i şerîf-i mezkûrun nice emsâliyle müşrif ve dâima mazhar izz-i şeref olmaları da'vât-ı hayriyesiyle ratbü'l-lisân olduğumu 'arz u iş'âr ü ramazân-ı şerîfin yarın itmâm-ı mukadder olduğundan hulûl edecek ıyd-ı saîdin hakk-ı vâlâlarında müteyemmin ve mübârek olması du'âsını başkaca edâ ile her zamân eser-i teveccühât-ı behiyyeleri ricâsına ibtidâr eyledim ol bâbda irâde efendimindir.

[51]

Altıncı Tebrîğe Cevâb

Mektebimizin tebrîk-i ta'tili vesilesiyle envâ'-ı iltifât u înâyeti hâvî lutfen ve ihsânen irsâl buyurulan tahrîrât-ı 'aliyye-i velî-i ilhâmîlerinin istilzâm eylediği behcet ü sürûrun beyân miktârı ile borçlu olduğum şükr ü senâsını yerine getirmek elimden gelecek dereceden kat kat ziyâde bir vazîfe-i fevka'l-istitâ'a olmakla evvel meselede sükût ile du'â-yı 'ömr ü ikbâl-i mün'imîlerine devâm ve nesâyih-i celîle-i pederânelerinin hakkıyla icrâsına sayy ü ikdâm kılındığı beyânıyla takdîm-i arıza-yı çâkerîyye cür'et kılındı ba'd-ezin dahi savb-ı bendegânem mehâsin-i teveccühât-ı kerîmânelerine mahsûdü'l-akrân buyurulmak bâbında emr ü fermân.

Bunlardan (başka hâne-i binâ etmek veyâ satın almak veyâ sayfiyeye nakl etmek ve bir memleket feth eylemek ve evlenmek ve nikâh) gibi şeylere dâir tebrîkler dahi yazılırsa da bu risâlede matlabına muvâfık değildir.

[52]

Fasl-ı Sâni

Teşekkür Hakkındadır

Teşekkür bir kimse kendi veyâ müte'allikatı hakkında vukû' bulan bir ni'meti memnûniyyet ile beyân eylediği tahrîrâttır.

Teşekküre mahsûs olan rüknler beştir:

Mukaddime-i teşekkür: Muhâtabı ta'zîme mukârin vâsıl matlaba münâsib bir fıkra. İşbu rüknün terki dahi câ'izdir.

Sebeb-i teşekkür: Memnûn olunan ni'meti beyân.

Teşekkür: İzhâr-ı memnûniyet. Ve senâ. Ve ni'meti hüsn-i tavsîf.

Du'â.

Ricâ-yı mahabbet: Mahdûmundan pederine teşekkür.

Mukaddime-i teşekkür: Bende-i kudret-i yoğuken ancak du'ânız semeresi olarak.

Sebeb-i Teşekkür: Bu sene şehâdetnâme ile mektepten çıktım.

Teşekkür: Bunun için size teşekkür ederim.

Du'â: 'Ömrünüz uzun ve himmetiniz üzerimde dâim olsun.

[53]

Ricâ-yı mahabbet: Dâim-i teveccühâtınızı isterim.

Bende-i kemînelerinde aslâ kudret ü liyâkat-i yoğuken mahzûsen eser-i hayr du'â ve semere-i teveccühât-ı seniyye-yi kerem-fermaları olarak bu seneki imtihân-ı umûmiyyede tahsîl olunan fûnûna dâ'ir verebildiğim cevâblar karîn-i kabul olmakla bâ-şehâdetnâme ihrâc ve bu cihetle beyne'l-akrân mazhar-ı ibtihâc buyrulmuş olduğundan dolayı bu ni'met-i celîlenin taraf-ı vâlâ-yı velîyyü'l-hamîlerine îfâ-yı lâzıma şükr ü mahmedeti ile 'ömr ü ikbâl-i mün'imîleri efzûn u himmet-i bergüzîde-i pederâneleri kullarına her yerde reh-nümûn olmak du'âsı bihulûs-il-bal zikr ü tertîl ü ricâ-yı bekâ-yı teveccühât-ı sâmiyeleri ile arîza-yı âcizânem tekmîl kılındı. Ol bâbda ve her hâlde emr-i fermân hazret-i velî-niâm efendimindir.

Kezâlik Pederine Teşekkür

Mukaddime-i teşekkür: Hayır du'ânız te'sîriyle.

Sebeb-i teşekkür: Rütbe ve ma'âş verildiğinden.

Teşekkür: Vâcîb olan şükrü îfâ eyledim.

Du'â: Du'ânızı tekrâr eyledim.

Ricâ-yı mahabbet: Teveccühâtınızı ricâ ederim. [54]

Mücerred te'sîr-i du'â-yı pederâneleriyle bu kere uhde-i âcizâneme rütbe-i râbia tevcihiyle ma'âş-ı kemterânem beş yüz guruşa iblâğ olunmasına ve şîme-i kerîme-yi şefkat ü himmet-i hayr âyet velîyyü'l-na'mîleri iktizâsınca bu ni'met-i celîle müstelzim-i mahzûziyyet-i rahîmâneleri olacağı der-kâr bulunmuş olmağla uhde-i ubûdiyyete lâzım olacağı üzere kemâliyle edadan âciz olacağım şükr ü mahmideti dilim döndüğü kadar îfâdan sonra mu'tâdım olan da'vât-ı mefrûze-yi velîyyü'l-na'mîlerin tekrâr ü izdiyâd-ı teveccühât-ı mekârim-i gâyat-ı vâlidâneleri ricâsını ictisâr eyledim ol bâbda ve her hâlde.

Diğer Teşekkür Cemî' Erkânıyla

Sûr-ı hümâyûn-ı meyâmin-i makrûn Cenâb-ı mülûkâne hizmetinde bulunan bendegânın her birine bir türlü mükâfât-ı ihsân buyurulacağı misillü sâye-i inâyetü ile hazret-i nezâret-penâhîlerinde mahdûmun filan bey kullarına da dördüncü rütbeden bir kıt'a mecîdî nişân-ı zî-şânî ihsân buyurulmuş ve bu inâyet-i celîle-i mahsûsen lütf u merhamet-i asâfâneleri eser-i bergüzîdesi olarak kullarını dahi ayrıca deryâ-yı sürûr ü iftihara [55] müstağrak eylemiş olmakla bütün 'ömr ü âcizânemi senâ-yı cemîl-i destûrîlerine hasretsem ve her ne yapsam ve desem hakk-ı teşekkür ü mahmidetini yerine getiremeyeceğimden bu bâbda aczimi beyân ve hemân farîzâ-i zimmetimiz olan devlet ü iclâl-i asâfâneleri günbegün mütezâyid ve efzûn ve sâye-i merhamet ü ihsânları bütün bendegân üzerinde ebed-nümûn olmak ed'îye-i vâcibesıyla tezyîn-i lisân eylediğim muhât-ı 'ilm-i âlim ârâ-yı hıdîvîleri buyuruldukta ba'd ezîn dahi mîr-i mûmâ-ileyh bendeleri sâ'ir ihyâ-kerde-i velîyyü'l-na'mîleri zümre-i mütemâyizesine idhâl buyurulmak bâbında ve her hâlde.

Hediye Teşekkürü

Kâffe-i Erkânıyla

Mizâc-ı kerîmânelerine Cenâb-ı hakkın bir lütf-ı mahsûsu olan cömertlik haslet-i memdûhası iktizâsınca bu kere dahi taraf-ı bendegâneme irsâline inâyet buyurulan hediye-i behîyyeleri bendelerini doğrusu ferâmûş buyurmayıp da bu vechle taltîfe-i lütf u inâyetleri fevka'l-gâye minnettâr etmekle üzerime vâcib olan şükr ü mahmideti yerine getirmek [56] dâire-i iktidârıma sığmayacağından çâresiz da'vât-ı hayriyyelerinin

tekrarıyla zerre-i şükrünü îfâ ve her zaman muhtâc olduğum teveccühât-ı seniyye-i kerîmânelerini istibkâya müsâra'at klındığı ma'lûm-ı sâmîleri buyuruldukta ol bâbda ve her hâlde.

Mahdûmun Hâcesine Teşekkür

Eser-i terbiyye ve himmet-i üstâdâneleriyle mahdûmum filan çâkerleri Erkân-ı Harb sınıfına ayrılmış olduğu mûmâ-ileyh tarafından teşekkürle iş'âr olunmuş ve bu lütf-ı celîl-i mûmâ-ileyhin sem'î ve gayretiyle kazanmış olduğu hüsn-i teveccüh ü hayr du'â-yı velîyyü'l-himemîleri semere-i mahsûsası idüğü bedîhî bulunmuş olmakla ne derece sevindiğim ve nasıl müftehir olduğum savb u vâlâ-yı fazîlet-intimâlarına îfâsına medyûn kaldığım emr-i teşekkürde der-kâr olan aczim gibi kâbil-i tahmin olmamakla ol mebhasta çâresiz ihtiyâr-ı sükût ile da'vât-ı izz ü 'âfiyetlerin îsâl-i kabûl-gâh-ı Rabbü'l-en'âm ve ba'demâ dahi mûmâ-ileyh bendeleri hakkında şakirdâne bir düziye olan lütf u inâyetlerinden başkaca himmet-i mahsûsalarını istirhâm [57] ederim ol bâbda lütf u kerem efendim hazretlerindir.

İşbu teşekkürlerin ba'zısına cevâb iktizâ etmeyip ba'zısının dahi cevâbı bi-aynıhî (tebrîk) olduğundan hâvale ile iktifâ olundu.

Fasl-ı Sâlis

Tavsiye Hakkındadır

Tavsiye: Bir adam hakkında bir şey ricâsına dâir ol adam ile gönderilen tahrîrâtır.

Tavsiye rûknü üçtür:

Ta'rif: Mektubu götüren kimdir ve işi ve matlabı nedir beyân etmek.

Sitâyîş: Mektup gönderilen zâtı medh ü ta'zîm etmek.

İltimâs: Ol matlabın olmasını ricâ etmek.

İşbu rûkûnlerin bu tertîb üzere sırasıyla yazılması lâzım ise de ba'zı kere (sitâyîş) fıkrası terk olunarak iki rûkn ile yazılması dahi câ'izdir.[58]

Başvekâlet Makâm-ı ‘Âlîsinden Vüzerâyâ Tavsiye

Ta’rif: Filan Efendi meclise tahrîrât kâtibi oldu ve asilzâdedir.

Sitâyiş: Siz kadîr-dânsınız.

İltimâs: Hakkında ri’âyet ve mu’âvenet edin.

Meclis-i idâre-i vilâyet tahrîrât kitâbetine me’mûr u ta’yin buyurulan filan Efendi bu kere ol tarafa azîmet etmiş ve efendi-i mûmâ-ileyhin erbâb-ı asâlet ve ehliyetten olduğu haber verilmiş olmakla şîme-i kadr-dânî ve ehl-i şînâsi destûrîleri iktizâsınca hakkında levâzım-ı ihtirâmkârı ve ri’âyetin icrâ ve umûr-ı me’mûresinden dolayı mu’âvenet-i lâzimenin îfâsı. Husûsuna himmet buyurmaları siyâkında nemîka-yı mahsûsa tahrîr ve tesyîr kılındı efendim.

Cidde Vâlîsine

Tavsiye

Ta’rif: Zekeriya Efendi hacc-ı şerîfe gidiyor ‘ulemâdandır. Hürmete şâyândır.

Sitâyiş: Siz kadirşinâs ve ‘âtıfetli olduğunuzdan.

İltimâs: Hakkında hürmet ve ri’âyet edin.[59]

Buhârâlî Zekeriya Efendi dâ’ileri îfâ-yı farizâ-yı hacc-ı şerîf-i niyet-i hâlisânesiyle Kâbe-i Mükerrreme-i Cenâb-ı ‘âlîsine azîmet arzû eder kişizâde. e ehl-i ‘ilm ü fazilet. Bir güzel zât olduğundan her yüzden iltifâta şâyân olmasıyla ol tarafa vardıkda mevsûf oldukları şîme-i hasene-yi kadirdânî ve âtıfet iktizâsınca hakkında mu’amele-i cemîle-i kadirşinâsî ve ri’âyetin icrâsıyla berâber istediği şeylerin kabûl ü müsâ’adesi mütemennâ-yı çâkerânem idüğü beyânıyla arîza-yı müstemendi terkîmine ibtidâr kılındı ol bâbda ve her hâlde.

Diğer Tavsiye

İzn-i ‘âlîleri olur ise işbu arîzâmı takdîm etmek üzere hâk-pây-ı vâlâlarına yüz sürecek olan Ahmed Ağa bendeleri efendime eskiden intisâb etmiş. Ve çok lütf u ihsânınızı görmüş. Bendelerinizden bulunduğu hâlde baht-i siyâhı muktezâsınca bir müddet efendimin hüsn-i nâzırlarından ayrılması cihetiyle artık şimdilerde pek

muzdarîb ve bî-kudret ve kişi düştüğü yerden kalkar i'tikâdı kendisine kuvvet olarak ve merhamet-i seniyyenize güvenerek dâmen-i [60] afv-ı devletlerine sarılmaya karar verilmiştir. Herkesin bildiği bende-perverlikleri icâbınca ubudiyyet-i seniyyelerini kazanmış olan bendeleriniz değil sâ'ir ilticâ edenler haklarında bile mümkün olan efendiliği icrâ buyuracakları belli. Afv u atâ-ı cürm ü hatâdan ileri olmasıyla merkûm bendelerinin her ne yapmış ise kabâhatinin dâmen-i merhamet-i seniyyeleriyle mestûr ve ol vechle bu iki bendeleri birden mesrûr buyurulmak bâbında emr ü irâde hazret-i men-lehu'l-emrindir.

Diğer Tavsiye

Mültezimînden Mehmed Efendi ol tarafta olan alacaklarının tahsîli için taraf-ı velîyyü'l-na'mîlerine azîmet eylediğinden ve efendi-yi mûmâ-ileyh ile eskiden hukûkumuz ber-kemâl olarak muktezâ-yı lütf u inâyetleri üzere hakkında gösterilecek mu'âvenât ve teshîlât gûyâ kuluza icrâ buyurulmuş gibi olacağından kânûn ve nizâma muvâfık düşecek işlerinde lütfen müsâ'ade-i 'aliyye-i kerîmâneleri erzân ü şâyân buyurulmak bâbında ve her hâlde lütf u inâyet hazret-i men-lehu'l-emrindir.[61]

Diğer Tavsiye

Nüvvâbdan meveddetli Osman Efendi dâ'ileri bu kere zîr-i idâre-i seniyyelerinde bulunan filan kazâsı niyâbetine ta'yin buyurularak yüz sürmek üzere hâk-pây-ı vâlâlarına azîmet etmiş. Ve efendi-i mûmâ-ileyh dâ'ileri sâ'ir-i nâiblere benzemeyip ehl-i iffet ü fazîlet olduktan başka beynimizde karındaşlık mu'âmelesi dahi bulunmuş olmakla bunun gibiler hakkında mu'âmele-i latîfe-i icrâ buyurulacağı egerçi şüphesiz ise de hakk-ı âcizânemde icrasına bî-dirîğ lütf u inâyet buyuracakları her türlü mu'âmelâta mûmâ-ileyhin dahi mazhâr buyurulması niyâz-ı mahsûs-ı abîdânem olmağın ol bâbda emr ü irâde efendim hazretlerindedir.

Tavsiye mektuplarında pek de cevâb iktizâ etmeyip yazılması lâzım gelirse inhâsıyla iltimâsın kabûl olduğunu veyâhûd bir özr beyanı ile icrâsı mümkün olamadığını yazmalıdır. [62]

Fasl-ı Râbi'

Ta'ziye Hakkındadır

Ta'ziye bir kimseye isâbet eden keder için tesellîye dâ'ir gönderilen tahrîrâta denir. Ta'ziyenin erkânı beştir:

Mukaddime-i ta'ziyet: Musîbeti söylemezden evvel münâsîp bir fıkra. Bu dahi her şey Hakk'ın emriyle ve muktezâ-yı kazâ ve kader olduğunu göstermekten ibârettir.

Ta'ziyet: Ol musîbeti beyân etmek.

İzhâr-ı te'essüf: Acıdığını söylemek.

Ref'-i melâl: Ecr ile mükâfât u sabrın lâzım olduğunu beyân ile teselliye.

Hayır du'â: Vefâtı için ise hem müteveffâya ve hem mektup gönderilen zâta. Ve eğer azil veyâ başka bir keder için ise mektup gönderilene du'â.

Vefât İçin Ta'ziye

Mukaddime: Her şey fâni ve Cenâb-ı Hakk bâkîdir.

Ta'ziyet: Kayınpederiniz vefât etmiş. [63]

İzhâr-ı te'essüf: Te'essüfümü yazmaya gözlerimin yaşı koymadı.

Ref'-i melâl: Beyhûde acınmak zararlı. Ve sabretmek fâ'idelidir.

Du'â: Hakk-ı sübhâne ü Te'âlâ merhûma cennet ve size ecr ü 'âfiyet ihsân buyursun.

Bu cihânda her cemiyet perîşân. Ve her ni'met bî-nâm u nişân olarak ancak bâkî-i bî-zevâl cenâb-ı hâlik-i mennân olmakla bu kere kayınpederleri efendi hazretleri irtihal-i dâr-ı naîm eyledikleri haber-i kudûret eser-i mesmû âcizânem oldukça gerek merhûm u mûmâ-ileyhin şu âlemdeki ayrılığından ve gerek efendimize isâbet eden şu hüzn ü elemden hasbe'l-ubudiyet nasıl müte'esir ve ne kadar müte'essif olduğumu yazmaktan gözlerimin yaşı mânî. Velâkin bu misillü emr-i İlâhiye karşı ziyâde

te'essüfün zarardan başka bir eseri olmayıp sabr-ı cemilde ise ecr-i savâb der-kâr olduğundan mahzûn gönlüm efendimizin ve bütün hânedân-ı 'âlîlerinin hamd olsun sıhhat ü 'âfiyetiyle kânî olmakla haddim olmayarak efendimizin dahi hükm-i kazâya rızâ birle sabr-ı i'tiyâd buyurmaları ihtiyarıyla merhûm-ı mûmâ-ileyhin doğru [64] firdevs-i âlâya azim ve efendimizin nâil-i ecr-i mükâfât olarak 'âfiyette dâim olmaları dâ'vât-ı yâd ü tekrâr ü takdîm-i arıza-yı ihlâsa ibtidâr kılındı her hâlde emr ü fermân efendimindir.

Cevâb

Ta'ziyet: Cevâbda lâzım olan rüknler.

İnhâ: Ta'ziyeye dâir mektubun geldiğini beyân etmek.

Teşekkür: Mektuptan memnûn olduğunu ifade.

Du'â: Mektup gönderene karşılık du'â.

Ricâ-yı mahabbet: Ma'lûm.

Mektub-ı Mezbûrun Cevâbı

İnhâ: Ta'ziyeye dâir mektup geldi.

Teşekkür: Yıkılmış gönlüm ta'mîr olundu. Bu inâyete teşekkür ederim.

Du'â: Keder görmeyin 'âfiyette olun.

Ricâ-yı mahabbet: Bundan sonra dahi lütfunuzu ricâ ederim. Kullarını gerçekten sever. Min gayr-i hadd karındaş makâmında tutar olduklarından ta'ziye ve teselliyeyi hâvî ihsân [65] buyurdıkları bir kıt'a keremnâme-i vâlâları mihnet-i eyyâmla yıkılmış kalb-i çâkerânemi yeniden ta'mir ederek bendelerini her hâl ü mahalde unutmayıp lütf u nüvâziş-i dâderâne ile tesliye buyurmuş oldukları doğrusu dünya değer bir inâyet olmakla kemâl-i teşekkürle berâber kalb-i münkesîr olanların du'âsı makbûl olacağından zât-ı vâlâ-yı kerîmâneleri ekdâr-ı kevnîyyeden dâ'imâ masun ve ikmâl-i izz u 'âfiyetle memnûn olmak du'âsını bi-hulûsu'l-bâl îsâl-i dergâh cenâb-ı müteâl

eylediğim ma'lûm-ı 'âfîleri buyuruldukta bundan böyle dahi taraf-ı muhlisânem mu'âmele-i lütf u keremlerinden ferâmûş buyurulmak bâbında.

Azil Ta'ziyeti

Mukaddeme: Bu âlemin hâli bir kararda durmaz.

Ta'ziyet: Me'mûriyyetinizden azl olmuşsunuz.

İzhâr-ı te'essüf: Te'essüf etmedim desem yalan söylerim.

Ref'-i melâl: Karîben mansûb olursunuz.

Du'â: Kederiniz arttıkça teveccühâtınızın kemâlini isterim.

Bu âlem-i kevn ü fesâd bir kararda durmayıp dâ'ima inkılâb [66] üzere olmak muktezâ-yı hikmet-i Rabbanîyye olarak her firkatın sonu vuslat. Ve her güçlüğüñ nihâyetinde suhûlet olacağı cümlelerin ma'lûmu olmakla hasbelkader me'mûriyyet-i seniyyelerinden istirâhat buyurmuş oldukları eğerçe zât-ı 'âlî-yi mün'imânelerinin çok lütf u nüvâzişini görmüş kadîmi bendeleri bulunduğundan te'essüf etmedim disem âdet-i çâkerânem olmayan yalanı irtikâb etmiş olurum. Ancak bu infisâl-i ba-lütf u te'âlî karîben hâk-i ahak-ı 'âfîlerinde vâsıl mertebe-i ittisâl olacağını bilerek yalnız farîzâ-yı zimmet-i ubûdiyyetim olduğunu vechle feyz ü ikbâl-i sâmîleri günden güne arttıkça hakk-ı çâkerânemde dahi teveccühât-ı mün'imâneleri ber-kemâl olmak istid'âsıyla takdîm-i arîzâ-yı hulûsverîye cürret kılındı ol bâbda.

Cevâb

İnhâ: Teselliyeye dâ'ir mektubunuz geldi.

Teşekkür: Bu himmetlerinden memnûn oldum.

Du'â: Muvaffakiyyetiniz du'âsı tekrâr kılındı.

Ricâ-yı mahabbet: Ma'lûm. [67]

Lutfen ve inâyeten gönderilmiş olan kerîmnâme-i tesliyet-i allâmeleri reside-i dest-i ihtirâm. Ve bu vechle hatr nüvâzi ve tesliyyet-i merâsiminin ri'âyetine vâki' olan

himmeleri müstelzim-i memnûniyyet-i mâlâkelâm. Olarak du'â-yı bîriyâ-yı muvaffakiyet ü 'âfiyetleri tekrâr kılınmıştır azl ü nasb birbirleriyle berâber ve mukadder olduğu zamanda zuhûr edeceği emr-i izhâr olmasıyla burasına te'essüf lâzım gelmeyeceğinden hemân teveccühât-i seniyyeleriyle dâ'imâ minnettâr buyurmalarını temennî ederim ol bâbda irâde efendimdir.

Mürselünileyhin Akrabasından Olmayan Bir Zâtın Vefâtı İçin Muhtasarca Ta'ziyet

Elhâc Müftî Efendi hazretlerinin irtihâl-i dâr-ı bekâ eylediklerini işidüp hasbe'l-hulûs pek ziyâde müte'essif oldum ise de ne çâre hükm-i İlâhî bu vechle cârî olmuş olmakla hemân Cenâb-ı Hakk merhûm-ı mûmâ-ileyhi ni'met-i gufrâna mazhâr ve bâkiyyeleri kemâl-i 'âfiyetle mu'ammer buyursun du'âsıyla ârîza-yı senâverî terkimine ibtidâr kılındı efendim. [68]

Pederinden Mahdûmuna

İnsanın her vakti bir olmayıp utanmak ve keder ve telâş etmek gibi şeylerde elinden gelen işi istediği gibi yapamayacağı ma'lûm olup zât-ı necîbânelerinin dahi bu senedeki imtihânda böyle bir ârîza sebebiyle sınıfınızı geçemedikleri mesmû-ı muhibbânem oldukta vâkı'â mûcib-i te'essüfümüz olmuş ise de her şeyde Cenâb-ı Hakkın gizli bir hikmeti olup bu husûsda dahi hakkınızda hayırlı olur bir hikmet bulunması i'tikâdıyla asla sâim ü himmette kusûr etmeyerek bi-mennihi Te'âlâ gelecek sene şerîklerinize her yüzden fâik olmanız me'mûliyle du'â-yı izz ü 'âfiyetiniz tekrâr-ı îfâ ve taraf-ı muhibbânemizi peyâm-ı sıhâtinizle memnûn buyurmanız ricâ kılınır oğlum efendim.

Cânib-i Mahdûmdan Cevâb

Muktezâ-yı merhamet-i vâlidâneleri üzere bu seneki imtihânda sınıf-ı âcizânemi geçemediğim işitilip mûcib-i te'essüfleri olmağın çâkreânemin teselliyesiyle da'vât-ı [69] hayriyyelerini mutazammın hâme-i pirây-ı tekrîm ve ibcâl olan bir kıt'a ihsânnâme-i pederâneleri kullarını fevka'l-âde memnûn ve müftehir eylemiş ise de çok şükürler olsun sâye-i 'âlîlerinde vaktimi beyhûde geçirmeyip çalıştığım semeresi olarak pek güzel imtihân vermiş ve sınıf-ı nâcizânemde birinci olduğum hâlde geçmiş iken

nâm-daşım filan efendizâde nasılsa hasbelkader geride kalmış olmakla yanlışlıkla bu haber zât-ı ‘âlî-yi veliyyü’n-ni’ mîlerini rencîde eylemiş olduğunu boynumun borcu olan şükr ü mehmîdet ve da’vât-ı ‘ömr ü ikbâl-i mün’ imânelerine müdâvemetle arz u beyâna cesâret ederim. Keyfiyyet-i ma’lûm-ı inâyet merzûm vâlâları buyuruldukta her-bâr eser-i hayr du’â-yı pederânelerinden kulları ferâmûş buyurulmamak bâbında ve her hâlde emr ü fermân efendi hazretlerininindir.

Fasl-ı Hâmis

Hulûs Hakkındadır

Hulûs, bir zâtın başkasına hiçbir şey için olmayıp yalnız mahabbete dâ’ir yazdığı tahrîrâta denir. [70]

Hulûsun kendisine mahsûs olan erkânı dörttür:

Muhâtabı medh ü senâ: Vüzerâdan olursa ihsân ü merhâmet. Ve ‘askeriyyeden ise. Şecâa’at ü cesâret. Ve ‘ulemâdan ise ‘ilm ü fazîlet. Ve ricâlden ise akl u fetânet. Lütf u inâyet. Ve küçük me’mûrînden ise sıdk u istikâmet gibi güzel saffetlerle vasf etmektir. Ve bu medh ü senâ rûknü ekseriyâ ikinci rûkne sebep gösterilir.

Arz-ı mahabbet: Büyüklere olursa. Ubûdiyyet. Ya’nî kulluk. Ve akrân olursa. Hulûs. Ve hususiyet ve küçüklere mahabbet. Ve muhâliset göstermektir.

Du’â: Ma’lûm.

Ricâ-yı mahabbet: Yukarıda beyân olunduğu vechle ta’biri herkesin kadr ü haysiyyetine göredir.

Bu misillü hulûs cevâblarında dahi “inhâ” ve “teşekkür” fikraları asıl mektup fikralarına ‘ilâve kalınarak rûknü altı olur.

İnhâ: Dahi iki tarz üzere yazılır. Biri filan şeye dâir mektubunuz geldi ve me’âli ma’lûm oldu. Bu cihetle [71] memnûn oldum me’âlinde ve diğeri filan şeye dâ’ir gelen mektubunuzdan memnûn oldum me’âlinde olur. Ve ba’zen işbu rûknlere i’tizâr ya’nî mektup yazamadığına beyân-ı özür ile afv istemek ve tahdîs-i nî’met ya’nî gördüğü iyiliği söylemek gibi ve i’tâb-ı zarîfâne ya’nî o taraftan mektup gelmediğine gücenmek

gösterir fıkralar dahi 'ilâve olunur. Bu rükünlerin sırası olmayıp yukarı ve aşağı neski kelâma göre yazılması mümkündür.

Vüzerâya Hulûs

Kâffe-i erkânıyla:

Ubûdiyyet ve intisâbı herkese sebep-i iftihâr olan âsâtân-ı mu'allâ-yı destûrânelerine herkesten önce intisâb etmiş bendegân-ı sıdk-ı nişânlarından bulunduğum cihetle du'â-yı devâm-ı 'ömr ü ikbâl ve ricâ-yı füzûnî câh u iclâlleriyile vakit geçirmekte olup ancak Cenâb-ı Hakk-ı velî-niâm efendimizi avârız-ı kevniyyeden masun buyursun nice müddet nâ-mizâc ve meşgul-i tedbîr ve ilâc olarak takdîm-i mâruzât ile kulluk vezâ'ifini icrâyâ muvaffak olamamış isem de bi-lutfullah-ı te'âlâ [72] yaveri tevcîh-i âsafâneleriyile tahsîl-i 'âfiyet ve terkîm-i 'arz-ı hâle kesb-i kudret ederek mücerred izhâr-ı ubûdiyyet ve taraf-ı sâmi-i dâverânelerinden birbiri ardınca gödrüğüm ve tavsîf-i ta'dâdında âciz olduğum bunca lütf u ihsâna mukâbil şükr ü mahmidette beyân-ı acz ü meskenet zımında takdîm-i 'arz-ı hâl-i rakiyyet me'âline ictisâr kılındı. Muhât-ı 'ilm-i âlem ârâ-yı âsafâneleri buyuruldukta bundan böyle dahi hakk-ı çâkerânemde teveccühât-ı 'aliyye-i vezîrâneleri pâyidâr buyurulmakla çâker-i kemîneleri vâyedâr-ı iftihâr buyurulmak bâbında ve her hâlde.

Cevâb

Hakk u senâverîde olan hubb u mevâlet-i sahîhalarının bekâsına dâ'ir irsâl buyurulan şukka-i behiyyeleri me'âlinden istifâde olunan mu'âmele-i hâtr-ı nüvâzileri müstelzem-i mahzûziyyet-i muhibbi olduğu gibi vücûd-ı şerîflerine ârız olan fütûr dahi hasbe'l-hulûs bâdî te'essüf olmuş ise de hamdolsun kesb-i sıhhat eyledikleri haberi medâr-ı memnûniyyet-i hulusveri olarak du'â-yı izz u 'âfiyetlerini tekrâr ve istibkâ-yı teveccühât-ı fu'âdiyyelerine ibtidâr eyledim efendim. [73]

Hediye Takdîmiyle Hulûs

Zimmet-i ubûdiyyetime vâcib olan du'âyâ hayriyye-i âsafânelerine gece ve gündüz müdâvemet etmekte olduğum hâlde ara sıra arıza takdîmiyle levâzım-ı bendegi ihtisâs-ı ifâ-yı lâzımeden olduğuna ve muvakki-i mahsûlünden olarak bir miktar takdîmine cürret kılındığına. Bende-i nigâh-ı iltifât-ı âsafânelerine şâyân ve kulları

teveccühât-ı ‘âlîye-yi veliyyü’n-ni’-mîleri bekâsıyla şâdmân buyurulmak bâbdında ve her hâlde.

Cevâb

Tabî’at-i kerîmeleri iktizâsınca taraf-ı muhlisâneme ibzâl buyurulan nüvâziş ü iltifâtı şâmil bir kıt’a tahrîrât-ı seniyye ve ‘ilâve buyurulan hediye ve resîde-i cây-ı kabûl ü ihtirâm olarak bu sûretle himem-kâr-ı ve resm-i mergûb-ı vefâ-şî’ârı icrâsına vâkı’ olan himmet-i ‘aliyyeleri müstelzem ve fevr-i mahzûziyyet hâlis olmuş ve savb-ı mün’imânelerine der-kâr olan mahabbet-i samimiyyem iktizâsınca evsâf-ı cemîle ve da’vât-ı celîleleri her zamân yâd ü tezkâr kılındığı gibi bu kere dahi maat-teşekkür tekrâr kılınmış olmakla [74] mücerred beyân-ı mahzûziyyetle istibkâ-yı teveccühât-ı kerîmâneleri siyâkında şukka-yı senâverî terkîm kılındı ol bâbda irâde efendimindir.

Akrândan Birbirine Tekellüfsüz Hulûs

Erkân-ı Mahsûsa

Mehd ü senâ: Bizi unutmak güzel ahlâkınıza yakışmaz.

İtâb-ı zarîfâne: Buna şaşım. Ve sizden mektup gelmeyince ben de yazmayacaktım.

Arz-ı mahabbet: Size olan ziyâde-i hulûsum koymadı.

Du’â: Du’ânızda kusur etmem.

Ricâ-yı mahabbet: Artık bundan sonra bizi unutmamanızı ricâ ederim.

Efendimle küçük yaşımızdan beri beynimizde bu kadar hulûs u mahabbetten başka karındaşlık dahi var iken İstanbul’dan gideli beri gûyâ kullarına darılmış gibi bütün bütün ferâmûş buyurmuş olmalarından bu keyfiyyet ne umulur ve ne de muttasıf oldukları kişizâdelik ve mürüvvet [75] ü inâyete yakışır olduğundan bu hâle şaşmış. Ve taraf-ı sâmililerinden keremnâme gelmedikçe bendeleri de arıza takdîm etmemegi kurmuş isem de nezd-i ‘âlîlerinde tâ’rîze hâcet olmayan ifrât-ı hulûs u mahabbet-i kemterânem bu sûreti icrâya mâni’ olmakla bu def’a asla kusur etmeyerek gece gündüz

du'â-yı devletlerinin hulûs-ı kalb ile edâ ve bundan böyle cânib-i çâkerânem hatırdan çıkarılmaması ricâsında olduğumu beyân ile takdîm-i arizaya ibtidâr kılındı ol bâbda emr ü irâde efendimindir.

Cevâb

İnhâ: Gücenmiş olduğunuzun beyânıyla lütf u iltifâtı hâvî mektubunuz geldi.

İ'tizâr: Kaç mektup gönderdim varmamış.

Tahdîs-i ni'met: Sizin çok inâyetinizi gördüm.

Medh ü senâ: Güzel huyunuza mecbûr oldum.

Du'â: Sıhhat ü sa'âdetiniz du'âsına devâm ederim.

Ricâ-yı mahabbet: Teveccühâtınızın bekâsını isterim.

Çâkerlerine gûyâ gücenmiş olduklarını beyân ile hakkımda her zamân görmekte olduğum lütf u iltifâtı şâmil-i râha [76] zîb-i tekrîm olan tahrîrât-ı 'aliyye-i kerîmânelerinde epeyce serzeniş buyurulmuş. Ve suret-i hâl buyurdıkları gibi olsa gerçekten suçlu olacağım der-kâr bulunmuş ise de gittiğim günden beri lütf u 'âtıfetinizi ricâ ve hulûs u tahassürümü arz u enbâ zımnında kaç def'adır arîza göndermiş olduğum hâlde nasıl olmuş ise şeref-i usûle nâil olamadığımı ve bu husûsta kulunuzun hiç kabahatim olmayıp bi'l-farz böyle bir kusûrum olsa bile ma'âzallah unutmak veyâ gücenmek gibi isnâd olunan şeylerin vukû'u efendimin bunca inâyetini görmüş ve hüsn-i ahlâk mu'âmelesine dil-dâde mecbûr olmuş bendeleri hakkında hatıra gelmeyeceği cihetle şimdiye kadar sebebini bilmeyerek üzölmüş olmalarından dolayı afv u 'âlîlerini temennî eder ve ba'd ezîn böyle kusûr olunmayacağını te'mîn ile du'â-yı sıhhat ü sa'âdetlerine devâm ve teveccühât-ı seniyyelerinin kemâkân-ı bekâsını istirhâm ederim. Ol bâbda lütf u kerem efendimindir.

Şâkirdândan Hâcesine Hulûs

Efendimizin ta'lîm ü terbiyeleri sâyesinde temeyyüz etmiş kadîmî [77] âzâd kabûl etmez kölelerinden olduğum cihetle cümle nâs hakkında mehazz-ı hayic olan vücûd ü pürsûd-ı fazılânelerinin dâimâ mahfil-i sıhhat ü 'âfiyette mekîn ve huzûr-ı ifâdelerinden nûr-ı irfân ve fazîletlerinin perverâneleri olan şâkirdleriniz cihân dolusu

hisse-i ma'rifetle kâm-bîn. Olmak du'âsından bir ân hâlî olmadığım âyîne-i mücellâ gibi olan kalb-i enverlerinde tâhir olmakla bundan ziyâde uzatmak kâ'ide-i külliye-yi âdâb ve ubûdiyyete menâfi olmağın yalnız hayr du'â-yı veliyyü'n-ni'mîlerinistirhâm için takdîm-i arıza-yı ubûdiyyete ictisâr eyledim. Ol bâbda ve her hâlde emr ü fermân abd-ı nâ-tüvân veliyy-i ni'am efendimizindir.

Cevâb

Zât-ı nezâket-simât-ı ferzendeleri küçük yaşında oldukları hâlde rüşd ü sa'âdet nişâneleri sîmâlarında güneş gibi tâbân ve kesb ü tahsîle sayy ü himmetleri me'mûlden yüz kat firâvân olmasıyla bi-minallâhi Te'âlâ şimdi âsâr-ı nâfi'asıyla akrân ve emsâlden mümtâz ve menâsıb-ı 'aliyye-i devlette mesned-i tırâz olduklarını gördükçe bilhassa zât-ı sâmîlerini [78] riyâsız sevdiğimden ne derece memnûn u min-gayr-i istihkâk dâ'îleri bir vesîle-i cüz'iyeye olduğumdan nasıl müteşekkir olduğumu kemâhû hakka beyân ne vechle kâbil-i imkân denilse bu def'a dahi irsâl-i suyy u senâverî buyurulan iltifâtnâme-i kerîmâneleri her zaman gördüğüm eltâf-ı cemîle-i cümlesinden olmakla böyle birbirini müte'âkıb inayetlerinin tahdîs ü teşekkürü dahi dâhil-i dâ'îre-i beyân olamadığını ma'lûm-ı vâlâları buyuruldukda savb-ı muhlisânem bâ'demâ dahi âsâr-ı teveccühât-ı ferzendâneleriyle mübâhî ve mesrûr buyurulmak menût u himmet-i 'aliyyeleridir efendim.

Mürîdinden Şeyhine

Reşâdetli kerâmetli bâ'is-i feyz ü sa'âdetim efendim hazretleri. Zulmette ziyâ ve küdürette safâ ve gurbette rehnümâ ve her derdime devâ olan himmet ü inâyet-i mürşidânelerine muhtâc kapınızın kemter kulu olduğum cihetle "Garîbindir omı hoş tut efendim işte ben gittim/ Gönül derler ser-i kûyunda bir dîvânemiz kaldı" diyerek cândan ayrılır gibi âsitân-ı [79] sa'âdetinizden bu tarafa geleliden beri beş vakit akabinde evrâd u ezkârım olan senâ-yı cemîlelerini gıdâ-yı rûh u bâ'is-i kuşûfât ü fütûh ittihâz eylediğim kalb-i mücellâ-yı âlem-nümâlarına âşikâr iken kemâl-i tahassürümden nâşî söylemekte mecbûr ettim küstahlık ile lekedâr oldum ise de tasfiye-yi mürşidâneleriyle mahv ü nâ-yâb u mazhâr oldukları vâridât u vicdâniyye-i cezebât-ı rahmâniyyeden ve abd-ı bî-çâreleri dahi hısseyat buyurulmak bâbında ve her hâlde lütf u ihsân ü abd-ı hâlisü'l-cenân kerâmetli efendimizindir.

Cevâb

Suyy-i hâlisânemizde beyân-ı muhâlesatı hâvî gelen meveddetnâme-i şerîfeleri me'âli ma'lûm fakîrânemiz olmuş ve halisen livechillâh olan işbu mahabbetleri kalb-i âcizânemizin hubb u sahîhine karşı gelip zıll-ı himâye-yi ilâhiyyede bulundurmaya lâyük âmâlden olmakla cenâb-ı zülkibriyanın tevfikine teşekkür kılınmış olduğu beyânıyla bâ'demâ dahi sıdk u istikâmet ve sayy-i ictihâdınızda azîmet eylemeniz me'mûlümüzdür her hâlde avnullâhiyyeye mazhâr olamaz efendim.

[80]

Fasl-ı Sâdis

Husûs Hakkındadır

Husûs: Bir iş zımında yazılan tahrîrâta denir bu dahi iki kısımdır:

Evvelki: Eğer bir mâdde haber verilmek üzere yazılırsa “husûs” denir ki hükûmet dâ'irelerinden yazılan tahrîrât ve mecâlisden (mazbata) ve muhâkimden (a'lâmât) vesâ'ire iş mektupları bu kabîldendir. Ve bu husûsun rûkn-i mahsûsu yoktur.

Ancak yukarıdaki tafsîl kâ'idesince her ne iş için ise ona lâzım olan her şeyi yazmalıdır.

İkinci: Bir mâde sorulmak için yazılırsa ol su'ali hâvî olan tahrîrâta (isti'lâm) denir ki kezâlik bunun dahi erkân-ı mahsûsası olmayıp ancak evvelâ beyan olunan mâdenin neresi işe yarar. Ve hükme medâr ise oraları sorulmalıdır.

Şikk-ı Evvel Husûsun Emsilesi İçindir

Husûs: Mektupta hulûsa dâ'ir ta'bîrât câ'îz [81] olmayıp doğrudan doğruya iş her ne ise onu beyân etmelidir. Ancak yazılan zâtın kadrine göre hitâbda iktizâ eden unvânı yazılmalıdır.

İsti'lâm: Dahi bu vechledir.

Bunların cevâblarında lâzım gelen (inhâ) da pek muhtasar yazılmayıp işi icmâlen anlatacak kadar yazmak ve ba'zen lüzûmuna göre filan tarihli diye gelen mektubun tarîhi vâz' olunmak iktizâ eder.

Kapu Çukadârına

Melfûfen gönderilen mektupların tez elden mahallerine i'tâsıyla filan handa mûkim sarrâfândan Hoca filan nâmına keşîde olunan on bir gün va'deli beş bin guruş sağ akçe edâsını nâtık poliçenin va'desi geldikte meblağ-ı mezbûru olup pusulada isimleri yazılmış olan şeyleri filan efendiye olan tahrîrâtta kendisinden iltimâs olmakla birlikte bilâ-iştirâğ' gelecek posta ile savb-ı muhibbâneme isbaline himmetleri mercûdur efendim.

[82]

Cevâb

Melfûf mektupların mahallerine bil'itâ poliçe bedeliyle alınacak eşyânın irsâli husûsunu hâvî emr-nâme-i mün'imâneleri hâme-i pirâyı i'zâz olmuş ve mezkûr poliçe bedeli lire-yi Osmanî yüz guruşa olarak ahz olunup sipâriş buyurulan eşyâ dahi bermûcib irâde filan efendiyle birlikte iştirâ olunarak postaya teslîmen ve kıymet pusulası dahi leffen takdîm kalınmış olmakla ve her hâlde emr ü fermân hazret-i men-lehu'l-emrindir.

Kezâlik

Muhlisleri burada buldukça hâne-i âcizi boş kalarak beyhûde harâb olacağından başka bir de bekçi masrafı verildiğinden mâhiyyesi iktizâ eden ta'mîrâtına sarf olunmak üzere güzelce ikâmet edecek ya'nî taşradan gelme berhay adamlar olmayıp kendi hânesi gibi tutacak ve mâhîyece eziyet etmeyecek tâlibi zuhûr eder ise kirâya verilmesi ve ancak bir senelikten ziyâde konturato edilmeyip alınan aylıklar nezd-i vâlâlarında hıfz olunması ihtârıyla şukka-yı muhibi terkîm kılındı efendim.

[83]

Cevâb

Devlethâne-yi veliyyü'n-ni'mîlerinin şerâ'it-i ma'lûme ile kirâyaya verilmesi hakkında fî (4) receb, sene (87) tarihli emirnâme-yi kerîmânelerini kemâl ihtirâm ile aldım. Çoktan beri kirâyaya tâlibler zuhûr etmiş ise de taraf-ı devletlerinden emir almadıkça verilmeyeceği cevâbı verildiği ve bu bâbda olan sûret-i emr ü irâdeleri geçen

hafta ol tarafa âzîmet etmiş olan gümrük me'mûru Ali Efendi vesâtetiyle ba-arîza beyân u su'âl olunmuş idi şimdi efendimiz müsâbakat buyurarak izhâr-ı rızâ buyurmuş olmalarıyla iktizâsına bakılıp sûret-i hâl hemân savb-ı 'âlîlerine inhâ kalınacağı beyânıyla takdîm-i arizaya ibtidâr kılındı her hâlde emr ü fermân.

Umûr-ı Devlete Mûte'allik

Biga sancağının seksen bir senesi muhâsebe defterinin mâliye hazîne-yi celîlesine takdîminde a'sâr defterlerinin berâber bulunması lâzım olup mezkûr defterler için her kazâyâ [84] numûne verileli hayli zamân olmasıyla berâber ba'zı kazâlardan matlûb u vechle gelmiş ise de ba'zılarından hâlâ gelmediğinden bütün sancağa mûte'allik bir emr-i mühimmin böyle geri kalmasını îcâb edeceği cihetle bu bâbda dâmen-i dermîyân ihtimâm ederek kazânız defterlerinin bir ân evvel yapılıp gönderilmesine ikdâm ü gayret eylemeniz siyâkında şukka-i terkim kılındı.

Cevâb

A'sâr defterlerinin gönderilen numûne-i vechle sür'at-i tesviye ve irsâline dâ'ir şeref-vârid olan emirnâme-yi mutasarrıf-ı ekremîleri resîde-yi muvakkı-yı ta'zîm olmuş. Ve mûcibince kazâ kâtibinden başka elinden yazı gelenler bir yere cem' olunarak çarçabuk yapılan defterleri bu kere takdîm-i pîşgâh-ı 'âlîleri kalınmış. Ve elden geldiği kadar matlûb-ı 'âlîyye muvâfık olmasına gayret edilmiş olmakla ol bâbda.

Takîr

Lâbseki kazâsı dâhilinde efendi çiftliği a'sârı geçen sene idâre-i emânette her nasılsa tahrîr ü istihsâl [85] olunamamış idüğü bu kere kazâ-yı mezbûrî der-uhde etmiş olan mültezim tarafından yazılmaya teşebbüs olundukta eylediği mumâna'atten tebeyyün etmiş ve böyle besbelli metâlib-i seniyyeden olan emvâlin te'diyye ve i'tâsında kimse tarafından imtinâ câ'iz olamayacağından erbâb ma'arifetiyle keşf ü tahmin birle geçen sene a'sâriyenin tahsîli dahi lâzîmeden olmasıyla icrâ-yı iktizâsı emr ü irâde mutasarrıflerine mütevakıf bulunmuş olmakla ol bâbda.

Şıkk-ı Sâni İsti'lâm Emsilesi İçindir

Bi-mennihi Te'âlâ bu sene-yi mübâreke a'sârının müzâyedesini zamânı dahi gelmiş. Ve evvelâ mahallerinde müzâyede olunup da sonra karârının mâlîye-yi hazîne-

yi celîlesine bildirilmesi nizâmı iktizâsından bulunmuş olmakla her karyenin mezâd pusulaları yapıp ve kasabanın pazarî günü tellal vâsıtasıyla ahâlîye i'lân olunup tâlibi zuhûr edip etmediği seri'an yazılmak üzere her kazâya başka başka mektuplar gönderilmiş idi. Şimdiye kadar iktizâsı icrâ edilmiş olacağından kazânız karyelerine ayrı ayrı veyâhûd [86] toptan tâlip var mıdır? Ve olduğu sûrette vereceği bedel nedir? Veyâhûd kimine tâlip zuhûr edip de kimine etmemiş midir? Buralarının güzelce ve burada dahi diğer bir müzâyede daha edileceğinden vakit geçmeksizin seri'an beyânı vâ-beste himmetleridir.

Mazbata Olarak Cevâbı

A'sâr müzâyedesini hakkında ta'mîmen yazılan emirnâme-yi mutasarrıfîleri me'âl-i vâlâsı ma'lûm u âcizânemiz olmuş ve hemân iktizâsı vechle yapılan mezâd pusulaları tellal vâsıtasıyla i'lân olunmuş ise de beyâna hâcet olmadığı üzere buranın ahâlîsi çiftçi makûlesinden olup öyle a'sâr deruhde eder takımdan olmamakla kimse tâlip olmayıp ancak mültezîminden filan efendinin bekâya tahsîli için burada bulunan adamı toptan kazâ a'sârına vermiş olduğu bedel pusulası yedinden alınan bir kıt'a senet ile berâber leffen takdîm kalınmış olduğu beyânıyla mazbata-yı âcizânemiz terkîm ü takdîm kılındı. Ol bâbda emr ü fermân. [87]

Kapu Çukadârına

Bu kere filan mahalde kâ'in mutasarrıf olduğumuz arsaya tâlip zuhûr eylediği bâ-telgraf-nâme iş'âr olunmuş. Ve arsa-yı mezbûreyi öyle alelacele satmak efkârında olduğumdan bu bâbda birdenbire re'y veremeyeceğim cihetle ol emirde keyfiyyetin iyice anlaşılması lâzımeden görünmüş olmakla zuhûr eden tâlip kimdir ve kaç guruşa kadar almaya niyeti vardır ve akçeyi ne sûrette verecektir? Uzun uzadıya mekâtibeye hâcet kalmak için buralarının etrâfıyla güzelce tahkîk ve iş'ârî menût u himmet-i behiyyeleridir.

Cevâb

Arsa-yı devletleri hakkında keşîde kılınan telgraf-nâme-yi âcizîyeye cevâben isti'lâmı hâvî resîde-yi muvakkî ta'zîm olan emirnâme-yi mün'imâneleri me'âl-i âliyesi ma'lûm çâkerânem olmuş. Ve irade-i seniyye-yi veliyyü'n-ni'mîleri mûcibince vâsıta olan zât ile görüşüp keyfiyyet etrâfıyla soruldukta alacak zâtın kim olduğunu

söylemeyip ancak civârında [88] satılan arsaları emsâl tutarak beher arşınına yarımşar liradan nisfini peşin ve öbür nisfini dahi gelecek mart gâyesinde vermek üzere ol miktâr konsolit rehn edeceğini haber vermiş olmakla irâde-yi devletleri ne merkezde müte'allik olursa iktizâsının icrâsına müsâra'at olunacağı beyânıyla arıza-yı cârî takdîm kılındı. Ol bâbda emr ü fermân.

Der-sa'âdetten Taşra Mutasarrıflığına İsti'lâm

Mülteziminden Manastırlı filan efendi zimmetinde ma'lûm-ı 'âlîlerinde olan husûstan dolayı alacağım olan şu kadar kuruşun edâsına bir sene va'de istemiş. Ve karşılık olarak zîr-i idâre-yi seniyyelerinde kâ'in-i mutasarrıf olduğu ...nâm çiftliğini rehin verecek olmuş ise de mezkûr çiftliğin ahvâlî bendelerince mechûl olup evvelâ cânib-i 'âlî-yi kerîmânelerinden tahkîki îcâb eylemiş olmakla. Mezkûr çiftlik efendi mûmâ-ileyhin uhdesinde midir? Olduğu hâlde ne makûle arâzîdendir? Ve kıymeti ne kadardır? Ve hîn-i hâcette satılacak oldukça müşteri bulunabilir mi? [89] Buralarının lâzım gelenlerden etrâfiyla bi-tahkîk lütfen ve 'âtîfeten iş'ârına himmet-i seniyyelerini istid'â vesîle-yi te'kîd-i muhâliset olmuştur. Ol bâbda ve her hâlde emr ü irâde hazret-i men-lehü'l-emrindir.

Cevâb

Mülteziminden filan efendinin burada mutasarrıf olduğu filan çiftliğin tahkîk-i ahvâline dâ'ir şeref-vârid olan bir kıt'a keremnâme-yi vâlâları me'âli ma'lûm-ı hâlisânem olmuş ve keyfiyyet bilenlerden lede's-su'âl mezkûr çiftlik mülk olarak efendi-yi mûmâ-ileyhin uhdesinde ve kıymeti dahi ol miktâr kuruştan ziyâde ise de buralarda pek o kadar eshâb-ı kudret ü zengin adamlar olmadığı cihetle hîn-i fûrûhtında(?) müşterî zuhûr edip etmeyeceği kat'iyyen ma'lûm olamayacağı cevâbı alınmış olduğu beyânıyla terkîm-i cevâbnâme-yi muhallisîye ibtidâr kılındı ol bâbda.

Mutasarrıflıktan Vilâyete

Devletli vâlî paşa hazretlerinin devre çıkacakları ve en önce bizim sancağı teşrîf buyuracakları istihbâr [90] olunmaktan nâşî. Esbâb-ı istirâhatlerini tedârik farıza-yı

zîmmet-i ubûdiyyet olup şimdiden ikâmet buyuracakları mahalın hazırlanması ve resm-i istikbâlin icrâsı zîmnında evvelâ ma'lûmât lâzım gelmenin hangi gün hareket ve ne tarîk ile azîmet buyuracaklar ve ma'îyyet-i devletlerinde kimler bulunacak olduğunun lütfen tahkîkiyla seri'an eş'ârı mütemennâ-yı hâlisânem olmakla ol bâbda lütf u kerem efendimindir.

Cevâb

Devletli veliyyü'n-ni'âm vâlî paşa hazretlerinin keyfiyet-i hareket ve azîmetlerinin isti'lâmını hâvî-i kemâl tekrîm ile aldığım tahrîrât-ı seniyyeleri mûcibince. Gerek hükûmet me'mûrlarından ve gerek dâ'ire-i devletleri halkından olunan tahrîrâta göre işbu ayın beşinci günü hareket. Ve yalnız meclis-i idâre başkâtibi ile mühürdârları efendileriyle berâber. Posta yolundan azîmet buyuracak. Ve günde altışar sâ'at gidecekleri cihetle. Merkez-i me'mûriyyet-i 'aliyyelerine üç günde varacakları anlaşılmış olmakla. Beyân-ı hâle mübâderet kılındı. Ol bâbda emr ü irâde efendimindir.

[91]

Fasl-ı Sâbi

Akrabâ Mektubu Hakkındadır

Akrabâ mektubu yukarıda geçen her türlü tahrîrâttan yazılırsa da yabancıya yazılan gibi tekellüflü olmaz. Bu mektupların dahi rûkn-i mahsûsu olmayıp ziyâde. Ve itmâm mebhasında geçen kavâ'id vechle maksûdunu güzelce düşünüp güzelce ifâde etmelidir. Ancak cevâbında inhâ lâzım olduğu misillü ne zaman vardığı ve zâyî olup olmadığı, ma'lûm olmak için tarihini koymak dahi rûkn-i lâzım sayılır. Eğer mektup yazılalı çok olup da mahaline geç varmış ise hem mektup târihi ve hem vardığı târih va'z olunur. Meselâ filan tarih ile müverrah mektubunuz. Filan târihte vâsıl oldu demek gibi. Ve bu akrabâ mektuplarında yukarıdan aşağı ma'nâsı merbût olursa da lütfen merbût olmak lâzım olmayıp birkaç fıkrada bir kere bitirip yeniden başlamak daha güzeldir. [92]

Oğlundan Pederine

Der-sa'âdetten hareket-i âcizânemin ikinci günü hayır du'â-yı pederâneleri ile mahal-i me'mûriyyet-i âciânem olan İzmir'e varıp me'mûriyyetim emrini devletli vâlî

paşa hazretlerine takdîm ile ertesi günü hizmet-i kemterâneme başladım. Bi-lutfihi te'âlâ hava bir derece güzel ve latîf idi. Dalga olmadıktan başka ufak kıvıltı dahi olmayıp mehtâba dahi tesâdüf etmekle güvertede sâ'at altıya kadar yolcuların Türkmani şarkılarıyla eğlenerek sâye-yi 'âli-yi veliyyü'n-ni'mîlerinde (kamarada) kemâl-i rahat ve safâ ile varılmış ve İzmir ise bir şehir-i azîm olup her şeyin âlâsı bulunduğundan şimdilik bir güzel otelde oturmakta isem de esbâb-ı rahatım mükemmel olarak münâsib bir hâne buldukda nakil olunacağı der-kâr bulunmuş olmakla keyfiyyet-i usûl-i âcizânemin ve cümleye alâ-meratibihim hulûs u selâmımın merhameten teblîği bâbında emr ü fermân veliyy-i ni'metim efendimdir.

[93]

Cevâb

Bi-avn ü inâyet cenâb-ı bârî (İzmir'e) kemâl-i huzûr ve rahât ile vusûlleri müjdesini hâvî tahrîrât-ı ferzendânelerini fevka'l-gâye mesrûriyetle aldım. Du'â-yı bî-riyâ-yı muvaffakiyetlerini tekrâr tekrâr arz-ı bârgâh-ı icâbet eyledim. Azîmetleri gecesi burada biraz poyraz esmiş olmasıyla haylice merâk etmiş isek de hamd olsun yaz rüzgârı olmakla denize dokunmadığı anlaşılmıştır. Artık rahat-ı esbâbını tedârik eyledikten sonra mektupta ihmâl buyurmayıp dâ'imâ peyâm-ı 'âfiyetinizle cümlemizi mesrûr buyurmanız müsterca-yı pederânemdir. Oğlum efendim.

Oğuldan Pederine

Birâderim Hüsnü Beğ bendelerinin mektuplarının işbu ta'tîli hengâmında taraf-ı âcizâneme irsâline müsâ'ade buyurulacağı kapu çukadârı bendelerinin tahrîrâtından istibşâr olunmuş ve mîr-i mûmâ-ileyhin bu tarafa gelmesinde hem tebdîl-i hevâ ve hem de tenezzüh etmiş olacağı ve bir seneden beri birbirimize [94] olan tahassürden âzâde olunacağı cihetle fevka'l-gâye mûcib-i memnûniyyet-i âcizânem olmuş ise de kirâcı ve menzil hayvanlarıyla azîmette pek ziyâde zahmet çekeceğinden buradan zaptiyye ve adam ile berâber mahsûsen (eğerli) hayvan gönderilmek üzere oradan hareketi günü (telgraf) keşide buyurulmasını ve enderûn u bîrûna olan selâmımızın sırasıyla teblîğini istirhâm ederim ol bâbda ve her hâlde.

Cevâb

Fî (23) cumâdel-âhiresine (87) tarihiyle müverrah ve filan tarîhte resîde-i dest-i memnûniyyet olan tahrîrât-ı seniyye-i ferzendânelerinde birâderlerinin oraya azîmeti günü adam, hayvan gönderilmek üzere telgrâf çekilmesi ifâde olunmuş ve fi'l-vâki' mûmâ-ileyhin sizi görmeğe pek arzûsu olup biraz nehâfeti cihetiyle gidip gelişte vücûdca hayli fâ'ide me'mûl olmakla işbu emeline muhlisleri dahi muvâfakat ederek keyfiyyet geçen hafta savb-ı vâlâlarına iş'âr kılınmış olmasıyla şimdiye kadar [95] tafsîli ma'lûm-ı vâlâları buyurulacağından ve adam gönderilmek husûsu dahi pek isâbet olacağından inşallah receb-i şerîfin on beşinde hareket eden Varna vapuru ile azîmet edeceği ve cümlelerin hamd olsun 'âfiyette olup alâ-meratibihim arz-ı hulûs u selâm-ı mahsûs eyledikleri beyânıyla şukka-yı muhibbî terkîm kılındı. Oğlum efendim.

Vâldesinden Oğluna

Nûr-ı dîde-i hasretkeşim oğlum efendim,

Bir aydan beridir tarafından mektup alamadığımdan ve geçen gün bir adam gelip bir kutu bal bırakıp mektup yoktur diyerek çıkıp gittiğinden bir derece merâk ve efkârda kaldım ki gece gündüz huzûr u ârâmım kalmadı. Havaların sert olmasıyla posta vapuru gelmediği haberi alınıp biraz mütesellî olmuş isem de bal getiren âdem mektubun neden nâşî olmadığını söylemeyip gittikten sonra bir daha gelmediğinden bu da başkaca endişe olmuş iken hele bizim Ahmet sokakta rast gelerek iyice [96] su'âl eyledikde kendisi size yolda rast gelip bir köyden almış olduğunuz mezkûr balı merkûma teslimen göndermiş iseniz de mektup yazmak mümkün olamadığını ve İstanbul'da kendisinin işi çok olmakla gelip anlatamadığını beyân etmesiyle Cenâb-ı Hakk'a hezâr-ı teşekkür ve 'ömr ü 'âfiyetleri du'âsını tekrâr eyledim. Bundan böyle dahi ne türlü olursa mektubun arasını kesmeyip kalb-i mahzûnumu teslîye buyurmalarını niyâz ederim. Burada hamd olsun cümle 'âfiyette olup birâderlerin ve halâyıkların eteklerini öperler oğlum efendim.

Cevâb

Şefkatli hakîkatli vâlide-yi azîzem efendim hazretleri,

Taraf-ı âcizânemden mektup alamadığımız ve bal getiren âdemin münâsebetsizliğinden merâkta kalmış olduğunuz beyânıyla cümlelerin tebşîr-i ‘âfiyetini müş’ir filan tarihiyle bir kıt’a tahrîrât-ı mâderânelerini ziyâde memnûn olarak aldım. Mektubun ol sûretle arası uzamasına sebep gerçekten posta vapurlarının gidememesi olup [97] benim de hasbe’l-îcâb kazâlara çıkmam lâzım gelip giderken bir mektup bırakmış ve sonra iktizâsına göre bir ay kadar eğlenmiş olduğumdan neş’et etmiş ise de yolda o adama rast gelip köylerde ve ‘âfiyette olduğumu haber vermesini tenbîh ve evin mahalini ta’rîf etmiş isem de sersemliğimden o kadar becerebilmiş olmakla vâkı’ olan kusurumun afvını istihâm ederim. Artık mevsimce ve işçe ba-lütfâ te’âlî bir mâni olmayacağından her hafta arizada kusur olmaz ise de mektubun acentede kalmış ve postada zâyî olması veyâhûd bulunmaması ihtimalleri dahi olmakla öyle vâhî efkâra zâhib olarak merâkta kalmamaları dahi âcizâne ihtâr ve her ne kadar değerli şey değilse de buranın mahsûlünden bir miktar...tacdîmine ictisâr kılındı. Birâderlerin gözlerini öper ve halâyıklara selâm ederim. Tebliği bâbında lütf u ihsân vâlide-yi muhterem efendim hazretlerindedir.

[98]

Hareminden Mektup

Ma’rûz u câriyeleri der ki

On beş günden beri bey birâderim bendeleri ba’zı ta’mîrât zımnında yalıya gidip kalmış olduğu gibi kapu çukadârı bendeleri dahi hiç uğramadığından tacdîm-i arizada kusûr olunmuş ise de geçenlerde ikisi birden vârid olan kernnâme-yi ‘âlîlerinin cevâbı ol zaman gönderilmiş idi. İşte şimdiye kadar taraf-ı mün’imânelerinden dahi tahrîrât alamadığımızdan böyle arası uzaması ve ikisi bir yere gelmesinin sebebi ne olduğu bilinemedi ancak matlûb ızz u ‘âfiyetleri olup. Bu dahi kapu çukadârına gelen emirnâmelerinden istibşâr olunmakla dergâh-ı kibriyâya himmed ü senâ ve da’vât-ı mefrûzaları tekrâr edâ kılındı. Tacdîm olunacak ufak tefek şeyler vârid ise de birâderim bendeleri posta ile tekellüfî olur. Yakında gidecek bir âdem ile tacdîm olunması münâsıptır diye tevkîf etmiş ve hassaten hâk-pây-i sâmîlerine yüz sürmüş olduğu ve

Hatice câriyeleri her hafta bey babam bana ne göndermiş diye soruşturmakta idüğü ma'lûm veliyyü'n-ni'mîleri buyurulduktan [99] her-bâr peyâm-ı meserret-i encâm-ı 'âfiyetleriyle cümlemizi dil-şâd buyurmaları istid'âsıyla takdîm-i arîzaya cürret kılındı. Ol bâbda ve her hâlde.

Cevâb

Fî (3) receb (87) târihiyle müverrah ba'zı ifâdâtı mutazammın gelen tahrîrât ismet-i güzînleri me'âlinden cümlenizin 'âfiyeti istifâde olunmakla aşırı mesrûr olduğum hâlde da'vât-ı hayriyyelerini tekrâr eyledim. Birâderleri sa'âdetlü bey efendimizin tahrîrât husûsunda doğrusu ibzâl buyurdıkları himmetten dolayı nasıl teşekkür edeceğimi bilemedim. Kapu çukadârının dâ'imâ konağa uğraması kendisine tenbîh olduğu gibi bu kere dahi tekrâr edilmiştir. Mektupların müşevveş varması postanın nizâmsızlığından neş'et eder. Ve dâ'imâ vâkı' olur mevâddan olmakla merâk buyurmamalarıdır. İrsâl buyurulacak eşyâ her ne ise ziyâde teşekkür vürûdına intizâr ederim. Nûr-ı dîdem, kerîmeme burada gönderecek münâsip bir şey olmamakla bu kere bâ-poliçe beş bin kuruş gönderilip kapu çukadârından ahz olundukda münâsip bir şey alınarak babam göndermiş diye [100] kendisine verilmesi ve mîr-i müşârün-ileyh hazretlerinin hâk-pây-ı 'âlîlerine yüz sürdüğümün ifâdesiyle dört göz ile beklemekte olduğum haber-i meserret-i eser sıhhatinizle müntedâr buyurmalarını temmennî ederim efendim.

Birâderinden Birâderine

Bi-hamdihi Te'âlâ vücûd-ı âcizânem sıhhat üzere olduğu. Ve ma'lûm-ı 'âlî-yi dâderâneleri buyurulduğu vechle. Bu sene ramazân-ı şerîf uzun gecelere tesâdüf eylediği cihetle. Orucun aslâ zahmeti olmayıp fakat taşra ramazânı İstanbul gibi olmayacağından. Biraz can sıkılırsa da me'mûrînden bulunan arkadaşlar ile vakit geçirilmekte ve bi-lütfullah-ı ıyd-ı sa'îd dahi güne kadar gelmekte olmasıyla Rabbim Te'âlâ emsâl-i kesîresini bi'l-âfiyyet müşâhede ile hakk-ı vâlâ-yı mün'imîlerinde mes'ûd buyursun. Semere-yi lütf u teveccühât-ı seniyyeleri olarak geçenlerde taraf-ı 'âlî-yi vilâyetpenâhîden hâk-i çâkerânemde inhâ ve iltimâs buyurulan rütbe-yi salisenin rû'ûsu gelmiş olmakla bunun için mahsûsâ eteklerini öper ve geçenlerde utanarak [101] ricâ etmiş olduğum esvâb u eşyânın şimdiye kadar irsâl buyurulmuş olduğunu

bildiğimden bundan dolayı dahi ayrıca teşekkür ederek içli dışlı resm-i selâmın sırasıyla telbîğine inâyet-i seniyyelerini istihâm ederim.

Cevâb

Hulûliyye teşrif olunan ıyd-ı şerîfin tebrîğini ve hamdullallahî Te'âlâ 'âfiyette oldukları tebşîriyle uhde-yi istimâllerine tevcih buyurulan rütbe-yi selâsenin teşekkürünü hâvî fi (29) ramazân Sene (87) târihiyle müverrih enemle zîb-i ihtirâm olan bir kıt'a tahrîrât-ı mekarim-i gayat dâderânelerinden istifâde eylediğim memnûniyyet ü istibşâr lisân-ı kalem ile edâ olunacak gibi değildir. İyd-ı sa'îd-i mezkûr hakk-ı 'âlîlerinde dahi müteyemmin ve mes'ûd ve nice emsâlini bi'l-'âfiyet idrâk ederek cümlemiz mazhar-ı lütf-i ma'bûd olmak da'vâtı ayrıca edâ ve bilhassa rütbe-yi behiyyeleri inşâallah u te'âlâ nice büyük mertebelere mukaddime olacağını temenni ve tehniyyetle haber-i 'âfiyetlerinden dergâh-ı bâriye 'arz-ı teşekkür ü senâ kılınmıştır. Ramazân-ı şerîften mukaddim sipâriş ve bu kere su'âl buyurdıkları [102] elbise ve eşyâ-yı sâ'ire elden geldiği kadar beğendirmeye özenip temizce olmasına gayret ederek. Ve makbûle geçeceğine güvenerek mâh-ı mezbûrun on beşinde gönderilmiş, olmakla şimdiye kadar vâsıl olmuş. Ve peyâm-ı 'âfiyetlerinin tebşîriyle eşyâ-yı mezkûrenin keyfiyyet-i usûlünün iş'ârı. Himmet-i 'aliyye-i dâderânelerine mutavakkıf bulunmuş olmağın. Ol bâbda irâde efendimindir.

İşbu Mektuplar Teberrüken Ferâşiyet Mektuplarıyla Tezyîl Olunmuştur

Fazîletli, zehâdetli efendi-yi cemîlü'ş-şiyem hazretleri,

Savb-ı muhlisîye sezâvâr buyurulan muvâlât-ı şerîfelerinin bekâsını ve Mekke-i mükerreme (veyâhûd Medîne-i münevvere) de hâ'iz olduğum feraşiyet (yâhûd zevrak) hidmet-i seniyyesinin vekâleten hüsn-i îfâsına himmet buyurulduğu ifâdesini şâmil (tahrîrât) ve (hediye) müteberrike-i hicâziyeleri bi'l-usûl memnûniyyet-i vafire husûle gelmiş ve hidmet-i mezkûrenin kemâkân edâsıyla hakk-ı âcizânemde hayır du'âları bî-dirîğ buyurulmak temennîsiyle (şu kadar kuruş) hediye-i nâçizânem leffen gönderilmiş olmağın lütfen karîn-i kabûl buyurularak [103] ba'dezîn dahi teveccühât-ı behiyyeleriyle savb-ı muhibbânemiz dil-şâd buyurulmak müstercâ-yı hâlisânemizdir efendim.

Tezyîl-i Tezkire Beyânındadır

“Tezkire”nin ta’rifi yukarıda geçti.

Ancak aksamı olan “husûs” ve “iltimâs” ve “da’vâtın” her biri bir kıt’ada zikr olunur.

Kıt’a-yı Evvelî Husûs Tezkiresi Hakkındadır

“Husûs” tezkiresi bayağı mektup gibi olup yazılacak madde her ne ise soracak yeri kalmayacak sûrette güzelce anlatmalıdır.

Cevâb yazılacak olur, eğer tezkirenin senet edilip de saklanması lâzım gelirse başka kâğıda yazılıp âdet (mektup) inhâsı gibi gelen tezkirenin icmâlen me’âli beyân olunmalıdır. Ve eğer saklanması iktizâ etmez ise gelen tezkirenin bir iki parmak aşağısına karşılığı yazılır. Bu hâlde “inhâ” iktizâ etmeyip yalnız “Tezkirenizin me’âli [104] veyâhûd me’âl-i iş’ârınız anlaşıldı.” demek kifâyet eder. Ve tezkirenin derunu temhîr olunmayıp imzâ edilir.

Tezkire

İşbu ta’tîl hengâmında kavâ'id-i mütâlaasıyla meşgûl olmayıp biraz da eğlence ile rahat etmek murâd eylediğimden nezd-i ‘âlîlerinde filan kitap nüshâsı vâr ise lütfen hâmil-i varakpâre-i âcizîye teslîmen irsâli vâ-beste-yi himmet-i ‘aliyyeleridir efendim.

Cevâb

İşbu tezkire-i ‘aliyyeleri me’âli ma’lûm bendegî olmuş ve kitab-ı mezkûrun hattı biraz uygunsuz ise de emirlerine imtisâle ma’âl-kusur takdîm kılınmıştır. Efendim.

Tezkire

Bu kere fevka'l-âde ba'zı masârifin zuhûrına mebnî akçeye lüzûm görünmüş. Ve ishâm-ı âcizînin bir iki mâha kadar anca alınması me'mûl bulunmuş olmakla zât-ı ‘âlîleri öz karındaşım gibi olduklarından eğerçe nezd-i vâlâlarında [105] mevcûd fazla akçe olup da şimdilik lüzûmu yok ise leffen takdîm kalınan taksit kâğıtlarının tevkîfiyle hâvî olduğu miktar akçenin i'tâ ve ihsânı menûtu lütf-ı ‘âlîleridir efendimiz.

Cevâb Başka Kâğıda

Beynimizdeki karındaşlığa binâen bu def'a lüzûmu olan bir miktar akçenin i'tâsını âmir taksit kâğıtlarının leffiyle vârid olan tezkire-i vâlâları me'âli ma'lûm çâkerî olduğu zât-ı 'âlîlerinin ikrârı vechle ta'allukumuz ber-kemâl olduğundan size â'id olan her bir iş kulunuzun demek olmakla aslâ tekellüfe hâcet olmayarak emir buyurulan miktâr meblağ ifâ bendelerine teslimâ gönderilmiş. Ve bizce öyle yabancı gibi te'minât iktizâ etmeyeceğinden taksit kâğıtları dahi i'âde kılınmış olmağın ol bâbda irâde efendimindir.

Tezkire

Tekfurdağlı Ayşe kadının getirdiği şeylerden tükenmeden bize de almak için eğer bugünlerde size gelirse lütfen yanına birisini katarak bize gönderilmesini ricâ ederim efendim.

[106]

Cevâb

Me'âli tezkire ma'lûm-ı âcizânem oldu mezbûra üç gün sonra bize gelecek. Ve ısmarladığımız tâze ve güzel sucuklardan dahi getirecek olmakla inşaallah geldikde süt nine ile gönderirim efendim.

Tezkire

Cenâb-ı Hak efendilerimi 'âfiyette dâ'im buyursun bu günlerde biraz rahatsız olduğumdan tashîh-i mizâc edinceye dek kaleme gelemeyeceğimden velî-ni'am efendi hazretlerine lütfen teblîğ buyurulmasını istirhâm ederim ol bâbda irâde efendimizindir.

Tezkire

Geçenlerde ihsân buyurulmuş olan şu kadar kuruş bu kere ma'ât-teşekkür takdîm kılınmış olmakla usûlünün lütfen iş'ârî bâbında emr ü irâde efendimindir.

Cevâb

İşbu tezkire-yi ‘aliyyeleriyle meblağ-ı merkûm tamâmen gelmiş ve kullarına şimdilik lüzûmu yoğiken mizâc-ı devletleri iktizâsınca ta’cîl buyurulmuş olduğu beyanıyla terkîm-i cevâba ibtidâr kılındı efendimiz. [107]

Tezkire

Mukaddemen ihsân buyurulan kitap ile sâye-i inâyetlerinde hayli istifâde. Ve bu kere ders vakti yaklaşmış olmakla yine sûy-ı sâmîlerine i’âde. Kılınmış olduğu beyânıyla tezkire-yi âcizî terkîm kılındı efendim.

Cevâb

Me’âl-i iş’âr-ı vâlâları ma’lûm olmuş. Ve kitab-ı mezkûr dahi gelmiş olmakla ma’ât-teşekkür cevâba ibtidâr kılındı efendim.

Tezkire

Filan mahalde kâ’in kirâ-hânlerinin müste’ciri kontratosu müddeti tamâm oldukça çıkacağını haber verilmiş olmakla mezkûr hâne yine kirâyaya verilecek ise ehıbbabdan birisi tutacağından kaç kuruşaya verilecek ve ne kadar müddet mukâvele olunacağını iş’ârı ve abeste lütf u keremleridir efendim.

Cevâb

Me’âl-i iş’âr-ı vâlâları ma’lûm-ı çâkerî olmuş ve mezkûr hâne yine kirâyaya verilecek ise de yapılacak yerleri olup güzelce ta’mîr olunmak üzere hem altı aylığı [108] peşîn verilmek ve hem de tecdîd olunacağından eski bedeline yüz guruş daha zamlı mâhiyye dört yüz guruş olmak üzere bir seneliği kontrato edilecek olmakla muvâfakat eylediği hâlde tâlibin gelip bir kere görmesi husûsunun kendisine teblîği bâbında irâde efendimindir.

Kıt’a-yı Sâniye İltimâs Tezkiresi Hakkındadır

İltimâs tezkiresi başkasının istediği şeyi ricâ zımında yazılan “tezkire”dir. Tarzı “arz-ı hâl” gibi olup rûknleri matlab sahibinin ta’rîfiyle ismini ve istihkâkını ve işine

göre şâyân-ı merhamet olduğunu beyân ile gönderilen zâtı medh ve matlabı ricâdan ibârettir.

İşbu nev' tezkireler ekseriya resmî ve âdî olduğundan cevâb yazılmayıp meğer yazan pek mer'ıyyü'l-hâtır olup da işi de iltizâm etmiş olursa ya kabul veyâ i'tizârı hâvî cevâb yazılır.

Tezkire

Bursalı ... efendi zaten eşrâf u hânedândan olduğu iken [109] hâlde hasbe'l-kader şimdi bî-kudret olup mahdûmu filan efendi bendelerinin Mekteb-i Sultânîyye bilâ-ücret merhamet kabûl buyurulmasını makâm-ı 'âlî-yi nezâret-penâhîlerinden bâ-'arz-ı hâl istid'â etmiş ve kendisinin merhamet edilecek hâlde olduğu nezd-i çâkerânemde dahi ma'lûm olup bu misillüler hakkında müsâ'ade-i celîle-i âsafâneleri esirgenmeyeceği âşikâr bulunmuş olmakla mümkün ise matlûbunun istihsâline bî-dırîğ lütf u inâyet buyurulmak bâbında ve her hâlde.

Cevâb

Me'âl-i iş'âr-ı vâlâları ma'lûm u senâverî olmuş ve mekteb-i mezkûrda şimdilik açık mahal olmayıp ileride alınmak üzere defter-i mahsûsuna kaydettirilmiş olmakla ol bâbda irâde efendimindir.

Tezkire

Efendi-i da'ileri Mu'allim-hâne-i Nüvvâbdan çıkmış ve taraf-ı muhibbâneme müte'allik bulunmuş olmadığı cihetle ehliyet ve istikâmet ve güzel ahlâk ve sîret ashâbından idüğü ma'lûm âcizânem olup liyâkat ve kişi-zâde-liğine göre bir me'mûriyyetle kayırılması şân-ı 'âlî iktizâsından [110] iken her nasılsa şimdiye kadar kalmış ve mûmâ-ileyhin başkası gibi tutulmayıp mahali yakın ve ma'âşî idâresine elverir bir niyâbetle mesrûriyeti müstelzem memnûniyet olacağı der-kâr bulunmuş olmakla keyfiyyet-i zât-ı 'âlî-yi hazret-i fetvâ-penâhâhiye bi'l-ifâde irâde-yi 'aliyyelerinin savb-ı muhlisîye iş'ârı menût u himmet-i behiyyeleridir.

Tezkire

Teba'adan Mehmed Ağa işgüzâr ve sadâkatli bendeleri olup boşa ve hâl-i zarûrette kalmakla me'mûriyyet-i devletleri cihetiyle icâbı vâir ise merkûmun hidmet-i 'aliyyelerine kabûl buyurulması. Menût u emr ü irâde-yi seniyyeleridir efendim.

Tezkire

Mahdûm u necâbet mevsûmları Hamdî Beğ çocukluk hükmünce bilmeyerek bir suç etmiş ise de hakkında icrâ buyurulan mu'âmele-yi tehditten müte'essir olarak bir daha rıza-yı 'âlî-yi veliyyü'n-ni'mîlerine mugâyir harekette bulunmamaya azm eylemiş olmakla muktezâ-yı şefkat ü inâyetleri üzere mîr-i mûmâ-ileyhin hâtır-ı nâçizânem için bu seferki [111] suçunun afvına müsâ'ade buyurmalarını istihâm ederim ol bâbda emr ü irâde efendimindir.

Tezkire

Merkez posta me'mûru efendi,

Bendeleri sâye-yi lütf u 'âtıfelerinde mütene'im ise de çoluk çocuk sâhibi olmakla ma'âşının yetişmediği cihetle zarûret çektiğinden ve efendi-yi mûmâ-ileyhin taraf-ı bendegâneme münâsebeti bulunduğundan ma'âşı daha ziyadece başka bir yere tahvîl me'mûriyyetiyle ikimiz birden mesrûr buyurulmak bâbında emr ü irâde efendimindir.

Cevâb

Me'âl-i tezkire-yi seniyyeleri ma'lûm-ı çâkerânem oldu fi'l-vâki efendi-yi mûmâ-ileyhin ma'âşı dîn olup tahvîl-i me'mûriyyetiyle serveriyeti bendelerince dahi mültezim ise de şimdilik açık mahal olmamakla inşallahu Te'âlâ münâsib bir mahal açıldıkta evvel-be-evvel mûmâileyhe verileceği beyânıyla terkîm cevâba ibtidâr kılındı ol bâbda emr ü irâde efendimindir. [112]

Kıt'a-yı Sâlise-i Da'vet Tezkiresi Hakkındadır

Da'vet tezkiresi dahi diğer tezkireler gibi ekseriyâ cevâb iktizâ etmeyip rûknleri: Sebeb-i da'vet. Bu da'vetten 'ibârettir. Ba'zı kere cevâb lâzım geldiği dahi olur.

Tezkire

Bi-keremihi Te'âlâ mahdûm-ı çâkerî filan bey bendelerinin mâh-ı hâlin sekizinci pencşenbe günü cem'iyyeti istihzâr olunan akd-i nikâhında efendimizin dahi lutfen bulunmalarını istirhâm ederim ol bâbda ihsân efendimindir.

Cevâb

Me'âl-i iş'âr-ı vâlâları ma'lûm-ı âcizî olduğu Rabbim Te'âlâ mübârek buyursun. İşbu cem'iyet-i akidde bulunmak bendelerinin dahi aşırı emelim ise de ol gün görülmesi lâzım olan bir iş için Üsküdâr'a geçmeğe dahi mecbûr olup ancak hem oraya gidilmek ve hem de cem'iyet-i mübârekeden mahrûm kalmamak üzere eğer vakt-i muhtâr erken ise cem'iyette bulunup sonra oraya gitsem veyâhûd kaç ise Üsküdâr'dan 'avdette gelip bulunsam iki matlab birden hâsıl olacağından her ne kadar edepsizlik ise de [113] afv-ı 'âlîlerine mağfûren vakt-i muhtârın istifisârine cürret kılındı. Ol bâbda veher hâlde.

Tekrâr Cevâb

Me'âl-i Cenâb-ı vâlâları ma'lûm-ı hâlisânem oldu. Vakt-i muhtâr akşamüstü sâ'at dokuz raddelerinde olmakla 'avdette teşrîf buyurulmak mümkün olacağı ma'lûm-ı sâmilere buyuruldukda ol bâbda emr ü irâde efendimindir.

Tezkire

Çarşıdan ba'zı ufak tefek alacağımdan ve zât-ı âlileri her şeyin nefisini bilip ehven aldıklarından inşâallah bir mânî olmadığı hâlde birlikte azîmet olunmak üzere yarın bendehânelerini erkenden teşrîfe râğbetleri müstercâ-yı bendegânemdir ol bâbda.

Tezkire

Mâh-ı hâlin üçüncü cum'a gecesi bendehânelerinde akrabâ ve ba'zı ehıbbâ bulunduğu hâlde manzûme-yi şerîfe-yi (mevlid-i nebevî) kırâ'at edileceğinden nâ'il-i ecr ü mesûbât olmak [114] zımında bendehâneleri ta'âmdan evvel teşrîf buyurulmak üzere ihtâr ü niyâza ibtidâr kılındı efendim.

Tezkire

Bi-lutfu Te'âlâ kerîmem Râbi'a câriyelerinin yarın akşam akâ'id-i hatem cem'iyyeti olup zât-ı iffet-i güzînlerinin teşrîfi mûcib-i iftihârımız olacağından nur-ı dîdelerim hanım kızlarımla berâber tenezzülen gece kalınmak üzere teşrîflerini aşırı niyâz ederim ol bâbda ihsân efendiciğimindir.

Tezkire

Bi-inayetihi Te'âlâ evvel bahârın hulûliyle gezmek mevsimi gelmiş olmakla birlikte Kâğıthâne'ye azîmet olunmak üzere rağbet buyurulursa iktizâ eden şeyler min-gayri-hadd hazırlanmış olduğu cihetle lütfen o gece bendehâneleri teşrîf ve bu vechle abd-i kemîneleri taltif buyurulmak bâbında emr ü irâde efendimindir.

Cevâb

Sâye-yi veliyyü'l-himemlerinde gezmek ve eğlenmek üzere işbu irâde-nâmeleri kullarını teşekküründen âciz olur mertebede memnûn eylemiş ise de ne çâre tâli-i makusum müsâ'ade [115] etmeyerek görülmesi lâzım ba'zı mesâlih zuhûr etmiş olmakla ihsân-ı âle'l-ihsân olmak üzere mümkün ise gelecek haftaya bırakılması karîn-i müsâ'ade-i celîle buyurulmak bâbında emr ü irâde efendimindir.

Tekrâr-ı Cevâb

Gezmekten maksat ancak efendimin ma'iyet-i şerîfini kazanmak olmakla bu hafta mâni'leri bulunmadığı sûrette irâde-yi seniyyeleri mûcibince gelecek hafta gidilmek daha münâsîp olacağı ma'lûm-ı vâlâları buyuruldukda ol bâbda.

Tezkire

Hidmetinde bulunduğum filan dergâh-ı şerîfnde işbu pazar günü kırâ'ati tasâmim olunan menkıbe-yi (vilâdet-i nebeviyye) aleyhi ekmelü't-tahiyye cem'iyyetinden hisseyâb-ı ecr ü savâb buyurulmaları için teşrîfleri niyâz ü ihtâr olunur ol bâbda irâde efendimindir.

Tezkire

Bi'hamdihî Te'âlâ küçük mahdûmum kölelerinin bed-i ta'allümü için işbu pencşenbe günü icrâsı mukarrer olan cem'iyeti teşrifleri mütemennâ-yı bendegânem olmakla ol bâbda.

[116]

Tezkire

İşbu önümüzdeki pazartesi gecesi falan ve filan efendi birâderleri iftara lütfen bize rağbet buyuracakları ve efendimiz meclisimizin mûcib-i şeref ü zîneti oldukları cihetle pazar günü ikindiden sonra cümlemiz Bayezid Câmi-i şerîfnde mü'ezzin mahfili altında teşriflerine intizâr edeceğimizi hiçbir özr ü bahaneye mahâl kalmamak üzere şimdiden arz u istirhâma ictisâr ederiz. Ol bâbda lütf u kerem efendim hazretlerindedir.

Bâb-ı Sâlis

Senedât Beyânındadır

Senet: Bir iş hakkında inandırmak veyâhûd takviyyet vermek için yazılan kâğıttır ki hîn-i hâcette delîl ve şâhit olarak gösterilir.

Senedin iki nev'i vardır:

Nev'i Evvel: Sarf-ı zimmete müte'allik mâde için olan (senet)lerdir.

Zimmet: Dahi bir âdemin verdiği söz ve eylediği aht demektir.

[117]

Borç ve kefâlet ve vekâlet ve ibrâ ve şirket gibi.

Nev'i Sâni: Akâr ve eşyaya müte'allik ukûd için olan senetlerdir. Alım satım ve icâr ve isti'câr gibi.

Bu iki nev'den umûmen ri'âyeti lâzım olan erkân-ı kuyud: Zamân ve mekân ve müddet ve sıfât-ı mümeyyize ve cihet ve miktâr ve şerâ'it ve kıymet ve bedel ve şuhûd ve akıdeyn.

Zamân: Senedde yazılı olan husûs kangı târîhinde olduğunu yazmaktır. Meselâ filan senesi şehr-i filanın filanca gününden i'tibâren gibi.

Mekân: Hâne ve akâra müte'allik mukâvelede bulunduğu mevkı'î yazmaktır meselâ İstanbul'da Çakır Ağa Mahallesi'nde vak'ı gibi.

Müddet: Ödünç için ise ne kadar vakitte ödenecek olduğunu ve îcâr ise kaç aylık veyâ senelik idüğünü yazmaktır. Meselâ doksan bir gün va'de ile veyâhûd bir seneliğine demek gibi.

[118]

Sıfât-ı mümeyyize: Hânenin veyâ dükkânın sokağını ve numerosu ve ebniyyenin ahşâp veyâ kârgir olduğunu ve rehn için cins ü nev'ini ve resmini yazmaktır. Meselâ pırlanta buroş demek gibi.

Cihet: Ödeyeceği şey karzdan veyâ şirket muhâsebesinden veyâ ücretten veyâhûd bedelini ahz eylediğinden dolayı olduğunu yazmaktır.

Miktâr: Vereceği kaç kuruş olduğunu yazmaktır.

Şerâ'it: Mukâvele ne üzerine olduğunu meselâ kirâya verdiği hâneyi âhiren kirâya vermemek ve ta'mîrâtı üzerine olmak gibi şeylerle meşrût edeceğini beyân etmektir.

Kıymet: Bir şeyin değerini söylemek meselâ rehn edilen şey ne ise kaç kuruş değerli olduğunu söylemektir.

Bedel: Meselâ kirâya verilen her ne ise kaç kuruşa verildiğini tasrîh ve cinsini beyân etmektir.

Şuhûd: Olunan 'akd ü mukâvele kimlerin yanında olduğunu. Ya'nî ol kimselerin isimlerini yazmaktır.

Akıdeyn: Senedi veren ile alanın isimleri [119] bulunmaktır. Meselâ alanın senedin içinde ve verenin mühür ü imzâda isimleri tasrîh olunur.

Nev'i Evvel

Deyn Tahvîli

İşbu filan senesi zil-hicce-tü'l şerîfesi ibtidâsından i'tibâren üç ayda ödenmek üzere rehn ve fâ'izi olmayarak karz-ı şer'î olmak üzere Ahmed ve Mahmûd ve Sâlih Efendiler yanında Hüseyin Efendi'den şu kadar gurus ak (akçe) ahz ü istid'âne eylediğinden va'de-yi mezkûre hulûlünde meblağ-ı mezbûru bi-mennihi Te'âlâ tamâmen te'diye edeceğimi müş'ir-i işbu mahtûm tahvîl i'tâ kılındı.

İmzâ

Hasan

Ne zaman: “Filan senesi zi-l-hiccesi ibtidâsında”

Ne kadar müddetle: “Üç ayda”

Ne şart ile: “Rehn ve fâ'iz olmayarak”

Şâhidleri kimdir: “Efendiler”

Ne cihetten: “Karz-ı şer'î” alan “Hasan” veren “Hüseyin”

Sıfat-ı mümeyyize: “Ak akçe”.

[120]

Kezâlik Deyn Tahvîli

Sene-yi hâliyye-i muharremi gâyesinden i'tibâren bir senede mâh-me-bâh yüzer kuruş i'tâsıyla ödenmek üzere İsmâil ve Nûri ve Osman Efendiler ve gayrılar hazır oldukları hâlde tüccardan Süleymân efendiden karzen aldığım büyük ve helâli (sâ'at)

bahâsında iki yüz kuruş ki cem'an bin iki yüz kuruş deynim olup karşuluk üç bin kuruş kıymetli bir aded (yâkut) yüzük terhin eylediğimden bi-mennihi Te'âlâ senesi hitâmında bir uca mukâvele mâh mebâh meblağ-ı mezbûr ödendikde mezkûr yüzük îade ve işbu mahtûm senedim şakk olunmak üzere efendi-yi mûmâ-ileyhe teslim kılındı.

İmzâ

Hamdi

Borçlu kimdir: Hamdi

Alacaklı: Süleymân

Şâhitler: İsmâil, Nurî, Osman

Miktârı nedir: 1200

Ne zaman: Muharrem gâyesinde

Ne kadar vakitte: Bir sene

Ne şartla: Mâh-mebâh ödenmek

Ne cihetten: Karz u devir şer'î ile

[121]

Sarrâf Tahvîli

İşbu sene-i rûmiye (teşrin-i evveli) ibtidâsında iki handa mukîm mu'teberân sarrâfândan filan oğlu Hoca filandan bervech-i bâlâ (beş bin) guruş râyiç akçe ahz ü kabz ederek mukâbilinde on bin kuruş kıymetli bir adet pırlanta çiçek terhîn eylediğimden bi-mennihi Te'âlâ meblağ-ı merkûmu sekiz kuruş bir rub'dan güzeştesiyle berâber te'diye eylediğimde rehn-i mezkûr ile işbu mühürlü senedim i'ade olunmak üzere yed-i merkûma i'tâ kılındı.

Tüccâr Tahvîli

Seksen yedi senesi martında Tüccârdan Dimitraki Çelebi'den ahz eylediğim şu kadar keyl buğdayın semeni olan şu kadar Osmanlı lirasının nısfını te'diye birle nısf-ı

âhiri üç ay va'de ile zimmetimde deynim olup va'de-i mezkûre hulûlunda meblağ-ı merkûmu îfâ edemediğim sûrette usûl-i ticâret mûcibince güzeştesiyle ödemeye müte'ahhid olduğumu mübîn işbu memhûr tahvîl-i i'tâ kılındı.

Kefâlet için ekseriyâ senet kenârına tahşiyye olunur.

[122]

Meselâ derûn u senette muharrer şu kadar kuruşun te'diyesine kefil ü zâmin olduğumu müş'ir işbu mahal şerh ü temhîr kılındı gibi.

Me'mûrîne Kefâlet Senedi

Bu kere filan mahale kâ'im-makâm nasb ü ta'yîn buyurulan izzetlü filan bey şâyet emvâl-i mîriyyeden zimmetine akçe geçürdüğü tebeyyün eylediği surette aldığı akçeyi tamâmen ve kâmilen ve bilâ-mühlet mâliye-i hazîne-yi celîlesine te'diye etmek üzere kefil ve zâmin olduğumu mübeyyin işbu kefâlet senedi cânib hazîne-i celîleye takdîm kılındı.

Zeyli

Kefil mûmâ-ileyhin ashâb-ı servetten olup kefâleti mu'teber olacağını şehâdeten işbu mahal şerh ü imzâ kılındı.

Vekâlet Senedi

Medîne-i İzmir'de filan iskelede filan mağazada vakı' pak ü münakkah şu kadar kilo arpamı râyic vakit üzere geçer akçe ile tüccâra fûruhte etmek üzere mu'teberân tüccârdan Ahmed Efendiyi falan ve filan muhzırında [123] tevkîl ve ol dahi vekâleti kabûl ederek husûs-ı mezbûrda tasarrufa mâlik olduğunu mübeyyen ve tarafımdan vekâletini musaddık işbu memhûr sened i'tâ kılındı.

Şirket Senedi

İşbu sene-i rûmiyye-i temmuzu ibtidâsında filan efendi ile taraf-ı âcizânemden biner Osmanlı lirasından iki bin aded lira sermâye vaz'ıyla ve ticâreti beynimizde yarı yarıya olmak ve ameli dahi müştereken eylemek şartıyla her nev' ticâret için tüccârdan ma'lûmu'l-esami zevât muhzırında akd-i şirket eylediğimizden şirket-i mezkûreyi ilâ

mâşallah hiçbir nev'i bahâne ile fesh etmemek üzere tarafından işbu sened-i ma'mûlünbih temhîr ü i'tâ kılındı.

İbrâz Senedi

Yağ kapanı tüccarından şerikim filan efendiyle müddet-i şirketimiz muhâsebesi mu'teberân tüccâr ma'rifetiyle rüyet olunup fesh-i şirket etmemizle birbirimizde asla hakkımız kalmayıp bu husûstan dolayı hiçbir vakit habbe-i vahide dahi taleb ü iddiâyâ salâhiyetimiz olmadığını müş'ir işbu ibrâ senedimiz tarafeynden temhîr ü te'âtî kılındı.

[124]

(Poliçe)ki

Lügat-ı Efrenciyede Kambiyâl Ta'bîr Ettikleridir

Nakil nemîka-yı muhlisi filan efendiye hesabımıza mahsûben (yâhûd burada bedeli ahz olunmuş olmakla) veyâhûd nezdinizde olan emti'a bahâsına mahsûben târîh-i vusûlünden on bir gün sonra şu kadar Osmanlı lirası te'diye olunmak üzere keşide kılınan işbu poliçenin kabûlü müstercâdır.

Vâsıl Olmayıp Zâyi Olduğu Sûrette

Keşide kılınan işbu ikinci poliçenin ve yine vâsıl olmaz ise üçüncü poliçenin kabûlü mütemennâdır diye.

Ciro – Havâle

Poliçe her kimin nâmına ise ol kimse başkasının nâmına nakd ü tahvîl etmektir ki kenârı veyâ arkası şerh olunarak imzâ ve temhîr edilir.

Açık Bono

Her kimin yedinde zuhûr eder ise yirmi gün va'desiyle (yâhûd bilâ va'de) yüz adet Osmanlı lirası vermeğe [125] borçlu olduğumu mübeyyen işbu senedim temhîr ü i'tâ kılındı.

Nev'i Sâni

Satan Tarafından Mübâya'a Senedi

Sene-i hâliyye muharremî ibtidâsında İstanbul'da Yusuf Paşa Çeşmesi'nde Taşkasap Caddesi'nde ...numerolu mutasarrıf olduğum bir bâb mülk-i menzilimi ricâl-i devlet-i 'aliyyeden sa'âdetli falan efendiye falan ve filan muhzırında altmış bir gün va'de ile bin adet Osmanlı lirasına satmış olduğumdan va'de-i mezkûre içinde şâyet vazgeçip satmayacak olur isem beş bin guruş hakk-ı nükûl vermeğe müte'ahhid olduğumu mübîn işbu memhûr sened i'tâ ve takdîm kılındı.

Alan Tarafından

Sene-i hâliyye-yi muharremî ibtidâsında İstanbul'da Yusuf Paşa Çeşmesinde Taşkasap Caddesi'nde ...Numerolu bir bâb mülk münezzelin mutasarrıfı olan falan efendinin münzel mezkûru falan ve filan [126] muhzırında altmış bir gün va'de ile bin adet Osmanlı lirasına satın almış olduğumdan va'de-i mezkûre içinde almayacak olur isem beş bin kuruş bedel-i nükûl vermeye müte'ahhid olduğumu mübîn işbu memhûr sened efendi-yi mûmâ-ileyhe i'tâ kılındı.

Mukâvele Senedi

İşbu senetler dâ'ire-yi mahsûsasında nizâmen yazılır ise de akıdeyn tarafından gönderilen 'ilm ü habere göre yazılacağından ol sûretle temsîl olunur.

Îcâr Mukâvelesi

Filan mahalde kâ'in filan numero ile murakkam mutasarrıf olduğum bir bâb kârgîr hânemin sene-yi hâliyye-yi rûmîyye (Mart'ı) ibtidâsından î'tibâren bir seneliği şu kadar kuruş almak ve nısfı peşin verilip nıf-ı âhrî dahi altı ay mürûrunda verilmek ve hâne-yi mezkûr derûnunda her ne yapmak istenilirse ruhsat alarak masrafı kendisi vermek ve müddet-i mezkûra hitâmında yaptırdığı şeyleri bozmayarak terk eylemek şartıyla filan efendiye îcâr [127] ve ol dahi ber-minvâl meşrûh kabûl ve isti'câr etmiş olduğumuzdan sene-yi mezbûra hitâmına değin taht-ı tasarrufunda olup bedel-i îcârına hiçbir sebeple zam olunmamak ve müddetinden evvel çıkarılmamak üzere ber-mûcib nizâm-ı tarafeyn ta'âtî olunacak konturatosunun tanzimi için işbu alem ü haber i'tâ kılındı.

Umûr-ı ticârete dâ'ir diğer sûretle mukâvele senedleri dahi vâir ise de işbu risâlenin maksadına muvâfık olmamaya bu kadar iktifâ olundu.

Elhamdülillah 'ale't-tamam fi'l-aşrû'l evvel li'sehri ramazânü'l mübarek fi sene seb'a ve semânîn ve mieteyn ve elf min-hicreti minlehu'l-izz ve'l- şeref temmet.

BÖLÜM 5

5 BULGULAR VE YORUM

5. 1. Numûne-i İnşâ ve Nüshaları

Ahmed Âsım Bey tarafından kaleme alınan Numûne-i İnşâ, H 1288 ile H 1307 yılları arasında üç ayrı matbaada toplam dört kez basılmıştır. Eserin ilk baskısı H 1288 (M 1871) yılında Şeyh Yahya Efendi Matbaasından 147 sayfa olarak çıkmıştır. Eserin ikinci ve üçüncü baskısı Mihran Matbaası'nda 1297 (1880) ve 1301 (1884) senelerinde basılmıştır. Mihran Matbaası'ndan çıkan her iki baskı da 127 sayfadır. Matbaanın sahibi olan Arakel Efendi'nin 1301 (1884) yılında hazırladığı yayın katalogundaki 35 bölüm başlığından biri olan “Münşeât Kitapları” bölümünde söz konusu eser de yerini almıştır. Eserin tespit edilen dördüncü ve son baskısı ise H 1307 (M 1889) yılında Mahmud Bey Matbaasında 127 sayfa olarak basılmıştır. Bu çalışmada eserin Mahmud Bey Matbaasından çıkan son baskısı incelenmiştir.

Çalışmaya başlarken Numûne-i İnşâ'nın tespit edilen dört nüshası genel hatlarıyla karşılaştırılmış, aralarındaki benzerlik ve farklılıklar şu şekilde sıralanmıştır:

- 1288 (1871) yılında Şeyh Yahya Matbaası'ndan çıkan birinci baskıda diğer baskılardan farklı olarak 5 sayfalık bir fihrist bulunmaktadır.
- Mihran ve Mahmud Bey Matbaalarından çıkan nüshalardaki başlıklar ve başlıkların içerikleri birbiriyle birebir örtüşmektedir. Ancak Şeyh Yahya Efendi Matbaasından çıkan nüshada bazı başlıkların içerikleri aynı olsa da farklı yazıldığı görülmüştür. Örneğin eserin Mahmud Bey Matbaasından çıkan nüshasındaki “Başvekâlet Makâm-ı Mu'allâsına” ve “Harbiye Nezâreti Celîlesine” başlıklarının, Şeyh Yahya Efendi Matbaasından çıkan nüshada sırasıyla “Makâm-ı Mu'allâ-yı Sadâret-i 'Uzmâya” ve “Makâm-ı Vâlâ-yı Seraskeriye” olarak yazılmıştır. Ayrıca yine Şeyh Yahya Efendi Matbaasından çıkan nüshada diğerlerinde bulunmayan iki farklı başlık tespit edilmiştir. Bu başlıklar: “Vâlîde Sultan Aliyyetü'ş-şân Hazretlerine ‘Arz-ı Hal’” ve “Şehzâde-i Civân-baht Yusuf Efendi Hazretlerine ‘Arz-ı Hâl’”.
- Numûne-i İnşâ'nın dört ayrı baskısında da eserin okullarda bir ders kitabı olarak kullanılmasının dönemin eğitim bakanlığına bağlı bir organ olan Meclis-i Kebîr-

i Maârif tarafından uygun bulunduğu belirtilmiştir. Ayrıca eserin Mihran ve Mahmud Bey Matbaalarından çıkan baskılarında, Darüşşafaka'nın dördüncü senesinde okutulmak üzere Heyet-i Tedrisiye-yi İslamiyye tarafından seçilip kabul edildiğine dair bilgi verildiği, Şeyh Yahya Efendi Matbaasından çıkan nüshada ise böyle bir bilginin yer almadığı görülmüştür.

Bu alışmada Numûne-i İnşâ adlı eserin H 1307 (M 1889) yılında Mahmud Bey Matbaasından çıkan dördüncü baskısı inceleme altına alınmıştır.

5. 2. Numûne-i İnşâ'nın Düzen ve İçerik Yönünden İncelenmesi

Dil, bireysel ve toplumsal yaşamın önemli bir parçasıdır. Gerek bireyler arası iletişimde gerek millet hayatının devam ettirilmesinde belirleyici bir rol oynamaktadır. Bireyler arasında doğru ve etkili iletişim kurulmasını, kültürel değerlerinin gelecek kuşaklara aktarılmasını isteyen Türk milleti, diline ve dilinin öğretimine gereken önemi vermiş ve Türkçe öğretimine dair pek çok çalışma yapmıştır.

Osmanlı Devleti'nin ilmiye sınıfına mensup olup yargı, eğitim-öğretim gibi alanlarda çeşitli görevler üstlenen Ahmed Âsım Bey'in kaleme aldığı Numûne-i İnşâ, Türkçe öğretiliyle ilgili yapılan çalışmalar arasında yer almaktadır. Ahmed Âsım Bey, bu eserinde Türkçe öğretiminin yazma beceri alanı üzerinde durmuştur. Eser, içinde yazma becerisine dair teorik bilgilerin ve konunun daha iyi anlaşılması için verilen örneklerin yer aldığı bir ders kitabı olarak düzenlenmiştir. Bu ders kitabı, dönemin eğitim bakanlığı tarafından beğeni görmüştür.

Numûne-i İnşâ'nın ne kadar sürede hazırlandığına yönelik herhangi bir bilgi bulunmamaktadır fakat Ahmet Âsım Bey, eserin son sayfasında bu kitabın 1287 yılının Ramazan ayında tamamlandığını belirtmiştir. Eser ilk kez 1288 yılında, tamamlanmasından bir yıl sonra, Şeyh Yahya Efendi Matbaasında basılmıştır. Bu baskı 147 sayfadan oluşmaktadır. Toplamda dört kez basıldığı bilinen eserin ikinci ve üçüncü baskıları H 1297 ve 1301 yıllarında Mihran Matbaasında basılmıştır. Eserin dördüncü ve son baskısı ise H 1307 yılında Mahmud Bey Matbaasında basılmıştır. Bu baskının kapağında eserin Darüşşafaka'nın dördüncü senesinde okutulmak için seçildiği belirtilmiştir. Eserin Mihran ve Mahmud Bey Matbaalarından çıkan baskıları 127

sayfadan oluşmaktadır. Bu çalışmada kullanılan nüsha Numûne-i İnşâ'nın dördüncü baskısına aittir.

Numûne-i İnşâ, isminden de anlaşılacağı gibi resmî ve özel yazışmaların hangi usullere göre yapılacağını örnek metinler üzerinden anlatan bir kitaptır. Eserde ilk olarak yazılı anlatımın unsurları, iyi bir yazı yazabilmenin önemi ve yöntemleri hakkında bilgi verilmiştir. Daha sonra bölümler hâlinde inşâ türleri (arz-ı hâl, mektup, senet) anlatılmıştır.

Numûne-i İnşâ'nın bu çalışmada inceleme altına alınan dördüncü baskısında içindekiler kısmı bulunmamaktadır. Ancak eserin nüshaları arasında karşılaştırma yapılırken ilk baskısında altı sayfalık içindekiler kısmının bulunduğu tespit edilmiştir

Eserin girişinde dönemin padişahı övgüyle anılarak yazıya başlanmıştır. Ardından dönemin eğitim bakanı Safvet Paşa'nın lütfu ve yardımıyla bu eserin ortaya çıktığı belirtilmiştir. Söz konusu eserin, inşâ kitaplarında yer alan kolay ve sade konuların içeriğe alınması ve bu konulara örnek olacak metinlerin hiçbir kaynaktan alıntı yapılmadan ve yardım alınmadan yazılarak oluşturulduğu açıklanmıştır. Devamında, insanların istediğini söyleyebilmesi ile diğer canlılardan ayrıldığı gibi söyleyeceklerini herkesin beğeneceği nitelikte yazabilenlerin de yazamayanlardan o kadar farklı olduğu ifade edilerek eserin çıkış noktası oluşturulmuştur.

Müellif, "İlm-i inşâ istediğini makbûl olacak tarz üzere yazabilmek kâ'idelerinden 'ibârettir" ifadesiyle inşâ ilmini tanımlamıştır. Ardından teorik bilgiler vererek konuya başlamıştır.

Numûne-i İnşâ'nın ilk sayfalarında yazılı anlatımın unsurlarına dair konu başlıkları yer almaktadır. Bu konu başlıklarında bir yazıyı planlama, yazı için konu belirleme, olayları oluş sırasına göre anlatma, sözü doğru yerde kullanma, imlâ, üslup, cümle ve cümleleri birbirine bağlayan ifadeler hakkında kısaca bilgi verilmiştir.

Söz konusu eserin müellifi, yazılı anlatımın unsurlarına yönelik bilgi veren konu başlıklarından sonra eseri bâblara ayırarak sırasıyla arz-ı hâl, mektup ve senet olmak üzere üç inşâ türünü anlatmıştır. İnşâ türlerini anlatırken değinilmesi gereken yan başlıkları maddeler hâlinde sıralayıp açıkladıktan sonra örnek metinlere yer vermiştir.

Burada eserin içeriğini bütün olarak görmek için eserde yer alan konu başlıklarını sıralama gereği duyulmuştur. Eserin konu başlıkları şu şekilde belirlenmiştir:

Birinci Mebhas İhtirâ' Merâm Beyânındadır

İkinci Mebhas Ziyâde ve İtmâm Beyânındadır

Üçüncü Mebhas Tensîk-i Kelâm Beyânındadır

Kavâ'id-i Tensîk

Rabt İçin Kullanılan Elfâz-ı Râbıta-i Mutlâka

Râbıta-i Sebebiyye

Bir İş İşlemeye Sebep

Râbıta-i Vaktiyye

Râbıta-i Hâliyye

Râbıta-i Şartiyye

Râbıta-i Temsîliyye

Râbıta-i Terakkî ve İlâve

Bâb-1 Evvel: 'Arz-1 Hâl Beyânındadır

Fasl-1 Evvel: Rikâb-1 Şâhâneye Vesâire Hânedân-1 Şehinşâhiye 'Arz-1 Hâl Hakkındadır

Fasl-1 Sâni: Vüzerâ ve Me'mûrîn ve Küberâya 'Arz-1 Hâl Hakkındadır

Fasl-1 Sâlis: Musâlih-i Âdiye İçin Olan 'Arz- 1 Hâl Hakkındadır

Bâb-1 Sâni: Mektup Beyânındadır

Fasl-1 Evvel: Tebrîk Hakkında

Fasl-1 Sâni: Teşekkür Hakkındadır

Fasl-1 Sâlis: Tavsiye Hakkındadır

Fasl-1 Râbi': Ta'ziye Hakkındadır

Fasl-1 Hâmis: Hulûs Hakkındadır

Fasl-1 Sâdis: Husûs Hakkındadır

Fasl-1 Sâbi: Akrabâ Mektubu Hakkındadır

Tezyîl-i Tezkire Beyânındadır

- Kıt'a-yı Evvelî Husûs Tezkiresi Hakkındadır
- Kıt'a-yı Sâniye İltimâs Tezkiresi Hakkındadır
- Kıt'a-yı Sâlise-i Da'vet Tezkiresi Hakkındadır

Bâb-1 Sâlis: Senedât Beyânındadır

Bu tasnife göre kitabın yedi ana başlıktan oluştuğunu söylemek mümkündür. İlk dört başlıkta kitabın çerçevesi belirlenmiş devamında ise inşâ türlerine geçilmiştir.

5. 3. Numûne-i İnşâ'da Yazma Becerisinin Öğretimi ve Günümüz Yazma Becerisi Öğretimi Bağlamında Değerlendirilmesi

Çalışmanın bu kısmında Numûne-i İnşâ'nın bölümlerinden elde edilen bilgiler esas alınarak günümüz yazma becerisi öğretimi açısından değerlendirme yapılacaktır. Değerlendirme yapılırken kitabın orijinal başlıkları alt başlıklar hâlinde sıralanacak ve bunlarla ilgili açıklamalara yer verilecektir.

5. 3. 1. Birinci Mebhas İhtirâ' Merâm Beyânındadır

Yazar "ihtirâ' merâm" ifadesini, kişinin yazacaklarını önceden düşünüp cümlelerini hazırlaması olarak tanımlanmıştır. Yazara göre bir yazıyı önceden düşünüp zihinde planlamak, yazma eylemine geçildiğinde uzunca düşünmeyi ve anlatılanlar arasında ilişki kurarken güçlük çekmeyi önlemektedir.

Bunların yanı sıra bu başlık altında kişinin gözüyle gördüğünü yahut başka türlü duyup anladığını ve iyice bildiğini diğer kişilerden daha güzel yazacağı da izah edilmiştir. Daha sonra konuyu somutlaştırmak maksadıyla örneklere gidilmiştir.

Burada müellifin iyi ve herkes tarafından kabul görecektir nitelikte bir yazı yazabilmek için gözlem yapmanın da önemli olduğunu vurgulaması dikkate değerdir.

“...Meselâ sūr-ı hümâyûnu pederine mektup ile bildirecek bir çocuk düğün yerinde gezmiş ve gündüz oynayan oyunları ve çalınan muzika ve kalabalığı ve gece hayâl ü fışenk gibi şeyleri görmüş ve bunlara ayrı ayrı dikkat etmiş olmalıdır ki tafsîl ile yazabilsin ve bir de yalan olmayıp dosdoğru ve olduğu gibi yazmak lâzımdır ki herkesin indinde makbûl olsun. Meselâ bahârın vâsfinda denildiği gibi: Ol bahârda kış mevsiminin şiddetli soğuklarına fütûr gelerek bulutlardan azar azar yağın yağmur ile çayırılar uyanıp yeşil üstüne nakş olmuş kumaş gibi türlü türlü çiçeklerle donanarak taraf taraf güller açılmış ve dereler cûş u hurûşa gelmiş ve kuşların civiltısı ile ormanlar kahkaha eder gibi tatlı sadâlar ile dolmuş ve yavruları yanında hayvânât sürüleri merâlara yayılmış ve çiftçiler [5] kulûbe kûşesinden çıkıp sahrâ yolunu tutmuş olmak ile dünya bir güzel hâlete girmiştir ki gûyâ baştan başa letâfetten ‘ibâret olmuştur. ”³

Eserin bu bölümünde verilen bilgileri bugünkü anlamda yazılı anlatımın unsurları başlığında öğretilen konu, plan ve anlatım tarzı ile ilişkilendirmek mümkündür.

Kaleme alınan her metin, bir konu etrafında şekillenmektedir. Bu yüzden konu, üzerinde yazma ihtiyacının olduğu anlam alanları şeklinde tanımlanmaktadır (Karadağ ve Maden, 2019: 270-271). Özdemir (2002: 20)’e göre ise konu; hakkında söz söylenen olay, olgu, durum ya da sorundur.

Yazılı anlatımın ilk aşamasını konu seçimi ve seçilen konunun sınırlandırılması oluşturmaktadır (Kantemir, 1995: 128). Seçilen yazma konusunun kaynağı her ne olursa olsun belli bir sınırlandırmaya tabi tutulmak zorundadır. Öğretmenlerin, öğrencilerden yazmaya başlamadan önce yazma konusu hakkında düşüncelerini ve konunun hangi boyutunu daha iyi bildiklerini tespit etmelerini istemeleri ile öğrencilerin konunun can alıcı noktalarını bulmalarına rehberlik etmelerinin konuyu sınırlandırma becerisinin gelişmesine katkı sağlayacağı düşünülmektedir. (Karadağ ve Maden, 2019: 271).

³ Ahmed Âsım Bey, (1307). *Numûne-i İnşâ*. İstanbul: Mahmud Bey Matbaası, s. 4-5.

Yazılı anlatımda herhangi bir konuda sıralanacak fikirlerin, olayların ve duyguların mantıklı olarak düzenlenmesine ise plan denilmektedir (Kantemir, 1995: 140). Diğer bir ifadeyle plan, yazılı olarak anlatılmak istenen duygu ve düşüncelerin okuyuculara daha kolay, anlaşılır ve etkili bir biçimde aktarılmasını sağlayan anlatım düzenidir (Bağcı, 2011: 96).

Plan, güzel ve kolay yazmanın en önemli aracıdır. Bu sebeple yazma konusunun iskeleti olarak ifade edilmektedir. Konusunu düzenli yazmak isteyen kimseyi, kararsızlıktan, zaman kaybından kurtaran unsur plandır. Planın görevi; zihinde meydana gelen fikirlere düzen vermek, gereksiz ayrıntıları ortadan kaldırmaktır. Bir yazının kolay anlaşılır olmasını sağlayan; konuda birliği gerçekleştiren, lüzumsuz sözlerin kullanılmasını önleyen; duygularımızı, fikirlerimizi konu ile ilgili olarak ölçülü bir biçimde aktarmaya yardımcı olan plandır. (Karaalioglu, 1992: 89).

Yazı için belirlenen konunun ele alınış ve işleniş biçimine anlatım tarzı denilmektedir. Kaleme alınan her yazı okunmak temel amacına bağlı olarak, okuyanlara bilgi vermek, bir şey öğretmek, bir fikri kanıtlamak; okuru sözcüklerle çizilen bir resim dünyasına sürüklemek ve onu bir tahkiye içine çekerek estetik zevki tatmin etmek gibi amaçlar taşımaktadır (Karadağ, 2011: 147). Sıralanan bu amaçların her biri ayrı bir anlatım tarzını kullanmayı ihtiyaç hâline getirmektedir. Yazma gayesiyle doğrudan ilişkili olan anlatım tarzı açıklama, tartışma, betimleme ve öyküleme olmak üzere dört çeşittir.

Açıklama bir şeyi açık hâle getirme, anlaşılır kılma anlamına gelmektedir. Ele alınan konuda bilgi vermek yahut bir şey öğretmek istendiği zaman kullanılan bir anlatım tarzıdır.

Tartışma anlatım tarzı, yazarın okuyucuya benimsetmek istediği görüş ile karşı görüşleri bir arada değerlendirmesi ve kendi görüşünün doğru olduğunu ispat etmesidir. Kısacası tartışma anlatım tarzında yazar, karşı tarafın fikrini değiştirmeyi amaçlamaktadır (Karadağ ve Maden, 2019: 276).

Betimleme, anlatılmak istenen görsel anlamların okuyucunun zihninde canlanacak şekilde ortaya koyulması, bir nevi kelimelerle resim çizme sanatı olarak tarif edilmektedir (Özdemir, 2002: 33-34). Görme ve gözlem, bu anlatım biçiminin temelini oluşturmaktadır. Etkili bir betimleme yapmak için dikkate alınması gereken ilk faktör

iyi bir gözlemci olmak, baktığını görebilmektir. Diğer bir faktör ise betimlemenin gerçeği yansıtmasını sağlayabilmektir. Gerçeğe ters düşen betimleme, okuyucunun yazara olan güvenini zedelemektedir (Yüzbaşıoğlu, 1984: 87).

Öyküleme; tasarlanan, görülen, duyulan veya yaşanan olayların çoğunlukla oluş sırasına bağlı kalınarak belli bir akışla anlatılmasıdır (Yörük, 1999: 55). Başka bir ifadeyle öyküleme; düşünceleri, hayalleri vb. anlatılmak istenenleri bir olay içinde düşünme veya bir olaya bağlayarak verme; kısacası anlatılacakları eylem içinde gösterme işidir (Özdemir ve Binyazar: 2006: 101).

5. 3. 2. İkinci Mebhas Ziyâde ve İtmâm Beyânındadır

Ziyâde ve itmâm, yazıda kastedilen anlamı çoğaltıp uzatmaktır. Bu da “tafsîl, tahlîl, temsil ve ta’lîl” olmak üzere dört şekilde gerçekleştirilir.

Tafsîl, bir hikâyede veya sıradan bir olayda ilk olarak olayın başlangıcını, o esnadaki durumları ve sonra olayın nerede, ne zaman ve nasıl olduğunu anlatmakla olur. Burada anlatılacakları faydası olmayan sözlerle uzatmamaya dikkat edilmelidir. Eğer yazılan mektup olursa gönderilen kişi uygun görürse uzatmakta sakınca yoktur.

Tahlîl, birkaç şeyden ibaret olan bir sözün kısımlarını saymaktır. Burada birden fazla husustan meydana gelen bir özelliğin, bir durumun bölüm bölüm anlatılması gerektiği ifade edilmiştir. Yazar, yaramaz bir çocuğun vasıflarını sayarak tahlîl maddesini örneklendirmiştir. Aşağıdaki örnekten anlaşılacağı üzere tahlîl; bir olayın, durumun yahut bir kişinin vasıflarını birer birer anlatmaktır.

“Yaramaz çocuğun anasından babasından korkmayıp sözlerini dinlemediği gibi komşularından ve kendi gibi çocuklardan dahi utanmaz ve kendinin zarar ve fâ’idesini asla aramaz. Üstünü başını yırtar kirletir. Cam kırar. Adam döver. Fenâ lakırdılar ile halka söver. Babası anası adam olmasından ümitlerini keserler. Ve komşuları dâimâ rahatsız olup şikâyet eder. Görenler istikrâh edip yanından kaçar. Dayak yer. Azar işitir. Hakâret görür. ‘Âkıbet sefâletle ‘ömrü âhir olup zâyî’ olması şüphesizdir.”⁴

⁴ Ahmed Âsım Bey, (1307). *Numûne-i İnşâ*. İstanbul: Mahmud Bey Matbaası, s. 7.

Temsîl, bir şeyin benzeri veyahut zıddını açıklayarak birbiriyle karşılaştırmaktır. Yazar bu maddeyi, terbiyeli bir çocuğun özelliklerini anlattığı bir paragrafla örneklendirmiştir.

“Terbiyeli ve edib çocuk kırlarda kendi kendine büyüyüp dalları budakları dağılmış meyvesiz dikenli ağaçlar gibi fâ’idesiz olmayıp bahçelerde dalları budakları kesilmekle gâyet güzel şekle girmiş ve gerek gölge ve gerek o cinsden olan ağaçlardan daha büyük ve lezîz verdiği [8] meyvesiye telezzüz olunur. Fidanlar gibi olmakla işbu terbiye zamanını telef edip geçirmemelidir.”⁵

Ta’lîl, yazarın ifadesine göre bir şeyin sebeplerine ve iktizasına göre onların dahi sebeplerini ve o sebeplerin ne türlü etki ettiğini açıklamaktır. Bu madde günümüz Türkçe Dersi Öğretim Programı (MEB, 2019) içindeki “Okudukları ile ilgili çıkarımlarda bulunur.” kazanımının açıklama kısmında “neden-sonuç ifadesi” olarak yer almaktadır.

Kitabın bu başlıkta anlattığı “tafsîl” maddesini günümüz yazma eğitiminde öğretilen anlatım biçimlerinden “açıklayıcı anlatım” ve “öyküleyici anlatım” ile; “temsîl” maddesini ise düşünceyi geliştirme yollarından “karşılaştırma” ve “benzetme” ile ilişkilendirmek mümkündür.

Anlatım biçimi, bir konunun ele alınış ve işlenişidir. Herhangi bir konuda yazı yazacak olan kişi, belirlediği amaca uygun düşecek bir anlatım biçimini tercih etmektedir. Dört çeşit anlatım biçimi vardır: Açıklayıcı anlatım, öyküleyici anlatım, betimleyici anlatım ve tartışmacı anlatım. Açıklayıcı anlatım bir olayın, durumun, nesnenin gerekli bilgilerle ayrıntılı biçimde tanıtılmasıdır. Öyküleyici anlatım yaşanan, görülen, duyulan veya tasarlanan olayların oluş sırası esas alınarak belli bir akışla anlatılmasıdır. Betimleyici anlatım; varlıkları, olayları en belirgin özellikleriyle tanıtarak adeta göz önünde canlandırmasıdır. Tartışmacı anlatım ise bir yargıyı, düşünceyi yahut öneriyi çürütüp değiştirme işidir.

Yazılı metinde anlatım biçimleri ile birlikte kullanılan düşünceyi geliştirme yolları; yazılı anlatımın etkili ve kalıcı olmasını, yazıya aktarılan düşüncelerin sağlam temellere dayandırılmasını, anlatılmak istenenin okuyucuya doğru ve net biçimde

⁵ Ahmed Âsım Bey, (1307). *Numûne-i İnşâ*. İstanbul: Mahmud Bey Matbaası, s. 7-8.

iletilmesini sağlamak amacıyla kullanılmaktadır. Sıralanan bu amaçları gerçekleştirmede yararlanılan düşünceyi geliştirme yolları tanımlama, örnekleme, karşılaştırma, benzetme, tanık gösterme, sayısal verilerden yararlanma vb.dir (Bilgin, 2006: 553). Tanımlama, kavramların nitelik ve özelliklerini belirtmek için kullanılır. Örnekleme; soyut bir düşünceyi somutlaştırmak, konuyla ilgili bilgileri zihinde canlanır hâle getirmektir. Karşılaştırma; en az iki olay, durum, bilgi ve düşünceyi benzerlik ve farklılık ilişkisi kurarak değerlendirmektir. Benzetme, bir kavramı veya varlığı kendinden daha güçlü bir unsura benzeterek anlatmaktadır. Tanık gösterme; konuyla ilgili herhangi bir bilginin, yazarın, bilim adamının veya uzmanın sözlerinden yararlanarak metinde anlatılanları etkili kılmaya yarayan bir yoldur. Sayısal verilerden yararlanma bir araştırmanın ya da problemin etkililik derecesini artırmak için kullanılır.

5. 3. 3. Üçüncü Mebhas Tensîk-i Kelâm Beyânındadır

Tensîk-i kelâm, sözü yerli yerine koyup düzenlemektir. Bunun için de öncelikle bazı şartlara dikkat edilmesi gerektiğinden bahsedilmiştir. Bu ifadenin devamında sıralanan maddeler, “tensîk-i kelâm” hususundan önce dikkat edilmesi gereken unsurlar olarak gösterilmiş ve kısaca açıklanmıştır. Söz konusu maddeler ve açıklamaları şöyledir:

Zuhûr u Ma'nâ: Yazının içinde herkesin anlamını bilmeyeceği kelime bulunmamalıdır.

Sihhat-i İmlâ: Her kelime söylendiği gibi yazılmayıp gramere ve ulemanın kullanımına uygun yazılmalıdır. Çünkü halkın yanlışlarına imlâda belge olamaz.

İfâde: Gerek kelimedede gerek anlamda tekrar olmamalıdır.

Selâset: Kullanılacak kelimeleri söylemek dile zor gelmeyip söylemesi kolay olmalıdır.

Mürâât-ı Edeb: Yazılacak her türlü mektupta gönderilecek kişi azarlanacak bile olsa yazan kişi kendini küçük tutup kötü ve ayıp olan sözler yazmamalıdır.

İstılâh-ı Tahâtub: Her türlü kâğıtta verilecek kişinin mertebesine göre sözler ve tâbirler kullanılmalıdır. Müellif bu maddede “ben”, “sen” ve “o” diyecek yerde kullanılması gereken ta'bîrler ile padişaha mahsus ta'bîrleri açıklamıştır. Bu ta'bîrler

hitap edilecek kişiye uygun olacak biçimde “sâde”, “mutavassıt” ve “a’lâ” olmak üzere derecelendirilerek sıralanmıştır. Ben denilecek yerde kullanılacak ta’bîrler şunlardır:

a) *Sâde*: Muhibbiniz, muhlisiniz, senâ-kârınız, sitâyîş-perveriniz yâhûd cümlesinde (leri)

b) *Mutavassıt*: Kulları, köleleri, bendeleri, çâkerleri.

c) *A’lâ*: Bende-i kemîneleri, çâker-i dîrîneleri, abd-i memlûkleri, çâker-i hâk-berâberleri, bende-i direm-harîdeleri

ç) *‘Ulemâ ve meşâyih cânibinden*: Dâ’îleri, ahkârları, dâ’î-i kemîneleri.

Sen denilecek yerde kullanılacak ta’bîrler şunlardır:

a) *Sâde*: Zâtınız, zât-ı şerîfiniz, cenâb-ı vâlânız.

b) *Mutavassıt*: Zât-ı âlîleri, cenâb-ı vâlâları, hâk-ı pâ-y-i sâmileri.

c) *A’lâ*: Zât-ı âlî-i kerîmâneleri, cenâb-ı vâlâ-yı rahîmâneleri hâk-ı pâ-y-ı sâmî-i mün’imâneleri.

ç) *Vezîr olursa*: Hıdîvâneleri, âsafâneleri, destûrâneleri, müşîrâneleri.

d) *Ulemâya ve meşâyiha*: Zât-ı fâzılâneleri, zâhidâneleri, mürşidâneleri.

O diyecek yerde kullanılacak ta’bîrler şunlardır: Mezbûr, merkûm, mezkûr, sâlifü’z-zikr, mûmâ-ileyh, müşârün-ileyh.

Pâdişâha mahsûs ta’bîrler ise şunlardır: Şâhâne, mülûkâne, şehinşâhî, cihândârî, hilâfetpenâhî, zıllullahî, şehriyârî, tâcdârî.

Yazar düşüncüyü yazılı metne dönüştürürken sözcüklerden faydalanır. Zihinden geçenleri doğru ve etkili şekilde aktarmak, sözcüklerin yerinde kullanılmasına ve fikirleri tam karşılayacak özellikte olmasına bağlıdır. Bunun için de yazıda kullanılacak sözcüklerin seçme işine tabi tutulması gerekir. Sözcükler seçilirken yalnızca anlamlarına değil, söyleniş biçimlerine, ses değerlerine, uzunluk ve kısalıklarına, hece sayılarına, kullanım yerlerine, anlamsal ve çağrışımsal özelliklerine de dikkat edilir.

Böylesi özel hesaplara ve bireysel seçiciliğe dayanan düzenleme işine yazılı anlatımda üslup yahut kişisel yorum denir (Özdemir, 2002: 27).

Üslup, yazının parçalarını birleştirip kaynaştırır ve böylece yazıda birlik ve bütünlüğü sağlar. Üslup, kaleme alınan yazının okunabilirliğini ve amacına ulaşmasını etkileyen önemli bir etkidir (Sevinçgül, 2007: 50). Yazarın yazısını yazmasındaki amaç, dolaylı olarak üslubunu biçimlendirmesine sebep olur. Üslup, yazarla ilgili olduğu kadar yazılan metin türü ile de ilgilidir. Örneğin yazarın öncelikli amacı bilgi vermek ve mesajını iletmekse anlatımın açıklığına, üslubuna dikkat etmesi gerekir.

Bir yazının açık, anlaşılır ve etkili olması için yazıda gereksiz sözcük, söz ve ibarelere yer verilmemesi lazımdır. Bunun için yazıda düşünceleri tam olarak karşılayan sözcükler kullanılmalıdır. Duygu ve düşünceleri anlatırken gereksiz sözcük kullanmak, sözü uzatmak, tekrara ve çelişkiye düşmek yazıdan beklenen etkiyi ortadan kaldırır ve yazar ile okuyan arasındaki iletişimi engeller (Aktaş ve Gündüz, 2010: 194).

Üslubun genel anlamda üzerinde uzlaşılan özellikleri açıklık, akıcılık, duruluk ve yalındır. Bir yazının doğru ve kolay anlaşılır yapıda olmasına *açıklık*; yazının dili yönünden kolay okunur olmasına *akıcılık*; yazıda arı bir dil kullanılmış olması ve her cümlenin bir kelimenin bile eklenip çıkarılmayacağı ölçüde bir özgünlüğe ulaştırılmış olmasına *duruluk* ve yazının doğrudan, gerçek(sanatsız) anlatım seçilerek yazılmış olmasına ise *yalınlık* denir (Yüzbaşıoğlu, 1984: 26-27).

5. 3. 4. Kavâ'id-i Tensîk

Kavâ'id-i Tensîk başlığında dil bilgisi konularından biri olan cümle yapısı ve cümlelerin bağlanma biçimleri hakkında bilgi verilmiştir. Yazarın ifadesine göre yazılacak şeylerin her bir parçasına “fıkra” denilmektedir. Her fıkra bir veya birden fazla cümleden oluşmaktadır. Cümle, tam bir anlam taşıyan sözdür ve cümlenin iki türü vardır. İlk türü asıl ve metbûdur. Diğer türü ise ilkinin fer'idir ve ona tâbidir. Verilen bu bilgilerin daha iyi anlaşılması için aşağıdaki parça verilmiştir:

“Dünkü gün ba'zı ahabb ile gittiğimiz seyir yeri iki dağın arasında büyük ve kara taşlık içinde ıssız ve gâyet uzun ve sık ağaçlar örtmüş karanlık korkunç bir mahal olup bayağı yer altında aydınlıksız hava almaz mahzende kalmış gibi olduğumuzdan eğlenemedikten

başka çekilen zahmet ve edilen masraflara bin kere pişmân olduk. Terkibinde “Düinkü gün ba’zı ahbâbla gittik” cümlesi sıfat ve ondan sonra “bir mahal olup” fıkrası sebep ve “kalmış gibi olduk” fıkrası misâl olduğundan [12] cümle-i tâbi’a denir.”⁶

Yazar bu parçadaki “eğlenemedik” cümlesiyle “zahmete ve masraflara pişman olduk” cümlesinin asıl olduğunu ancak ikinci cümlenin matlab durumunda kullanıldığını belirtmiştir. Ayrıca her zaman önce tâbi olan cümlelerin, sonra metbû olanların ve en son ise matlab olanların geldiğini açıklamıştır.

Kavâ'id-i Tensîk ana başlığı içinde cümle yapısı anlatıldıktan sonra cümlelerin bağlanma şekilleri hususuna geçilmiştir. Burada cümlelerin birbirine bağlanmasını ifade etmek için “rabt olunmak” terimi kullanılmıştır. Buna göre rabt, iki veya daha fazla cümle ve fıkrayı bir söz edecek surette birbirine bağlamaktır.

“Meselâ filan efendinin evine gittim. Bulamadım. Geri döndüm. Cümleleri üç fıkra iken ‘Filan efendinin evine gitmiş isem de bulamadığımdan geri döndüm.’ denildikte bir lakırdı olur.”⁷

Yazar, cümleleri birbirine bağlarken kullanılan bağlaçları “Rabt İçin Kullanılan Elfâz-ı Râbita-i Mutlaka” başlığı altında maddeler hâlinde anlatmıştır. Burada anlatılan bağlaçlar şunlardır: -up, ve, ile, birle. Yazara göre “-up” her yerde ve her türlü kelimedede kullanılır. Devamına “da/de” getirilerek “-up da” şeklinde kullanılırsa acele ve birdenbire olmak anlamı ifade eder. Bazen sebep anlamı da taşır. Kelimeler ve kelâmlar arasında “ve” kullanılır. Mastar yani etmek anlamı gereken yerlerde “ile” ve “birle” kullanılır.

Kitapta rabt için kullanılan ifadelerle dair bilgi verildikten sonra cümleleri bağlayan temel unsurlar “Râbitâ-i Sebebiyye, Râbita-i Vaktiyye, Râbita-i Hâliyye, Râbita-i Şartiyye, Râbita-i Temsîliyye, Râbita-i Terakkî ve İlâve” olarak tasnif etmiştir.

Râbitâ-i Sebebiyye, sebepleri asıl cümlelere bağlamaktadır. “Olmakla, olmasıyla, olmagın; olduğundan, olduğundan nâşî yahut dolayı yahut olmaktan nâşî, dolayı; olduğu cihetle, mülâbesesiyle, ecelden, cihetten; olmak cihetle, hasebiyle,

⁶ Ahmed Âsım Bey, (1307). *Numûne-i İnşâ*. İstanbul: Mahmud Bey Matbaası, s. 11-12.

⁷ Ahmed Âsım Bey, (1307). *Numûne-i İnşâ*. İstanbul: Mahmud Bey Matbaası, s. 12.

sebebiyle; olmasına yahut idüğüne mebni, binâen” gibi bağlaçlarla oluşturulmaktadır. Râbitâ-i Sebebiyyenin devamında verilen “Bir İş İşlemeye Sebep” başlığındaki “olmak üzere, olmak için” bağlaçlarını da bunların devamı olarak düşünmek mümkündür. Her iki başlıkta yer alan bağlaçlar da sebep-sonuç cümleleri oluşturmak için kullanılmaktadır.

Râbita-i Vaktiyye, bir fıkra zamanını önceki fıkraya bağlamak üzere kullanılmaktadır. Bunun için “oldukda, olduktan sonra, olacak, olduğunda, olunca, olması üzerine, olduğu gibi” bağlaçları kullanılmaktadır. Râbita-i Hâliyye, sözün içinde olan bir şeyin durumunu açıklayan cümleyi “olarak, olduğu hâlde, olmuşken, olmakta iken” bağlaçlarıyla bağlamaktadır. Râbita-i Şartiyye, bir sözün olması veyahut olmaması başkasına muhtaç olan yerlerde kullanılmakta ve “ise, iseydi; olunca, oldukça” bağlaçlarıyla oluşturulmaktadır. Râbita-i Temsiliyye, “olduğu gibi, olduğu üzere”; Râbita-i Terakkî ve İlâve, “olmasıyla beraber, olduktan başka” bağlaçlarıyla kurulmaktadır.

Müellif, rabt olmuş cümlelerle yazılmış kâğıtlara tahrirât denildiğini belirtmiştir. Tahrirâtın da ‘arz-ı hâl, mektup ve senedâta bölünmüş olduğunu ve her birinin birer bâbda açıklanacağını ifade etmiştir.

Cümle, bir düşünceyi, bir duyguyu, bir durumu, bir olayı tam olarak bir hüküm hâlinde anlatan kelime veya kelime dizisi şeklinde tanımlanır (Ergin, 2013: 398). Dil bilgisi alanının söz dizimi çalışmalarında cümleler tasnif edilirken yüklem yerine göre, yüklem türüne göre, anlamına göre ve yapısına göre değerlendirilir. Bunlar arasında en tartışmalı olanı yapısına göre cümlelerdir (Kerimoğlu, 2007: 99).

Yapısına göre cümleler incelenirken akademik kaynaklarda bir anlaşmanın olmadığı ancak genellikle basit, birleşik, sıralı ve bağlı olarak sınıflandırıldığı görülmektedir.

Genellikle tek yüklemler basit cümle; bir ana cümle ile onun anlamını tamamlayan bir ya da daha çok yardımcı cümleden meydana gelen cümleler birleşik cümle; birbirine virgül veya noktalı virgülle bağlanmış cümleler sıralı cümle; birbirine bir bağlaçla bağlanmış cümleler ise bağlı cümle olarak tarif edilmektedir (Çelik, Kaya, Çiftçi, ve Demirbilek, 2006: 29; Ediskun, 1999: 252; Ergin, 2013: 404-407). Bazı kaynaklarda ise sıralama bağlaçlarıyla birbirine bağlanmış cümleler de “sıralı cümle”,

yalnız cümle başı bağlaçlarıyla bağlananlar da “bağlı cümle” olarak gösterilmiştir (Özkan ve Sevinçli, 2008: 169; Delice, 2007: 167).

Leyla Karahan, “Türkçede Söz Dizimi” adlı çalışmasının ilk altı baskısında yapı bakımından cümle türlerini basit, birleşik, sıralı ve bağlı olarak tasnif etmiştir (Karahan: 1999: 61-67). Ancak Karahan, bu tasnifini ilerleyen yıllarda değiştirmiş ve yapı bakımından cümleler bölümünü kitabından çıkarmıştır. Bunun yerine kitabında cümlelerin bağlanış şekillerine yer vermiştir.

Karahan’a göre cümle, dilin en küçük anlatım birimidir. Duygular, düşünceler, olaylar ve durumlar cümle ya da cümlelerden oluşan dil birlikleri ile ifade edilir. Anlatılmak istenenin tüm boyutlarını tek bir cümlenin yansıtamadığı durumlarda cümlelerden oluşan dil birliklerinden yararlanır. Dil birlikleri çok yönlü bir anlatım için peş peşe gelen cümlelerin bağlama edatlarıyla, ortak cümle öğeleriyle, ortak kip yahut şahıs ekleriyle veya türlü anlam ilgileriyle birbirlerine bağlanmalarından oluşur.

Türkçede cümlelerin bağlanmasını sağlayan pek çok bağlama edatı vardır. Bağlama edatlarını kullanarak aralarında anlam ilişkisi olan iki veya daha çok cümleyi birbirine bağlamak mümkündür. Bağlama edatlarının görevi sıralama, karşılaştırma, benzetme, açıklama, sebep-sonuç, amaç, karşıtlık, eşitlik, beraberlik gibi anlamlarla cümleleri birbirine bağlamaktır. Ayrıca bu edatlar bağlanan cümleler arasındaki ilişkiyi vurgular ve ilişkinin yönünü belirler (Karahan, 2014: 85).

Buraya kadar verilen dört başlıkta yazılı anlatımın unsurları ve dil bilgisine dair bilgiler anlatıldıktan sonra metin türlerine geçilmiştir. Yazar kitabın devamını bâblar hâlinde tasnif etmiş ve her bâbda sırasıyla ‘arz-ı hâl, mektup ve senet olmak üzere üç inşâ türü hakkında bilgi verilmiştir.

5. 3. 5. Bâb-ı Evvel: ‘Arz-ı hâl Beyânındadır

‘Arz-ı hâl, küçük bir adamın büyük bir zattan bir şey istemek için yazdığı tahrîrâta denilmektedir. ‘Arz-ı hâlde dört fıkra lazımdır. Bu fıkralara ise rûkn denilmektedir. ‘Arz-ı hâlin rûknleri maddeler hâlinde şu şekilde açıklanmıştır:

Ta’rif-i nefis: Kendinin kim olduğunu ifade etmektir.

İstihkâk: İsteddiği şeye kendini haklı göstermektir.

İstirhâm: Yalvarmak ve acındıracak sözler söylemektir.

Beyân-ı matlab: İstenilen şeyi beyân eylemektir.

Eğer ‘arz-1 hâli yazan kişi belliyse yalnız imza yazılır, ta’rif-i nefis rûknü gerekmez. Eğer ‘arz-1 hâl kapılarda şer’an ve nizâmen görülecek sıradan bir iş içinse istirhâm ve istihkâk fıkraları lazım değildir. Yalnız ta’rif-i nefis ve beyân-ı matlab yazılır. Eğer verilen ‘arz-1 hâl padişaha ve valide sultan hazretlerine olur ise öncesinde bir de du’â fıkrası eklemek gerekir.

Ta’rif-i nefis fıkrası râbıta-i mutlaka içinden “olup” lafzıyla; istihkâk ve istirhâm fıkraları râbıta-i sebebiyyeden biriyle rabt olunur. Beyân-ı matlab da “filan hususunda müsaade buyurulmak bâbında” gibi hitam verilir. Ancak bazen istihkâk fıkrasıyla ta’rif-i nefis de anlaşılır ve ikisi bir fıkroda yerine getirilir.

Bâb-1 evvelde anlatılan ‘arz-1 hâlin üç faslı vardır. Fasl-1 evvel olarak adlandırılan ilk bölümde padişaha ve hanedan mensuplarına yazılacak ‘arz-1 hâllerin nasıl hazırlanacağı açıklanmıştır. Padişaha ve hanedan mensuplarına verilecek ‘arz-1 hâllerde, ‘arz-1 hâlin yukarıda anlatılan dört rûknünün yanı sıra bir de du’â rûknü bulunmaktadır. Buna göre bu tarz ‘arz-1 hâller du’â rûknüyle başlar ve sırasıyla ta’rif-i nefis, istihkak, istirham, beyân-ı matlab rûknleriyle devam ettirilir. Son olarak “hakk-ı sübhane ve te’âlâ hazretleri” gibi padişahı yahut hanedan mensubunu öven ifadelerle tamamlanır. Yazar söz konusu başlık altında her bir rûknü madde madde sıralamış ve bu rûknlerin karşılıklarına örnek cümleler yazmıştır. Daha sonra her bir rûkne karşılık gelen cümleleri daha önce anlatılan bağlaçlarla rabt ederek örnek bir ‘arz-1 hâl meydana getirmiştir.

Fasl-1 sâni olarak adlandırılan ikinci bölümde Dîvân-ı Hümâyûn’da görevli olan şahıslara yazılacak ‘arz-1 hâllerin ne şekilde hazırlanacağı anlatılmıştır. Bunlara verilecek ‘arz-1 hâllerde du’â rûknünün lazım olmadığı ancak ‘arz-1 hâlde uygun görülen yere du’â eklenebileceği ifade edilmiştir. Bunun yanı sıra çoğu kez vefat ya da kötü bir olay söyleneceğinde usulen du’â yazılacağı belirtilmiştir.

Fasl-1 sâni bölümünde “varaka-i sahîha” üzerine yazılanların “arz-1 hâl”; “âdi kâğıt” üzerine yazılanların ise “mezkûre” olarak adlandırıldığı ve mezkûrenin resmî olmadığı bilgisi verilmiştir. Devamında beş ayrı makama yönelik yazılan ‘arz-1 hâl

örnekleri verilmiştir. Bu örneklerden biri “Başvekâlet Makâm-ı Muallâsına” başlıklı aşağıdaki metindir:

“Ta’rîf-i Nefs: Ben tüccardan filanın oğluyum.

İstihkâk: Mahrec-i aklâmdan çıktım.

İstirhâm: Sizin lütfunuz herkese ve bâ-husus benim gibilere mebzûldür.

Beyân-ı matlab: Hâlîme münâsib bir me’ûriyyet isterim.

Abd-i memlûkleri yağ kapanı tüccarından filan efendinin mahdûmu olup sâye-i maârif vâye-i hazret-i padşâhîde mahrec-i aklâmda tahsîl-i hüner ü ma’ârif ederek bâ-şehâdetnâme çıktığımı ve lütf u atafet-i hazret-i sadâret-penâhîleri bütün dünyaya ve bâ-husûs kulları gibi cüz’î ehliyet [25] ve istihkâk kesb edenlere mebzûl ve bî-dirîğ idüğüne binâ-i derece-i isti’dâd-ı bendegâneme göre der-sa’âdette münâsib bir me’ûriyyetle çerâğ ve ihyâ buyurulmaklığım bâbında ve herhâlde emr ü fermân hazret-i veliyyü’l-emr efendimizindir.”⁸

Örnekte de görüldüğü gibi kitapta anlatılan maddeler ilk önce yazı taslağı olarak sıralanmış devamında ise bu taslağa uygun bir ‘arz-ı hâl metni oluşturulmuştur.

Fasl-ı sâlis olarak adlandırılan üçüncü bölümde ise devlet dairelerine sıradan işler için verilecek ‘arz-ı hâllerin nasıl yazılacağı anlatılmıştır. Daha önce de açıklandığı gibi kapılarda görülecek işlere dair ‘arz-ı hâllerde ta’rîf-i nefis rûknü lazım olur ve istekler yeterince güzel açıklandığında gerekme bile bazen istirham fıkrası da yazılır. Müellif, bu tarz ‘arz-ı hâllerin nasıl yazıldığını somutlaştırmak için beş örnek metne yer vermiştir.

‘Arz-ı hâl kaynaklarda rikâ’, ruk’a, mazhar, kâğıt, arîza olarak da geçmektedir. Osmanlı döneminde bir haksızlıktan şikâyet, bir görev ve ücretin istenmesi, bir yanlışlığın düzeltilmesi gibi durumlarda şikâyet veya istek sahibi kişilerin tek tek ya da topluca ‘arz-ı hâl sundukları bilinmektedir. ‘Arz-ı hâller doğrudan padişaha

⁸ Ahmed Âsım Bey, (1307). *Numûne-i İnşâ*. İstanbul: Mahmud Bey Matbaası, s. 24-25

yazılabildiği gibi taşradaki küçük idareci ve makamlar gibi yetkili her makama da sunulabilmiştir (Gökbilgin, 1992: 105).

Bazı yönleriyle günümüzdeki dilekçeye benzeyen ‘arz-ı hâller, oldukça gelişmiş ve kalıplaşmış ifadelerle hazırlanmış yazılardır. Bu yazı türü genelde elkab ve du’â ile başlar. Devamında ‘arz-ı hâl metnine geçilir. ‘Arz-ı hâl metni ta’rif-i nefis, beyân-ı istihkâk, beyân-ı matlab ve istirhâm adı verilen dört unsurdan oluşur (Kütükoğlu, 1994: 303-305).

Günümüz anlamıyla dilekçe, bir tür resmî mektup olarak kabul edilir. Resmî veya özel herhangi bir kuruma bir isteği iletmek, bir durumu bildirmek için yazılan ve belli bir plana sahip olan kısa ve öz yazılardır. Sunu, dilekçe metni, tarih-imza ve gönderenin adresi olmak üzere dört bölümden oluşur (Aktaş ve Gündüz, 2010: 251-253).

Dilekçeye gönderilen makam veya yerin adresi yazılarak başlanır. Ardından kişinin kendisini ve durumunu kısaca tanıtmak, istek-dilek ve saygı olmak üzere üç kısımdan meydana gelen dilekçe metni yazılır. Bu bölümde anlatılanlar açık ve net olmalı, gereksiz söz ve ifadelerle yer verilmemelidir. Dilekçe metni tamamlandıktan sonra sağ alt köşeye tarih, isim ve imza eklenir. Sol alt köşeye ise dilekçe sahibinin açık adresi yazılır (Göçer, 2019: 260).

5. 3. 6. Bâb-ı Sâni: Mektup Beyânındadır

Mektup “hitap” ve “cevap” olmak üzere iki türdür. Hitap, başkasına bir şey anlatmak veya sormaktır. Cevap ise başkasının yazdığı mektuba karşılıktır. Her ikisinde de mektubu yazan ile mektubun gönderildiği kişi ya mertebede birbirine denktir veya yazan daha büyük yahut daha küçüktür. Yazan büyük olduğu surette ya padişah ya da başkası olur. Padişah olursa yazdığı kâğıt “hatt-ı hümâyûn, ferman, berat ve menşûr” olarak adlandırılır. Bunların da özel kalemi ve üslup tarzı vardır. Padişah dışında mektubu sadrazam, şeyhülislam gibi büyük kişiler de kaleme alabilir. Sadrazamın kaleme aldığı mektuplar “emirnâme-i sâmi” olarak adlandırılır. Eğer mektubu yazan şeyhülislam olur ve yazdığı mektuplar hakimlerin tayin edilmesine dair olur ise “merâsimle” olarak adlandırılır.

Bunların dışında yazan gerek büyük gerek aynı seviye gerekse küçük olsun hem hitapta hem cevapta başvekil ve şeyhülislam hazretleri dahi söz edilen resmî mektuplardan başka her türlü mektupları yazabilir. Ancak her birinde muamele ve ta'birât yazanın ve gönderdiği zatın kadrine göredir.

Yazılacak tahrirât bir memleketten diğer memlekete olursa mektup, eğer bir memleket içinde olan kişilerden birbirine olursa tezkire olarak isimlendirilir. Bu mektupların ve tezkirenin yazılması, kâğıtların kırılması ve zarflarında olan nişan ve tarif usulü (resm ü âdet-i tarif) hatasız yapılamayacağından üstatların öğretimine havale edilir.

Yazar mektuba dair yukarıdaki bilgileri verdikten sonra her rütbe sahibine özgü olan elkab hususunun sâlnâmelerde bulunduğunu ve onun açıklamasına lüzum olmadığını belirtmiştir.

Mektup; tebrik, teşekkür, tavsiye, ta'ziye, hulûs, husûs, isti'lâm ve akraba mektubu olmak üzere sekize ayrılmıştır. Mektubun her bir türü bir fasılda açıklanmıştır. Tezkire de husûs, iltimas ve da'vet olarak üçe ayrılmış ve mektuplardan sonra ilave olarak anlatılmıştır.

Osmanlı diplomasi geleneğinde mektup önemli bir iletişim aracıdır. Zaman içinde mektup, yazışmanın önemini artırarak bir tür sanat hâline getirilmiştir. Tanzimat dönemine kadar mektup türü, genelde “inşâ” olarak adlandırılan düzyazının içinde sayılmıştır. Bu bakımdan güzel bir düzyazı yazmak maksadıyla öne sürülen kuralların mektup türü için de geçerli sayıldığı bilinmektedir.

Türk divan edebiyatı geleneğinde resmî ve özel mektuplar inşâ sanatı içinde kabul edilmiş, itinalı bir dil ve üslupla yazılan mektuplar münşeât mecmualarında derlenmiş, hatta bu gibi mektupların kimlere nasıl bir tarz ve protokol üslubuyla yazılması gerektiği hakkında didaktik mahiyette eserler kaleme alınmıştır. Bu tarzın mektup örnekleri Tanzimat'tan sonra da bir süre devam etmiştir (Okay, 2004: 17-18).

Çoğunlukla nesir biçiminde kaleme alınan mektup türü, inşâ içinde özel bir yere sahiptir. Tanzimat'tan sonra ortaöğretim kurumlarına “Usûl-i Kitâbet ve İnşâ” adlı bir ders koyulmuş, bu ders için hazırlanan kitaplar İnşâ-yı Cedîd (İstanbul 1269), Usûl-i İnşâ ve Kitâbet (Mehmed Tevfik, İstanbul 1307), İlâveli Hazîne-i Mekâtîb yahut

Mükemmel Münşeât (Ahmed Râsim, İstanbul 1318) gibi adlar taşımıştır. Bu durum nesir-mektup beraberliğinin son zamanlara kadar sürdüğünün bir göstergesi olarak kabul edilmiştir (Uzun, 2000: 338-339).

Yukarıda yer alan ifadelerden, Numûne-i İnşâ'nın yazıldığı dönemde mektup türünün hem günlük hem de resmî hayatta oldukça önemli bir yere sahip olduğu anlaşılmaktadır. Numûne-i İnşâ'da bu tür hakkında öğrencilerin edinmesi gereken bilgiler kısa ve öz ifadeler kullanılarak verilmiştir.

Fasl-ı Evvel: Tebrîk Hakkındadır

Tebrîk, bir şey hakkında uğurlu ve mübarek olsun diye yazılan tahrirâta denilmektedir. Genellikle üç tür şey için yazılmaktadır: “Rütbe ve mansıb, kudûm ve zaman”. Bunların her birinin rüknü farklıdır.

Rütbe ve mansıb tebrîğinde herkes istediğini yazabilir fakat inşâ ilminin kâ'idelerine göre altı rüknü vardır:

Mukaddeme-i tebrîk: Asıl matlabı söylemeden evvel ona uygun bir fikradır.

Tahmîd: Tebrîk edilecek şeyden dolayı cenâb-ı hakka şükretmektir.

Bu iki rükn her durumda lazım olmadığı için yazılmayabilir.

Beyân-ı istîhâl: Mektup gönderilen kişiyi tebrîk edilecek şeye layık göstermektir. Bu rükn bazı ön söz içinde biçim sebebiyle yazılır.

İzhar-ı meserret: Tebrîk edilen şeyden dolayı sevindiğini ve sevinmenin sebebini açıklamaktır.

Ta'zîm ile du'â.

Ricâ-yı mahabbet: Bu fikra sadece tebrîkte olmayıp her türlü mektupta lazımdır. Mektup bununla tamamlanırsa da yazanın ve gönderilen kişinin rütbe ve kadrine göre ta'bîrleri değişir.

Rütbe ve mansıb tebrîğine dair bilgiler verildikten sonra bu tarz mektupları örneklendirmek için “Tebrîk-i Vekâlet” ve “Akrandan Rütbe Tebrîği” başlıklı iki mektuba yer verilmiştir. Örnekler yazılırken yukarıda anlatılan maddeler tek tek gösterilmiş ve sonra anlamlı bir bütün hâlinde mektup metni verilmiştir.

“Tebrîk-i Vekâlet

Mukaddime-i tebrîk: Ubûdiyyetim iktizâsınca şeref ü ikbâliniz ziyâdesi arzûsunda iken.

Tahmîd: Cenâb-ı vâhibü'l-mâle şükürler olsun.

Beyân-ı istihâl: Hayr-ı niyet ü istihkâk u ehliyetinize binâ-yı izhâr-ı meserret. Makâm-ı sadârete vukû bulan me'mûrîyetinizden çok sevindim. [39]

Ta'zîm ile du'â-yı tebrîk: Tebrîk-i vekâlet ve 'ömr ü muvaffakiyyetiniz du'âsını tekrar eyledim.

Ricâ-yı mahabbet lütf u merhâmetinizi isterim.

Bâb-ı devlet-me'âb âsafânelerine kadr-i intisâbla iftihâr eder kullarından bulunduğum cihetle dâimâ şeref ü ikbâl ü sa'âdet hâl-i velîyyü'l-ni'amlarının ziyâdesini arzû ve niyâz etmekte iken cenâb-ı vâhibü'l-amâl ve Te'âlâ ve tekadüss-i hazretlerine yüz bin kere şükürler olsun güneş gibi zâhir olan istihkâk u ehliyyet ve mülk ü millet ebed-müddet hakkındaki niyyet-i hayr-ı âyet-i âsafâneleri şehinşâh-ı kadr-i âgâh u şehriyâr-ı kerâmet-i destgâh efendimiz hazretlerinin nezd-i âliyy-i tâc-dârîlerinde dahi müselleme idüğüne mebnî bu kere mesned mu'allâ-yı vekâlet-i uzmâ zât-ı me'âlî semât-ı âsafâneleriyle kesb-i şeref ü i'tilâ etmiş olduğunu haber-i meserret eser-i cümle bendegân ve belki bütün dünyaya ve ale'l-husûs bu abd-i kemîne biryâyâ nihâyetsiz fahr ü mübâhât ve ta'rif olunmaz şâdmânî ve meserrati müstelzim olduğu cihetle hemân ferîza-yı zimmet-i memlûkiyyetim olduğu üzere haddim olmayarak tebrîk-i câh-ı muâlla-

yı vekâlet-i muârizında izdiyâd-ı ‘ömr ü ikbâl [40] ve muvaffakiyet celîle-yi desturâneleri du’âsını tekrâr ve her hâlde muhtâc olduğum lütf u merhâmet ü teveccühât-ı mekârim gayet-i vekâletpenâhileri istid’âsına ictisâr eylediğim muhât-ı ‘ilm-i âlem ârâ-yı âsafâneleri buyuruldukda ol bâbda ve her hâlde emr ü fermân hazret-i menlehu’l-emrindir.”⁹

Kudûm tebrîği, dünyaya gelen bir çocuk veya taşradan gelen bir yolcu için yazılır ve beş rüknü bulunur: Mukaddime-i tebrîk, tahmîd, izhar-ı meserret, ta’zîm ile du’â, ricâ-yı mahabbet.

Kudûm tebrîği anlatıldıktan sonra “Vilâdet Tebrîği” ve “Tebrîk-i Hacc-ı Şerîf” başlıklı örnek metinler verilmiştir.

“Vilâdet Tebrîği

Hânedân-ı ‘âlîleri erkânının ziyâdesi revnâk-ı rû-yı cihân olmaktan nâşî bi-hamdihi Te’âlâ bir mahdûmları dünyâya gelmiş olduğu resîde-i sem’ memnûniyet-i âcizânem oldukta hasbe’l-ihlâs ne derece sevindiğimi ta’rîf-i mümkün olmayıp hemân zât-ı vâlâ-yı mün’imânelerinin daha bunun gibi nice eltâf-ı samedâniyyeye mazhar ve mahdûm-ı necâbet mevsûmlarının bi-lutf u Te’âlâ hayrî’l-hâlef ü mu’ammer olmaları da’vâtının edâ ve tekrârıyla takdîm-i mâruzâtta der-kâr olan kusur u çâkerânemin ifâ-yı [42] vecîbe-i tebrîk ü tehniyyet vesîlesiyle afvını ve ba’dezîn dahi mehâsin teveccühât-ı mün’imânelerinin bekâsını istid’â ederim. Ol bâbda lütf u ihsân efendimindir.”¹⁰

Zaman tebrîği, bayram ve sene ibtidâsı vesâire mübarek günlere dair du’âdır. Rüknlere mukaddime-i tebrîk, tahmîd, ta’zîm ile du’â, ricâ-yı mahabbet olmak üzere dört tanedir.

⁹ Ahmed Âsım Bey, (1307). *Numûne-i İnşâ*. İstanbul: Mahmud Bey Matbaası, s. 38-40.

¹⁰ Ahmed Âsım Bey, (1307). *Numûne-i İnşâ*. İstanbul: Mahmud Bey Matbaası, s. 41-42.

Zaman tebrîğini anlaşılır kılmak için “Ramazan-ı Şerîf Tebrîği” ve “Tatil Tebrîği” olarak iki örnek metin yazılmıştır.

“Ramazân-ı Şerîf Tebrîği

Cemî’ erkânıyla:

Öteden beri taraf-ı veliyyü’n-ni’ mîlerine olan hulûs u ubûdiyyetimle iftihâr eder ve hakk-ı âcizânemde dâima hüsn-i nazar-ı kerîmânelerini iktizâ edecek sebepleri arar bendeleri olduğum cihetle kulluğa lâzım gelen âdeti icrâ ve aralıkta eltâf-ı seniyyelerini istid’â borcumu edâ etmek için vesîle aramakta iken hakk-ı sübhânehû ve Te’âlâ hazretlerinin avn ü inâyetiyle teşerrüf olunan ve bütün dünyaya mâye-i feyz ü bereket ve sebep âfv u mağfiret olan ramazân-ı şerîfin hakk-ı ‘âliyy-i mün’imânelerinde [44] mübârek ve saîd ü bâis-i feyz ü ikbâl-i câvîd olması du’â-yı mahsûsanın dâvat-ı mefrûza-yı veliyyü’n-ni’ mîlerine terdîfan îfâsıyla fariza-yı tehniyeti edâ ve işbu sırada tevcîhât-ı âlilerini istibkâya müsaberet kılındı ol bâbda ve her hâlde lütf u inâyet hazret-i veliyyü’l-emrindir.”¹¹

Tebrîk mektuplarıyla ilgili açıklamaların ardından verilen dört başlıkta sırasıyla cevabın nasıl yazılacağı, mektup hakkında denilecek tâbirler, geldi denecek yerde kullanılan tâbirler ve tebrîk cevabına mahsus olan rûknler anlatılmıştır.

“Cevâb İçin Kâ’ide-yi Umûmiyye” başlığında her türlü mektubun cevabında, gelen mektubun neye dair olduğunu yani matlabın manasını kısaca açıklamak gerektiği belirtilmiştir. Örneğin “tebrîğe ve istifsâra dair mektubunuz geldi” demek lazımdır. Buna da “inhâ” denir. Daha sonra söz konusu inhânın gereği her ne ise karşılığı yazılarak tamamlanır veya diğer şeylerden de ilave yapılabilir. Kısacası inhâ, her cevapta ilk rûkndür.

Numûne-i İnşâ’da mektup hakkında denilecek ta’bîrler sade, orta ve üst biçiminde derecelere ayrılmış ve şu şekilde sıralanmıştır:

¹¹ Ahmed Âsım Bey, (1307). *Numûne-i İnşâ*. İstanbul: Mahmud Bey Matbaası, s. 43-44.

Sâde: Şukka-i şerîfe, nemika-i behiyye, tahrirât-ı şerîfe, vedâd-nâme, mahabbet-nâme.

Mutavassıt: Tahrirât-ı aliyye, seniyye, vâlâları, iltifât-nâme ve kerem-nâme, sâmi ve âli ve vâlâları.

A'lâ: Tahrirât-ı 'aliyye-i mün'imâne emr-nâme-i nâmî kerîmâneleri ihsân-nâme-i sâmi veliyyü'l-ni'mîleri, fermân-nâme-i mekârimü'l-allâme-i rahîmâneleri.

Geldi denilecek yerde kullanılacak ta'bîrler ise yine sâde, orta ve üst olarak derecelendirilerek şöyle verilmiştir:

Sâde: Şukka-i behiyyeleri bi'l-vusûl veyâ vasıl-ı dest-i îzâz veyâhûd resîde-i cây-i vusûl olarak meâli ma'lûm senâ-veri oldu.

Mutavassıt: Bir kıt'a tahrirât-ı âliyyeleri enmile zîb-i tekrîm. Râha-pirâ-yı îzâz ü ihtirâm. Resîde-i muvakkı ibcal olup mefhumu veyâ meâl ü âlâmı rehîn iz'anı âcizi oldu.

A'lâ: Bir kıt'a-i fermân-nâme-i sâmi-i mün'imâneleri hamele [47] pirâ-yı ta'zîm ve ibcâl. Enmile zîb-i tevkîr ü ihtirâm.

Mektupla ilgili tabirlerden sonra tebrik cevabına özgü olan rûknler anlatılmıştır. Tebrik cevabının rûknleri "inhâ, beyân-ı memnûniyet, teşekkür, mukâbele, ricâ-yı mahabbet" olmak üzere beş tanedir. Burada tebrik cevabının nasıl yazılacağı da örnek metinler üzerinden gösterilmiştir. Bu örnek cevaplar, tebrik mektupları anlatılırken verilen mektuplara yönelik hazırlanmıştır.

Klâsik mektup türlere ayrılırken genellikle içerik, gönderilecek makam, biçim ve kıymet bakımından sınıflandırılmıştır. Numûne-i İnşâ'da da mektuplar sınıflandırılırken içerik özellikleri dikkate alınmıştır. Eserin bu başlığında öğretilen tebrik mektupları, günümüz mektup çeşitlerinden olan özel mektuplar başlığı içinde değerlendirilmektedir.

Çeşitli sebeplerle tebrik mektupları yazılabilmektedir. Numûne-i İnşâ'da genellikle şu üç konuda tebrik mektubu yazıldığı bilgisi verilmiştir: "Rütbe ve mansıb tebrîği, kudûm tebrîği ve zaman tebrîği". Rütbe ve mansıb tebrîğinde tebrik edilecek kişinin bir makama, göreve gelmesi yahut görevinde yükselmesi söz konusudur. Kudûm

tebriği dünyaya gelen bir çocuk için veya uzak bir yoldan gelmiş olan yolcu için kaleme alınır. Zaman tebriği ise ramazan, dinî gün ve bayramlar, tatil vb. gibi sebepler üzerine yazılır. Bu üç farklı konuda yazılan tebrik mektuplarının muhtevasına uygun düşecek biçimde kendine mahsus yazılış kuralları vardır.

Tebrik mektuplarına esas maksadı ifade etmeden evvel uygun bir cümle ile başlanır. Başlangıçtan sonra tebrik olunacak şeyden dolayı Allah'a şükredilir. Ardından tebrik edilecek kişinin tebrik edilme sebebine layık olduğu yönünde ifadeler yazılır. Tebrik olunan şeyden duyulan sevinç ve sevincin sebebi açıklanır. Daha sonra da tebriğe sebep olan olayın kişi hakkında hayırlı olması yönünde dua edilir. Son olarak da her türlü mektupta kullanılabilen iyi dilek ve temenni ifadeleri eklenebilir. Tebrik mektubu yazılırken dikkat edilecek bu kurallardan bazılarını her tebrik mektubunda yer verilmeyebilir. Örneğin tebrik edilecek kişinin tebrik edilme sebebine layık olduğuna dair ifadeler doğum tebriğinde gerek yoktur.

Fasl-ı Sâni: Teşekkür Hakkındadır

Teşekkür, bir kimsenin kendisi veya yakınları hakkında meydana gelen bir iyiliği memnuniyetle açıkladığı tahrirâttır. Teşekküre özgü rüknler beştir: “Mukaddime-i teşekkür, sebep-i teşekkür, teşekkür, du'â, ricâ-yı mahabbet”. Teşekküre dair beş örnek metin verilerek konu somutlaştırılmıştır.

Fasl-ı Sâlis: Tavsiye Hakkındadır

Tavsiye, bir kişi hakkında bir şey rica etmek için yine o adam ile gönderilen tahrirâttır. Üç rüknü bulunmaktadır: “Târif, sitâyîş, iltimas”.

Târif: Mektubu götüren kimdir, işi ve isteği nedir açıklamaktır.

Sitâyîş: Mektup gönderilen kişiyi övmek ve yüceltmektir.

İltimas: Söz konusu isteğin olmasını rica etmektir.

Bu rüknlerin düzen gereği sırasıyla yazılması lazımdır ancak bazen sitâyîş fıkrası çıkarılarak diğer iki rükn ile yazılması da mümkündür. Tavsiye mektuplarının yazılış usulünü göstermek için de beş örnek metin verilmiştir.

Tavsiye mektupları günümüz anlamında referans mektupları olarak düşünülebilir. Bir kimsenin talebinin yerine getirilmesi için referans olabilecek niteliğe sahip bir kişi tarafından yazılır ve çoğu zaman mektup isteğinde bulunan kişiyle beraber muhatabına gönderilir. Yani tavsiye mektuplarında yazan kişi kendisi için değil, bir başkası için istekte bulunur. Bu istek ise elde edilecek bir mevki yahut herhangi bir şey üzerine olabilir.

Tavsiye mektuplarında kendisine referans olunan kişi, mektubun muhatabına tanıtılır ve bu kişinin özellikleri anlatılır. Bu bağlamda talep edilecek şeye layık olduğu belirtilmiş olur. Devamında talep her ne ise belirtilir ve yerine getirilmesi ricasında bulunularak mektup sonlandırılır.

Fasl-ı Râbi': Ta'ziye Hakkındadır

Ta'ziye, bir kimseye isâbet eden keder için teselliye dâir gönderilen tahrirâta denir. Ta'ziyenin beş rüknü vardır: “Mukaddime-i ta'ziyet, ta'ziyet, izhâr-ı te'essüf, ref'-i melâl, hayır du'â”.

Mukaddime-i ta'ziyet: Musîbeti söylemeden önce uygun bir fıkradır. Bu da her şey Allah'ın emriyle ve kaza ile kader gereği olduğunu göstermekten ibarettir.

Ta'ziyet: Söz konusu musîbeti açıklamaktır.

İzhâr-ı te'essüf: Acıdığını söylemektir.

Ref'-i melâl: Ecr ile mükâfat ve sabrın lazım olduğunu açıklayarak teselli etmektir.

Hayır du'â: Vefat için yazılmışsa hem vefat edene hem de mektup gönderilen kişiye; eğer işten çıkarma veya başka bir keder içinse mektup gönderilene du'â etmektir.

Ta'ziye mektupları genel olarak bir ölüm haberi üzerine vefat edenin yakınına gönderilmek üzere yazılır. Ancak başına bir felâket gelmiş kişiye bu felâketle ilgili teselli vermek için yazılan mektuplar da ta'ziye mektupları sınıfına girmektedir (Çakır, 2006: 271).

Ta'ziye mektuplarına, âlemde her şeyin Allah'ın emri ile meydana geldiği ifade ederek başlanır. Ardından mektubun yazılmasına sebep olan musîbetten bahsedilir.

Devamında söz konusu kişiye isabet eden musîbetten dolayı duyulan üzüntü dile getirilir. Üzüntüye son verilmesi için başa gelen acı verici olay karşısında sabır ve tahammül gösterenlerin Allah'ın mükâfatına erişeceği belirtilir. Son olarak da ta'ziye mektubu vefat için yazılmışsa hem vefat edene hem de mektup gönderilen kişiye; eğer işten çıkarma veya başka bir keder içinse mektup gönderilene du'â edilir.

Numûne-i İnşâ'da ta'ziye mektuplarının kaleme alınış tarzını iyice öğretmek amacıyla örnekler verilmiştir. Örnek ta'ziye mektuplarının ardından bu mektupların cevabı da yazılmıştır. Bu örnekler vefat için ta'ziye, azil ta'ziyeti, gönderilenin akrabasından olmayan bir kişinin vefatı için kısaca ta'ziyet olarak çeşitlendirilerek verilmiştir. Eserde verilen örnek ta'ziye mektuplarından vefat üzerine ve azil üzerine yazılmış olanlarını burada göstermekte yarar görülmüştür:

“Vefât İçin Ta'ziye

Mukaddime: Her şey fâni ve Cenâb-ı Hakk bâkîdir.

Ta'ziyet: Kayınpederiniz vefât etmiş. [63]

İzhâr-ı te'essüf: Te'essüfümü yazmaya gözlerimin yaşı koymadı.

Ref'-i melâl: Beyhûde acınmak zararlı. Ve sabretmek fâ'idelidir.

Du'â: Hakk-ı sübhâne ü Te'âlâ merhûma cennet ve size ecr ü 'âfiyet ihsân buyursun.

Bu cihânda her cemiyet perişân. Ve her ni'met bî-nâm u nişân olarak ancak bâkî-i bî-zevâl cenâb-ı hâlik-i mennân olmakla bu kere kayınpederleri efendi hazretleri irtihal-i dâr-ı naîm eyledikleri haber-i kudûret eser-i mesmû âcizânem oldukça gerek merhûm u mûmâ-ileyhin şu âlemdeki ayrılığından ve gerek efendimize isâbet eden şu hüzn ü elemden hasbe'l-ubudiyet nasıl müte'esir ve ne kadar müte'essif olduğumu yazmaktan gözlerimin yaşı mânî. Velâkin bu misillü emr-i İlâhiye karşı ziyâde te'essüfün zarardan başka bir eseri olmayıp sabr-ı cemilde ise ecr-i savâb der-kâr olduğundan mahzûn

gönlüm efendimizin ve bütün hânedân-ı ‘âlîlerinin hamd olsun sıhhat ü ‘âfiyetiyle kânî olmakla haddim olmayarak efendimizin dahi hükm-i kazâya rızâ birle sabr-ı i’tiyâd buyurmaları ihtiyarıyla merhûm-ı mûmâ-ileyhin doğru [64] firdevs-i âlâya azim ve efendimizin nâil-i ecr-i mükâfât olarak ‘âfiyette dâim olmaları dâ’vât-ı yâd ü tekrâr ü takdîm-i arîza-yı ihlâsa ibtidâr kılındı her hâlde emr ü fermân efendimindir.”¹²

“Azil Ta’ziyeti

Mukaddeme: Bu âlemin hâli bir kararda durmaz.

Ta’ziyet: Me’mûriyyetinizden azl olmuşsunuz.

İzhâr-ı te’essüf: Te’essüf etmedim desem yalan söylerim.

Ref’-i melâl: Karîben mansûb olursunuz.

Du’â: Kederiniz arttıkça teveccühâtınızın kemâlini isterim.

Bu âlem-i kevn ü fesâd bir kararda durmayıp dâ’ima inkılâb [66] üzere olmak muktezâ-yı hikmet-i Rabbaniyye olarak her firkatin sonu vuslat. Ve her güçlüğün nihâyetinde suhûlet olacağı cümlelerin ma’lûmu olmakla hasbelkader me’mûriyyet-i seniyyelerindenistirâhat buyurmuş oldukları eğerçe zât-ı ‘âlî-yi mün’imânelerinin çok lütf ü nüvâzişini görmüş kadîmi bendeleri bulunduğumdan te’essüf etmedim disem âdet-i çâkerânem olmayan yalanı irtikâb etmiş olurum. Ancak bu infisâl-i ba-lütf ü te’âlî karîben hâk-i ahak-ı ‘âlîlerinde vâsıl mertebe-i ittisâl olacağını bilerek yalnız farîzâ-yı zimmet-i ubûdiyyetim olduğunu vechle feyz ü ikbâl-i sâmilere günden güne arttıkça hakk-ı çâkerânemde dahi teveccühât-ı mün’imâneleri ber-

¹² Ahmed Âsım Bey, (1307). *Numûne-i İnşâ*. İstanbul: Mahmud Bey Matbaası, s. 62-64.

kemâl olmak istid'âsıyla takdîm-i arîzâ-yı hulûsverîye cürret kılını ol bâbda."¹³

Fasl-ı Hâmis: Hulûs Hakkındadır

Hulûs, bir kişinin başka bir kişiye hiçbir şey için olmayıp yalnızca mahabbete dair yazdığı tahrirâta denilir. Hulûsun kendine özgü dört rûknü vardır:

Muhâtabı medh ü senâ: Yazılan kişi vezirlerden olursa ihsân ü merhâmet, askeriyeden ise Şecâa'at ü cesâret, ulemâdan ise ilm ü fazîlet, devlet adamlarından ise akl u fetânet yahut lütf u inâyet, küçük memurlardan ise sıdk u istikâmet gibi güzel saffetlerle anlatmaktır. Bu medh ü sena rûknü genellikle ikinci rûkne sebep gösterilir.

Arz-ı mahabbet: Büyüklere olursa ubûdiyyet yani kulluk, akrân olursa hulûs ve husûsiyet, küçüklere ise mahabbet ve muhâliset göstermektir.

Du'â: Ma'lûm.

Ricâ-yı mahabbet: Yukarıda açıklandığı üzere ta'bîri herkesin kadrine ve haysiyetine göredir.

Bu gibi hulûs cevaplarında da "inhâ" ve "teşekkür" fıkraları asıl mektup fıkralarına ilâve edilerek rûknü altı olur. İnhâ da iki tarz üzere yazılır. Bazen bu rûknlere itizâr yani mektup yazamadığına dair özür açıklaması ile af istemek; tahdîs-i nîmet yani gördüğü iyiliği söylemek gibi; itâb-ı zarîfâne yani o taraftan mektup gelmediğine güvenmeyi anlatan fıkralar da eklenir. Bu rûkünlerin sırası olmayıp kendinden önceki ve sonraki cümlelere uygun olacak şekilde yazılması mümkündür. Hulûsa dair açıklamaların ardında örnek metinler ve bu metinlere göre yazılmış cevaplar verilmiştir.

"Şâkirdândan Hâcesine Hulûs

*Efendimizin ta'lîm ü terbiyeleri sâyesinde temeyyüz etmiş
kadîmî [77] âzâd kabûl etmez kölelerinden olduğum cihetle cümle nâs*

¹³ Ahmed Âsım Bey, (1307). *Numûne-i İnşâ*. İstanbul: Mahmud Bey Matbaası, s. 65-66.

hakkında mehazz-ı hayic olan vücûd ü pürsûd-ı fazılânelerinin dâimâ mahfil-i sıhhat ü ‘âfiyette mekîn ve huzûr-ı ifâdelerinden nûr-ı irfân ve fazîletlerinin perverâneleri olan şâkirdleriniz cihân dolusu hisse-i ma’rifetle kâm-bîn. Olmak du’âsından bir ân hâlî olmadığım âyîne-i mücellâ gibi olan kalb-i enverlerinde tâhir olmakla bundan ziyâde uzatmak kâ’ide-i külliye-yi âdâb ve ubûdiyyete menâfi olmağın yalnız hayr du’â-yı veliyyü’n-ni’mîlerin istirhâm için takdîm-i arîza-yı ubûdiyyete ictisâr eyledim. Ol bâbda ve her hâlde emr ü fermân abd-ı nâ-tüvân veliyy-i ni’am efendimizindir.”¹⁴

Fasl-ı Sâdis: Husûs Hakkındadır

Husûs, bir iş için yazılan tahrirâta denir. Bu da iki kısımdır:

Evvelki: Eğer bir mâtde haber verilmek üzere yazılırsa “husûs” denir ki hükûmet dâ’irelerinden yazılan tahrirât, mecâlisden (mazbata) ve mahâkimden (i’lâmât) vesâire iş mektupları bu türdendir. Husûsun özel rûknü yoktur. Ancak yukarıdaki açıklama kuralınca her ne iş için ise ona lâzım olan her şey yazmalıdır.

İkinci: Bir mâtde sorulmak için yazılırsa o soruyu içeren tahrirâta (isti’lâm) denir ki bunun da özel rûknleri bulunmamaktadır. Ancak ilk olarak beyân olunan mâtddenin neresi işe yarar ve hükme medâr ise oraları sorulmalıdır.

Husûsla ilgili bilgi verildikten sonra “Şıkk-ı Evvel Husûsun Emsilesi İçindir” başlığına geçilerek bu konu hakkında yeniden açıklamalar yapılmıştır. Başlık içindeki ifadelerle göre husûs mektubunda hulûsa dair ta’bîrlerin kullanılması uygun değildir ve doğrudan doğruya iş her neyse onun açıklanması gerekir. Ancak yazılan kişinin kadrine göre hitapta gereken unvanı yazılmalıdır. İsti’lâm da bunun içindir. Bunların cevaplarında lâzım gelen (inhâ) da pek kısa yazılmayıp işi özetle anlatacak kadar yazmak ve bazen lüzumuna göre filan tarihli diye gelen mektubun tarihini koymak gerekir. Verilen bu bilgilerin ardından örnek metinler eklenmiştir. Örnek metinlerden sonra “Şıkk-ı Sâni İsti’lâm Emsilesi İçindir” başlığına geçilmiştir. Bu başlık altında

¹⁴ Ahmed Âsım Bey, (1307). *Numûne-i İnşâ*. İstanbul: Mahmud Bey Matbaası, s. 76-77.

herhangi bir açıklama yapılmamış, doğrudan örnek metinler yazılmıştır. Bu örnek metinlerden birine aşağıda yer verilmiştir.

“Der-sa’âdetten Taşra Mutasarrıflığına İsti’lâm

Mülteziminden Manastırlı filan efendi zimmetinde ma'lûm-ı 'âlîlerinde olan husûstan dolayı alacağım olan şu kadar kuruşun edâsına bir sene va'de istemiş. Ve karşılık olarak zîr-i idâre-yi seniyyelerinde kâ'in-i mutasarrıf olduğu ...nâm çiftliğini rehin verecek olmuş ise de mezkûr çiftliğin ahvâlî bendelerince mechûl olup evvelâ cânib-i 'âlî-yi kerîmânelerinden tahkîki icâb eylemiş olmakla. Mezkûr çiftlik efendi mûmâ-ileyhin uhdesinde midir? Olduğu hâlde ne makûle arâzîdendir? Ve kıymeti ne kadardır? Ve hîn-i hâcette satılacak oldukta müşteri bulunabilir mi? [89] Buralarının lâzım gelenlerden etrâfıyla bi-tahkîk lütfen ve 'âtıfeten iş'ârına himmet-i seniyyelerini istid'â vesîle-yi te'kid-i muhâliset olmuştur. Ol bâbbda ve her hâlde emr ü irâde hazret-i men-lehü'l-emrindir.”¹⁵

Numûne-i İnşâ'da “husûs” bir şeyi haber etmek, bildirmek maksadıyla yazılan bir mektup türü olarak ifade edilmektedir. Tahrirât, mazbata, i'lâmât vb. iş için yazılan yazılar da bu mektup türü içinde kabul edilmektedir (Kütükoğlu, 1994: 229-230).

Tahrirât, sözlüklerde posta ile gönderilen resmî mektup olarak tanımlanmaktadır. Osmanlı'da merkez daireler (başlangıçta kalemler, 1830'lardan sonra nezâret ve diğer resmî daireler) vilâyetler ve dış temsilcilikler ve bunların birbirleri arasındaki yazışmalar tahrirât olarak adlandırılmıştır. Bir yazının tahrirât olarak adlandırılabilmesi için küçükten büyüğe yazılmış olması gerekmektedir. Mazbata ise bir mecliste yapılan müzakereler sonucunda alınan kararları üst makamlara bildirmek için hazırlanan rapor niteliğindeki yazılardır (Kütükoğlu, 1994: 335). İ'lâmât bildirme, bildirilme, anlatma gibi anlamlara gelmektedir. Günümüzde ise genellikle mahkemelerde hüküm sureti anlamında kullanılmaktadır. Kaynaklarda ilâm-name olarak gösterilen bu mektuplar, genellikle rütbece daha yüksek kişi yahut makamlara yazılmaktadır (Derdiyok, 1999: 738).

¹⁵ Ahmed Âsım Bey, (1307). *Numûne-i İnşâ*. İstanbul: Mahmud Bey Matbaası, s. 88-89.

Günümüzde mektuplar özel mektuplar, iş mektupları, resmî mektuplar, edebî mektuplar ve açık mektuplar olmak üzere beşe ayrılmaktadır. Numûne-i İnşâ'nın "husûs" başlığı altında anlattığı bilgileri günümüz mektup türlerinden olan resmî mektuplar ile ilişkilendirmek mümkündür. Ancak eserde iş için yazılan mektupların da "husûs" başlığı içinde sayılması eserde resmî mektuplar ve iş mektuplarının ayrı ayrı tasnif edilmediğini göstermektedir.

Resmî kurumların birbirlerine veya özel ve tüzel kişilere yazdıkları yazılara, halkın başvurularına verdikleri yazılı cevaplara resmî mektup denir. Dilekçeler de bazı çalışmalarda resmî mektuplardan sayılmaktadır. Resmî yazılar A4 kâğıdına daktilo veya bilgisayarla yazılır. Vatandaşların resmî kurumlara yazdıkları mektuplar ise el yazısıyla yazılabilir (Gülensoy, 2000: 527).

Resmî mektupların metin kısmına doğrudan doğruya işten söz edilerek başlanır. Bu tür mektuplarda "saygı ile, saygılarımla" gibi ifadeler kullanılmaz. Metin alt makama yazılırsa "rica ederim"; üst ve aynı düzey makamlara yazılırsa "arz ederim"; üst ve ast makamlara dağıtımli olarak yazılırsa da "arz ve rica ederim" şeklinde bitirilir (Aktaş ve Gündüz, 2010: 247).

Fasl-ı Sâbi: Akrabâ Mektûbu Hakkındadır

Akraba mektubu yukarıda geçen her türlü tahrirâttan yazılırsa da yabancıya yazılan gibi zahmetli olmaz. Bu mektupların da özel rüknleri olmayıp ziyâde ve itmâm bahsinde geçen kurallar gereği maksadı güzelce düşünüp güzelce ifade etmek gerekir. Ancak cevabında inhâ lâzım olduğu gibi ne zaman vardığı ve kaybolup kaybolmadığı, belli olması için tarihini koymak da lazım rüknler sayılır. Eğer mektup yazılalı çok olup da adresine geç varmış ise hem mektup tarihi hem de vardığı tarih yazılır. Ve bu akraba mektuplarında yukarıdan aşağı anlamı bağlanmış olursa da iyilikle bağlanmış olmak lâzım olmayıp birkaç fıkrada bir kere bitirip yeniden başlamak daha güzeldir.

Bugünkü tasnife göre akraba mektupları, özel mektuplar içinde öğretilmektedir. Kütükoğlu (1994: 229) da aile içinde anne, baba ve eşlere yazılacak mektupları özel mektuplardan saymaktadır. Çeşitli vesilelerle yazılan bu tür mektuplar ile cevapları

belirli kalıplara uygun olarak kaleme alınmaktadır. Bu tür mektuplarda en yaygın olarak kullanılan hitaplar şu şekilde gösterilmektedir:

Oğuldan anneye: “Şefkatli, hakikatli, sebep-i terbiyye-i vücûdum vâlidem hazretleri”,

Anneden oğula: “Nûr-ı bâsire-i iftihârım oğlum efendi hazretleri”,

Oğuldan babaya: “İzzetli sertâcım pederim efendim hazretleri”,

Babadan oğula: “Kurre-i ayn-ı cihan-bînim, ciğer köşem oğlum efendi hazretleri”,

Eşler arasında erkekten kadına: “İffetli, ismetli, mahabbetli, harem-i muhteremim hanım hazretleri”.

Numûne-i İnşâ'da akraba mektupları ile bu mektupların cevaplarına örnek olarak sunulan metinlerden bazılarında hitap ifadesi kullanılırken bazılarında kullanılmamıştır. Aşağıda Numûne-i İnşâ'daki hitap ifadesiyle başlayan ve hitap ifadesiyle başlamayan iki ayrı örnek metne yer verilmiştir:

“Oğlundan Pederine

Der-sa'âdetten hareket-i âcizânemin ikinci günü hayır du'â-yı pederâneleri ile mahal-i me'mûriyyet-i âciânem olan İzmir'e varıp me'mûriyyetim emrini devletli vâli paşa hazretlerine takdîm ile ertesi günü hizmet-i kemterâneme başladım. Bi-lutfihi te'âlâ hava bir derece güzel ve latîf idi. Dalga olmadıktan başka ufak kıvıltı dahi olmayıp mehtâba dahi tesâdüf etmekle güvertede sâ'at altıya kadar yolcuların Türkmani şarkılarıyla eğlenerek sâye-yi 'âlî-yi veliyyü'n-ni'mîlerinde (kamarada) kemâl-i rahat ve safâ ile varılmış ve İzmir ise bir şehir-i azîm olup her şeyin âlâsı bulunduğundan şimdilik bir güzel otelde oturmakta isem de esbâb-ı rahatım mükemmel olarak münâsib bir hâne buldukda nakil olunacağı der-kâr bulunmuş olmakla keyfiyyet-i usûl-i âcizânemin ve cümleye alâ-meratibihim hulûs u

selâmımın merhameten teblîği bâbında emr ü fermân veliyy-i ni'metim efendimindir.”¹⁶

“Oğuldan Pederine” başlıklı bu mektupta hitap cümlesine yer verilmemiştir. Mektupta İstanbul’dan görev yeri olan İzmir’e yolculuk eden bir kişi, babasına İzmir’e vardığı bilgisini vermiştir. Devamında ise yolculuğuna dair detaylarla birlikte vardığı şehirin nasıl olduğunu, nerede kaldığını, durumunu anlatmıştır. Kişi mektubu saygı ve selam ifadeleriyle bitirmiştir.

“Vâlikesinden Oğluna

Nûr-ı dîde-i hasretkeşim oğlum efendim,

Bir aydan beridir tarafından mektup alamadığımdan ve geçen gün bir adam gelip bir kutu bal bırakıp mektup yoktur diyerek çıkıp gittiğinden. Bir derece merâk ve efkârda kaldım ki gece gündüz huzûru ârâmım kalmadı havaların sert olmasıyla posta vapuru gelmediği haberi alınıp biraz mütesellî olmuş isem de bal getiren âdem mektubun neden nâşî olmadığını söylemeyip gittikten sonra bir daha gelmediğinden. Bu da başkaca endîşe olmuş iken. Hele bizim Ahmet sokakta rast gelerek iyice su’âl eyledikde. Kendisi size yolda rast gelip bir köyden almış olduğunuz mezkûr balı merkûma teslimen göndermiş iseniz de. Mektup yazmak mümkün olmadığını ve İstanbul’da kendisinin işi çok olmakla gelip anlatamadığını beyân etmesiyle cenâb-ı hakka hezâr-ı teşekkür ve ömr ü âfiyetleri du’âsını tekrâr eyledim. Bundan böyle dahî ne türlü olursa mektûbun arasını kesmeyip kalb-i mahzûnumu teslîye buyurmalarını niyâz ederim. Burada hamd olsun cümle âfiyette olup birâderlerin ve halâyıkların eteklerini öperler oğlum efendim.¹⁷

“Vâlikesinden Oğluna” başlıklı bu mektuba, yazan ve yazılan kişiye uygun bir hitap cümlesi ile başlandığı görülmektedir. Metinde, oğluna kendisinden mektup alamadığı için sitem eden bir annenin duygu ve düşünceleri anlatılmıştır.

¹⁶ Ahmed Âsım Bey, (1307). *Numûne-i İnşâ*. İstanbul: Mahmud Bey Matbaası, s. 93-94.

¹⁷ Ahmed Âsım Bey, (1307). *Numûne-i İnşâ*. İstanbul: Mahmud Bey Matbaası, s. 95-96.

Tezyûl-i Tezkire Beyânındadır

Tezkirenin açıklaması yukarıda verilmiştir. Burada tezkirenin kısımları olan “husûs”, “iltimâs” ve “da’vâtın” her biri bir kıt’a içinde açıklanmıştır.

Kıt’a-yı Evvelî Husûs Tezkiresi Hakkındadır

“Husûs” tezkiresi sıradan mektup gibi yazılır ve yazılacak madde her ne ise soracak yeri kalmayacak biçimde güzelce anlatılır. Eğer tezkirenin senet edilip saklanması gerekirse başka kâğıda yazılır ve âdet (mektup) inhâsı gibi gelen tezkirenin içeriği kısaca açıklanır. Eğer saklanması gerekmezse gelen tezkirenin bir iki parmak aşağısına karşılığı yazılır. Bu hâlde “inhâ” gerekmeyp yalnızca “Tezkirenizin me’âli veyâhûd me’âl-i iş’ârınız anlaşıldı.” demek yeterli olur. Ayrıca tezkirenin içi mühürlenmeyip imzalanır.

Kıt’a-yı Sâniye: İltimâs Tezkiresi Hakkındadır

İltimâs tezkiresi başkasının istediği şeyi ricâ için yazılan “tezkire”dir. Tarzı “arz-ı hâl” gibi olup rûknleri istek sahibinin tarifiyle ismini, hak ettiği şeyi ve işine göre merhamete layık olduğunu açıklamak; gönderilen kişiyi övmek ve istenilen şeyi rica etmekten ibarettir.

Bu tür tezkireler genellikle resmî ve sıradan olduğundan cevap yazılmaz. Ancak yazan çok itibarlı bir kişi olur ve işi de kabul edilmiş olursa ya kabul ya da özrü içeren cevap yazılır.

Kıt’a-yı Sâlise-i Da’vet Tezkiresi Hakkındadır

Davet tezkiresi de diğer tezkireler gibi genellikle cevap gerektirmez. Ancak bazen cevap gerektirdiği durumlar da olabilir.

Mektubun sözlük anlamı “yazılmış” demektir. Diplomatik yönden iki belde, iki memleket arasındaki şahıslarca iş, tebrik, ta’ziye, arz-ı mahabbet gibi sebeplerle birbirlerine gönderilen yazılara mektup denilmektedir. Bitik, nâme, nemika, varaka, risâle gibi tabirler de mektup yerine kullanılmıştır. Diğer belgeler gibi belli rûkûnlere göre yazılan mektuplar resmî ve özel; hitabî ve cevabî olarak gruplandırılmıştır. Hitâbî mektupların rûkûnleri “İbtidâ olunur” sözünün kullanılması, senâ, dua, gönderilenin

isminin yazılması, kâtibin adı, selâm ve hayır duada bulunma, selâm ulaştırılması, özlem belirtme (iştîyâk); görüşme isteğinde bulunma, tarih, hâlini bildirme, iltimas talebi, hâtimenin başlangıcı, uygun bir dua ile bitirme şeklindedir. Bunlardan dua, senâ, selâm, hâlin bildirilmesi ve dua ile bitirme yazılması zorunlu olan rükünlerdir. Diğerlerininse bir kısmı ihmal edilebilir. Cevabî mektuplarda ise bunlara ilâve olarak mektubun sıfatı, mektubun varmış olduğu ve mektubun cevabî rükünleri de bulunur. Mektuplar yazılış nedenlerine göre ise tebrik, teşekkür, taziye, tavsiye ve itizar mektupları olarak tasnif edilmiştir. Bunlar da kendi içinde türlere ayrılmıştır. Örneğin tebrik mektuplarının ramazan ve bayram tebriği, yeni yıl tebriği, bir makama tayin edilen veya bir üst rütbeye terfi edenlere yazılan tebrikler, doğum tebriği gibi pek çok çeşidi bulunmaktadır (Kütükoğlu, 2004: 18-21).

Mektuplar diplomatik olarak aynı beldedeki daireler yahut şahıslar arasındaki haberleşmeyi sağlamak amacıyla yazıldığında tezkire olarak adlandırılmıştır. Tezkireler maksadı tam ve açık bir biçimde anlatacak tarzda, gereksiz ayrıntıdan kaçınarak sade bir dille yazılan yazılardır. Tezkirelerin çıktıkları daireye veya verilmiş maksadına göre husus tezkiresi, iltimas tezkiresi, davet tezkiresi gibi pek çok çeşidi bulunmaktadır (Kütükoğlu, 1994: 221-245).

Günümüzde mektup birbirinden uzakta olan insanların karşı tarafa duygularını, düşüncelerini bildirmek; karşı tarafla iletişim kurmak maksadıyla yazdığı yazılara denir. Genellikle bir şey hakkında haber almak veya haber vermek, bir işin sonuçlanmasını istemek, duyguları bildirmek, yardım istemek yahut yardımda bulunmak, bir konuyu tartışmak gibi amaçlar doğrultusunda kaleme alınır. Mektupta kullanılan dil ve üslup mektubu yazana, mektup gönderilen şahsa ve mektubun yazılış amacına göre göre değişir. Yazılış amacı her ne olursa olsun mektuplarda duygu, düşünce ve istekler açık, anlaşılır ve sade biçimde anlatılmalıdır.

Mektuplar, konusuna ve yazılış amacına göre özel mektuplar, iş mektupları, resmî mektuplar, edebî mektuplar ve açık mektuplar olarak türlere ayrılır (Birinci, 1990: 213-215; Göçer, 2019: 262). Öteki yazı türlerinde olduğu gibi mektubun da türlerine göre belli bir yazılış planı vardır.

Özel mektuplar insanların kendileriyle ilgili haber vermek, fikir ve bilgi almak, fikir ve bilgi vermek gibi çeşitli nedenlerle aile bireylerine; eş, dost gibi yakın çevresine

yazdıkları mektuplardır. Teşekkür, özür, davet, başsağlığı, tavsiye, mazeret, soruşturma mektupları, tebrik mektupları özel mektuplar arasındadır. Özel mektuplarda tarih, hitap, mektup metni, saygı ve nezaket ifadesi, imza olmak üzere beş bölüm vardır. Kâğıdın sağ üst köşesine tarih yazıldıktan sonra mektuba, yazılan kişiye olan ilgi ve yakınlık derecesine göre bir hitap cümlesiyle başlanır. Mektup metninin giriş bölümünde mektubun yazılış sebebinden kısaca bahsedildikten ve hâl hatır sorulduktan sonra gelişme bölümünde, bulunulan yerle ilgili ilgi çekici bilgiler verilir, düşünceler açıklanır. Mektup sevgi, saygı, selam ve iyilik bildiren dileklerle sona erer. Mektubun sonuna, sağ alt köşesine isim yazılır, imza atılır; sol alt köşeye ise adres yazılır.

İş mektupları, resmî ve özel kurumlardan bilgi, belge, broşür, iş, mal gibi şeyleri istemek amacıyla yazılır. İş mektupları özel mektuplara göre daha kısa ve ciddi olur.

Resmî mektuplar devlet kurum ve kuruluşları arasında ya da o kurumlarla vatandaşlar arasındaki yazışmalardan oluşur. Dilekçeler bir tür resmî mektup olarak da kabul edilir. Resmî mektuplarda gönderenin ve gönderilenin adresi ile hitap yazılmaz. Bu tür yazılar, üst makama “arz ederim”, alt makama “rica ederim” ifadesiyle sona erdirilir (Aktaş ve Gündüz, 2010: 245-247).

Edebî mektuplar yazıldığı dönemdeki sanat, edebiyat, fikir olayları vb. şeylerle ilgili bilgiler içerir ve edebî bir dille yazılır. Bu mektuplar esasında kısmen özel mektuplar olarak da değerlendirilir ancak genelde bir grup veya topluma hitap etmesi bakımından özel mektuplardan ayrılır.

Açık mektuplar ise bir düşüncüyü veya bir konuyu gazete ya da dergi aracılığıyla halka duyurmayı amaçlayan yazılardan oluşan mektup türüdür.

Buraya kadar Numûne-i İnşâ’da metin türlerinin verildiği “Bâb-1 Evvel: ‘Arz-ı hâl Beyânındadır” ve “Bâb-1 Sâni: Mektup Beyânındadır” bölümleri incelenip değerlendirilmiştir. Eserde öğretilen ‘arz-ı hâl(dilekçe) ve mektup türleri günümüz Türkçe Dersi Öğretim Programı’nda metin türleri başlığı içinde kendine yer bulmuştur.

Türkçe Dersi Öğretim Programı’nda metin türleri bilgilendirici, hikâye edici ve şiir olarak 3 ana biçim altında toplanmıştır. ‘Arz-ı hâl (dilekçe) ve mektup türleri, bilgilendirici metinler içinde gösterilmiştir. Dilekçe türündeki metinlerin 5, 7 ve

8.sınıfların ders kitaplarında; mektup türündeki metinlerin ise 5, 6, 7 ve 8.sınıfların ders kitaplarında yer alması gerektiği belirtilmiştir.

Programda dilekçe metin türünün doğrudan geçtiği tek bir kazanıma rastlanmıştır. Bunun da 5.sınıf yazma beceri alanına ait “T.5.4.14. Kısa metinler yazar.” kazanımının açıklamasında “Öğrenciler dilekçe yazmaya teşvik edilir.” ifadesiyle verildiği görülmektedir.

Programda mektup türü ile ilgili iki kazanım tespit edilmiştir. Bunlardan ilki 3.sınıf yazma beceri alanında verilen “T.3.4.2. Kısa metinler yazar.” kazanımıdır. Mektup türüyle ilgili ifade bu kazanımın “a) Mektup ve/veya anı yazdırılır.” açıklamasında geçmektedir. İkincisi ise 6.sınıf okuma beceri alanında bulunan “T.6.3.26. Metin türlerini ayırt eder.” kazanımıdır. Bu kazanımda da mektup ifadesi, ilgili kazanımın “a) Anı, mektup, tiyatro, gezi yazısı türleri öğretilmelidir.” şeklindeki açıklamasında yer almaktadır.

Numûne-i İnşâ’da üzerinde en çok durulan konu başlıklarından olan ve eserde detaylarıyla birlikte anlatılan bu iki metin türünün, günümüz müfredat programında ve ders kitaplarında aynı önem derecesiyle yer almadığı görülmektedir.

Günümüzde dilekçe türü hâlâ resmî iş ve işlemlerin takibine yönelik yazıldığı için Numûne-i İnşâ’nın kaleme alındığı dönemle hemen hemen aynı ölçüde kullanılmaktadır. Mektup türü ise günümüzde çağdaş teknolojik aygıt ve yöntemlerin artmasından dolayı bir haberleşme aracı olarak eski önemini yitirmiştir. Ancak değişik yüzleriyle varlığını sürdürmektedir.

5. 3. 7. Bâb-ı Sâlis: Senedât Beyânındadır

Numûne-i İnşâ’daki tanımına göre senet, bir iş hakkında inandırmak veya takviyet vermek için yazılan kâğıttır. Zaman ihtiyacında delil ve şahit olarak gösterilir. Esere göre senedin iki çeşidi vardır. İlki borcun giderine (sarf-ı zimmet) ilişkin madde için olan senetlerdir. İkincisi ise para getiren mülk ve eşyaya ilişkin şartlar için olan senetlerdir.

a) Nev’î Evvel: Borcun giderine (sarf-ı zimmet) ilişkin madde için olan senetlerdir. Zimmet de bir kişinin verdiği söz ve eylediği aht demektir.

b) Nev'î Sâni: Para getiren mülk ve eşyaya ilişkin şartlar için olan senetlerdir. Alım satım, îcâr ve isticâr gibi.

Eserde, bu iki türde de genellikle uyulması gereken yazılış kuralları şöyle sıralanmıştır: Zaman, mekân, müddet, sıfat-ı mümeyyize, cihet, miktar, şerâ'it, kıymet, bedel, şuhûd ve akıdeyn.

Zaman: Senette yazılı olan hususun hangi tarihte olduğunu yazmaktır.

Mekân: Hâne veya para getiren mülke ilişkin sözleşmede bunların bulunduğu yeri yazmaktır.

Müddet: Ödünç için ise ne kadar vakitte ödenecek olduğunu ve îcâr ise kaç aylık veya senelik olduğunu yazmaktır.

Sıfat-ı mümeyyize: Hanenin veya dükkânın sokağını, numarasını; binaların ahşap veya kârgir olduğunu, rehin için cinsini-türünü ve gelirini yazmaktır.

Cihet: Ödenecek şeyin borçtan, şirket muhasebesinden, ücretten veya bedelini almaktan dolayı olduğunu yazmaktır.

Miktar: Vereceğin kaç kuruş olduğunu yazmaktır.

Şerâ'it: Sözleşmenin ne üzerine olduğunu açıklamaktır.

Kıymet: Bir şeyin değerini söylemektir. Mesela rehin edilen şey ne ise kaç kuruş değeri olduğunu söylemektir.

Bedel: Mesela kiraya verilen her ne ise kaç kuruşa verildiğini tasrih ve cinsini beyân etmektir.

Şuhûd: Olunan anlaşma ve sözleşmenin kimlerin yanında olduğunu yani o kimselerin isimlerini yazmaktır.

Akıdeyn: Senedi veren ile alanın isimleri bulunmaktadır. Mesela alanın ismi senedin içinde verenin ismi mühür ve imzada belirtilir.

Nev'î Evvel bölümünde “Deyn Tahvîli, Sarraf Tahvîli, Me'murîne Kefâlet Senedi, Vekâlet Senedi, Şirket Senedi, İbrâz Senedi” başlıklı örnek metinlere yer

verilmiştir. Ayrıca bu bölüm içinde poliçe (kambiyal), ciro-havale, açık bono da açıklanarak örneklendirilmiştir. Nev'î Sâni bölümü içinde de satan ve alan tarafından “Mübâyaa Senedi, Mukâvele Senedi, İcâr Mukâvelesi” örnekleri sıralanmıştır. Bu bölümün sonunda yazar, ticarete dair başka mukâvele senetlerinin de olduğunu ancak eserin yazılış amacına uygun olmadığı için bu hususta verilen bilgilerin ve örneklerin yeterli olduğunu belirtmiştir.

Buraya kadar anlatılanları somut olarak görmek için Numûne-i İnşâ'dan alınan örnek bir metin aşağıya eklenmiştir:

“Deyn Tahvîli

İşbu filan senesi zil-hicce-tü'l şerîfesi ibtidâsından i'tibâren üç ayda ödenmek üzere rehn ve fâ'izi olmayarak karz-ı şer'î olmak üzere Ahmed ve Mahmûd ve Sâlih Efendiler yanında Hüseyin Efendi'den şu kadar guruş ak (akçe) ahz ü istid'âne eylediğinden va'de-yi mezkûre hulûlünde meblağ-ı mezbûru bi-mennihi Te'âlâ tamâmen te'diye edeceğimi müş'ir-i işbu mahtûm tahvîl i'tâ kılındı.

İmzâ

Hasan

Ne zaman: “Filan senesi zi-l-hiccesi ibtidâsında”

Ne kadar müddetle: “üç ayda”

Ne şart ile: “rehn ve fâ'iz olmayarak”

Şâhitleri kimdir: “efendiler”

Ne cihetten “karz-ı şer'î” alan “Hasan”, veren “Hüseyin”

Sıfat-ı mümeyyize “ak akçe”¹⁸

Örnek metin bir deyn tahvîli yani borç senedir. Metin içinde gerekli tüm bilgiler açık ve anlaşılır şekilde verilmiş ve herhangi bir soruya fırsat bırakılmamıştır.

¹⁸ Ahmed Âsım Bey, (1307). *Numûne-i İnşâ*. İstanbul: Mahmud Bey Matbaası, s. 119.

Metin, altına imza ve isim eklenerek tamamlanmıştır. Borç senedinde bulunan unsurlar, metnin devamında sırasıyla gösterilmiştir.

Senet kelimesi, sözlükte “dayanılacak yer, kendisinden destek alınan şey, delil” gibi anlamlara gelmektedir. Eski hukuk dilinde senet kelimesinin çoğuluna “senadât” denilmiştir. Terim olarak senet, hukukî bir işlemi veya olayı belgelemek için yazılmış, taraflarca veya kendi aleyhine delil oluşturan kişilerce imzalanmış ve bazı türlerinde resmî bir makamın onayı bulunan yazıya karşılık gelmektedir (Boynukalın, 2009: 518-519). Bu kelime, 19.yüzyılın ikinci yarısından itibaren tahvîl kelimesiyle beraber “temessük” kelimesinin yerine kullanılmaya başlamıştır. Numûne-i İnşâ’da “temessük” kelimesinin yerine senet veya tahvîl kelimesinin kullanılmış olması, eserin 19. yüzyılın ikinci yarısında yazıldığına işaret eden bir özelliktir.

İsimleri temessük, tahvîl ya da senet olsun ve hangi amaçla verilirse verilsin, bu türdeki metinlerin yazılış bakımından ortak özellikleri vardır. Bu tür metinler yazılırken esas metin daima kâğıdın alt yarısında yer alır ve belli birkaç formül kullanılarak başlar. Metin, herhangi bir soruya meydan vermeden ve yalnızca gerekli bilgileri içerecek biçimde kısa olarak yazılır. Metnin altında tarih, imza ve mühür veya yalnızca mühür bulunur. Borç rakamları metin içindekinden başka çoğu kez kâğıdın üst yarısında açıklama da verilmek üzere rakam ve yazıyla yazılır. Geç dönemlerde bu tarz belgeler için damgalı kâğıtlar kullanılmıştır (Kütükoğlu, 1994: 284-294).

Kütükoğlu, bu yazı türünü “Klasik Devir Temessükleri” ve “Son Devir Senetleri” olarak iki başlık altında incelemiştir. Klasik devir temessükleri başlığı içinde “Ahidname Temessükü, Emr-i Şerîf Verilmesi İçin Temessük, Tesellüm Temessükleri, Borç (Deyn) Temessükü, Mukavele Temessükü ve Zabıtname Temessükü” olmak üzere altı çeşit temessük türü tanıtılmıştır. Son devir senetleri de “Tasdikname, Mübadele Senedi, Tapu Senedi, Maaş Senedi, Borç Senedi, Rehin Senedi ve Memhur Makbuz Senedi” olarak türlere ayrılmıştır (Kütükoğlu, 1994: 281-294). Numûne-i İnşâ’da ise senedin iki çeşidi olduğundan söz edilmektedir. İlki borcun giderine (sarf-ı zimmet) ilişkin madde için olan senetlerdir. Bunlar: Deyn Tahvîli, Sarraf Tahvîli, Me’murîne Kefâlet Senedi, Vekâlet Senedi, Şirket Senedi, İbrâz Senedi gibi örnek metinler üzerinden anlatılmıştır. İkincisi ise para getiren mülk ve eşyaya ilişkin şartlar için olan senetlerdir. Bunlar da Mübâyaa Senedi, Mukâvele Senedi, İcâr Mukâvelesi gibi örneklerle açıklanmıştır.

Senet türünün tanımı ve yazılış biçimi hakkında Kütükoğlu (1991: 284-294)'nın verdiği bilgiler ile Numûne-i İnşâ'da verilen bilgiler paralellik göstermektedir. Her iki kaynak da bu tür bir metni kaleme alırken dikkat edilmesi gereken formüllerden bahsetmiş, bunları da açık ve anlaşılır biçimde anlatmıştır.

BÖLÜM 6

6 SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Bu çalışmada Ahmed Âsım Bey tarafından hazırlanan Numûne-i İnşâ isimli eser, Latin harflerine aktarılmış ve günümüz yazma eğitimi bağlamında incelenmiştir. Eser, 19. yüzyılda Türkçe öğretiminin yazma beceri alanına yönelik hazırlanmış bir ders kitabı olarak kabul edilmektedir.

Çalışmada eserin müellifi olan Ahmed Âsım Bey'in kim olduğunu tespit etmek için çeşitli kaynaklar taranmıştır. Tarama sonucunda yazarın hayat hikâyesiyle ilgili bilgiler, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı'nda bulunan Bel_Mtf_54877 demirbaş numaralı müteferrik evraktan ve öğrencisi olan İsmail Hakkı İzmirli'nin çalışmalarından elde edilmiştir. Kaynaklardan elde edilen bilgilere göre Ahmed Âsım Bey, Muallimhâne-i Nüvvâb'dan mezundur. Türkçe, Farsça ve Arapçaya yazı yazabilecek düzeyde, Arnavutçaya ise konuşabilecek düzeyde hâkimdir. Zamanının önde gelen müderrislerinden sayılan Ahmed Âsım Bey, çeşitli medreselerde hocalık da yapmıştır. Bu çalışmanın konusu olan "Numûne-i İnşâ" adlı eseri Galatasaray Lisesinde görev yaptığı dönemde hazırlamıştır. Ahmed Âsım Bey, ilmiye sınıfının eğitim alanının yanı sıra yargı alanında da çeşitli görevler üstlenmiş bir devlet adamıdır.

Belirtilen kaynaklar dışında yazarın hayatına dair detaylı, düzenli ve ayrıntılı bilgilere ulaşılamamıştır. Bu durumun sebebi olarak söz konusu eserin sahibi Ahmed Âsım Bey'in isim benzerliğinden dolayı literatürde yer alan diğer şahısların yanında geri planda kalması yahut bu şahıslar ile karıştırılması düşünülmektedir.

Numûne-i İnşâ'nın bütününe bakıldığında yazma becerisine dair konu başlıklarının ve konuyla ilgili kavramların kısa ve sade biçimde anlatıldığı görülmektedir. Eser içerik yönünden değerlendirildiğinde müellifi tarafından yazma becerisi öğretiminin sadece belli başlı noktalarına değinildiği ve gereksiz görülen ayrıntılara yer verilmediği sonucuna ulaşılmıştır.

Eserde, ele alınan konularla ilgili teorik bilgiler aktarıldıktan sonra bu bilgilerin somutlaştırılarak kolay anlaşılmasını sağlamak için örnek metinler verilmiştir. Yazarın örnekler üzerinden açıklamalarda bulunması uygulamalı eğitim anlayışını benimsediğini

göstermektedir. Bu anlayış, ezberci eğitimin dışına çıkarak kalıcı öğrenmeyi sağlamak açısından önem arz etmektedir.

Burada çalışmada ulaşılan sonuçları, çalışmanın alt amaçlarına paralel olarak alt başlıklar halinde sunmak uygun görülmüştür.

6. 1. Numûne-i İnşâ'da Yazılı Anlatım ve Yazılı Anlatımın Önemi ile İlgili Sonuç ve Tartışmalar

Ahmed Âsım Bey, bu eserde ilk olarak insanların istediğini söyleyebilmesi ile diğer canlılardan ayrıldığı gibi söyleyeceklerini herkesin beğeneceği nitelikte yazabilenlerin de yazamayanlardan farklı olduğunu belirterek yazılı anlatım ve yazma becerisinin önemine değinmiştir. Ardından “İlm-i inşâ istediğini makbûl olacak tarz üzere yazabilmek kâ'idelerinden ‘ibârettir” ifadesiyle inşâ ilmini tanımlamıştır. İlm-i inşâ günümüz yazma becerisi öğretiminde “yazılı anlatım” ifadesine karşılık gelmektedir.

6. 2. Numûne-i İnşâ'da Yer Alan Yazılı Anlatımın Unsurları ile İlgili Sonuç ve Tartışmalar

Günümüzde kullanılan yazılı anlatım ifadesinin karşılığı olan ilm-i inşâ, müellife göre üç madde üzerine kurulmuştur. Bu üç madde sırasıyla “ihtirâ’-ı merâm”, “ziyâde ve itmâm”, “tensîk-i kelâm” olarak gösterilmiş ve eser içerisinde ana bölüm başlıkları hâlinde verilerek detaylı biçimde anlatılmıştır. Bu üç başlığın ardından gelen “Kavâ'id-i Tensîk” başlığında da ilm-i inşâ ile ilgili bilgilere yer verilmiştir. Söz konusu bu başlıklarda verilen bilgilerin yazılı anlatımın unsurları ile ilişkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Birinci Mebhas İhtirâ’-ı Merâm Beyânındadır isimli ilk başlıkta kaleme alınacak bir yazı hakkında önceden düşünülmesi ve yazının zihinde planlanması gerektiğinden bahsedilmiştir.

İkinci Mebhas Ziyâde ve İtmâm Beyânındadır isimli ikinci başlıkta yazıda anlatılanları uzatıp kısaltmaktan bahsedilmiştir. Kitabın bu başlıkta verdiği “tafsîl” maddesi günümüz yazma eğitiminde öğretilen anlatım biçimlerinden “açıklayıcı anlatım” ve “öyküleyici anlatım” ile; “temsîl” maddesi ise düşüncüyü geliştirme yollarından “karşılaştırma” ve “benzetme” ile ilişkilendirilmiştir. Bu bağlamda eserin

günümüz yazma eğitiminde öğretilen konu başlıkları ile benzerlik gösterdiği anlaşılmaktadır.

Üçüncü Mebhas Tensik-i Kelâm Beyânındadır isimli üçüncü başlıkta “tensik-i kelâm” sözü yerli yerine koyup düzenlemek olarak açıklanmıştır. Bu başlık içinde bir yazıda dilin nasıl kullanılacağından, anlatış biçiminin nasıl olması gerektiğinden ve yazışmalarda “ben, sen ve o” denilecek yerde kullanılması gereken hitap ifadelerinden bahsedilmiştir. Burada anlatılanlar da günümüz yazma eğitimi içindeki dil ve üslup maddelerinde kendine hâlâ yer bulmaktadır. Bu başlıkta hitap maddesi, yazıldığı dönemin bu konuyla ilgili hassasiyetini gözler önüne serecek biçimde, incelikleriyle beraber yansıtılmıştır. Ayrıca eserin genelinde verilen örneklerde kullanılan hitap şekillerinden, eserin yazıldığı dönemde hitap unsurunun ne denli titizlikle kullanıldığı anlaşılmaktadır.

Kavâ'id-i Tensik isimli dördüncü başlıkta dil bilgisi konularından biri olan cümle yapısı ve cümlelerin bağlanma biçimleri hakkında bilgi verilmiştir. Günümüz dil bilgisi alanının söz dizimi çalışmalarında cümleler tasnif edilirken yüklemine göre, yüklemine türüne göre, anlamına göre ve yapısına göre değerlendirilmektedir. Bu başlıkta anlatılanlar ise günümüzdeki yapısına göre cümleler hususuyla ilgilidir. Günümüzde yapısına göre cümleler incelenirken akademik kaynaklarda bir anlaşmanın olmadığı ancak cümlelerin genellikle basit, birleşik, sıralı ve bağlı olarak sınıflandırıldığı bilinmektedir. Numûne-i İnşâ'da ise doğrudan bağlı cümleler anlatılmıştır. Ardından cümleleri birbirine bağlayan temel unsurlar teker teker açıklanmıştır. Açıklamalarda yer alan ifadelerden bazıları günümüzde de kullanılırken bazıları eserin yazıldığı yüzyıldan günümüze kadar dilde yaşanan değişimlerden dolayı artık kullanılmamaktadır. Örneğin “ile, ve” günümüzde kullanılan bağlama edatlarından. Ancak eserde bağlama edatı olarak gösterilen “-up” ve “birle” bugün bağlaç olarak öğretilmemektedir.

6. 3. Numûne-i İnşâ'da Başarılı Bir Yazı Yazmak İçin Gerekli Olan Unsurlar ile İlgili Sonuç ve Tartışmalar

İncelenen eserin ilk ana başlığında kişinin gözüyle gördüğünü yahut başka türlü duyup anladığını ve iyice bildiğini diğer kişilerden daha güzel yazacağı izah edilmiştir. Burada müellifin iyi ve herkes tarafından kabul görececek nitelikte bir yazı yazabilmek

için gözlem yapmanın önemli olduğunu vurgulaması dikkate değerdir. Ancak iyi, doğru, güzel ve etkili bir yazılı anlatıma sahip olmanın öneminden bahseden bu başlıkta okumanın ve bilgi birikiminin önemine değinilmemiş olması bir eksiklik olarak düşünülmektedir.

6. 4. Numûne-i İnşâ'da Yazma Becerisi Öğretiminde Esas Alınan Yaklaşımlar ile İlgili Sonuç ve Tartışmalar

Müellif eserde ilk olarak kaleme alınacak bir yazının önceden düşünülüp zihinde planlanması gerektiğinden bahsetmiştir. Yazıya plan yaparak başlamanın, yazma sırasında uzunca düşünmeyi ve anlatılanlar arasında ilişki kurarken güçlük çekmeyi önlediğini belirtmiştir. Müellifin bu ifadeleri, günümüz yazma eğitiminde benimsenen süreç temelli yazma yaklaşımını akla getirmektedir. Bu yaklaşım planlı yazma yaklaşımı olarak da adlandırılmaktadır ve yazma etkinliğini şu beş aşamada ele almaktadır: Hazırlık, planlama, düzenleme, düzeltme, paylaşım. Bu yaklaşımın temelinde yazmanın bilişsel süreçler sonucunda gerçekleşen bir eylem olduğu görüşü bulunmaktadır. Süreç temelli yazma, bilişsel işlemleri temele aldığı için zihinsel becerilerin gelişmesine yardımcı olmaktadır. Numûne-i İnşâ'da bu yaklaşıma benzer açıklamaların bulunması, eserin yazıldığı dönemin eğitim anlayışı hesaba katıldığında son derece yenilikçi görülmektedir.

Numûne-i İnşâ'da yazma becerisi ve yazılı anlatımın unsurlarına dair teorik bilgiler ile örnekler verildikten sonra eser üç ayrı bölüme ayrılmış, her bir bölümde sırasıyla 'arz-ı hâl (dilekçe), mektup ve senet olmak üzere üç metin türü hakkında bilgi verilmiştir.

Metin türleriyle ilgili başlıklarda türlere yönelik kuramsal bilgiler anlatıldıktan sonra bu türlerin ne şekilde kaleme alınacağını iyice öğretmek için örnek metinler yazılmıştır. Yazarın eserde izlediği bu yol tür odaklı yazma yaklaşımına benzer özelliktedir.

Tür odaklı yazma yaklaşımı, yazma becerisi öğretimini metin türleri üzerinden gerçekleştirmeyi hedeflemektedir. İçinde bulunulan sosyal durumlar sonucunda gelişen yazma ihtiyacına yönelik olarak yazmak istenen metinler farklı dil ve üslup kullanılarak oluşturulmaktadır. Bundan dolayı burada "tür" ile anlatılmak istenen, yazarların benzer sosyal durumlarda oluşturdukları metinlerde dili ne şekilde kullandıklarıdır. Kısacası tür

odaklı yazma yaklaşımında farklı metin türlerinin ne işe yaradığı, nerelerde kullanılacağı, kullanılırken hangi dil ve üslup özelliklerine dikkat edilmesi gerektiği üzerinde durulmaktadır.

Yukarıda yer alan bilgiler ışığında Numûne-i İnşâ'nın yazma becerisi öğretiminde hem süreç temelli hem de tür odaklı yazma yaklaşımını kullandığı anlaşılmaktadır.

Eserde yalnızca üç tane metin türüne yer verilmiş olması eserin eksik bir yönü olarak düşünülmektedir. Eserde öğretilen “arz-ı hâl (dilekçe)” ve “mektup”, günümüz Türkçe Dersi Öğretim Programında öğrencilere öğretilmesi hedeflenen türler arasında bulunmaktadır. Ancak “senet” türü ise günümüz programında yer almamaktadır.

Bu çalışmanın, kaynaklarda hayat hikâyesine derli toplu ve ayrıntılı bir biçimde ulaşılamayan Ahmed Âsım Bey'in daha iyi tanınmasını sağlayacağına inanılmaktadır. Numûne-i İnşâ isimli eserin Latin harflerine aktarılıp yazma becerisinin öğretimi bakımından incelenmiş olmasının da bu alanda çalışacak araştırmacılara rehberlik edeceği düşünülmektedir.

Öneriler

Numûne-i İnşâ, inşâ ilminin ne olduğunu ve metin türlerinin (arz-ı hâl, mektup, senet) yazılış esaslarını öğretmek amacıyla 19.yy. da kaleme alınmış ders kitabı niteliğinde bir eserdir. Bu çalışmada söz konusu eser yazma becerisinin öğretimi bağlamında incelenmiştir. Bu eserin yazıldığı dönemdeki diğer kitaplarla olan benzerliğini ve farklılığını araştırmak başka çalışmaların konusu olabilir.

Türk eğitim tarihi içinde yazma becerisi öğretiminin yerini, önemini ve seyrini tespit etmek için Harf İnkılabından önce bu alanda hazırlanmış eserleri Latin harflerine aktarip incelemek alan yazına katkı sağlayabilir.

Türkçe ders kitaplarında yer alan yazma beceri alanına yönelik etkinlikler 19.yy.da kaleme alınmış kitaplardan fikir alınarak düzenlenebilir.

KAYNAKÇA

- Adalı, O. (2016). *Anlamak ve Anlatmak*. İstanbul : Pan Yayıncılık.
- Aksan, D. (1990). *Her Yönüyle Dil, Ana Çizgileriyle Dilbilim 1*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Aktaş, Ş., & Gündüz, O. (2010). *Yazılı ve Sözlü Anlatım*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Akyol, H. (2010). *Yeni Programa Uygun Türkçe Öğretim Yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Akyol, H. (2019). *Türkçe İlk Okuma Yazma Öğretimi*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Aslan, E. (2011). Türkiye Cumhuriyeti'nin İlkokullarda İzlediği İlk Öğretim Programı: "1924 İlk Mektepler Müfredat Programı". *Elementary Education Online*, 10(2), 717-734.
- Ayverdi, İ. (2005). *Misalli Büyük Türkçe Sözlük (Cilt 2)*. İstanbul: Kubbealtı Yayınları.
- Babacan, M. (2009). *Yazılı ve Sözlü Anlatım (Kompozisyon Bilgileri)*. İstanbul : Akademik Kitaplar.
- Bağcı, H. (2011). Yazılı Anlatım ve Unsurları. Özbay, M. (Editör). *Yazma Eğitimi* (s. 85-126). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Balaman, A. R. (1981). Geleneksel Yaşamda Kültürlenme (Toplumsallaşma) Süreci. *Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Dergisi*, 169-176.
- Başar, U. (2014). *Yüzbaşı İhsan'ın Kavâ'id-i İmla ve Tahrîr'inin Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi*. Afyon: Afyon Kocatepe Üniversitesi.
- Başaran, İ. E. (1983). *Eğitim Yönetimi*. Ankara: Gül Yayınevi.
- Beyreli, L., Çetindağ, Z., & Celepoğlu, A. (2012). *Yazılı ve Sözlü Anlatım*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Bilgin, M. (2006). *Anlamdan Anlatıma Türkçemiz*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Binyazar , A., & Özdemir, E. (2006). *Yazma Sanatı*. İstanbul: Papirüs Yayıncılık.
- Binyazar, A., & Özdemir, E. (2006). *Yazma Öğretimi-Yazma Sanatı*. İstanbul: Papirüs Yayıncılık.
- Birinci, N. (1990). *Türk Dili ve Kompozisyon Bilgileri*. Ankara: YÖK Yayınları.
- Boynukalın, M. (2009). Senet. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 36, 518-519.
- Budak, L., & Budak, Ç. (2014). Osmanlı İmparatorluğu'ndan Türkiye Cumhuriyeti'ne İlkokul Programları (1870-1936). *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 3(1), 377-393.
- Cemiloğlu, M. (2001). *Dil Bilimi Açısından Türkçe Yazılı Anlatım ve Anlatım Teknikleri Öğretimi*. İstanbul : Alfa Basım Yayım Dağıtım.

- Coşkun, E. (2007). Yazma Eğitimi. Akyol, H. & Kırkkılıç, A. (Editör) *İlköğretimde Türkçe Öğretimi* (s. 49-90). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Coşkun, E. (2011). Yazma Eğitiminde Aşamalı Gelişim. Özbay, M. (Editör) *Yazma Eğitimi* (s. 45-85). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Çakılcı, D. (2013). Bir Hukuk Mektebi: Medresetü'l-Kuzât. *Mediterranean Journal of Humanities*, 3(1), 89-110.
- Çakır, Ö. (2006). Türk Edebiyatında "Taziyetnâme". *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 19, 269-291.
- Çelenk, S. (2019). *İlkokuma Yazma Programı ve Öğretimi*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Dağlar, A. (2006). Osmanlı Resmi İdeolojisini Ebussuûd Efendi'nin Türkçe Mektuplarından Okumak. *Hece: Mektup Özel Sayısı*, 114-116.
- Demircan, Ö. (1990). *Yabancı Dil Öğretim Yöntemleri*. İstanbul : Ekin Eğitim-Yayıncılık ve Dağıtım.
- Derdiyok, İ. Ç. (1999). Osmanlı Devrinde Mektup Yazma Geleneği. *Osmanlı: Kültür ve Sanat*, IX, 731-740.
- Doğan, Y. (2019). Dinleme Eğitimi: Kuram, Uygulama, Ölçme ve Değerlendirme. Güzel, A. & Karatay, H. (Editör). *Türkçe Öğretimi El Kitabı* (s. 149-175). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Durmuş, İ. (2000). İnşâ. *Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 22, 334-337.
- Dursunoğlu, H. (2006). Cumhuriyetin İlanından Günümüze Türkçe ve Edebiyat Öğretiminin Orta Öğretimdeki Tarihi Gelişimi. *Milli Eğitim Dergisi*, 34(169).
- Duymaz, R. (1989). *Uygulamalı Kompozisyon Bilgileri*. İstanbul: Saray Kitabevi .
- Emir, S. (1984). *Örnekleriyle Kompozisyon Yazma Sanatı*. İstanbul : Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları.
- Engin, İ. (1990). Süpürge Zanaatçısı Örneğinde İki Kültürel Süreç: Kültürleme ve Kültürlenme. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 33(1-2), 165-169.
- Erkul, R. (2004). *Cümle ve Metin Bilgisi*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Erol, N. (2011). Toplumsal Değişme ve Eğitim: Temel İlişkiler, Çelişkiler, Tartışmalar. *Gazi Akademik Bakış Dergisi*, 5(9), 109-122.
- Göçer, A. (2010). Türkçe Öğretiminde Yazma Eğitimi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3(10), 178-195.
- Göçer, A. (2019). *Yazma Uğraşı-Yazma Eğitimi*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Göğüş, B. (1970). Ana Dili Olarak Türkçenin Öğretimi. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı - Belleten*, 18, 123-154.

- Gökbilgin, T. (1992). *Osmanlı Paleografya ve Diplomatik İlimi*. İstanbul: Enderun Kitabevi.
- Gülensoy, T. (2000). *Türkçe El Kitabı*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Gün, M. (2019). Geçmişten Günümüze Türkçe Dersi Öğretim Programları -1- Cumhuriyet Öncesi ve Cumhuriyet Dönemi Türkçe Dersi Öğretim Programları. Akçay, A. & Kardaş, M. (Editör). *Türkçe Dersi Öğretim Programları* (s. 27-48). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Gündüz, O., & Şimşek, T. (2011). *Anlatma Teknikleri II: Uygulamalı Yazma Eğitimi El Kitabı*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Güneş, F. (2017). *Türkçe Öğretimi Yaklaşımlar ve Modeller*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Haksever, H. İ. (1995). *Eski Türk Edebiyatında Münşeâtlar ve Nergisi'nin Münşeâtı*. Malatya: İnönü Üniversitesi.
- İpşiroğlu, Z. (1991). *Yazma Eylemi, Yazma Uğraşı*. ÇYDD Yayını 3. İstanbul : Cem Yayınevi.
- Kadızaade, E. D., & Öztürk, İ. (2019). Geçmişten Günümüze Türkçe Dersi Öğretim Programları -2- İlk Mektep (1-5. Sınıf) Türkçe Dersi Öğretim Programları. Akçay, A. & Kardaş, M. (Editör). *Türkçe Dersi Öğretim Programları* (s. 49-69). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Kantemir, E. (1995). *Yazılı ve Sözlü Anlatım* . Ankara: Engin Yayınevi.
- Karaalioğlu, S. K. (1987). *Sözlü Yazılı Kompozisyon Konuşmak ve Yazmak Sanatı*. İstanbul: İnkılap Yayınları.
- Karaalioğlu, S. K. (1992). *Yazmak ve Konuşmak Sanatı Kompozisyon*. İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- Karadağ, Ö. (2011). Yazma Eğitiminde Anlatım Tarzları ve Öğretimi. Özbay, M. (Editör). *Yazma Eğitimi* (s. 147-177). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Karadağ, Ö., & Maden, S. (2019). Yazma Eğitimi: Kuram, Uygulama, Ölçme ve Değerlendirme Güzel, A. & Karatay, H. (Editör). *Türkçe Öğretimi El Kitabı* (s. 263-299). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Karatay, H. (2011). Süreç Temelli Yazma Modelleri: Planlı Yazma ve Değerlendirme. Özbay, M. (Editör). *Yazma Eğitimi* (s. 21-45). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Kavcar, C., Oğuzkan, F., & Aksoy, Ö. (2007). *Yazılı ve Sözlü Anlatım* . Ankara : Anı Yayıncılık.
- Keçik, İ., & Uzun, L. S. (2001). *Türkçe Sözlü ve Yazılı Anlatım*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

- Kıymaz, M. S. (2019). 2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı -2- Öğrenme Alanları, Kazanımlar, Diğer Derslerle İlişkisi. Akçay, A. & Kardaş, M. (Editör). *Türkçe Dersi Öğretim Programları* (s. 167-182). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Korkmaz, Z., Ercilasun, A. B., Zülfikar, H., Parlatır, İ., Akalın, M., Gülensoy, T., & Birinci, N. (2007). *Türk Dili ve Kompozisyon Bilgileri*. Ankara : Ekin Kitabevi .
- Kurudayıoğlu, M., & Soysal, T. (2016). Cumhuriyet Dönemi Ortaokul Türkçe Dersi Öğretim Programlarının Söz Varlığının Geliştirilmesi Açısından İncelenmesi. *Milli Eğitim Dergisi*(210), 115-140.
- Kütükoğlu, M. S. (1994). *Osmanlı Belgelerinin Dili*. İstanbul: Kubbealtı Akademisi Kültür ve San'at Vakfı Yayını.
- Kütükoğlu, M. S. (2004). Mektup: Osmanlı Bürokrasisinde Mektup. *Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 29, 18-21.
- Levend, A. S. (1988). *Türk Edebiyatı Tarihi I (Giriş)*. Ankara: TTK Yayınları.
- MEB. (1949). *Ortaokul Programı*. Ankara: Milli Eğitim Basımevi.
- MEB. (1968). *İlkokul Programı*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- MEB. (2005). *İlköğretim Türkçe Dersi (1-5. Sınıflar) Öğretim Programı ve Kılavuzu*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı Yayınları.
- MEB. (2006). *İlköğretim Türkçe Dersi 6, 7 ve 8. Sınıflar Öğretim Programı* . Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı Yayınları .
- MEB. (2017). *Türkçe Dersi Öğretim Programı (İlkokul ve Ortaokul 1-8. Sınıflar)*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.
- MEB. (2018). *Türkçe Dersi Öğretim Programı (İlkokul ve Ortaokul 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar)*. Ankara: MEB Yayınları.
- MEB. (2019). *Türkçe Dersi Öğretim Programı (İlkokul ve Ortaokul 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 ve 8.Sınıflar)*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı .
- MEGSB. (1988). *İlkokul Programı*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Nâcî, M. (2009). *Lügat-i Nâcî*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Okay, M. O. (2004). Mektup: Türk Edebiyatı. *TDV İslâm Ansiklopedisi*, 29, 17-18.
- Oskay, Ü. (1990). *Sosyolojik Düşünceler Tarihi*. İzmir: Ege Üniversitesi Fen Fakültesi Yayınları.
- Ökten, C. (2013). Yazma Dersinin Serüveni: İnşâdan Kompozisyona. *Türkiyat Mecmuası*, 23(1), 91-108.
- Öz, M. F. (2011). *Uygulamalı Türkçe Öğretimi*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Özarslan, E. (2010). Harf İnkılabından Önce Neşredilmiş Türkçe İnşa, Kitabet ve Münşeat Kitapları. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 14(34), 63-78.

- Özbyay, M. (2014). *Türkçe Özel Öğretim Yöntemleri I*. Ankara: Öncü Basımevi.
- Özdemir, E. (2002). *Yazınsal Türler*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Özdemir, E. (2004). *Sözlü-Yazılı Anlatım Sanatı: Kompozisyon*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Özdemir, E., & Binyazar, A. (2006). *Yazma Öğretimi/ Yazma Sanatı- Yaratıcı Yazma Dersleri*. İstanbul: Papirüs Yayınevi.
- Özkırımlı, A. (2006). *Türk Dili Dil ve Anlatım*. İstanbul : İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları .
- Par, A. H. (1983). *Sözlü ve Yazılı Anlatım*. İstanbul: Serhat Yayınları.
- Sami, Ş. (2010). *Kamus-ı Türkî*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Sever, S. (2004). *Türkçe Öğretimi ve Tam Öğrenme*. Ankara : Anı Yayıncılık.
- Sevinçgöl, Ö. (2007). *Yazar Olmak İstiyorum*. İstanbul : Karpe Diem Yayınları.
- Şahin, M. (2019). Kültür Değişimleri ve Eğitim. *Eğitim Kuram ve Uygulama Araştırmaları Dergisi*, 5(3), 458-466.
- Tansel, F. A. (1978). *İyi ve Doğru Yazma Usulleri III*. İstanbul : Kubbealtı Neşriyat.
- TDK. (2011). *Türkçe Sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Temizkan, M., & Atasoy, A. (2014). Cumhuriyet Dönemi Türkçe Eğitimi ve Öğretimi Programlarında Yazma Becerisi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 2(2), 42-71.
- Temizkan, M., & Atasoy, A. (2014). Cumhuriyet Dönemi Türkçe Eğitimi ve Öğretimi Programlarında Yazma Becerisi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 2(2), 42-71.
- Temizyürek, F., & Balcı, A. (2015). *Cumhuriyet Dönemi İlköğretim Okulları Türkçe Programları*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Uçgun, D. (2019). Tarihi Süreç İçerisinde Türkçe Öğretim Programları ve Türkçe Öğretmenlerinin Yetiştirilmesi. A. Güzel, & H. Karatay içinde, *Türkçe Öğretimi El Kitabı* (s. 89-106). Ankara: Pegem Akademi.
- Uslu, M. (2007). *Türk Dili ve Edebiyatı Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Yağmur Yayınları.
- Uzun, M. (2000). "İnşâ: Türk Edebiyatı". *Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 22, 338-339.
- Uzun, M. (2006). Münşeat. *Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 32, 18-20.
- Ünal, K. (2019). *Mevlana Celaleddin-i Rumi'nin Fihi Ma Fih'inde Dört Temel Beceri Unsurunun Kullanımı*. Uşak: Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Varış, F. (1994). *Eğitimde Program Geliştirme Teori ve Teknikler*. Ankara: Alkım Yayıncılık.
- Yaz, E. (2014). *Yazma becerisinin gereksinim haline dönüşmesini sağlayan etkenler ve bu gereksinimin Türk Edebiyatından örneklerle değerlendirilmesi*.

Yörük, Y. (1999). *Güzel Konuşma/ Yazma*. İstanbul: Serhat Yayınları.

Yüzbaşıoğlu, M. (1984). *Örneklerle Yazılı ve Sözlü Anlatım Bilgileri*. İstanbul: Serhat Kitap Yayın Dağıtım.

